

**DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI
EGYETEM DOKTORI ISKOLÁJA**

**AZ „ÚJ HOMILETIKA” MOZGALOM ÉS AZ
AMERIKAI PROTESTÁNS PRÉDIKÁLÁS MEGÚJÍTÁSA**

Doktori (PhD) értekezés a gyakorlati teológia tárgykörében

Témavezető: Dr. habil. Fekete Károly

Társ-témavezető: Dr. habil. Rezi Elek

Készítette: Koppándi Botond Péter

Debrecen – Kolozsvár, 2016.

TARTALOM

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	3
2. AZ ÚJ HOMILETIKA MEGJELÉNÉSÉNEK ELŐZMÉNYEI	6
2.1. A homiletikai felfogás változása	6
2.2. Filozófiai és hermeneutikai hatások	10
2.3. Politikai, társadalmi, és kulturális hatások	15
3. AZ ÚJ HOMILETIKA MEGJELÉSE ÉS ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI	18
3.1. Az Új Homiletika megjelenése	18
3.2. Az Új Homiletika általános jellemzői	20
4. FRED CRADDOCK HOMILETIKAI PARADIGMÁJA	25
4.1. Módszertani javaslata: az induktív megközelítés	28
4.2. A prédikálásról való meggyőződése: Isten Kijelentése, emberi kontextusban	29
4.3. Odafordulás a hallgatókhoz	32
4.4. „Nincs rövidebb út Názáretbe” – A bibliai értelmezés szükségességéről	34
4.5. A prédikáció „legmegfelelőbb” formája	38
4.6. Fred Craddock homiletikájának kritikai értékelése	42
4.7. Prédikáció: Jézus barátjának lenni	47
5. EUGENE LOWRY ÉS A NARRATÍV PRÉDIKÁLÁS MINT MŰVÉSZET	52
5.1. A prédikáció mint narratív művészi forma	53
5.2. Módszertani javaslata: a Lowry-Hurok	57
5.3. A tízlépéses prédikációírás	62
5.4. Eugene Lowry narratív homiletikájának kritikai értékelése	64
5.5. Prédikáció: Felismerés	70
6. DAVID BUTTRICK ÉS FENOMENOLÓGIAI HOMILETIKÁJA	73
6.1. Buttrick prédikálás-kritikája: „Ne feledd, kérlek: Isten Igéjét prédikáld!”	74
6.2. Buttrick bibliai értelmezése: a „patchwork fenomenológia.”	76
6.3. Az igehirdetésről való felfogása: a prédikálás a Kijelentés folytatása	79
6.4. Buttrick módszertana: a „mozzanatok”-ra épülő prédikációstruktúra	84
6.5. David Buttrick homiletikájának kritikai értékelése	89
6.6. Prédikáció: Levél a fogságban levőkhöz	94
7. THOMAS LONG HOMILETIKÁJA	98
7.1. Az igehirdető mint tanú	100

7.2. Az igehirdető mint tanító	104
7.3. Biblikus tanúságtétel az értelmezésben	105
7.4. Long módszertani javaslata	110
7.5. Thomas Long homiletikájának kritikai értékelése	116
7.6. Prédikáció: Szavak, szavak, szavak	119
8. LUCY ATKINSON ROSE ÉS A KONVERZÁCIÓS HOMILETIKA	124
8.1. A „domináns” homiletikai elméletek kritikája	125
8.2. „Marginális” hangok az asztalnál: a konverzációs homiletika	127
8.3. Lucy Rose konverzációs homiletikájának a kritikája	129
8.4. Prédikáció: A vakon született ember	131
9. DAVID JAMES RANDOLPH ÉS AZ ÚJ HOMILETIKA ÚTJA A „KÖVETKEZŐ HOMILETIKÁ”-IG	135
9.1. Homiletikai felfogása: az evangélium hirdetése – kontextusban	135
9.2. Randolph javaslata: a „dinamikus prédikálás”	138
9.3. A „Következő Homiletika”	139
9.4. David J. Randolph homiletikájának kritikája	141
9.5. Prédikáció: Boldog emberek	144
10. A PRÉDIKÁLÁS 21. SZÁZADI MEGÚJÍTÁSÁRA TETT JAVASLATOK	148
10.1. Fred Craddock	148
10.2. Eugene Lowry	150
10.3. David Buttrick	151
10.4. Thomas Long	153
10.5. Lucy Rose	156
10.6. David Randolph	157
11. ÖSSZEGZÉS, ZÁRÓ GONDOLATOK	159
12. FELHASZNÁLT IRODALOM	168

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A dolgozat megírását kettős cél vezérelte: egyrészt megismerni, és magyar nyelvterületen is elérhetővé tenni a homiletika legnagyobb amerikai szaktekintélyeinek tanításait és módszertani útmutatásait, másrészt az, hogy reméljük, hogy ösztönző gondolataik nyomán majd az itthoni prédikálás megújulásáról is érdemben fogunk beszélni. Azt remélem, hogy az amerikai homiletika legutolsó ötven évének kiemelkedő homiletikusait megismerve, főként majd saját elvégzendő feladatainkat fogjuk tisztábban látni. A huszadik századvég amerikai prédikátorait ugyanis számunkra is időszerű kérdések foglalkoztatták. Az érdekelte őket, hogy mi a prédikálás, hogyan közelítsünk a bibliai szövegekhez, kicsoda a lelkész, amikor prédikál, mi a prédikáció célja, a hallgatóság hogyan érti a prédikációt, mi lehet a prédikátor célja stb.

Ezek mind olyan kérdések, amelyek egyházi berkekben előjönnek, és rájuk megfelelő válaszokat is szoktunk találni. Látnunk kell azonban, hogy ezek a válaszok időről időre megkopnak, és így a kérdések újra időszerűvé válnak. Az én meglátásom szerint a feltett kérdésekre az utóbbi évek erdélyi és magyarországi protestáns válaszai többnyire így szóltak: a lelkész az igehirdető, akinek az a feladata, hogy a bibliai Kijelentésben megkeresse azt az isteni üzenetet, amit majd át kell adnia a hallgatóságának; a prédikálás az a szónoki cselekmény, amely által a gondos exegézis nyomán megtalált bibliai igazságot alkalmazzuk a gyülekezet életére; a prédikáció célja, hogy Isten hangja a hallgatókhoz eljusson, ők azt szívükben forgassák, majd arra törekedjenek, hogy életük folyamán vezérelvük legyen; a prédikálás tulajdonképpen igehirdetés, ezért fontos, hogy legyen igeszerű, textusszerű, gyülekezetszerű, időszerű, stb.

Az elmúlt évtizedekben ez talán elégséges volt. Megfelelő hivatástudattal, komoly hittel és elkötelezettséggel, a prédikálás feladatát hűséggel végezhetjük. Felekezeti sajátosságaink mellett, voltak közös törekvéseink. A bibliai textus üzenetét próbáltuk megérteni, azt híveink számára megfelelően előadni, abban a reményben, hogy az inspiráló lesz majd az ő életükben. Beszédeink javarésze a *Bevezetés – Tárgyalás – Befejezés* sémára íródott¹, később megtanultuk, hogy fontos beiktatni egy *Gyakorlati alkalmazást* is. A beszédekben volt tanítás és meggyőzés is, az augustinusi *docere* és *movere* szellemében. Voltak bennük illusztrációk, a vezértéma „megvilágítása” céljából, és versek vagy történetek, amelyek szintén a fő üzenetet akarták „aláhúzni.” Isten általunk is munkálkodott, a Lélek gyülekezeteket és közösségeket teremtett.

Időnként azonban azt érezhettük: az egyetemesnek gondolt üzenet más-más felhangon szól Torockószentgyörgyön, mint Kolozsváron; a hallgatók talán nem minden esetben „az üzenetet” szeretnék hallani; a „kánaáni nyelv” már nem mindenki számára érthető. Néhányan úgy érezték, hogy túlzás, hogy lelkészük mindig megmondja, hogy mit cselekedjenek; túl sok a prédikációkban a tanítás és a meggyőzés, és hogy mindig az akarat megindítása a cél. Önkéntelenül is kérdések merültek fel bennünk: vajon csak én, a prédikátor tudom az isteni üzenetet megtalálni? A gyülekezet tagjai vajon a sok tanítás és meggyőzés mellett nem szeretnének valami mást is? A komoly bibliaolvasó embereknek vajon ne lennének megfontolandó kérdései a textusainkkal kapcsolatosan? A prédikáció csak a szószéken létezik? – megértését vajon nem befolyásolja valamilyen előzetes tapasztalás? Vajon mindig a megértés – magyarázás – applikáció hármasság útja a járható, amikor az igazságot kifejtjük, majd alkalmazzuk a hallgatók életére? Nincs valami más megközelítési lehetőség? Nem lehetne a prédikációt

¹ Ennek a sémának a gyökere J.e. 467-re nyúlik vissza, amikor Korax, a szónoklattan egyik első mestere, a szónoki beszédet a *Bevezetés – Elbeszélés – Befejezés* felosztásban határozta meg. Tanítványa, Teisziasz, hozzáadott egy negyedik részt, a *Bizonyítást*. Vö. ADAMIK Tamás – A. JÁSZÓ Anna – ACZÉL Petra: *Retorika*. Budapest, Osiris Kiadó, 2004, 44.

másként értelmezni? Nem lehet az, hogy a prédikációt hagyjuk a hallgatók lelkében tovább élni, és bízni bennük, hogy ők maguk megértik, hogy mitől lesz releváns életükben? Vajon a változó világban nem lenne szükség nálunk is valamilyen változásra?

Számomra reveláció erejű volt, amikor kiderült, hogy az én/mi kérdéseink egy újfajta homiletikai megközelítés kérdései is, amit Új Homiletikának neveznek. 2001-ben, az Egyesült Államokban, Berkeley-ben egy domonkos-rendi szerzetes, Father Michael Monschau szembesített először David Buttrick tanításával, aki összefoglalta a gondokat, de a teendőket is a homiletika terén: „Az ötven évvel ezelőtti homiletikai bölcsesség már nem biztos alap, a nyelv, amit beszélünk, változóban van, és még nem alakult ki semmilyen 'kulturális egyezés'. Ezekben a napokban tehát nemcsak módszertan után, hanem valamilyen új elméleti alapokért is tapogatózunk a homiletikában és a filozófiai teológiában. [...] Az egyház evangéliumi felhatalmazása még mindig világos: az evangéliumot hirdetni kell. A kérdés az: hogyan?”²

Ez a *hogyan* vezetett el ennek a dolgozatnak a megírásához. Öröm volt felfedezni, hogy az új homiletikai megközelítés azt mondja ki, hogy a forma és a tartalom egymással szorosan összetartozik. Jó volt látni, hogy a prédikálást eseménynek felfogó irányzat azt sugallta, hogy a bibliai szövegek értelmezése függvénye a hallgatóság élethelyzetének is, ezért erre oda kell figyelni. Érdekes volt meglátni, hogy a bibliai igazságok narratív megjelenítése segít abban, hogy újraéljük a bibliai történeteket és így azok ismét elevenné lesznek életünkben. Horizontot szélesítő volt az egyéni tapasztalatot komolyan vevő hozzáállás, amely aztán mégis elvezetett az egyetemes bibliai igazsághoz. Nagyszerű volt rájönni arra, hogy a módszer – bár nem mindenképpen feletti – mégis mennyire releváns a bibliai igazságok életszerű megfogalmazásában.

Ebben a folyamatban kiváló szakemberek mutatták az utat. Fred Craddock érthető nyelvezete, David Buttrick elevenbe tapintó, ám mindig releváns kritikája, Thomas Long finom stílusa mind a szívemhez nőtt. Eugene Lowry művészi lelke, David Randolph társadalmi elkötelezettsége, és Lucy Rose tragikus sorsán is túlmutató gondolkodása és hierarchia mentes megközelítése elgondolkodtató és inspiráló volt. Csak remélni tudom, hogy a következő oldalakon bepillantást tudok nyújtani egy olyan homiletikai világba, ahol sok esetben azt érezzük, hogy a mi kérdéseinkre is megfelelő válaszokat találunk.

A bevezető után, a 2. fejezetben megnézzük az Új Homiletika megjelenésének előzményeit, megvizsgálva azt a társadalmi, politikai, kulturális, eszmei és homiletikai hátteret, amely arra ösztönözte a lelkészeket és homiletikusokat, hogy a prédikálás megújítását tűzzék ki célul. A 3. fejezetben összefoglaljuk az Új Homiletika megjelenésének körülményeit és általános jellemzőit. A 3–9. fejezetekben a fent említett homiletikusok felfogását ismertetjük, különös tekintettel módszertani javaslataikra, prédikálásról való felfogásukra, a bibliai szövegek értelmezésével kapcsolatos meglátásaikra, illetve prédikáció-írási útmutatásaikra. Megismerjük az induktív megközelítést, a narratív prédikálást, a mozzanatokra épülő szerkesztést, a cselekményszöveget, a konverzációs és a dinamikus prédikálást. Mindezt természetesen megfelelő kritikai észrevételekkel, illetve egy-egy jellemző prédikáció közreadásával. A 10. fejezetben összesítjük a prédikálás 21. századi megújítására tett javaslataikat, majd a záró, 11. fejezetben az Új Homiletikával kapcsolatos gondolataink összegzése következik.

A dolgozatírás módszere az Új Homiletika vonatkozó homiletikai irodalmának a kritikai feldolgozása volt, elsősorban a kiemelt szerzők könyvei és tanulmányai, de természetesen a róluk írt angol, és kisebb mértékű magyar szekundér források alapján is. Érezhető, hogy ez a

² BUTTRICK, David G.: On Doing Homiletics Today, in: ESLINGER, Richard (ed.): *Intersections: Post-critical Studies in Preaching*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1994, 88.

feldolgozás nem minden esetben objektív, mert észrevételeinkben mindig ott rejtőzködik az „itthoni kontextus”, azzal az állandó felhanggal, hogy vajon mit lehetne az Új Homiletikusok tanításából itthon is hasznosítani? Bár a dolgozatot unitáriusként írom, azon igyekszem, hogy felekezeteinken túlmutató gondolatokat is megfogalmazzak, hálából azért, hogy a Debreceni Református Hittudományi Egyetem doktori iskolája 2010-ben nyitott szívvel befogadott, és az elmúlt években számomra szellemi otthont nyújtott. Ilyen értelemben is tudatos a nyelvezet, amit használok – sok esetben igehirdetőnek nevezem a lelkészt, igehirdetésnek a prédikálást, vagy éppen a "mi, kelet-európai kontextusunk"-nak nevezem a magyarországi és erdélyi helyzetünket, mert úgy gondolom, hogy sok bennünk a közös a vonás. Az *Új Homiletika* kifejezést az amerikai *New Homiletic* nyomán nagybetűvel írom, mint ahogyan az *Új Hermeneutikát* is a *New Hermeneutic* alapján. A dolgozatban az amerikai homiletikusoktól származó idézetek mind saját fordításaim, a bibliai idézeteket az újonnan revideált fordítása, a RÚF 2014 szerint használom. Az igehirdetőt gyakran prédikátornak írom, az angol *preacher* nyomán, illetve azért, mert elsősorban homiletikai kompetenciája alapján vizsgálom. Amikor az amerikai prédikálásról írok, akkor az Egyesült Államokbeli prédikálásra gondolok, és – látni fogjuk – protestáns szerzőkre. Tudatos a bemutatandó hat homiletikusnak a kiválasztása is – egyrészt azért, mert bár egy mozgalom keretében alkotnak, attól felfogásuk és módszereik széles skálán helyezkednek el. Szándékosan nem foglalkozom két szerzővel – Henry Mitchell-lel és Charles Rice-szal –, abból a megfontolásból, hogy az előbbi által képviselt afroamerikai, „fekete” prédikálás feldolgozása külön dolgozatot igényelne, míg az utóbbi által képviselt „sztori-prédikálás” nagyon hasonlít a bemutatásra kerülő narratív prédikáláshoz.

Köszönetet mondok Fekete Károly püspök úrnak, témavezető tanáromnak, szakmai útmutatásaiért, amelyekkel a doktori tanfolyam éveiben irányított. Köszönöm Rezi Elek rektor úrnak, társ-témavezetőmnek a folyamatos buzdítást. Köszönöm Peres Imre és Baráth Béla Levente tanár uraknak, hogy a hároméves képzés alatt bibliából és egyháztörténetből irányítottak. Köszönöm a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetbeli tanártársaim és könyvtárosaink segítségét. Köszönöm Kovács Sándor és Czire Szabolcs inspiráló kollegialitását. Külön köszönet Ferenczi Enikőnek, hogy helyettesített, amikor erre szükség volt. Köszönöm a Szabó Árpád Alap támogatását, illetve köszönöm Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének, hogy kétszer is ösztöndíjat biztosított a számomra. Köszönöm Sue Killorannak, az oxfordi Harris Manchester College könyvtárosának, hogy bizonyos homiletika könyveket csak miattam rendelt meg. Köszönöm John Gibbons amerikai lelkész barátomnak, hogy szakkönyvekkel ajándékozott meg. Köszönöm diákjaimnak, hogy türelemmel hallgatták kiselőadásaimat a prédikálás itthoni megújítási lehetőségeiről.

Végül, de nem utolsó sorban, köszönöm Feleségemnek és Édesanyámnak, hogy a dolgozat megírásához a megfelelő lelki és családi háttérrel biztosították. A dolgozatot evangélikus gondnok Édesapám, és unitárius lelkész Nagypapám emlékének ajánlom. Ajánlom továbbá lelkész Öcsémnek, aki mindvégig arra figyelmeztetett, hogy írás közben a gyakorló lelkészeket is tartsam szem előtt. És szeretettel ajánlom gyermekeimnek, Botondnak, Áronnak és Eszternek, azzal a reménységgel, hogy fiaim egyszer majd megértik, hogy egy éven át miért nem én vittem őket focizni, illetve lányom azt, hogy miért vonultam be előle minden nap a dolgozószobába.

Mindenért legyen hála és köszönet a Jóistennek!

Kolozsvár, 2016 márciusában

Koppándi Botond Péter

2. AZ ÚJ HOMILETIKA MEGJELENÉSÉNEK ELŐZMÉNYEI

„Ötvenévenként az amerikai prédikálásnak van egy idegösszeomlása”³ – írja Thomas Long, az Emory Egyetem homiletika professzora, és arra utal, hogy időnként a gyakorló lelkészek és elméleti homiletikusok egyaránt úgy érzik, hogy kiszalad lábuk alól az addig biztosnak hitt talaj, a homiletika addig szilárdnak gondolt struktúrái hirtelen meggyengülnek, és a szakma lelkiismeretes művelőiként gondolkodniuk kell „valami új” -nak a megteremtésén. Ilyenkor történnek a nagy paradigma-váltások, megszületnek az újabb elméletek, és – az előbbieket igazolandó, vagy éppen ezekre épülve – az újabb és újabb homiletikai módszerek. Természetesen nem hirtelen, nem légből kapottan, hanem a történelmi, világnézeti, egyházi, teológiai változásoknak megfelelően, különböző filozófiai és társadalomtudományi irányzatok hatására, azokat sokszor támogató, máskor éppen ellenző koncepcióként.

Az *Új Homiletikának* nevezett homiletikai mozgalom sem „ex nihilo” került a szószerkekre és homiletika tankönyvekbe, hanem egy olyan folyamatnak köszönhetően lett „az észak-amerikai homiletika kopernikuszi forradalma”⁴, amelynek gyökerei mélyebben keresendők. Lássuk hát az Új Homiletika kialakulásához vezető homiletikai, filozófiai, hermeneutikai és társadalmi-politikai okokat:

2.1. A homiletikai felfogás változása

A nyugati prédikálásban az elmúlt évszázadokban két fő homiletikai forma volt domináns. Az elsőt a kései középkorban a ferences- és domonkosrendi szerzetesek alkották meg, és „egyetemi prédikáció”-nak (*university sermon*) nevezték.⁵ Formáját egy fa metaforájával írták le: egy kis törzsből három főág nőtt ki, s ezek mindegyike három ágacskát növesztett. Ennek a prédikáció formájára való utalása az volt, hogy a prédikátornak egy központi témát három részre kell osztani, majd mindegyiket újabb három-három, kisebb al-részre. Wesley Allen mondja, hogy „ez volt a kezdete a három pont, két vicc és egy vers prédikációnak”⁶ Ez volt a „tételes prédikáció” (*propositional sermon*) őse, és lényege abban állt, hogy a beszélőnek meg kellett nevezni téziséit a beszéd elején, majd le kellett bontania kisebb, didaktikus kijelentésekre, és ezeket a maguk rendjén értelmezni kellett.⁷

A második homiletikai forma a „puritán egyszerű stílus” (*Puritan Plain Style*), amely a késő 16. századi kálvinizmusból eredt, és az Angliából New England környékére emigrálók alakították ki.⁸ Szerintük a prédikátorok legfontosabb feladata a Szentírás magyarázása, és ezt

³ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2009, xiii.

⁴ ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1987, 65.

⁵ ALLEN JR., O. Wesley: The Pillars of the New Homiletic, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 3. Az egyetemi prédikációkról (*university sermon*) lásd bővebben: ELLISON, Robert H.: The Tractarians' Sermon and Other Speeches, in: ELLISON, Robert H. (ed.): *A New History of The Sermon. The Nineteenth Century*. Leiden – Boston, Brill Publishing, 2010, 15–58.

⁶ A „három pont, két vicc és egy vers prédikáció” kifejezés a „régai homiletikát” ironizáló egyik kedvenc kifejezése. Vö. ALLEN JR., O. Wesley: *i.m.*, 3.

⁷ A tételes prédikációnak (*propositional sermon*) ma is vannak elkötelezett hívei, például Ronald Sleeth, aki azt mondja, hogy a tételes prédikálásban egy fő, világos tétel biztosítja a prédikáció érthetőségét, és nem szabad másra cserélni. Vö. SLEETH, Ronald E.: *God's Word and Our Words: Basic Homiletics*. Atlanta, Georgia, John Knox Press, 1986, 44.

⁸ ALLEN JR., O. Wesley: *i.m.*, 3. A „puritán egyszerű stílust” Thomas Long mutatja be érthetően. – Vö. LONG, Thomas G.: Puritan Plain Style, in: ALLEN, Ronald J. (ed.): *The Patterns of Preaching*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 1998, 7–13. A stílusról lásd bővebben: WHITE, Eugene E.: *Puritan Rhetoric*. Carbondale, Illinois, Southern Illinois University Press, 1972.

kell a prédikációban bemutatni. Szintén a három fő részből álló prédikáció-formát javasolták, amely elsősorban az ókori szöveg kommentárjából, másodsorban a textusból fakadó dogmatikus következtetések levonásából, illetve harmadsorban a doktrínának a gyülekezet mostani életére való applikációjából állt. Ma ezt így mondanánk: a prédikáció első része bibliai exegézisből, a második rész a textus teológiai értelmezéséből, illetve a harmadik rész az exhortációból állt, ami egyértelműen az erkölcsi buzdítással volt egyenlő.

Mindkét megközelítés hasonlóan gondolkodott: a bibliai igazságot a gyülekezet életére kell alkalmazni, hogy abban pozitív változások eszközöltessenek. Deduktív logikát alkalmaztak – az általános tézistől haladtak az alkalmazás felé, a megértést csakis kognitív módon képzeltek el. Hatásuk olyan nagy volt, hogy ezeket a prédikálási módszereket az amerikai szószékeken ma is alkalmazzák. Nem véletlen, hogy az amerikai teológiákon a 20. század közepéig használt elsődleges tananyag – John A. Broadus: *On the Preparation and Delivery of Sermons*⁹ című könyve – a deduktív, tételes prédikálást szorgalmazta. Alaptétele az volt, hogy egy prédikációnak kell hogy legyen egy-, már a címben megjelenített vezértémája, és ezt kell meggyőzően bizonyítani és illusztrálni, majd a prédikációban alkalmazni a mindennapi életre.

E két felfogás hatására, az amerikai homiletika a 20. század első felében két nagy domináns elmélet hatása alá került: a „tradicionális” és a „kérügmaticus” elmélet. A „tradicionális” vagy „klasszikus” elmélet az Augustinus-ra visszavezethető homiletikai retorikában gyökerezik¹⁰, és John A. Broadus, illetve az ő könyvét átdolgozó J. B. Weatherspoon örökségét viszi tovább.¹¹ Szerintük a prédikálás célja a meggyőzés, akárcsak a retorikáé. A tradicionális homiletika a prédikátort autoritásnak látja, akinek legfőbb feladata megmondani az embereknek, hogy mit higgyenek, és azt miért is kellene elhiggyék. Feladatuk megtanítani nekik Isten Igéjét, de ezt nem autoriter „ex cathedra” módon, mert maguk is társak az Ige keresésében. A prédikálás tartalmát az isteni igazság megfogalmazásában látják, ezt csak tiszta és érthető nyelvezettel lehet megtenni, mert az üzenetet csak így lehet átadni. Azt vallják, hogy a prédikáció hatásosabb, ha az üzenetet egy mondatban össze lehet foglalni, ezt ők „a mondat”-nak, vagy „deklaratív mondat”-nak nevezik.¹² Ez lett az ún. „magyarázó/kifejtő prédikálás” (*expository preaching*)¹³

⁹ A mű fontosságát jelzi, hogy még 1979-ben is kiadták, mert sok egyetemen ez volt a legfőbb homiletika tankönyv. Vö. BROADUS, John A.: *On the Preparation and Delivery of Sermons*. Revised by Vernon L. Stanfield. San Francisco, California, Harper&Row, ⁴1979.

¹⁰ A legelső homiletika tankönyvnek AUGUSTINUS: *De doctrina christiana* című könyvét, annak is a IV. kötetét tekintjük. Híres tétele az egyébként Cicero-tól kölcsönzött gondolat, mely szerint a prédikáció célja: *docere, delectare, movere (flectere)*, azaz: *tanítani, gyönyörködtetni és meggyőzni (megindítani)*. Augustinus szerint meg kell tanítani az evangélium tartalmát úgy, hogy az megindítsa a képzelőerőt, és lángra lobbantsa a szíveket. Ha gyönyörködtetve tanítjuk, akkor majd meggyőző lesz, azaz megmutatja, hogy hogyan lehet etikusan élni a földön. Vö. AUGUSTINE: *On Christian Doctrine. In Four Books*, Grand Rapids, Michigan, Christian Classics Ethereal Library, [évszám nélkül]. Magyarul: SZENT ÁGOSTON: *A keresztény tanításról*. Budapest, Paulus Hungarus – Kairosz, 2001.

¹¹ BROADUS, John A.: *On the Preparation and Delivery of Sermons*. Edited by Jesse Burton Weatherspoon. New York, Harper&Row, ²1944.

¹² Vö. BROADUS, John A.: *i.m.*, 44.

¹³ „Magyarázó” vagy „kifejtő” prédikálás-nak (*expository preaching*) a klasszikusnak számító biblikus prédikálást nevezik, benne a bibliai üzenetet a kortárs hallgatók életére nézve értelmezik. Haddon Robinson definíciója szerint „a magyarázó prédikálás egy bibliai felfogásnak a kommunikálása, oly módon, hogy egy bibliai részt történeti, nyelvtani és irodalmi szempontból, kontextusában tanulmányozunk, és úgy adjuk át, hogy a Szentlélek hatása előbb a prédikátor személyiségén és tapasztalatain látszik meg, majd a prédikátoron keresztül, a hallgatóságén is nyilvánvalóvá lesz.” Vö. ROBINSON, Haddon W.: *Biblical Preaching: The Development and Delivery of Expository Messages*. Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, ²2001, 21. A magyarázó prédikálásnak ma is sok híve van, szakirodalma bőséges. Néhány alpmű: KOLLER, Charles W.: *Expository Preaching Without Notes plus Sermons Preached Without Notes*. Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1962.; WHITE, Douglas M.: *The Excellence of Exposition: Practical Procedure in Expository Preaching*. Neptune, New Jersey, Loizeaux Brothers, 1977.;

Hívei és gyakorlói a prédikációban négy részt tartanak fontosnak, úgymint: érvelés, magyarázat, applikáció, illusztráció. Ezt a homiletikai felfogást nevezik még „öreg homiletiká”-nak (*old homiletic*) is.¹⁴

A „kérügmátikus” elmélet C. H. Dodd és Karl Barth nevéhez fűződik, általuk alakult ki a kérügmátikus prédikálás. Homiletikájukban hangsúlyt kap Isten Igéje, a kérügma és a prédikáció. Szerintük Isten Igéje kell hogy aktív jelenlét legyen a prédikálásban, a kérügma az evangélium legfontosabb része, magva, és a prédikáció olyan esemény, amelyben Isten megváltó szava hangzik el. Dodd az „eredeti kérügmáról” beszél, a prédikálásnak ezt kell átadnia. Szerinte az apostolok által prédikált evangéliumot kell megtalálni, hogy azt a modern prédikátorok majd relevánsá és igazzá tegyék. Nem erkölcsi tanításokat kell a szószéken megfogalmazni, hanem az evangéliumot kell hirdetni.¹⁵ Barth szerint a prédikálás Isten Igéje, amelyet Ő maga jelentett ki, és ezt az Igét egy erre elhívott személynek kell szolgálni, aki a bibliai szöveg üzenetét emberi szavakkal kell átadnia a saját kora számára. Számára a prédikálás olyan esemény, amelyben Isten az igaz prédikátor, és az ő üzenetének közvetítője a lelkipásztor, aki hírnök (*herald*), és az a feladata, hogy hű legyen a rábízottakhoz.¹⁶ A prédikálás tartalma számukra a kérügmátikus igazság, vagy az „evangélium lényeges gyökere”, a nyelv természetével kapcsolatos feltételezésük az, hogy a prédikátor szavai Isten Igéjét közvetítik. Cél, tartalom és nyelvezet szempontjából a kérügmátikus elmélet kiszélesíti a tradicionális elméletet, vagy sok esetben szakít is vele. Egyetlen új elem a forma szempontjából az, hogy néhány teológus úgy gondolja, hogy a textus és a prédikáció formája meg kell hogy egyezzen. Ez főleg Barth-ra jellemző, aki szerint „az evangélium prédikálóját a textus és nem a téma vezeti”, mert szerinte „a textus esszenciális tartalmának kell irányítania a felépítést.”¹⁷

Ezt a korszakot Deane Kemper a következőképpen foglalja össze: „A biblikus prédikáció koncepciója az egymással versengő homiletikai filozófiák egészséges reakciójaként jött létre, amely az 1920–30-as évek modernista-fundamentalista vitájából: a magyarázó/kifejtő (*expository*) mód, amely általában a fundamentalistákat jellemezte, és a tematikus/tárgyi (*topical*) megközelítés között, amelyet főleg a modernisták kedveltek. A neo-ortodoxia előtörése nemcsak középpontot jelentette a két pólus között, hanem a Bibliának a prédikálásban betöltött központi szerepét is hangsúlyozta. [...] A magyarázó prédikálás alig volt több, mint ’bibliai textus alapján tartott előadás’, a tematikus prédikálás egy kortárs probléma fölötti diskurzus volt, csekély bibliai támogatással. Ezek teret nyújtottak a ’biblikus prédikációnak’, amelyben egy

BRYSON, Harold T.: *Expository Preaching. The Art of Preaching Through a Book of the Bible*, Nashville, Tennessee, Broadman&Holman Publishers, 1995.; ADAM, Peter: *Speaking God's Words. A Practical Theology of Expository Preaching*. Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1996.;

¹⁴ Vö. ESLINGER, Richard L.: *The Web of Preaching. New Options in Homiletical Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2002, 16.

¹⁵ C.H. Dodd volt az, aki különbséget tett a *prédikálás* és a *tanítás*, a *kérügma* és a *didakhé* között, mondván, hogy míg az előbbi „a keresztény hitnek nyilvános hirdetése a pogány világ felé” missziós jelleggel, addig az utóbbi inkább apologetikus jellegű „etikai útmutatás”. Vö. DODD, C. H.: *The Apostolic Preaching and Its Developments*. London, Hodder and Stoughton, 1936, 13–17.

¹⁶ Vö. BARTH, Karl: *The preaching of the Gospel*, Philadelphia, The Westminster Press, 1963, 9. Barth műveit viszonylag korán lefordították angolra, ezért felfogása széleskörűen elterjedt az Egyesült Államokban, főleg, miután megjelent *The Word of God and the Word of Man* című tanulmánya. Vö. BARTH, Karl: *The Word of God and the Word of Man*. Translated by Douglas Horton. Harper Publishing, 1957. Egyéb fontos művek: BARTH, Karl: *Church and State*. Translated by J. R. Howe. London, SCM Press, 1939.; BARTH, Karl: *The Epistle to the Romans*. Translated by E. C. Hoskyns. London, Oxford University Press, 1933.; BARTH, Karl: *Dogmatics in Outline*, New York, Harper & Row Publishers, 1959.; BARTH, Karl: *The preaching of the Gospel*, Philadelphia, Pennsylvania, The Westminster Press, 1963.;

¹⁷ Vö. ROSE, Lucy Atkinson: *Preaching in the Roundtable Church*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1997, 40–47.

textust exegetáltak és úgy 'jelentették ki' (*proclaimed*), hogy egy élethelyzetet tárgyaljon (*to address*)."¹⁸

Az amerikai prédikálás alakulásában meghatározó volt az 1928-as esztendő, amikor is a későbbi történéseket alapjaiban befolyásoló esemény történt: a *Harper's Magazine*-ban megjelent a valaha élt egyik legnagyobb amerikai prédikátornak, „a modern prédikálás atyjá”¹⁹-nak tartott Harry Emerson Fosdick-nak (1878–1969), a newyorki Riverside Church lelkészének egy írása *Mi a baj a prédikálással? (What is the Matter with Preaching?)*²⁰ címmel. A kemény hangvételű cikkben a magyarázó vagy kifejtő prédikálást (*expository preaching*) kritizálta, és nemes egyszerűséggel annyit mondott róla: irreleváns! Szerinte a prédikátorok túl sok időt töltöttek a bibliai versek tanulmányozásával, de a prédikáció mindig valamilyen gyenge gyakorlati alkalmazásban végződött. Híressé vált mondata így hangzik: „Csak a prédikátor az, aki még mindig úgy gondolja, hogy az emberek úgy jönnek a templomba, hogy rendkívül izgatottak azért, hogy megtudják, mi történt a jebuzitákkal.”²¹ Fosdick szerint nem ezért jönnek, következésképpen a prédikációknak inkább a hallgatók problémáit kellene megoldania: szociális, morális, pszichológiai, teológiai, egzisztenciális problémáikat. Ha a prédikáció megérinti a hallgatók életét, akkor nem lesz unalmas, és ha a prédikátor az emberek szükségleteiből kiindulva prédikál, akkor prédikációi relevánsak és átformálók lesznek.²²

A köztémákról való tematikus prédikálást²³ (*topical preaching*) is elvetette, mint amely kulturálisan gyanús. Ehelyett a „projekt-módszert” javasolta, amely az emberekkel és a problémáikkal kezdődik. Szerinte a lelkészeknek az emberekkel kell kezdeni, személyes gondjaikkal, az egyének legfontosabb problémáival. Számára az a jó prédikáció tesztje, hogy elhangzása után hány ember szeretne a lelkésszel lelkigondozás keretében találkozni. Szerinte „a prédikáció arra van, hogy segítsen ki, válaszoljon a bűnökre, a szegényekre, a kétségekre és aggodalmakra, amelyek betöltik a padokat.”²⁴ Éppen ezért a prédikációt ott kell elkezdni, ahol az emberek valós problémái vannak. Ha a lelkész így cselekszik, akkor műfailag a prédikáció valóban prédikáció lesz, és nem esszé vagy előadás.²⁵ A gyakorlatban, Fosdick *bevezetéssel* kezdte prédikációit, ahol aktuális személyes problémákról beszélt, majd a problémával foglalkozó *vallásos igazságokkal* folytatta – ez az igazság a Bibliából származott –, majd egy komoly *illusztrálás* után következett a személyes törődésből fakadó *befejezés*. Ez a

¹⁸ KEMPER, Deane A: *Effective Preaching. A Manual for Students and Pastors*. Philadelphia, Pennsylvania, Westminster Press, 1985, 9.

¹⁹ FANT JR., Clyde E. – PINSON JR., William M.: *20 Centuries of Great Preaching. An Encyclopedia of Preaching*. Vol. IX., Waco, Texas, World Books Publisher, 1971, 13.

²⁰ FOSDICK, Harry Emerson: *What is the Matter with Preaching*, in: *Harper's Magazine*, 157 (July 1928), New York, Harper&Brothers, 1928, 133–141. Ugyanez megtalálható: CROCKER, Lionel (ed.): *Harry Emerson Fosdick's Art of Preaching: An Anthology*. Springfield, Illinois, Charles C. Thomas Publishing, 1971, Chapter III.

²¹ FOSDICK, Harry Emerson: *i.m.*, 135.

²² Vö. ALLEN JR., O. Wesley: *i.m.*, 4.

²³ *Tematikus prédikálásnak* nevezik azt a prédikálási módot, amikor a prédikáció kiindulópontja egy adott téma. Sokszor a biblikus prédikálás ellentétéként említik, és azt mondják, hogy a tematikus prédikálás az emberi szükségletet az isteni szó elé helyezik, de ez nem feltétlenül igaz, hiszen egy téma alapján elmondott prédikáció is lehet biblikus. Lucy Lind Hogan mondja, hogy „2001. szeptember 16-án minden prédikátor az Egyesült Államokban tematikus prédikátor volt”, az ikertornyok leomlása után ugyanis Habakukkal együtt biblikusan kérdezték, hogy „*Miért kell látnom a romlottságot és nézmem a nyomorúságot? Erőszak és önkény van szemem előtt. Folyik a per, és viszály támad.*” (Hab 3,1) – Vö. HOGAN, Lucy Lind: *Graceful Speech. An Invitation to Preaching*. Louisville – London, Westminster John Knox Press, 2006, 90. A tematikus prédikálás ma is népszerű, több homiletikai szakkönyv ezt ajánlja „legjobb módszerként.” – Vö. ALLEN, Ronald J.: *Preaching the topical Sermon*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1992.; Unitárius vonatkozású munka: RZEPKA, Jane – SAWYER, Ken: *Thematic Preaching. An Introduction*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2001.

²⁴ Vö. ALLEN JR., O. Wesley: *i.m.*, 4.

²⁵ Vö. BUTTRICK, David G.: *Preaching in America*, 1989, in: *Concordia Journal* 16.2 (1990), 92.

felépítés végülis módszerének védjegyévé vált. Meg volt ugyanis győződve arról, hogy amikor a prédikátor ezreknek beszél, akkor is úgy kell hogy szóljon, mint egyénekhez, akiknek ő maga személyes lelkipásztorja.²⁶

Újabb mérföldkö az amerikai prédikálásban az 1958-as év, amikor is a „homiletikusok doyenje”²⁷-nek nevezett Henry Grady Davis-nek (1890–1975) megjelent azóta híressé vált *Design for Preaching*²⁸-je. Könyvével megteremtette az amerikai homiletika új, nagyon jelentős korszakát. A könyv ezekkel a szavakkal indít: „Az élet a tartalom és forma egységében jelenik meg.”²⁹ Nem értette, hogy a prédikátorok miért mindig ugyanazt a retorikai formát, a mondanivaló három pontba szedését használják. Szerinte van egy megfelelő forma minden prédikáció számára, meg kell találni azt minden prédikáció esetében. Az ő felfogásában a prédikáció egy fához hasonlít: fontos, hogy legyen benne a fa törzsét jelképező erős, határozott gondolat; legyen alatta sok kutatás és az ezek feletti reflexió, amely láthatatlan, mint a fa gyökere, de megtartja azt; legyenek benne a központi gondolatból a fény felé kinövő ágak, és végül legyenek benne tápláló, életet adó gyümölcsök.³⁰ Davis elképesztően mai nyelvezettel mondja, hogy a prédikáció készítése tulajdonképpen „organikus folyamat”, benne a „generáló gondolat” megadja a prédikáció formáját. Az, *amit mondunk*, és az, *ahogyan mondjuk*, nem választható el egymástól – és ez a gondolat különbözik a tradicionális és kérügmatis predikációk felfogásától, ahol előbb meg kellett legyen az üzenet, majd utána kellett neki találni egy megfelelő kommunikációs formát. Davis-nél ugyanis „a forma organikusán nő ki azokból a változásokból, amelyeket a generáló gondolat teremt a prédikátorban.”³¹ – ez a gondolat a későbbiekre nézve rendkívüli fontossággal bír! Gondoljunk bele: eddig a homiletika arról beszélt, hogy a prédikáció szinte mérnöki tudást igénylő, konstruált, megtervezett, megszerkesztett „valami.” Majd jött Davis, aki arra figyelmeztet, hogy ez téves, a prédikáció nem lehet mechanikus, a prédikációra nem lehet didaktikus érvelésként tekinteni, hanem annak organikusnak kell lenni, hiszen a prédikáció voltaképpen „növekedésben levő gondolat.”³² A növekedés tulajdonképpen a hallgató gondolataiban, lelkében és szellemében fog megtörténni. Ez a forradalmian új megközelítés megszabta tehát a prédikáció lényegét is: eszerint a hallgató választ tud adni az őt megszólító evangélium üzenetére, ha azt a prédikátor neki megfelelően kommunikálja. Davis munkássága a mai napig hat az amerikai homiletikában, és referencia a prédikálás tartalmi és formai követelményeinek tárgyalásában, méltán mondhatjuk róla, hogy ő az Új Homiletika egyik előfutára.

2.2. Filozófiai és hermeneutikai hatások

Az Új Homiletika kialakulásának megértéséhez elengedhetetlenül fontos az eszmei háttér vizsgálata. Az alapoknál Rudolf Bultmann keresendő, aki bár formatörténettel foglalkozott, azt a

²⁶ Vö. BUTTRICK David G.: *A Captive voice*, Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1994.

²⁷ LOWRY, Eugene L.: *The homiletical plot. The sermon As Narrative Art Form*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2001, 2.

²⁸ DAVIS, H. Grady: *Design for Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Muhlenberg, 1958. Jelentőségéről mindent elárul az, hogy 1974-ben az amerikai tanárok több mint fele ezt a könyvet nevezte meg az általuk használt, legjobbnak tartott homiletika könyvnek. Ez az egyeduralom 1984-ig tartott, ezután már nem volt ilyen egyértelmű konszenzus az amerikai homiletika tanárok között. Vö. ROSE, Lucy: *i.m.*, 8.

²⁹ DAVIS, H. Grady: *i.m.*, 1.

³⁰ *i.m.*, 15. Davis szövegét Pángyánszky Ágnes nagyon szépen ülteti át magyar nyelvre. Vö. PÁNGYÁNSZKY Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században I., in: *Lelkipásztor* 82.3. (2007), 84.

³¹ ROSE, Lucy A.: *i.m.*, 72.

³² Davis valójában az „idea” szót használja, olyan értelemben, hogy az „életenergiával rendelkező gondolat.” – Vö. DAVIS, H. Grady: *i.m.*, 15.

kérdést feszegette, hogy mit jelent a bibliai szöveg a ma élő, „modern embereknek”?³³ Heidegger egzisztencialista filozófiája nyomán, a bibliai szövegek megértésével kapcsolatosan azt vallotta, hogy a folyamatban nemcsak a szöveg értelme fontos, hanem az értelmező személye is. Szerinte nincs semleges értelmező, mert minden értelmezés egyfajta önértelmezést is jelent. A mindenkori ember, aki meg akarja érteni a Szentírás lényegét, nem tudja ezt teljesen semleges és objektíven tenni, mert az ő egzisztenciája egy már meglévő valóság.³⁴ Véleménye szerint a magyarázó életkörülményei befolyással vannak bármilyen szöveghez való viszonyulására is. Ezt ő „előzetes értés”-nek nevezi, és fontosnak tartja az ún. hermeneutikai alapmagatartás szempontjából.³⁵ Bultmann szerint az első századi megértést fel kell hogy váltsa egy modernebb megértés, és ez csak a nyelv által történhet meg, feltéve, ha az ember őszintén áll meg a szöveg előtt.³⁶ Azt is mondta, hogy a nyelv maga is interpretáció, és nem lehet objektív igazságként tekinteni rá. A megértés egzisztenciális kérdés, és olyan „hermeneutikai kört” feltételez, amelyben az én és a szöveg találkoznak a mindennapi életben. Ez azt jelenti, hogy a prédikátor nemcsak egyszerűen megismétli a bibliai szöveget, hanem új módon mondja el az új szituációban, mert a szöveg nyelvezete sokszor eltakarja annak értelmét. Nem parafrázálni kell a szöveget a jelenre, hanem értelmezni a jelen szituációban, és majd megpróbálni összeegyeztetni a kettőt ebben a „nyelv-eseményben”.³⁷

Az 1960-as években aztán Bultmann két tanítványa, Gerhard Ebeling és Ernst Fuchs munkásságából nőtt ki az *Új Hermeneutikának* nevezett mozgalom. Mivel mindketten hosszú évekig gyülekezeti lelkészek is voltak, az foglalkoztatta őket, hogy a prédikálásra való készülésben mit kell a lelkésznek tenni ahhoz, hogy a textus a szószéken megelevenedjék? Ennek érdekében arra keresték a választ, ami az Új Hermeneutika egyik kulcskérdésévé vált, és amit Fuchs így fogalmazott meg: hogyan beszél az Újszövetség új módon a mai emberhez?³⁸

Ebeling úgy vélte, hogy „a prédikáció nem egy szövegnek mint múltbeli Kijelentésnek a bemutatása, hanem önmagában is a jelenben végbemenő Kijelentés, tehát a prédikáció a bibliai szövegnek a végrehajtása (*execution of the text*).³⁹ Ebben az összefüggésben, mindketten azt vallották, hogy a bibliai szövegek nem semleges értelmezhetők, hanem saját „életük” van, a mindenkori értelmező számára sajátos mondanivalójuk van.⁴⁰ Fontossá vált, hogy a magyarázó úgy kezdi meg a bibliai szövegek magyarázását, hogy tudatosítja, hogy az a környezet, amelyben a magyarázás történik, hatással lesz a megértésre.⁴¹

Fuchs szerint a megértéshez szükség van a nyelvre, ami sokkal több, mint egy emberi eszköz a dolgok megnevezésére! A nyelv feladata nem a megnevezés, hanem az értelemkeresés, a

³³ Vö. FABINYI Tibor: *Szóra bírni az Írást. Irodalomkritikai irányok lehetőségei a Biblia értelmezésében.* Hermeneutikai Füzetek 3., Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1994.

³⁴ Vö. BOLYKI János: *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei és módszerei.* Budapest, Kálvin Kiadó, 1998, 24.

³⁵ Vö. TÖKÉS István: *Új Hermeneutika. Az 1950 utáni hermeneutikai irodalom áttekintése.* Hermeneutikai Füzetek 18., Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1999, 15.

³⁶ ACHTEMAIER, Paul J.: How Adequate is The New Hermeneutic, in: *Theology Today* 23 (1966), 104.

³⁷ Vö. GIBSON, Scott M.: Critique of the New Homiletic. Examining the Link Between The New Homiletic and The New Hermeneutic, in: ROBINSON, Haddon – LARSON, Craig B.: *The Art and Craft of Biblical Preaching: A Comprehensive Resource for Today's Communicators.* Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2005, 476.

³⁸ FUCHS, Ernst: *Studies of the Historical Jesus.* London, SCM Press, 1964, 198–204.

³⁹ EBELING, Gerhard: *Word and Faith.* Translated by James W. Leitch. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1963, 333. Magyarul: EBELING, Gerhard: Isten szava és a hermeneutika, in: LUKÁCS Iona (ford.): *Isten és szó.* Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1995.

⁴⁰ FABINYI Tibor: *i.m.*, 12.

⁴¹ Vö. TÖKÉS István: *i.m.*, 37.

dolgok jelentésének megmutatása, valójában mindaz, ami az embert emberré teszi.⁴² Fuchs és Ebeling is úgy tekintettek a nyelvre, mint amely sokkal több, mint információk hordozója. Ebeling felismerése így hangzott: „A szavak természetét nem úgy ismerjük meg, hogy azt kérdezzük, hogy mit tartalmaznak, hanem azt, hogy milyen hatást váltanak ki, milyen eseményt idéznek elő.”⁴³ Ebeling a Szentírásra úgy tekintett, mint Ige-eseményre vagy beszéd-eseményre (*Word-event*), Fuchs ugyanezt nyelv-eseménynek (*language-event*) nevezi. Felfogásukon érződik Luther hatásai is, aki a prédikációt nyelvi eseménynek tekintette.⁴⁴ Szerintük nem annyira a nyelv megértése a fontos, hanem a *nyelv általi* megértés, aminek végső soron a hitre jutás lesz az eredménye.⁴⁵

Az Új Hermeneutika gondolkodói változást idéztek elő a homiletikai felfogásban is. A korábbi történetkritika az Írást objektív, tudományos módon szemlélte, és azt mondta ki, hogy meg kell tudni a textus eredeti jelentését. Egyre többen kezdték megkérdőjelezni hatékonyságát.⁴⁶ Ezzel szemben az Új Hermeneutika azt mondta, hogy a megfelelő értelmezés úgy lehetséges, ha valaki „egzisztenciálisan is érintett”, mert az Ige csak így fog hatást kifejteni. A változást az jelentette, hogy felfogásuk szerint a prédikáció egy beszéd-esemény (*speech-event*) vagy Ige-esemény (*Word-event*), és csak úgy érthető, ha azt kontextusában, a hit fényében, a hallgatóság és a közösség kapcsolatában vizsgáljuk. Felfogásuk szerint nemcsak az értelmezők tesznek fel kérdéseket a vizsgálandó szövegnek, hanem a maga nemében a szöveg is kérdéseket tesz fel az értelmezőnek. Az Írást megfelelően olvasni azt jelenti, hogy van kapcsolatunk Isten Igéjével, amely azt kívánja, hogy az olvasó egzisztenciális döntéseket hozzon. Éppen ezért, „a prédikálásnak is azt kell tennie, amit az Írás tesz, azaz ahelyett, hogy a hit tartalmát meggyőzően továbbadja, a prédikálásnak olyan eseménnyé kell válnia, amely elvezeti a hallgatót oda, hogy kapcsolata legyen Isten Igéjével, amely megváltoztató döntésekre hívja őt el.”⁴⁷

Az Új Hermeneutika számára a hallgatók szerepe, felfogása és szükségéi lettek fontossá. Az ilyen antropológiai kérdések iránti elmozdulás eredményezte azt, hogy a prédikátor számára fontos lett a *mit mondani a prédikációban* mellett a *hogyan mondani* a prédikációt is. A prédikációkat kezdték úgy érteni, mint amelyek hatásait nemcsak racionális felhívások alapján fejtik ki, hanem képzelet, képzettársítás és az érzelmi szükségletek megszólítása által is.

Az Új Homiletika szemszögéből az Új Hermeneutika főleg azért fontos, mert elvezetett három-, azóta alapigazságnak számító felismerésre:

1.) A prédikálás eseményében az igehirdető maga is részese Isten Igéjének, és tudnia kell, hogy prédikálása nyelvezetének megvan a maga ereje, és ezért nemcsak arra kell figyelni, hogy a prédikációk mit mondanak, hanem arra is, hogy mit tesznek.

⁴² Vö. FUCHS, Ernst: *Hermeneutik*. Bad Cannstatt, Müllerschön Verlag, 1958, 94. Ugyanígy érti Joseph Weber is. Vö. WEBER, Joseph C.: *Language-Event and Christian Faith*, in: *Theology Today* 21.1 (1965), 448–457.

⁴³ EBELING, Gerhard: *The Nature of Faith*. London, E.T. Publishers, 1961, 188.

⁴⁴ Minden bizonnyal nem véletlen a Luther hatása, hiszen Ebeling szenvedélyes Luther-kutató volt, könyvet is írt róla, ami magyarul is megjelent. Vö. EBELING Gerhard: *Luther. Bevezetés a reformátor gondolkodásába*. (ford. Szita Szilvia). Budapest, Magyarországi Luther Szövetség, 1997.

⁴⁵ EBELING, Gerhard: *Word and Faith*, 318. Kiemelés Ebeling-től.

⁴⁶ Pl. Walter Brueggemann, aki azt mondja, hogy „a textus történet-kritikai megközelítése már nem megfelelő.” Vö. BRUEGGEMANN, Walter: *Preaching as Reimagination*, in: *Theology Today*, 52.3 (1995), 313. Fekete Károly árnyaltabban fogalmaz: „A történetkritikai kutatás már régóta egy lett csupán a többi exegetikai nézőpont között.” Vö. FEKETE Károly: *A homiletika fő kérdései ma: gondolatok a szakirodalom és a hazai igehirdetői gyakorlat szem előtt tartásával*, in: *Theológiai Szemle* 47.2 (2004), 73.

⁴⁷ DAWN, Ottoni–Wilhelm: *New Hermeneutic, New Homiletic, and New Directions: an U.S.–North American Perspective*, in: *Homiletic*, 35.1 (2010), 20.

2.) A prédikációban a tartalom és forma többé nem elválasztható kategóriákként kezelendők, mert azok összetartoznak, és együttesen hatnak.

3.) A hallgatóság iránti nagyobb odafigyelés szükséges, ezt gyakran „a hallgatóság felé fordulás”-nak (*turn toward the hearers*) neveznek.

Az Új Hermeneutika képviselőin kívül mások munkássága is hatással volt az Új Homiletika kialakulására. Mindenek előtt Hans Georg Gadamer nevét kell említünk. A nevéhez fűződő hatástörténeti módszer a történetkritika alternatívája kívánt lenni, mert úgy gondolta, hogy a bibliai szöveget nem lehet a múltban tartani, mert így áthidalhatatlan távolság keletkezik az *akkor* és a *most* világa között. Úgy gondolta, hogy a szövegek hatását és a szövegek hatásának történetét kell vizsgálni, amelyek az elmúlt évszázadok folyamán tetten érhetők a teológiában és más területeken. Alapelve az volt, hogy a bibliai szövegek ma is megszólítják az értelmezőt, hatást gyakorolnak rá, és arra készítik, hogy erre megfelelően válaszoljon, ennek alapján cselekedjék. A szövegek értelmezésénél figyelni kell a szövegre, a különböző korok értelmezéseire, a jelenkori helyzetre, és ennek alapján kell megállapítanunk a textusban nekünk megszólaló isteni üzenetet.⁴⁸ Főleg az a kijelentése hatott az Új Homiletikára, amiben azt állítja, hogy „a megértés elsősorban nem azt jelenti, hogy az ember visszaokoskodik magát a múltba, hanem azt, hogy ma részt vesz abban, amit mondtak, [és így] a szöveg mai szemmel tekintett nyelvezete [lesz] meghatározó a jelentésére nézve.”⁴⁹

Megkerülhetetlen Paul Ricoeur hatása, aki szintén a nyelv értelmezésével foglalkozott. Azt vallotta, hogy bármely szöveg értelmezése nem a szerzőt, hanem a szöveget kell hogy előtérbe állítsa. A mai olvasó részese lehet a szöveg világának, és elsősorban a szöveg költői funkcióját kell megfigyelnie. A költői nyelv szimbólumokra épül, és a mai olvasónak ezt a szimbolikát kell megfejtenie a jelen fényében.⁵⁰ Szerinte a szövegek újbóli elmesélése új valóságot teremt, és így képes arra, hogy a szerzőtől eljutva az olvasóig, az megváltoztassa cselekvésmódját. A narratíváknak szerepe van az önismeretben is, amennyiben az újra és újra elmesélt történetek alakítják és formálják az embert, megerősítik abban, hogy tetteiért felelősséget vállaljon. Híres mondata így hangzott: „Azért mondunk történeteket, mert végső soron az emberi életet szükséges és van értelme elmesélni. [Szükséges] a legyőzötteknek és az elveszetteknek a történelmét megmenteni. A szenvedés teljes történelme... elmeséléseért kiált.”⁵¹

Az új homiletikai paradigma kialakulásának folyamatban fontos volt Amos Wilder hatása, aki azt hangsúlyozta, hogy a keresztény kommunikáció formája és tartalma elválaszthatatlan egymástól – ez így volt már a korai kereszténység korában is.⁵² Ő volt az, aki a szakított az addigi ésszerűnek mondott megközelítéssel, feladta az addig használt „desztillálás

⁴⁸ Gadamer híres műve, *Igazság és módszer*, 1975-ben jelent meg az Egyesült Államokban. Vö. GADAMER, Hans Georg: *Truth And Method*. Translated by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. New York, London, Continuum, 1975. Magyar fordítását lásd: GADAMER, Hans Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. (ford. Bonyhai Gábor). Budapest, Gondolat Kiadó, 1984.

⁴⁹ Vö. GADAMER, Hans Georg: *Truth And Method*, 353. 356. Grant Osborne mondja, hogy ez a látásmód azt eredményezi, hogy „az értelmező előzetes értelmezésének tudatában közeledik a szöveghez, és felhasználja azt, hogy kérdéseket intézzen hozzá. A szöveg gondolatvilága megnyílik, és az azt követő párbeszédben átformálja az értelmező kérdéseit. [...] A múlt (a szöveg) és a jelen (értelmező) összeolvad. Vö. OSBORNE, Grant R.: *A hermeneutika spirálisa. Részletes bevezetés a bibliamagyarázathoz*. Budapest, Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, 2001, 430.

⁵⁰ Vö. OSBORNE, Grant R.: *i.m.*, 449–450.

⁵¹ Vö. RICOUER, Paul: *Time and Narrative*. Vol. I., Translated by Kathleen Blamey and David Pellauer. Chicago, Illinois, University of Chicago Press, 1984, 75. Ricoeur munkásságáról lásd bővebben: OLYA Csaba – ULMANN Tamás: *Kontinentális filozófia a XX. században*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2011, 239–253.

⁵² Vö. WILDER, Amos: *The Language of the Gospel: Early Christian Rhetoric*. New York, Harper&Row, 1964.

hermeneutikáját”⁵³, és úgy gondolta, hogy a bibliai szövegek vizsgálatában jobb egy kevésbé racionalisztikus megközelítés, arra inkább narratívaként érdemes tekinteni. Hatására az Új Homiletika képviselői a Bibliában található különböző retorikus formákhoz fordultak segítségül, amikor a prédikáció megfelelő formáit próbálták meghatározni.⁵⁴

Fontos megemlíteni H. Richard Niebuhr nevét, aki a bibliai Kijelentés kapcsán mondja, hogy megértése csakis történetek által lehetséges, mert olyan hit-tapasztalatot generál, amely hozzásegíti az embert ahhoz, hogy saját története bizonyoságtevővé legyen Isten előtt.⁵⁵ Az ő nevéhez köthető narratív teológia hívta életre a narratív prédikálást, főleg, hogy felfogása nyomán egyre többen kezdtek beszélni az emberi tapasztalat narratív kvalitásáról, mint amely összeköti az emberiséget, tehát közös alapja lehet a prédikálásnak.⁵⁶

Külön említést érdemel Søren Kierkegaard, aki a teológiában a keresztény hit kommunikálásában a *mit* (*quid*) mellett fontosnak tartotta a *hogyan* (*quomodo*) is. Kierkegaard a prédikációról a következőket írta: „A prédikálás minden művészet között a legnehezebb, és tulajdonképpen az a Szókratész által oly nagyon magasztalt művészet, amely képessé tesz a beszélgetésre.”⁵⁷ Kirkegaard felfogásához köthető az „indirekt kommunikáció” elmélete, mely által azt vallotta, hogy a keresztény igazságokat csak közvetett módon lehet kommunikálni.⁵⁸ Kierkegaard különösen Fred Craddock-ra volt nagy hatással, aki prédikációs módszertanának alapját, az induktív módszert az ő felfogásának alapján dolgozta ki.⁵⁹

Ebeling, Fuchs, Gadamer, Ricoeur, Wilder, Niebuhr és Kierkegaard munkássága segítette az amerikai homiletikusokat abban, hogy felismerjék a nyelv alapvetően erőteljes voltát, a tartalmi és formai kérdések fontosságát, a bibliai szövegek értelmezésének újabb lehetőségeit, a narrativitása szerepét az emberi megértésben, illetve a kommunikációs módszerek újragondolásának szükségességét. A nyelv teremtő erejének hatására a „predikálás eseményteliségéről” (*eventfulness*) beszéltek, és azt mondták, hogy „a predikálás nemcsak Isten Igéjét jelenti, hanem részt is vesz Isten Igéjében.”⁶⁰ Az Új Homiletika létrejöttét tehát ezek a hermeneutikai és filozófiai hangsúlyeltolódások befolyásolták. Egyre inkább fontossá vált a bibliai szövegek elemzése, azoknak irodalmi műfaja és szerkezete. Egyre többen ismerték fel, hogy a bibliai textusok tartalma és formája nem választható el egymástól, és ez mind az exegézisben, mind később, a prédikációkban fontos szerepet tölt be. Arról is szóltak, hogy a Bibliában sok irodalmi műfaj lehethet fel, és ezeket nem szabadna egyformán kezelni. Figyelni

⁵³ Richard L. Eslinger találó kifejezése az addig gyakorolt exegetikai módszerre. Lásd: ESLINGER, Richard L.: *Mobile, Episodic, Intentional*, in: ALLEN JR, O. Wesley (ed.) *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 126.

⁵⁴ Vö. SENSING, Tim: *After The Craddock Revolution. A Bibliographic Essay*, in: *Leaven* 11.4 (2003), 211–219.

⁵⁵ Vö. NIEBUHR, Richard H.: *The Meaning of Revelation*. New York, Macmillan, 1941.

⁵⁶ Vö. CRITES, Stephen: *The Narrative Quality of Experience*, in: *Journal of the American Academy of Religion* 39 (1971), 291–311.

⁵⁷ Vö. CHAMBERLAIN, Jane – RÉE, Jonatan (eds.): *The Kierkegaard Reader*. Malden, Massachusetts, Blackwell Publishing, 2011, 187.

⁵⁸ Vö. POOLE, Roger: *Kierkegaard. The indirect communication*. Charlottesville – London, The University Press of Virginia, 1993.

⁵⁹ Vö. LORENSEN, Marlene Ringaard: *Dialogical Preaching: Bakhtin, Otherness and Homiletics*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2014, 79.

⁶⁰ DAWN, Ottoni-Wilhelm: *i.m.*, 20. Az *eventfulness* kifejezést „eseményteliség”-nek fordítom, és olyan értelemben használom, amint azt David Randolph is teszi, midőn azt mondja, hogy a prédikálás eseménytelisége azt jelenti, hogy a prédikátor és a hallgatóság között „megtörténő” prédikálás nemcsak az elmondás pillanatában él, hanem van előélete és utóélete is, merthogy sokrétű tevékenység. Az ő megközelítésében a homiletikának az a dolga, hogy segítse megtörténni ezt a hitet generáló eseményt. Vö. RANDOLPH David J.: *The Renewal of Preaching in The 21st Century: The Next Homiletic. With commentary by Robert Stephen Reid*. Eugene, Oregon, Cascades Books, 2009, 108.

kell a műfaji sajátosságokra, a felépítésre, struktúrára, a világos és rejtett üzenetekre, az elbeszélés módjára, és ezeknek alapján kell a prédikációkat elkészíteni. A nyelv teremtő erejét figyelembe kell venni, oda kell figyelni a hallgatók kontextusára, komolyan kell venni azt a tapasztalatot, amellyel rendelkeznek.⁶¹ A nyelv eszközzé válik a transzcendencia megértésében, a metaforák, szimbólumok nyelvezetén keresztül próbálják megsejteni. Nem véletlen, hogy az Új Homiletika első képviselői ezek alapján gondolkodtak. Látni fogjuk, hogy Fred Craddock-nál megjelenik a „nyelv általi megértés”, a hallgatók a prédikáció folyamatában ugyanúgy teremtővé válnak, mint a prédikátor. David Buttrick-nál is a nyelv munkája válik központi kérdéssé, amint a hallgatók tudatában változást idéz elő. Eugene Lowry is tapasztalatként tekint a prédikációra, ahol a nyelv teremtő ereje idézi elő annak mozgását. Az induktív, narratív és poétikus megközelítés veszi át a racionalisztikus, deduktív, kognitív megismerést. Mindannyian másként néznek a bibliai szövegekre, kontextusban értelmezik a mához szóló üzenetét. A prédikálás náluk eseményé válik, cselekvést vált ki, és „performatív”⁶² hatása lesz. Mindezek egyértelműen az újnak számító hermeneutikai felfogásokból nőttek ki, a főt említett megfontolásokból. Elindult az a folyamat, amelyben Fred Craddock, David Buttrick, Thomas Long, Eugene Lowry és Lucy Rose homiletikai munkássága úgy teljesedett ki, hogy felfogásukat a fuchsi, ebelingi gadameri, ricoeuri, wilderi vagy éppen kierkegaard-i hermeneutika és filozófia kimutathatóan befolyásolta.

2.3. Politikai, társadalmi, és kulturális hatások

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az Új Homiletika kialakulásához számos „külső” tényező is hozzájárult, s ezek megérlelték az időt „valami újnak” a kezdetére:

Az '50-es, '60-as évek amerikai társadalmát a második világháborúban megalapozott nagyhatalmi státuszt erodáló koreai és vietnami háborúk kezdték megosztani.⁶³ Az amerikai átlagpolgárban ott volt egy felsőbbrendűségi érzés – mi vagyunk a világ urai, stb. –, másrészt kezdtek megjelenni a béke mellett, a háború és az erőszak ellen szóló kritikus hangok, és ez meglehetősen polarizálta a társadalmat. A szószékeken egyrészt az amerikai népet „választott nép”-ként emlegető prédikációk hangoztak el, másrészt egyre többen kezdték megkérdőjelezni a bibliai hagyomány autoritását.

Előtérbe kerülnek a faji problémák, beindul a polgárjogi mozgalom, és bár Alabamában, minden idők legnagyobb amerikai tüntetésén arról beszélnek, hogy Isten mindenkit egyformának teremtett, valójában folyamatos a fehérek felsőbbrendűségéről szóló diskurzus. Martin Luther King 1963-ban Washington-ban kétszázezer ember előtt mondja el híressé vált *I have a dream*-jét (*Van egy álomom*)⁶⁴, és az amerikai fehér emberek először szembesülnek a fekete prédikátorok szónoklatának prófétai jellegével.

⁶¹ A tapasztalatot olyan értelemben gondoljuk, amiről Hans-Christoph Piper azt mondja, hogy „mindig az egész embert fogja át, nem csupán az intellektusát. Megváltoztatja és egy megváltozott magatartásra készíti.” Vö. PIPER, Hans-Christoph: *A kommunikálás tanulása a lelkigondozás és prédikálás terén. Egy pásztoráltológiai modell.* Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Gyakorlati Tanszéke, 1999, 56.

⁶² A „performatív” kifejezés az Új Homiletika fontos kifejezése. John Austinhoz, és az általa megalkotott „beszédaktus-elmélethez” fűződik, és azt jelenti, hogy a szavak és a nyelv nemcsak jelentenek valamit, hanem cselekvést is kiváltanak. Vö. AUSTIN, John L.: *Tetten ért szavak.* (ford. Pléh Csaba) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990.

⁶³ Ezekről az évekről kiváló összefoglalót nyújt GREENE, Robert John: *America in The Sixties.* Syracuse, New York, Syracuse University Press, 2010, valamint WUTHNOW, Robert: *The Restructuring of American Religions: Society and Faith Since World War II.* Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1988.

⁶⁴ Vö. KING, Martin Luther: *I Have a Dream*, in: WASHINGTON, James M. (ed.): *Writings and Speeches That Changed The World.* San Francisco, California, Harper&Collins, 1992, 101–106.

A hippy-mozgalom különösen a szabadabb szellemiségű fiatalokat kerítette hatalmába, és az amerikai társadalom lázadni kezdett az addigi normák ellen. San Francisco és Berkeley lett az ország szellemi központja, egyre többen fordultak a keleti vallások és filozófiák felé. A szabadság címszava alatt lazulni kezdenek az addigi erkölcsi normák, az emberek megkérdőjeleznek minden addig biztosnak tűnő rendszert és intézményt, beleértve az egyházat is. Fred Craddock írja le, hogy a diáktüntetésekkel és Woodstock-kal fémjelzett korban, egyszer egyik diákja azt mondta neki kritikusan és szemrehányóan az ő homiletika tanári mivoltával kapcsolatosan, hogy „Professzor úr, gondolom tudja, hogy a prédikálás a lúzereknek van, azoknak, akik nem tudnak valami mást csinálni.”⁶⁵ Ez jól jelzi a kor állapotát, amikor is a '60-as években „a korszellemre” hivatkozva, sok egyetemen megszüntették a homiletika oktatását, máshol meg úgy vélték, hogy a szószéknek befellegzett, tehát egyáltalán nem érdemes a prédikálással foglalkozni.

A szószék autoritásának gyengülése a lelkészek addigi pozícióját is megingatta. „[...] Az 1960-as évek sokoldalú társadalmi forradalma közepette a lelkészek már nem feltételezhatték azt, hogy ők elismert autoritású szereplők, és így azt sem gondolhatták, hogy a legtöbb esetben dogmát vagy morális intelmeket megjelenítő prédikálásra úgy tekint egy átlagos gyülekezet, mint tekintélyelvű szóra.”⁶⁶

A társadalmi és politikai változásokhoz hozzáadódott az a kulturális „forradalom”, ami abból fakadt, hogy a TV megjelent majd minden amerikai háztartásban. Ez azzal járt, hogy az emberek előtt egy másfajta kommunikációs modell kezdett megjelenni: a könnyen fogyasztható, humoros kis epizódokból álló, laza jelenetek, amelyeknek fő célja a szórakoztatás volt. Aztán 1962-ben jelent meg Marshall McLuhan *A Gutenberg-galaxis* című könyve, amelyben ő a könyv és az ehhez kapcsolódó kultúra halálát hirdette. Híres tétele volt, hogy „a médium maga az üzenet”, és ezzel elkezdődött az a folyamat, amely kezdett különbséget tenni az írásbeli és a szóbeli kultúra között, annak egyértelmű kihatásával a prédikálásra nézve is.⁶⁷ Elkezdődött a televízió ma is ható uralma, és a kommunikálással, így az evangélium hirdetésével foglalkozó szakembereknek is el kellett gondolkodni ennek a prédikálásra való közvetlen és közvetett hatásairól.

Világosan látszik előttünk, hogy a később Új Homiletikának nevezett mozgalom létrejöttéhez szükség volt egy sor olyan szellemtörténeti, világnézeti, társadalmi, politikai, filozófiai és teológiai gondolkodásmód-változásra, amelyek mind azt jelezték előre, hogy a homiletika terén is megérett az idő a változásra. A huszadik század közepének embere már másként gondolkodott, mint a század eleji ember, más volt a szocializációja, más kulturális hatások érték. A filozófiai gondolkodásbeli változások és a hermeneutika újabb irányzatai, mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy az amerikai hívő ember másként olvassa és értelmezze a Bibliát, másként tekintsen a hozzá szóló lelkészre, másként értse a nyelv teremtő erejét és hatását. Sokan megkérdőjelezték az egyház autoritását, és kétségbe vonták a prédikálás értelmét. A

⁶⁵ A diák eredetileg egy keményebb kifejezést használt, ezt szalonképesítettem. Vö. CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 42.

⁶⁶ HALVORSEN, Sergius: *The New Homiletic – A Retrospective*, in: *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 46.1 (2002), 89.

⁶⁷ MCLUHAN, Marshall: *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*. (ford. Kristó Nagy István). Budapest, Trezor Kiadó, 2001. Tanítványa, Walter J. Ong folytatta a munkásságát, és az Új Homiletika szempontjából azt a fontos kijelentést tette, hogy a különböző média-típusok, különböző hatásokat érnek el ez emberekben, és figyelembe kell venni, hogy az ember a világból érkező jeleket már nem annyira füllel, hanem inkább szemmel érzékeli. Vö. ONG, Walter J.: *The Presence of the Word*. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1967.

„hagyományos” és a „kérügmaticus” prédikálás túlságosan dogmatikusnak és didaktikusnak tűnt, de a Fosdick-féle terapeutikus és lelkipásztori típusú prédikálás sem volt mindenki számára kielégítő. Aztán 1965-ben a legjelentősebb homiletikusok megalakították a *Homiletikai Akadémiát (Academy of Homiletics)*, egyre több szakmai konferenciát szerveztek, és ez egyértelmű jelzés volt arra, hogy a prédikálást ért vádakkal és hatásokkal foglalkozni kell, a „szószék válságára” valamilyen pozitív választ kell adni.

Nem vitás: az „idegösszeomlásra” valamilyen gyógyír kellett: az alapok újragondolása, a prédikációk tartalmi és formai kérdéseinek a felülvizsgálata, egy másfajta hozzáállás, újszerű gondolkodás, új módszerek, a prédikálás teológiájának az újraértelmezése, azaz kellett... egy új homiletika.

3. AZ ÚJ HOMILETIKA MEGJELENÉSE ÉS ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

3.1. Az Új Homiletika megjelenése

Vitatott, hogy a homiletikai irodalomban mikor jelenik meg az Új Homiletika elnevezés. A névadó David J. Randolph, és sokáig úgy gondolták, hogy ő a híressé vált 1969-es könyvében, a *The Renewal of Preaching*⁶⁸-ben (*A prédikálás megújulása*) használta először ezt a kifejezést, de O. Wesley Allen nemrégiben azt állította, hogy Randolph a kifejezést már 1965-ben használta egy-, az *Academy of Homiletics* által szervezett konferencia előadásában, amikor is ő a *Drew School of Theology* homiletika tanáraként volt ott vendégelőadó.⁶⁹

Időrendben az Új Homiletika számára a második fontos esztendő az 1970-es, amikor két-, az Új Homiletika számára jelentőséggel bíró könyv jelent meg.⁷⁰ Az egyik Charles Rice: *Interpretation and Imagination*⁷¹ című könyve, amely a prédikálást és a bibliai értelmezésnek a kortárs művészettel való kapcsolatában látja lehetségesnek. Ugyanebben az évben jelenik meg Henry Mitchell *Black Preaching*⁷²-je, és benne a szerző a fehér, főleg protestáns prédikáláshoz szokott olvasó számára az afroamerikai szószéki prédikálás ünnep jellegét emeli ki.

Az Új Homiletika szempontjából legfontosabb esztendőnek az 1971-est tartják, amikor is Fred Craddock „berúgta az ajtót, amely egy teljesen új homiletikai korszakhoz vezetett.”⁷³ Ekkor jelent meg az azóta is mérföldkőnek számító könyve, az *As One Without Authority*⁷⁴, és elmondható róla, hogy „ma is egyike a legfontosabb, prédikálásról írt modern könyveknek”⁷⁵, hiszen kifejtette benne az azóta korszakalkotónak nevezhető nézeteit a prédikálás induktív módjáról.

Jelentős év volt az 1980-as év is, amikor egyszerre három olyan könyv is megjelenik, amely beleillik ebbe az új homiletikai paradigmába. Mindenekelőtt Eugene Lowry *The Homiletical Plot*⁷⁶ című művét említjük, amelyben a szerző kifejti, hogy újra fel kell fedezni a Biblia narratív jellegét, és ezáltal el lehet készíteni a kor követelményei szerinti „legmegfelelőbb” prédikációkat, amelyek „természetesen” csakis narratívak lehetnek. Fontos mű az Edmund Steimle, Morris Niedenthal és Charles Rice nevéhez fűződő *Preaching The Story*⁷⁷, amely a prédikálást „megosztott történetként” értelmezi, és a prédikáció narratív jellegét hangsúlyozva, a történetmondást jelöli meg a legmegfelelőbb prédikálási formaként. A harmadik könyv Richard Jensen *Telling the Story*⁷⁸-ja, amelyben szintén a történet-prédikáció használata mellett érvel.

⁶⁸ Vö. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1969.

⁶⁹ Vö. ALLEN, JR., O. Wesley: *The Pillars of the New Homiletic*, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 7.

⁷⁰ Az Új Homiletika első korszakalkotó könyvének Fred Craddock *As One Without Authority*-jét tekintik, amely eredetileg a *Philips University*-n, helyi kiadásban került nyomtatásba. Mivel az országos kiadás csak 1971-ben történt, a szakirodalom úgy tartja számon, hogy a könyv csak 1971-ben jelent meg. Lásd: CRADDOCK, Fred B.: *As One Without Authority*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1971.

⁷¹ RICE, Charles: *Interpretation and Imagination. The Preacher and Contemporary Literature*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1970.

⁷² MITCHELL, Henry H.: *Black Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Lippincott, 1970.

⁷³ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot. The Sermon as Narrative Art Form*. Revised Edition. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2001, 122.

⁷⁴ CRADDOCK, Fred: *As One Without Authority*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1971.

⁷⁵ LONG, Thomas: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989.

⁷⁶ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*. Atlanta, John Knox Press, 1980.

⁷⁷ STEIMLE, Edmund A. – NIEDENTHAL, Morris J. – RICE, Charles L.: *Preaching the Story*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1980.

⁷⁸ JENSEN, Richard: *Telling the Story. Variety and Imagination in Preaching*. Minneapolis, Minnesota, Augsburg Fortress Press, 1980.

Az Új Homiletika tanulmányozásában alapműnek számít az 1987-ben megjelent, David Buttrick nevéhez fűződő *Homiletic: Moves and Structures*⁷⁹, majd' ötszáz oldalas könyv, aki arra keresi a választ, hogy az általa „mozzanat”-oknak nevezett részekből felépülő prédikáció hogyan fejt ki hatását a hallgatóság tudatában, és ezt a prédikációt milyen struktúrában lehet a legalkalmasabban kifejezni.

Bár az Új Homiletika „tartóoszlopainak” Fred Craddock-ot, Eugene Lowry-t, David Buttrick-ot, Charles Rice-t és Henry Mitchell-t tartják⁸⁰, véleményem szerint ide sorolható a névadó David Randolph, de méginkább a rendkívül képzett Thomas G. Long is, akinek művei – főleg a *The Witness of Preaching*⁸¹ – számottevően foglalkoztak a homiletika alapkérdéseivel. A „tartóoszlopokat” szokták még A Tiszteletreméltóknak (*The Venerables*) is nevezni, én magam feltétlenül ezzel a kifejezéssel illetném Thomas Long-ot is, az Emory Egyetem Bandy professzorát is. Ide sorolom az alapokat megfogalmazó David Randolph-ot, és az egyedi felfogást képviselő Lucy Rose-t.

E rövid felsorolás után visszatérünk a gyökerekhez. Talán maga David Randolph sem gondolta volna, hogy könyve első lapján olvasható megfogalmazásából egy olyan mozgalom nő ki, amely – amint azt később látni fogjuk – mind a mai napig komoly hatást gyakorol az amerikai homiletikára, amikor azt mondta: „Az idők vajúdasából egy új prédikálás van megszületőben. A polgárjogi mozgalomban, a kommunizmussal való elfoglaltságunk közepette, a 'szekuláris városban', az ökumenikus mozgalomban, a teológiai iskolákban, az egyházközségekben, a liturgikus mozgalomban és mindenütt másutt, a prédikálást mint szokást elutasítják, és egyre inkább eseménynek tekintik. Az ilyen horizontokból pirkadó prédikálás definícióját így jelenthetjük ki: a prédikálás az az esemény, amelyben a bibliai textust azért értelmezzük, hogy értelme kifejeződést nyerjen a hallgatók konkrét élethelyzetében.”⁸²

Ezzel Randolph az Új Homiletika egyik alapembere lett. Könyvében összefoglalta a kortársait és elődeit is foglalkoztató főbb gondolatokat, és ezek végülis az Új Homiletika alapvető kérdései lettek: hogyan értelmezhető a prédikálás és benne a prédikáció, milyen exegetikai módszerekkel lehet a bibliai textusok üzenetét megtalálni, milyen prédikációs formákat érdemes használni a prédikálásban, mi az igehirdető, de mi a hallgatóság szerepe is a prédikálás folyamatában, stb.

Randolph meglehetősen újszerűen fogalmaz, amikor azt mondja, hogy számára a bibliai textus maga is esemény, és vizsgálata azt sugallja, hogy a prédikáció nem egy statikus „valami”, hanem olyan „esemény”, amelyben az addig gondoltaknál sokkal több minden történik.⁸³ Ezt az eseményt nem lehet az addigi megszokott formákkal kommunikálni, már nem elég a bibliai textusból egy kijelentést kiragadni, és azt alkalmazni, vagy a bibliai passzust versről-versre magyarázni, hanem ennél sokkal több kell! Ehelyett olyan alternatívát ajánl, amelyben a

⁷⁹ BUTTRICK, David: *Homiletic. Moves and Structures*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1987.

⁸⁰ Richard L. Eslinger 1987-ben „összehozta” őket egy könyvben, és arra kérte mindnyájukat, hogy részletesen fejték ki elméleti és gyakorlati álláspontjaikat. Húsz évvel később, 2007-ben, egy-, a Kentucky állambeli *Lexington Theological Seminary*-ban egy konferencián számoltak be elméleteikről és a húsz év alatti változásokról, és ennek eredménye lett egy újabb számottevő könyv Wesley O. Allen szerkesztésében. Vö. ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1987. Vö. ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010. Amint a bevezetőben már említettem, a dolgozatban nem foglalkozom Henry Mitchell-el és az afroamerikai prédikálással, sem Charles Rice-szal és a „sztori-prédikálás”-sal.

⁸¹ LONG, Thomas: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989.

⁸² RANDOLPH, David J.: *i.m.*, 1.

⁸³ *i.m.*, 30.

prédikáció „kaland”-dá válik, ami rendkívüli izgalmassá teszi!⁸⁴ Szerinte figyelembe kell venni a mindenkori textus irodalmi formáját, beleértve a textus szándékát és hangulatát is. Oda kell figyelni a prédikáció hallgatóira, mert ők aktív részesei a prédikálás eseményének, tehát lehetőség szerint be kell őket vonni a prédikálás folyamatába! Négy bibliai formát ajánl homiletikai formaként: költészet, történet, esszé, személyes reflexió. Szerinte minden értékelés arra a kérdésre kell választ adjon, hogy mi *történik* a prédikációban?⁸⁵

Azért foglalkoztunk kissé bővebben a Randolph gondolataival, mert tulajdonképpen megszabják azt az irányt, amivel leírhatjuk az Új Homiletika jellemzőit. Ezek szerint, vizsgálni kell, hogy mit mond az Új Homiletika a prédikáció mibenlétéről, teológiailag hogyan határozza meg a prédikálás feladatát, hogyan gondolja az igehirdető szerepét, milyen módszereket ajánl a prédikáláshoz, hogyan gondolkodik a prédikáció címzettjeiről, a hallgatóságról, milyen prédikáló nyelvezet használatát tartja jónak, a hatékonyabb kommunikálás érdekében milyen formai elképzeléseket ajánl, stb.

3.2. Az Új Homiletika általános jellemzői

Azt mondtuk, hogy az Új Homiletika kialakulásban társadalmi-politikai okok, filozófiai meggyőződések, kulturális hatások, az Új Hermeneutika és más filozófiai irányzatok előretörése, illetve a homiletikai gondolkodás változása egyaránt szerepet játszott. Jellemzőit ezek alapján kíséreljük meg összefoglalni. Címzavakban ez így nézne ki: a prédikálás prófétikus jellegének a visszaigénylése, a hallgatók hangsúlyozott szerepének a tudatosítása a prédikálásban, a prédikációk formáinak a megváltoztatása, a forma és tartalom összefüggéseinek a tudatosítása, a prédikáció eseményként (*event*) való felfogása, a kontextus hangsúlyozása, a prédikáció nyelvezetének a megváltoztatása, az induktív módszernek a primátusa a deduktív felett, a meggyőzés helyett a gyönyörködtetés, a kijelentő mód helyett a narratív elbeszélés, a prédikálás racionalisztikus, didaktikus értelmezése helyett inkább a tapasztalat nyomán létrejövő élmény nyújtása.

Mindenek előtt, látni kell, hogy a hatvanas évek történései a szószéket is foglalkoztatták. A vietnámi háború, a kubai rakétaválság, az atomháború, a civil jogok ügye, a faji és női egyenjogúsági kérdések, a társadalmi rétegződés kérdései egyre gyakrabban kerültek be főleg a protestáns prédikációkba. Ez mintegy válasz volt arra a kritikára, amit retrospektív módon John C. Holbert így fogalmazott meg: „Szószékeinkről, apró kivételektől eltekintve, eltűnt Ámos és Hóseás prófétikus hangja, és az a prófétikus Jézus, akinek a szegények és a gazdagok iránti törődése elfelejtődött a mega-templomok és mega-költségvetések hajszájában...”⁸⁶ Ezt a prófétikus hangot hiányolta David Buttrick is, amikor a kor elemzésében arra utalt, hogy a 20. század közepének prédikálása mire sóvárgott: „A régebbi időkben az egyház kint volt a világban, és Isten ügyét szolgálta. Mi, prédikátorok evangéliumiak és apologetikusak voltunk, és a kulturális fogalmak iránt néha merészen kritikusak is. És részt vettünk a világban. De aztán, a dialektika teológia megjelenésével, a szószék megszűnt a világgal beszélgetni, főként a szekuláris világgal, amelyre egyre inkább úgy tekintettünk, mint megrontó ellenségre. Ehelyett, keményen megmarkoltuk Bibliáinkat. Elvégre Isten Szava van bennük, amely sehol másutt nem elérhető. Az eredmény sajátos lett. Többé már nem neveztük meg Istent a világban, hanem ehelyett megpróbáltuk a világot rávenni arra, hogy kérjük, jöjjön el a mi templomunkba, ahol a Bibliák vannak. Valahogy, a megronthatatlan biblikus hitünk miatti buzgalmunkban, elvesztettük

⁸⁴ *i.m.*, 116.

⁸⁵ *i.m.*, 131–132.

⁸⁶ HOLBERT, John C.: Towards a Story Homiletic: History and Prospects, in: *Journal for Preachers* 33 (2010), 28.

a kapcsolatot az evilági szomszédainkkal, és így a világot – azt a világot, amelyet Isten szeret – ’más isteneknek’ hagytuk.”⁸⁷ Ugyanígy, megérett az idő a Fosdick-féle terapeutikus prédikálással való szakításra is. Szintén Buttrick kritikáját idézzük: „A legtöbb amerikai szószék, Fosdick-et követve, és az ötvenes évek egzisztencializmusa által támogatva, szűk perszonalizmusba zuhant.”⁸⁸ Ennek eredményeképpen a szószék olyan Istenről beszélt, „aki nem több, mint a pszichológiai szükségleteink fölötti reflexióink, egy olyan Isten, aki nem törődik a társadalmi igazságossággal.” Buttrick keserűen teszi hozzá: „A ’főcsapású fehér szószékek’ számára az ösvény ki volt jelölve: terapeutikus perszonalizmus egyik oldalon, és egy szenttelen bibliai pozitivizmus a másik oldalon.” Ami hiányzott: „Isten prófétikus jelenlétének a víziója”, a szélesebb világ. „Nem csoda, hogy a szószék különösen irreleváns lett – a *Pszichológia Mű*⁸⁹-ből idézett felismerések és kis bibliai leckék szegény helyettesítői lettek Isten kortárs Igéjének.”⁹⁰

Ennek kapcsán, az Új Homiletika zászlajára tűzte a szószék szélesebb társadalmi rétegekhez szóló, a bibliai hagyományban, a próféták munkásságában gyökerező prédikálást, mintegy válaszként az addigi kérügmátikus és terapeutikus prédikálás általuk kevésnek ítélt fogyatékoságaira.

Az Új Homiletika jellemzőit az Új Hermeneutika rá gyakorolt hatásaiból is következtethetjük. Nem a véletlen műve, hogy Craddock *As One Without Authority*-jében gyakran idéz Ebeling és Fuchs műveiből. Ennek az lehet az oka, hogy Craddock 1968–1969-ben Tübingenben, a Hermeneutikai Intézetben tanulmányi szabadságon volt, hallgatta előadásait. Különösen a beszéddel és a nyelvvel kapcsolatos nézeteiket tette magáévá, és ezt próbálta alkalmazni a prédikálásra. Meg volt ugyanis győződve arról, hogy az amerikai prédikálás krízisben van, és ezt főleg a kommunikáció fő eszköze, a nyelv krízise okozza. „Napjainkban evidens egy nyelvi krízis, a szavak erővesztésének általános érzékelése. Nem is kell mondani, hogy ez a prédikálásban is krízist jelent. A homiletika tanulmányozásának kezdőpontja eltolódott. Minden struktúrával, egységgel, mozgással, textushasználattal, stb.-vel kapcsolatos kérdésnek várnia kell, mert elsődleges kérdés az, hogy mik a szavak, és mit tesznek.”⁹¹ Így folytatja: „Tévedés a teológiát hibáztatni a hagyományos szószék nyelvezetének erőtlenségéért; mi egy radikálisan megváltozott helyzetben prédikálunk”. Ezek után Ebeling-et idézve – „A valóság hagyományos metafizikai értelmezését átvette a valóság történeti megértése.” –, azt mondja, hogy „azok a prédikációk, amelyek erre úgy válaszoltak, hogy felerősítették a hangot, eredménytelenül hullottak vissza a földre.”⁹² Egyre inkább megbizonyosodott arról, hogy a prédikálás szempontjából valami új kell: valószínűleg kevesebb monológ, és sokkal több dialógus. „A prédikálás megújulása valami másért kiált. Akkor fogjuk tudni, hogy az erő visszatért a szószékre, amikor a prédikálás változást eszközöl az emberek életében és a társadalom felépítésében.”⁹³ Azt mondja, hogy bár a prédikáció szóbeli műfaj, csak akkor fognak rá odafigyelni az emberek, ha az írott szöveg tulajdonságaival rendelkezik – azaz logikus felépítéssel, világos érveléssel, alapos és meggyőző feldolgozással. Abban a világban, amely egyre inkább a párbeszédre épül, a „hagyományos”, egyszemélyes autoritásból fakadó prédikációkat egyre kevésbé fogadja el a társadalom. Craddock itt megfogalmazza az Új

⁸⁷ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1994, 3.

⁸⁸ BUTTRICK, David G.: *Preaching in America*, 1989, in: *Concordia Journal* 16.2 (1990), 92.

⁸⁹ Utalás a *Psychology Today*, 1967-ben alapított, kéthavonta megjelenő pszichológiai folyóíratra.

⁹⁰ BUTTRICK, David G.: *i.m.*, 93.

⁹¹ CRADDOCK, Fred: *As One Without Authority*, 7.

⁹² *i.m.*, 12.

⁹³ *i.m.*, 19.

Homiletika legfontosabb jellemzőit, a prédikáció esemény-voltát, a hallgatókra való figyelmet, és az új formák megtalálásának szükségességét, amikor azt mondja: „Ahhoz, hogy hatékony legyen, egy prédikátornak ki kell tennie magát a beszélgetés (és nemcsak a beszéd helyzetének) minden veszélyének. Nemcsak a hallgatóknak intézi a szavait, hanem nyitott a válaszaikra is. Úgy gondolja, hogy a prédikációnak szüksége van a hallgatókra is, hogy teljes legyen. A beszélgetés nem egy önálló produkció. Isten Igéje eseményének (*the event of the Word of God*) szüksége van a fülre, merthogy a hit [tehát] hallásból van (Róm 10,17).”⁹⁴

Módszertani változtatásokat is javasol: szerinte az addig használt deduktív – azaz az általános igazságoktól a sajátos alkalmazásig tartó – módszert le kellene cserélni egy újabb, általa „induktív”-nak nevezett módszerre, amelyben a sajátos, egyéni tapasztalatból kiindulva kellene elérkezni az általános érvényű bibliai igazságokhoz. Szerinte a felvilágosodás racionalisztikus paradigmájából kinövő deduktív prédikálási mód ugyan meghatározta az elmúlt évtizedeket, de a felfogás már tarthatatlanná vált. A hagyományos prédikálás módszere azért nem használható többé, mert a bibliai szövegeket minimalizálja azzal, hogy egy-egy „üzenetté” fokozza le mondanivalójukat, azt megteszi a prédikáció tézis-mondatává, majd lebontja kis részekre, „pontokba szedi”, és úgy alkalmazza az emberek életére. Ez a rendszer a kor emberének gondolkodásához viszonyítva túlságosan statikus, egyáltalán nem tűnik természetesnek, ezért megváltoztatandó! Érve ez volt: „Ha a megértés módja változik, akkor a homiletikai módszernek is változni kell.”⁹⁵ Márpedig az addigi kognitív megismerési módot egyre inkább kezdte felváltani a tapasztalati megismerés, és ez kellő jelzés volt ahhoz, hogy módszertani változásokra van szükség, a prédikációnak inkább az egyén tapasztalatával kell kezdődnie, és azzal is kell végződnie.

Új gondolatként jelenik meg, hogy a prédikációkban nemcsak az a fontos, hogy *mit mond* a prédikáció, hanem az is fontos, hogy *mit tesz*? Ezt a gondolatot már Randolph is használta: „A prédikálás génusza az eseményteliségében (*eventfulness*) rejlik. A homiletika számára nem annyira az a sorsdöntő, hogy a *mi* a prédikáció, hanem sokkal inkább az, hogy *mit tesz* a prédikáció.”⁹⁶ Látni fogjuk, hogy Thomas Long is olyan prédikációs formát ajánl, amelynek van fókusz és egy funkciója, és nála a fókusz az, amit a prédikáció mondani akar, a funkció pedig az, amit a prédikáció tenni szeretne.⁹⁷ Buttrick felfogása is arra épül, hogy a prédikációk a tudatban idéznek elő változásokat, ő „a prédikálási eseményben formálódó közösségi tudatosság”-ra figyel, az a mozgásfolyamat érdekli, ahogyan a beszélt nyelv formálódik a gondolkodásban.⁹⁸

Az Új Hermeneutika és az Új Homiletika közötti kapcsolat egyértelmű! Ebeling és Fuchs Bultmann-tól kapta az inspirációt, aki szerint az emberek ma úgy érthetik a Bibliát, mint nekik szóló Igét (*Word addressed to them*). Az Új Homiletika egy új-, a Bibliára való odahallgatást szorgalmazott, a valóság új megértését, és ennek gyakorlati helyzetekben való kifejeződését.⁹⁹ Az Új Hermeneutika hatására, főleg a prédikátorok másként tekintettek a prédikációkra, mint addig. A régeinek mondott prédikációk, főleg a tételes (*propositional*) prédikációk egyszerű igazságokat, „tétéleket” fejtettek ki, s ebben a nyelv egyszerű segédeszközük volt, a prédikációkban használt képi anyag pusztán ennek a tételnek az illusztrálására volt alkalmas. Az

⁹⁴ *i.m.*, 26.

⁹⁵ *i.m.*, 13. Bővebb kifejtését a Craddock munkásságát tárgyaló résznél teszem meg.

⁹⁶ RANDOLPH David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century: The Next Homiletic*, xiii.

⁹⁷ Vö. LONG, Thomas: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989, 86.

⁹⁸ BUTTRICK, David G.: *Homiletic. Moves and Structures*, xii.

⁹⁹ Vö. GIBSON, Scott: *i.m.*, 2.

Új Homiletika szakít ezzel, midőn azt feltételezi, hogy a kép maga az üzenet, és ezért a felhasznált képek, metaforák, történetek nem csupán illusztrációk, hanem az emberi tapasztalást alakító fontos tényezők. A prédikáció tartalma így nem lesz egy tételben megfogalmazható igazság, hanem az evangéliumnak az ember általi megtapasztalásává válik, pontosan a nyelv teremtő erejének a segítségével.¹⁰⁰ Ez oly fokú áttörést jelentett, hogy hatására „ma, a nyelv természetének és funkciójának a kérdése [lett] a homiletika központi energiája.”¹⁰¹

A másik fontos és újdonságnak számító jellemző az odafordulás a hallgatókhoz (*turn toward hearers* vagy *turn toward listeners*) volt.¹⁰² Addig ez kevésbé volt fontos, a homiletikai tankönyvek is arra fókuszáltak, hogy a lelkész hogyan szerkessze meg a beszédét, milyen érveket használjon, stb. Az Új Homiletika érdeklődéssel fordult a hallgató felé: vajon mit gondol prédikálás közben, hogyan hallgatja a prédikációt, hogyan tapasztalja meg az elhangzottakat? Az Új Homiletika a hallgatót partnernek tekintette, a prédikálás és a prédikáció aktív részesévé tette. „Klasszikus retorikai fogalmakkal, a hangsúly eltolódik a *logosz*tól a *páthosz* felé. Figyelnünk kell azonban arra, hogy ezt a hangsúlyeltolódást ne úgy halljuk, hogy a prédikátoroknak nem kell törődniük a tartalommal. A kérdés nem az, hogy egy prédikáció legyen teológikus vagy biblikus, hanem az, hogy egy teológiailag és bibliailag informált világlátást hogyan lehet úgy felmutatni, hogy az megváltoztató, autentikus tapasztalatot teremtsen a hallgatók számára.”¹⁰³ Az Új Homiletika szerint, az igehirdetőnek csak el kell kezdeni a prédikációt, és teret kell biztosítani a hallgatóságnak, hogy azt befejezzék, és szabad elhatározással alkalmazzák a saját életükre. Nem a racionalisztikus érvelést, hanem inkább a képeket és metaforákat hívja segítségül, mert azok inkább hatással lehetnek a hallgatóra. A direkt kommunikáció helyett az indirekt kommunikálást szorgalmazza, az élményre helyezi a hangsúlyt.

Az Új Homiletika következő felismerése az volt, hogy a tartalom és a forma egymástól elválaszthatatlan. A *mit mondani* mellett fontos lett a *hogyan mondani* is. Főleg az irodalomkritika felé fordulás bátorította a homiletikusokat abban, hogy a bibliai történetek tartalmának vizsgálatában szerepet szenteljenek a történetek formájának is. Itt is tetten érhető Ebeling és Fuchs hatása, mert a homiletika művelői rájöttek arra, hogy „az, amit a Biblia mond és tesz, partnere annak, hogy mit mond és tesz a prédikáció.”¹⁰⁴ Ez közvetlen hatással volt a prédikációk felépítésére és formájára nézve is. Ez akkora fontossággal bírt, hogy Wesley O. Allen odáig megy, hogy szerinte „nem túlzottan drámai ezt a paradigma-váltást homiletikai forradalomnak nevezni.”¹⁰⁵ Valóban, ha belegondolunk, az előző századok deduktív prédikációi után megjelentek a teljesen más felfogásban készülő, az emberi tapasztalást előnyben részesítő, az egyéni tapasztalatból kiinduló, és az általános igazságok felé mutató prédikációk, és ezek az

¹⁰⁰ Vö. ALLEN, JR., O. Wesley: *i.m.*, 9. Megjegyzendő, hogy Allen az Új Homiletika jellegzetességeit, ironikusan, „három pontba szedve” teszi meg, ezzel is utalva arra, hogy az Új Homiletika élesen szembehelyezkedett az addig használt, „három pont és egy vers”-nek nevezett felépítési formával.

¹⁰¹ ALLEN, Ronald J.: *New Directions in Homiletics*, in: *Journal for Preachers* 16.3 (1993), 21.

¹⁰² Vö. ALLEN, Ronald L.: *The Turn to the Listener. A Selective Review of a Recent Trend in Preaching*, in: *Encounter*, 64.2 (2003), 166–196. Európában főleg Rudolf Bohren homiletikája mutatja ugyanezt a törekvést. Híres munkájában, a *Predigtlehre*-ben azt írja, hogy a hallgatók „a prédikáció második textusát” jelentik, tehát foglalkozni kell velük. Vö. BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*. Chr. Kaiser Verlag, München, 1971, 443–515.

¹⁰³ ALLEN, JR., O. Wesley: *i.m.*, 8. Itt Allen egyértelműen Arisztotelész tanítására utal, aki a hallgatóság meggyőzésében fontos szerepet tulajdonít az *ethosz-páthosz-logosz* hármasságának, azaz a szónok jellemének, a hallgatóságra való érzelmi hatásának, illetve érvei logikájának. Arisztotelész szerint ugyanis „a bizonyítékoknak három fajtája létezik: az első a szónok jellemében van, a második a hallgatóságra tett hatásban, a harmadik pedig magában a beszédben.” Vö. ARISZTOTELÉSZ: *Rétorika*. (ford. Adamik Tamás). Budapest, Telosz Kiadó, 1999, 1356a.

¹⁰⁴ DAWN, Ottoni–Wilhelm: *i.m.*, 20.

¹⁰⁵ ALLEN, JR., O. Wesley: *i.m.*, 8.

újdomság erejével hatottak. Ez természetesen az autoritás kérdését is felvetették, merthogy az addigi kijelentő mód helyett most egy sokkal szelídebb, a hallgatóság bölcsességében bízó, az ő integráló készségeket megelőlegező prédikációk hangzottak el a szószéken. De ez nem jelentett problémát, és Craddock-nak köszönhetően tudatosult az amerikai homiletika berkeiben, hogy a hallgató és tapasztalása komolyan veendő, és megérdemli, hogy a prédikálás folyamatában részt vegyen, elvégre „az induktív mozgalom a hívek egyetemes papságának elvét ülteti gyakorlatba.”¹⁰⁶

Az Új Homiletika jellemzőjévé vált, hogy a prédikációra nem tanító jellegű, abszolút igazságokat kimondó igehirdetesként tekint, hanem inkább az érdekli, hogy a bibliai textus hogyan idézi fel a hallgatóban azt az élményt, amely által ő aztán indíttatást érez arra, hogy saját életére vonatkozó döntéseket hozzon. Tudatosítani akarja, hogy a bibliai üzenet nem választható el a hallgató kontextusától, és hogy a hallgató előzetes tapasztalata befolyásolja a megértést. A hallgató jobban érti a narratívában elmesélteteket, mint az autoriter kijelentéseket. Éppen ezért méltányolja az elbeszélő készségeket, a kreativitást, a költői nyelvezetet és azt, hogy a prédikáció hallgató egyszerű recipiensből a prédikálás aktív résztvevőjévé váljék. Eugene Lowry klasszikusnak számító leírása kitűnően összegzi az Új Homiletika legfőbb jellemzőit: „[Az Új Homiletika] olyan paradigmaváltás, amely elmozdulást jelent a deduktívtól az induktív felé, a retorikustól a poétikus-, a tér fogalmától az idő fogalma-, az írásbeliségtől a szóbeliség irányába, a keménységtől a vagány-, a hitvallástól a dicsőítés-, a tudománytól a művészet-, a bal agyféltekétől a jobb felé, a kijelentéstől a példázat irányába, a direkttől az indirekt-, a konstrukciótól a kiterjedés, a diskurzívtól az esztétikus-, a témától az esemény felé, a leírástól a kép-, a pontokba szedéstől a megelevenítés-, az autoritertől a demokratikus-, az igazságtól az értelemkeresés, a tudomásul vételtől a tapasztalat felé.”¹⁰⁷ Ez a hosszú mondat magában foglalja mindazt, amit az Új Homiletika képviselni próbált. Az elkövetkező fejezetekben ezeket próbáljuk megragadni, úgy amint azt a mozgalom legfőbb teoretikusainak munkásságában megfigyelhetők. Tanításuk nem ad egy egységes homiletikai tanítást, de mindegyikük tanít olyan részigazságokat, amelyek a 20. századvég, illetve a 21. század elejének amerikai prédikálásának a megújításához vezettek.

¹⁰⁶ CRADDOCK, Fred B.: *i.m.*, 56. Az unitárius Roy D. Phillips ezzel kapcsolatosan ezt írja: „Az emberek elvárják a lelkésztől, hogy komolyan vegye őket, még saját magánál is komolyabban, és nem fogják neki megköszönni, ha ezt nem teszi meg.” – Vö. PHILLIPS, Roy D.: *Preaching as a Sacramental Event*, in: SCHULZ, William F. (ed.): *Transforming Words. Six Essays on Preaching*. Boston, Massachusetts, Skinner House Books, ²1996, 34.

¹⁰⁷ LOWRY, Eugene L.: *The Revolution of Sermonic Shape*, in: O'DAY, Gail R. – LONG, Thomas G. (eds.): *Listening to the Word: Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1993, 95–96.

4. FRED CRADDOCK HOMILETIKAI PARADIGMÁJA

Fred Craddock-ot (1928–2015) a *Baylor University* 1996-ban az angolszász világ tizenkét legjobb igehirdetőinek egyikeként nevezte meg.¹⁰⁸ 2015. március 6-án megrendüléssel vettük tudomásul 86 esztendősen bekövetkezett halálát. Craddock jelentőségét az is jelzi, hogy a CNN külön adásban emlékezett meg haláláról, a „szószék óriásának” nevezte, és a méltatók között megszólaltatott kortárs Thomas Long azt mondta róla: „Fred Craddock nemzeti kincs volt, és az egyház és Jézus Krisztus elkötelezett szolgája. A prédikálásra gyakorolt hatása – mind a tudomány, mind a gyakorlat terén – felmérhetetlen.”¹⁰⁹

Craddock keresztény teológus volt, a *Disciples of Christ – Krisztus Tanítványai Egyház* lelkésze, akinek előadásait Amerika legnagyobb egyetemén számtalan felekezet diákja hallgathatta. 1979-ben kezdett tanítani a *Candler School of Theology* gyakorlati tanszékén, és az *Emory Egyetemet* Amerika egyik legfontosabb homiletikai centrumává tette. A legnagyobb megtiszteltetésnek számító előadásokat tarthatta meg: a *Lyman Beecher Lectures*-t Yale Egyetemen, a *Cole Lectures*-t a Vanderbilt-en, a *Scott Lectures*-t a *Claremont School of Theology*-n. Az Újtestamentum professzora volt, amikor meghívták a gyakorlati tanszékre homiletikát tanítani, és ez a kettős – biblikus és gyakorlati teológusi – készség meglátszik írásain és homiletikai felfogásán is. Könyvei a bibliai szövegek avatott értelmezőjét, az evangélium szakavatott kutatóját és a prédikálás mesterét láttatják. Déli akcentusa ellenére is érthető beszéde, világos példái, közvetlen stílusa, kedvelt szónokká tették. Mosolygó szemével, a mindennapi embert megszólító kedvességével sok lelkész-nemzedékre hatással volt, úgy tekintenek rá, mint a „nagy öregre”, akitől meg lehet tanulni prédikálni.

Visszaemlékezéseiben így ír: „1965 őszén, homiletikát és Újszövetséget tanító tanárként léptem be az osztályterembe. Fel voltam szerelve a Vanderbilt-től kapott, az Újtestamentum tanítására vonatkozó képesítéssel, és Broadus és Weatherspoon *On the Preparation and Delivery of Sermons*-ával, amely az 1952-es homiletika kurzusom szöveggönyve volt.”¹¹⁰ Maga körül látta a '60-as évek nagy változásait, megtapasztalhatta, hogy Berkeley és az általa szimbolizált szabadság/szabadosság lett az USA fővárosa. „Amit nem tudatosítottam magamban, az volt, hogy a forradalom milyen nagy támadást hajtott végre a hagyomány és az autoritás ellen, és ebbe beleértendő a szószék is.”¹¹¹

A megerősödő példázat-kutatás is hatással volt rá, és a példázatokra úgy tekintett, mint „Jézus nagyszerű kommunikációs metódusá”-ra. C.H. Dodd és példázat-meghatározása fontos szerepet játszott homiletikai felfogásának alakulásában, ennek alapján így vall: „A példázat olyan metafora vagy hasonlat, amely a természetből vagy a mindennapi életből származik. Lebilincseli a hallgatóját élnkségével és különlegességével, de az értelmet kétségek között hagyja, mégis arra ingerli, hogy aktív gondolkodással tegye.”¹¹² A „hőskorra” így emlékezik: „Azt éreztem, hogy [a prédikációkban] inkább a mozgást kellene hangsúlyoznunk, és nem a felépítést. Nekem a struktúrát tanították. Minden prédikációm ugyanúgy nézett ki. Hozhattál volna egy fényképezést, és minden héten ugyanúgy néztek volna ki [a prédikációk]. De senki sem fényképezte a prédikációkat. Azokat hallod! A prédikáció is a dobhártyán keresztüli légvibráció.

¹⁰⁸ „One of the “most effective preachers of the English speaking world.” Lásd: <https://www.baylor.edu/mediacommunications/news.php?action=story&story=1036> [megnyitva: 2015. október 19-én]

¹⁰⁹ A Craddock-ról szóló megemlékezést, és a róla szóló bejátszást lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=5eR9iB8DoOY> [megnyitva: 2015. október 19-én]

¹¹⁰ CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 41.

¹¹¹ *uo.*

¹¹² *i.m.*, 44.

Tehát a mozgás a struktúra előtt van!”¹¹³ Ezt a felfogását hét kis esszében meg is írta, bennük kifejtette az induktív mozgással kapcsolatos felfogását, azt elvitte az egyetemi nyomdába, ott kinyomtatta saját költségén kétszáz példányban. Az egyiket meglátta a Yale Egyetem dékánja, és – ahogy mondani szokás – a többi már történelem!

1971-ben a „hét kis esszé” megjelent *As One Without Authority (Mint Valaki, akinek nincs hatalma)* címmel, és a könyv „vitathatatlanul napjaink legbefolyásosabb prédikálásról szóló monográfiája”¹¹⁴ lett. „Craddock úgy betört az ajtón, hogy azt már nem lehet becsukni.”¹¹⁵

A könyv címét Kierkegaardtól kölcsönözte, aki azt mondta, hogy „úgy beszélek, mint valaki, akinek nincs hatalma”¹¹⁶, és az olvasó érzi, hogy a címben valószínűleg ott van elrejtve a Mt 7,29-beli „úgy tanította őket, mint akinek hatalma van”. Természetesen azt akarja érzékeltetni, hogy a prédikátor eme hatalom hiányát érzi a legjobban. Könyvében számbaveszi az amerikai prédikálás helyzetét, beszél a „szószék árnyoldalairól”, de a „reflektorfényben” lévő szószék lehetőségeiről is. Azt mondja, hogy a nyomtatott szavak köré épülő világban a prédikáció csak akkor számíthat figyelemre, ha logikus a felépítése, világos az érvelése, és meggyőző tud lenni. Kritikaként mondja, hogy az amerikai társadalmi változások nyomán a hagyományos prédikációkat egyre kevésbé fogadják el, és ez főleg azért van, mert a prédikációk monológgá váltak. Ettől függetlenül, a prédikációt ismét hatékonyá lehet tenni, mégpedig azáltal, hogy a lelkész beszélgetésbe elegyedik a hallgatóival. Változtatnia kell: nemcsak szónokolni kell, hanem nyitottnak kell lenni a hallgatóság válaszaire is. Úgy gondolja, hogy a prédikációnak szüksége van a hallgatókra is ahhoz, hogy teljes legyen. Szerinte a beszélgetés nem egy önálló produkció, mert Isten Igéje eseményének (*the event of the Word of God*) szüksége van a fülre, merthogy a hit hallásból van.¹¹⁷ Itt már egyértelműen látszik, hogy Craddock Ebeling és Fuchs tanításainak a hatása alá került. Meggyőződéssel vallja, hogy az Új Hermeneutika eredményei a prédikálásnak hasznára válnak! Azt mondja: „A prédikálás erőteljesebbé válik, amikor dialógikus, amikor a beszélő és a hallgató társ az Ige kijelentésében. [Meggyőződése, hogy] a prédikálás megújulása valami másért kiált. Akkor fogjuk tudni, hogy az erő visszatért a szószékre, amikor a prédikálás változást eszközöl az emberek életében és a társadalom felépítésében.”¹¹⁸

Fred Craddock számára az *As One Without Authority* országos elismertséget hozott. 1978-ban meghívták a nagy presztízsű *Lyman Beecher* előadás megtartására, a Yale Egyetemre.¹¹⁹ Előadását Kierkegaard egyik mondata köré építette: „Nincs információhiány a keresztény földön. Valami más hiányzik, és ez az a valami, amit egyik ember nem tud direkt módon a másikkal kommunikálni.”¹²⁰ Szerinte ez a hetvenes évek Amerikájában nem más, mint a személyes,

¹¹³ *i.m.*, 44–45.

¹¹⁴ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2009, 3.

¹¹⁵ LOWRY, Eugene: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1997, 11.

¹¹⁶ CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 49.

¹¹⁷ CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 26.

¹¹⁸ *i.m.*, 18–19.

¹¹⁹ A *Lyman Beecher Lectures*-t 1871-ben alapították az azonos nevű presbiteriánus lelkész emlékére. Minden évben a kor legnagyobbak tartott lelkészeit kérték fel előadások tartására, az itt elhangzottakat általában könyv formájában is kiadták. Az előadókról és az általuk tartott előadásokról lásd bővebben <http://www.library.yale.edu/div/beecher.html> [Megnyitva 2015. szeptember 25-én]

¹²⁰ Kierkegaard mondata angolul így hangzik: „*There is no lack of information in a Christian land; something else is lacking, and this is a something which the one man cannot directly communicate to the other*”. Craddock ezt az amerikai keresztényekre vonatkoztatva úgy értette, hogy vallási ismeretük ugyan bőséges, de hiányzik a keresztény hit melletti elköteleződésük. Vö. CRADDOCK, Fred B.: *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1978.

egzisztenciális elköteleződés az evangélium mellett, és ezt csak indirekt módon lehet kommunikálni – történet, költészet, metaforák stb. segítségével. A köztük levő lelki kötődést azzal jelzi, hogy könyvében Kierkegaard-t nemes egyszerűséggel az iniciáléival, SK-ként emlegeti. Az ő „indirekt kommunikációs módszerét” alkalmazza a keresztyén prédikálásra, mondván, hogy a direkt kommunikáció nem felel meg a keresztyén vallás természetének, hiszen „Isten indirekt módon kommunikált velünk, főként legvégső Kijelentésében, a Názáreti Jézusban.”¹²¹ Az indirekt módszer szerinte azért jó, mert a bibliai történetek segítségünkre lehetnek abban, hogy az emberekben megelevenítsék a már ismert vallási igazságokat.¹²² Kierkegaard tanulmányozása nyomán, egyre inkább meg van győződve arról, hogy az egyház legfontosabb kérdése a keresztyén hittel kapcsolatosan a „*hogyan?*”: hogyan legyen az ember keresztyén, hogyan tudja az egyik keresztyén ember a hitét kommunikálni a másikkal, stb. Évszázadokig a *quid* (*mit*) volt a fontos, de elérkezett az ideje a *quomodo*-nak (*hogyan*)-nak is. Abból indul ki, hogy egy színész, egy énekes vagy egy művész *hogyan*-ja soha nem alárendeltje annak, hogy *mit* tesz. A kettő szorosan összefügg: a *hogyan* meghatározza a *mit*-et, és a *mit* meghatározza a *hogyan*-t. Szerinte ennek így kellene lenni a prédikálásban is, és meggyőződése, hogy ezt egy ún. „keresztyén stílus”-sal lehet elérni, amely a keresztyén hit természetéhez illő legalkalmasabb kommunikálási mód.¹²³

Craddock, könyvének azt a címet adta, hogy *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before*, ami magyarul körülbelül így fordítható: *(Véletlenül) meghallva az evangéliumot. Prédikálni és tanítani a hitet azok számára, akik már hallottak róla előtte is.* A könyv címe rögtön világosabbá válik, ha Craddock-ot hallgatjuk, aki azt mondja, hogy a mindenkori prédikátornak tudnia kell, hogy hallgatóságától függetlenül, az igazi hallgatója valójában Isten.¹²⁴ „Akármit mondunk és írunk, Istennek ajánljuk. Nem arról van szó, hogy Isten véletlenül meghallja (*overhear*) azt, amit az előttünk állóknak mondunk, hanem sokkal inkább arról, hogy az előttünk járók hallják meg véletlenül (*overhear*) azt, amit Istennek mondunk.”¹²⁵ Bevallása szerint, ebben is Kierkegaard nyomán cselekszik, aki azt mondja *Naplójá*-ban, hogy az a prédikátor, aki az észrevételeit egyenesen a gyülekezetének címezi, gyakran nem olyan hatékony, mint az, aki úgy beszél, mintha nem nekik beszélne csupán, hanem Valaki másnak, Istennek is.¹²⁶ A címben levő prédikálásról és tanításról azt véli, hogy akár prédikálunk, akár tanítunk, nincs fontosabb és sürgősebb feladatunk, minthogy „az evangéliumot újszerűen halljuk.”¹²⁷

Láthatjuk, hogy Craddock ebben a művében arra törekszik, hogy hallgatói számára megteremtse az evangélium megértését jelentő tapasztalatot. Nagyon korszerűnek tűnik az a felismerése, hogy a bibliai szövegek kontextusukban értelmezendők, hiszen a valamikor elhangzott evangélium és a „helyi föld” közötti hídépítést a hallgatók megtehetik, akkor, amikor „áthallják” (*overhear*) az üzenetet. Meg kell teremteni Isten Igéjének olyan tapasztalatát, amely a hallgató számára nem egy lezárt választ, hanem számos lehetőséget kínál fel. Mert végülis –

¹²¹ CRADDOCK, Fred B.: *i.m.*, 83.

¹²² Vö. PÁSZTOR János: Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban, in: *Theologiai Szemle* 41.6 (1998), 349.

¹²³ CRADDOCK, Fred B.: *i.m.*, 16–20.

¹²⁴ 1971-ben Európában is megjelenik az „Isten mint első hallgató” fogalma, a német Rudolf Bohren homiletikájában. Vö. BOHREN, Rudolf: *i.m.*, V. rész, 25§.

¹²⁵ CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 47.

¹²⁶ CRADDOCK, Fred B.: *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before*, 106.

¹²⁷ *i.m.*, 79.

mondja – „a keresztény tradíció, legyen az biblikus vagy Biblián kívüli, olyanoktól jött hozzánk, akik meghallották azt, és mi is halljuk, és a hallgatóknak adjuk tovább.”¹²⁸

4.1. Módszertani javaslata: az induktív megközelítés

Craddock tanításának talán legizgalmasabb része az a módszertani változtatás, amely azóta meghatározó lett az amerikai prédikálásban. Craddock meg volt győződve arról, hogy a prédikálás teológiája és módszere egymástól elválaszthatatlan, összhangban kell lenniük. Számára a módszer maga az üzenet, merthogy a tapasztalatot közvetlenül befolyásolja. Az, *ahogyan* valaki prédikál, megszabja azt is, hogy *mit* mond. Nemcsak a cél, hanem az út is fontos. Meg van győződve arról, hogy bárkinek, aki hatékonyan prédikálna, annak elsődleges metodológiai problematikája a mozgás kérdése lenne: mozdul-e a prédikáció, és milyen irányba? A mozgás alapvető fontosságú, nemcsak azért, mert a beszélő „valahová el akar érní” hanem azért is, mert „a mozgás önmagában a közösség egyik saját tapasztalata az Ige egymással való megosztásában.”¹²⁹

Craddock kategorikusan kijelenti, hogy „alapjában véve két irány van, amerre a gondolat vezet: deduktív és induktív. Egyszerűen szólva, a deduktív mozgás az általános igazságtól a sajátos alkalmazásig vagy tapasztalatig tart, míg az induktív ennek fordítottja. Homiletikailag, a dedukció a tézis kimondását, annak pontokra és al-tézisekre való szétbontását, ezek magyarázatát és illusztrálását, majd a hallgatók sajátos helyzetére való alkalmazását jelenti. Mindenki fölfedezheti ezt a hagyományos prédikáló stílusban. Nem amerikai találmány, hanem Arisztotelésszel egykorú. [...] Másszóval, a konklúzió megelőzi a kifejtést, és ez egy nem természetes kommunikálási mód, hacsak valaki nem passzív hallgatókat feltételez, akik elfogadják a beszélő jogát vagy autoritását ahhoz, hogy olyan konklúziókat jelentsen ki, amelyek alkalmazhatóak hitükre és életükre. Ez a hagyományos prédikálás autoritásközpontú alapja.”¹³⁰ Azt írja: „A konklúzió nem jöhet hamarabb, mint ahogy egy utazás sem a végállomással kezdődik, vagy ahogy a történet sem árulja el csúcspontját, illetve a vicc sem a csattanóval indít.”¹³¹ Fájjalja, hogy a deduktív struktúrában „nincs demokrácia, nincs párbeszéd, nincs a beszélő részéről jövő hallgatás, nincs a hallgató részéről jövő hozzájárulás”, a hallgatókat alig tekintik többnek, mint „gerelyhordozóknak” (*javelin catcher*), akik részesei ugyan a csapatnak, de valójában csak mellékszereplők.¹³²

Craddock azzal a felfogással érkezett, hogy a textusnak többféle értelmezése lehet. Ennek az értelmezésnek a felelőssége pedig a mindenkori olvasót terheli. Keresni kezdte azt a módszert, amely segítségére lehetne az értelmezésben. Ekkor gondolkodott el azon, hogy a deduktív értelmezés helyett jobb lenne az induktív értelmezés. Ezen kívül, azt is érezte, hogy az addigi felfogás hibás volt, merthogy a hallgatót kihagyták a történetből. Szerinte a prédikációs folyamatban a hallgató fontos, a mindenkori prédikátor azt tűzi ki célul a hallgatóinak, hogy legyenek saját konklúzióik. Ez egybevág a tudományos módszertannal is, hiszen az exegézis is induktív: nem egy konklúzióval érkezel a textushoz, hanem ellenkezőleg, vizsgálod sajátosságait, és innen jutsz a végkövetkeztetésig. Fontos volt számára a Róm 10,17-ben található „*A hit tehát hallásból van.*” „Arra a következtetésre jutottam, hogy nem fair, ha magánúton eljutok egy konklúzióig, aztán közzé teszem. Miért ne engedném a hallgatót is

¹²⁸ *i.m.*, 121.

¹²⁹ CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 45.

¹³⁰ *i.m.*, 46.

¹³¹ *i.m.*, 52.

¹³² *i.m.*, 46.

eljutni a konklúzióig? Nem tisztességes az előkészületnek mondott versenyben, hogy tíz mérföldes előnye legyen a lelkésznek.”¹³³

Alternatívaként javasolja az induktív módszert. Úgy látja, hogy elvileg minden lelkész eljut a készülés közben, a maga dolgozószobájában egy következtetésre, és a vasárnapi prédikáció kiindulópontja pontosan ez a következtetés. Fölteszi a kérdést: „Miért ne lehetne vasárnap délelőtt megismételni azt az induktív utazást, amelyet ő már előzőleg megtett, és megnézni, hogy a hallgatók ugyanarra a következtetésre jutnak-e?”¹³⁴ Azt mondja, hogy a lelkész, ezzel az „egyhetes előnnyel” megy a szószékre, és lehetőséget kap arra, hogy a hívek számára újratemtse a saját gondolkodásának útját, amelyen a következtetésére eljutott. Ha így tenne a lelkész, akkor nem kellene a hallgatókra vonatkozó konklúzió alkalmazását kimondani, mert ha a hallgatók megtették az üzenet felfedezésére vezető utat, akkor sajátjuk lesz a végkövetkeztetés, tehát saját életükre vonatkoztatva, még fontosabbnak fogják azt érezni. Így – mondja –, „a keresztény kötelességek nem az adott lelkész buzdításaiból (*exhortation*) következtethetők ki (mert ő bármikor helyettesíthető), hanem a hallgatók saját reflexiójának meggyőző erejéből. Éppen ezért az induktívan mozgó prédikáció sokkal inkább leíró, mintsem buzdító (*hortatory*), és inkább az igenlő, mintsem a felszólító mód jellemzi, annak a tudatosításával, hogy az imperatívuszok legerősebbike egy világos, felkarolt megerősítés (*confirmation*).”¹³⁵

Az induktív módszert azért is ajánlja, mert szerinte a bibliaértelmezés hosszú folyamatában is ugyanilyen módszerrel haladunk. „Miért ne teremthetnénk újra a gyülekezettel együtt a textus üzenetéhez való megérkezés induktív tapasztalatát?” – kérdezi szónokiasan, de ő maga is tudja, hogy ez nem egyszerű, mert „az a prédikálás, amely újratemti egy konklúzióhoz való elérés tapasztalatát, a lelkész számára más lehet, mint ahogy a dolgozószobában történt, oly módon, ahogy a személyes tapasztalatok különböznek a másokkal megosztottaktól, és amint az emberek különböznek a könyvektől.”¹³⁶ Ettől függetlenül úgy véli, hogy az igazi pásztor rávezetheti a híveit arra, hogy a Biblia üzeneteit a saját helyzetükre alkalmazva hallják, és meggyőződése, hogy „a felelősségteljes biblikus prédikálás nem a textus szavainak az ismételtetése, hanem a sajátos helyzetre alkalmazott üzenet új kifejeződési formája.”¹³⁷ Ez a meggyőződés feloldja azt az évszázados dilemmát is, hogy vajon a prédikációt a textussal vagy az emberekkel kell kezdeni? Az ő felfogásában ugyanis a mozgás nem a keresőtől halad a textus felé, és nem a textustól az ember felé történik a mozgás, hanem ez egy-, a textust és az értelmezőt is magába foglaló „dialógikus” mozgás, amely által a gyülekezet nem passzív recipiense a textusnak, és a textusban sem kell mindenáron választ keresni a gyülekezet sajátos kérdéseire.¹³⁸

4.2. A prédikálásról való meggyőződése: Isten Kijelentése, emberi kontextusban

Craddock, homiletikát oktató professzorként arra a következtetésre jutott, hogy bár prédikálni megtanulni nehéz feladat, ez mégiscsak lehetséges annak, aki ebbe komoly munkát fektet be. Személyes gyakorlata alapján mondja – ő maga kezdő lelkész kora óta minden nap leírt

¹³³ CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 45.

¹³⁴ *i.m.*, 48. Craddock kortársa, Thomas Troeger ezt így írja le: „Nem fogom becsapni a gyülekezetemet azzal, hogy hozok nekik egy szuvenírt a folyónál tett kirándulásomról, amikor elvihetem őket magammal az utazásra, és hagyhatom őket megérezni az áramlatot és a vizet. Túl sok prédikáció rejti el a prédikátor képzelőerejét, így hát a hallgatók úgy érezhetik, hogy amikor Isten Igéje megérkezik, akkor leszígetelt csőben érkezik.” – Vö. TROEGER, Thomas H.: *Imagining a Sermon*. Abingdon Preacher's Library. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1991, 26.

¹³⁵ CRADDOCK, Fred B.: *As One Without Authority*, 48.

¹³⁶ *i.m.*, 100. Craddock egészen addig megy el, hogy kijelenti, hogy „az inkarnáció maga az induktív módszer!” – Vö. CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 52.

¹³⁷ *i.m.*, 104.

¹³⁸ *i.m.*, 105.

egyoldalnyi, naplószerű szöveget –, hogy a hatékony prédikálás kulcsa a mindennapos munkafegyelem, a rendszeres munkarutin, mert ezzel egyrészt el lehet kerülni a különböző érzelmi ingadozások negatív hatását a prédikálásra nézve, másrészt a szószerűkre mindig felkészülten mehetünk, és ez nagy szabadságot biztosít. „A legfontosabb feladatok nemcsak energiát igényelnek, hanem adnak is. [...] Az a lelkész, aki kevés energiát éget el, kevés energiával rendelkezik.”¹³⁹ Szerinte a prédikáláshoz való előkészítés a lelkésznek az önmagával való beszélgetésével kezdődik, annak a kérdésnek a feltételével, hogy mi miatt kell egyáltalán prédikálnia? Erre válaszolva, a lelkész azt éri el, hogy a pitiáner, kis témákat hamar ejteni fogja, és az „újabb vasárnap, újabb prédikáció monotóniájában” újabb esélyt kap arra, hogy soron következő prédikációja más, jobb lesz, ha akarja. Craddock nem gondolja, hogy szabályozandó az a kérdés, hogy a lelkész önmagán, a Bibliával vagy a gyülekezeti tagok exegézisével kezdje a készülést, mert egyik sem biztosítéka sem a biblikus, sem a gyülekezetszerű, sem a hiteles beszédnek. A lényegét abban látja, hogy a lelkész mindig őszinte legyen azzal kapcsolatosan, hogy mi indította el benne a prédikáció elkészítésének a folyamatát.¹⁴⁰

Craddock arra figyelmeztet, hogy nem szabad nekifogni a prédikálásnak, ha nem vagyunk meggyőződve arról, hogy érdemes prédikálni, és van mondanivalónk! A prédikálást úgy értelmezi, mint olyan kommunikációs cselekedetet, amely az isteni Kijelentést tudatosítja és nyilvánvalóvá teszi. „Ha a prédikálás valamilyen szinten az Isten Kijelentésének jelenben való folytatása, akkor annak, *amit* teszünk, és *ahogyan* tesszük, összhangban kell lennie a Kijelentés megértésének módozatával. Annak kockázatával, hogy szemtelennek (*presumptuous*) is tűnünk, azt kell hogy mondjuk, hogy kommunikációs módszereinket Istentől tanuljuk. Másszóval, az általunk Kijelentésnek nevezett tranzakcióból (*transaction*) megértjük és alkalmazzuk azt a tranzakciót, amit prédikálásnak nevezünk. Ez azt jelenti, hogy Isten Igéjének útja a világban a prédikáció világban utjával egyenlő.”¹⁴¹ Úgy gondolja, hogy az isteni Kijelentést a csendben lehet megtapasztalni, és az igehirdetőnek nem marad más hátra, mint amit a Mt 10,27b-ben olvas „... *amit fülbe súgva hallotok, azt hirdessétek a háztetőkről.*”, és így felfogásában „Istennek Igéje a fülben suttogás, a szájban egy kiáltás.”¹⁴² Így a prédikálás autentikussá válik, mert azt az üzenetet adja át, amelyet a csendben megértett, és ezáltal kizárja a mások által hallottak zajos kölcsönvételét.¹⁴³

Craddock azt mondja, hogy a prédikáláshoz való meggyőződést befolyásolnia kell annak, hogy a prédikátor tulajdonképpen teológus (*theologian*). Prédikátorként, a teológia művelője, és tudatában kell lennie annak, hogy prédikálás és teológia nem létezik egymás nélkül. A kettő között kölcsönösség van. Érdemes hosszan idézni a teológia és egyház viszonyát firtató eszmefuttatását: „A teológia az egyház prédikálása feletti gondos reflexió. A teológia biztosítja az eszközöket, a módszereket és a kategóriákat, melyek által az egyház önkritikus maradhat, hallgathat saját hangjára, és kiértékelheti azt, amit hallott. Csak így lehet megtartani az egészséges egyensúlyt, ellenkező esetben a szószerű behódolhat a köz nyomásának, hamis messiásokot követhet, félelemtelni csendben maradhat, vagy éppen az általános helyeslés meleg napsütésében páváskodhat és tollázkodhat. Az Írások fénye, Jézus élete és missziója, az

¹³⁹ CRADDOCK, Fred B.: *Craddock on The Craft of Preaching*. LEE SPARKS, Lee & HAYES SPARKS, Kathlyn (eds.) Foreword by Thomas G. Long. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2011, Kindle verzió.

¹⁴⁰ Craddock „csíráztató tényezőnek” (*germination factor*) nevezi a prédikáció megszületését elindító gondolatot vagy éppen eseményt. Vö. CRADDOCK, Fred B.: Occasion-Text-Sermon. A Case Study, in: *Interpretation* 35.1 (1981), 59.

¹⁴¹ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*. 25th Anniversary Edition. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2010, 51.

¹⁴² *i.m.*, 63.

¹⁴³ *uo.*

apostolok prédikálása és az egyház korszakokon átívelő hite – ezek a teológiai reflexió alapjai a szószék hithűségével kapcsolatosan. Mivel a prédikálásnak van egy előadói dimenziója is, ezért gyakorlottsággal kellene felvérteznie magát. Szüksége van a teológiára, hogy az igazságra való törekvést napirenden tartsa, amelyért tulajdonképpen a prédikátornak és hallgatónak egyaránt élnie kellene. Másrészt, a prédikálás betölti a teológiát, mert létezésének értelmet ad. A teológia gyümölcsözővé lesz az egyház önmaga és a világ felé való kijelentésében. E cél nélkül, a teológiának az üzenet irányába tanúsított gondos odafigyelése értelmetlen és steril lenne, és valószínűleg meg is szűnne.”¹⁴⁴ Craddock úgy gondolja, hogy ha a prédikátorok tisztában vannak a prédikálás és a teológia viszonyában annak fontosságával, akkor csak és kizárólag lényeges témákkal foglalkoznának, és elkerülnék a jelentéktelen dolgoknak a szószéken való megjelenítését.¹⁴⁵

Craddock a prédikálást kommunikációs folyamatnak tartja, amit csak különböző kontextusaiban lehet jól megérteni. Minden prédikálás ugyanis valamilyen történelmi, pasztorális, liturgiai és természetesen teológiai kontextusban történik. A prédikálás teológiai vonatkozásairól fentebb szoltunk. Craddock számára a történelmi kontextus azt jelenti, hogy a prédikálás nem „légből kapottan” történik, a hallgatóság értését befolyásolja az elődök munkája és prédikálása. A gyülekezet hagyománya és teológiai értéke is megkerülhetetlen. A pasztorális kontextus azt jelenti, hogy az a mód, ahogyan a lelkész kapcsolatban van a híveivel, mélyen befolyásolja azt, ami elhangzik a szószéken, és ahogy azt a hívek meghallják. A prédikálás már önmagában is pasztorális cselekvés. A lelki- és pásztori szerep meghatározza, hogy a prédikációban mit mondunk, és azt hogyan fejezzük ki, hiszen itt tartalom és attitűd elválaszthatatlan. A liturgikus kontextust az illető felekezet és gyülekezet hagyománya alakítja,¹⁴⁶ és a tradíció szabja meg. Az istentiszteletre jellemző egy megfelelő rend, annak struktúrái, sémái, ismétlődései tájékozódási pontot jelentenek a hívők számára, és azt sugallják, hogy otthon vannak az illető egyházban. Ennek a rendnek a megtartása lelkészi feladat. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a prédikálás önmagában is istentiszteleti cselekmény. Végül, a prédikáció teológiai kontextusa a lelkész személyes meggyőződéséből fakad, a gyülekezettel való állandó beszélgetés következményeként elmondva, de nagymértékben függ a hallgatók teológiai értésétől is.¹⁴⁷

Craddock úgy gondolja, hogy ebben a folyamatban az igehirdető személye a hatékony prédikálás létfontosságú eleme. Szerinte a prédikálás feladata nem választható szét a Szentlélek és a lelkész munkájára, mert egyrészt „*A szél ott fú, ahol akar*” (Jn 3,8), másrészt a prédikálásra az Úr hívja el a prédikátort. A lelkész személye tehát fontos. Ez abból fakad, hogy egyrészt a lelkész egy mély bizalmi helyzetben végzi a munkáját, és így az ő esetében a jellem és a teljesítmény szétválaszthatatlan, másrészt a munkája valamilyen szinten „önfeltárulkozás, annak

¹⁴⁴ *i.m.*, 48–49.

¹⁴⁵ Így ír Craddock: „Ha prédikációírás közben a prédikátorok leírnák a lapjuk tetejére, hogy ’s akkor mi van? (*so what?*)’, sok apró reklámszöveg és okoska szójáték a sósórókról és villanykörtekről (*Salt Shakers és Light Bulbs*, az amerikai viccek gyakori kellekei) lecsúszna csendesen az asztalról és elbújna a kukában. A teológia a szószékre parancsolja a nagyobb dolgokat: teremtés, gonosz, kegyelem, szövetség, megbocsátás, ítélet, szenvedés, a teremtett világ védelme, igazság, szeretet és világ és Isten megbékélése. [...] A kis dolgok olyanok, mint a fillérek: tetszetős külsőre csiszolva is csupán fillérek maradnak.” – Vö. CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 49.

¹⁴⁶ Ez az Egyesült Államokban hangsúlyosabb, mint itthon, hiszen a legtöbb amerikai protestáns felekezet gyülekezetei szabadon alakítják szertartásrendjüket, egy ún. *Worship Committee, Istentiszteleti Bizottság* vezetésével. Vö. DAY, Juliette – GORDON TAYLOR, Benjamin (ed.): *The Study of Liturgy and Worship*. Collegeville, Minnesota, Liturgical Press, 2013.

¹⁴⁷ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 31–50.

ellenére, hogy hétről hétre Krisztust prédikáljuk.”¹⁴⁸ Éppen ezért a lelkésznek hiteles és hívő embernek kell lenni, akiben van szenvedély, kellő alázat, de van autoritása is. Azt mondja Craddock, hogy ez az utóbbi nagyon összetett kérdés: „egyrészt ekkléziasztikus, a felszentelésnek köszönhetően; karizmatikus az elhívás miatt; személyes a tehetség és a tanulás miatt; demokratikus, annak okán, hogy a hallgatók hajlandók őt meghallgatni. [...] A paradox igazság az, hogy Isten szolgája egy vezető.”¹⁴⁹ A prédikátor pedig úgy maradhat meg vezetőnek, ha van benne kellő alázat. Ez az alázat azt jelenti, hogy bár tudja, hogy prédikátorként ő a beszélő, eközben végig megmarad az Ige alázatos hallgatójának is. „A prédikálás, éppúgy, mint az éneklés, a fülben kezdődik, és az, aki meghallotta Isten kegyelmének szavát, el is tudja azt megfelelően mondani.”¹⁵⁰

Craddock tudja, hogy a hatékony prédikálás eléréséhez vezető legbiztosabb út a tanulás és az alapos készülés. Ezt az induktív prédikálással kapcsolatosan még fontosabbnak tartja, mert tudja, hogy a módszer önmagában könnyen elfajulhat egy-, a gyülekezettel való esetleges beszélgetéssé. „Ha a prédikátor felkészült, akkor üzenetének legtisztább bizonyítéka az üzenetének az egysége.”¹⁵¹ Craddock felfogásában a prédikálás leginkább úgy értelmezhető, mint „az, ami prédikáltatik”, azaz „az evangélium bemutatásának az aktusa.”¹⁵² Ez az értelmezés aláhúzza azt a tényt, hogy az üzenet a prédikátor és az egyház számára adott. Egy ilyen definíció emlékezteti a lelkészt arra, hogy a prédikálás egy ajándék, és ő egy hálás megajándékozott. A prédikálás ilyesfajta értelmezése a lelkészt az ő kommunikátori feladatára emlékezteti. Ezért figyelmeztetően szól: „Az a prédikátor, aki a prédikáció nyersanyagát kettéosztja az „Isten szava’ és az ’ember szava’ kategóriáira, minden tisztelet és őszinteség ellenére, lenullázza a saját erőfeszítéseit, és a prédikációját kettészakítja két kedves, de haszontalan félre: egyiknek van autoritása, de nincs relevanciája, a másik releváns, de nincs tekintélye.”¹⁵³ Szerinte inkább azt kell tudnunk, hogy „minden általunk ismert szó emberi szó. Nem tudunk nem emberi szavakat tapasztalni, és ezért nem kellene azzal a feltételezéssel élnünk, hogy Isten olyan isteni nyelvezetet beszélt, amelyet aztán később emberi nyelvvé fordítottak.”¹⁵⁴ Isten kommunikációját ugyanis meg lehet érteni.

Összefoglalva, Craddock a prédikálásra úgy tekint, mint kommunikációs cselekményre, mely által a prédikátor az isteni Kijelentés folytatója lesz azáltal, hogy azt a megfelelő kontextusban a hallgatók számára érthetővé teszi. Isteni sugallatra cselekszik, de Isten tudja, hogy ő érti a legjobban az a kontextust, amiben szólni kell, mert ő ismeri a legjobban övét.

4.3. Odafordulás a hallgatókhoz

Craddock intenzíven foglalkozik a hallgatóság szerepével a prédikálás folyamatában. Számára nem kérdés, hogy hallgatók aktív résztvevői-e a prédikálásnak. Az Új Homiletika egyik jellegzetességévé vált az „odafordulás a hallgatósághoz.”¹⁵⁵ Craddock felfogásában a hallgató

¹⁴⁸ *i.m.*, 22–23.

¹⁴⁹ *i.m.*, 24. Érezhető azonban némi ellentmondás az itt mondottak és könyvének címe között – *As One Without Authority* –, ami fordítható így is, hogy *Valaki, autoritás nélkül*.

¹⁵⁰ *i.m.*, 25.

¹⁵¹ CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 80.

¹⁵² *i.m.*, 87.

¹⁵³ *i.m.*, 89.

¹⁵⁴ *i.m.*, 90.

¹⁵⁵ Vö. LONG, Thomas G.: *And How Shall They Hear*, in: LONG, Thomas G. – O’DAY, Gail (eds.): *Listening to the Word. Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1993, 167–188. Európában ezt a gondolatot német nyelvterületen Ernst Lange fogalmazta meg, fontosnak tartotta a hallgatók életében való aktív

fokozottan fontos szerepet kap. Számára a hallgatóság több, mint a prédikáció címzettje. Úgy gondolja, hogy ha valaki induktívan prédikál, akkor eleve feltételezi azt, hogy a hallgató elég érett arra, hogy analógiákat találjon és azonosulni tudjon a bibliai üzenettel, és következtetéseket tudjon levonni a saját életére vonatkozóan. A kommunikációs folyamatban a hallgató fontos, megérdemli, hogy része legyen a folyamatnak, és ő maga fejezze be a prédikációt úgy, hogy saját életében változásokat idézzon elő.¹⁵⁶ A kommunikációhoz legalább két ember kell, és ebben az egyik a prédikációt hallgató gyülekezet kell hogy legyen. Craddock számára ez a kijelentés hármassal következménnyel jár:

1.) A hallgatók már akkor résztvesznek a prédikációban, amikor az még meg sem született, és ez úgy történik, hogy a mindennapi gyülekezeti események kapcsán a hallgatók már akkor beszélnek a prédikátorhoz, mielőtt a prédikátor beszélne hozzájuk. „A lelkész előbb hallgat, mielőtt mondana valamit.”¹⁵⁷

2.) A prédikációknak tisztelni kell a hallgatóságot, tehát a prédikáció lehetőséget ad a hallgatóknak önálló értelmezésekre és döntésekre a saját életükre vonatkozóan.

3.) A lelkésznek tudni kell, hogy a prédikációk a gyülekezetért és a gyülekezetnek is kell hogy szóljanak. Craddock tisztázza, hogy „ez nem azt jelenti, hogy valakinek azt kell prédikálni, amit a hallgatók *hallani* szeretnének, hanem azt, hogy időnként azt kell prédikálnia, amit az emberek szeretnének *mondani* (kiemelés Craddock-tól). Ha egy lelkész komolyan veszi a hallgatók szerepét a prédikálásban, akkor olyan prédikációi lesznek, amelyek a bennünk lévő hitet, a kétségeket, a dühöt, a szeretetet, az örömet, és a hálát fejezi ki, az egész egyház és Isten számára, mint akik az elődleges hallgatóink. A hallgatók azt mondhatják: igen, ez az én üzenetem (is), ez az, amit mondani szerettem volna.”¹⁵⁸

„A hallgatóság maga az egyház”¹⁵⁹ – mondja Craddock, és a jó lelkész ezt komolyan veszi. A hallgatóság számára egyénekből, családokból, társadalmi csoportokból álló gyülekezetet jelent. A lelképásztor gyülekezetismerete különbözteti meg a jó lelkészt a vendégprédikátortól – csak a helyi lelkész ismeri a híveit számtalan – személyes, otthoni, szociális, politikai, gazdasági, stb. – kontextusaiban. Craddock értelmes felnőttekként kezeli a hallgatóságát. Azt mondja, hogy ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a hallgatóság maga az egyház, akkor tudnunk kell, hogy egyházként az emberek úgy tekinthetnek a Bibliára, mint saját könyvükre, és ez mindig „független” lesz a mi textuskeresésünktől. A jó lelkésznek el kell fogadni, hogy az emberek megérthetik a bibliai üzeneteket az ő értelmező munkájától függetlenül is, a textus és a gyülekezet két világa néha találkozhat. Gyönyörű, vallomásszerű, ahogyan a hallgatóságról ír: „[A lelkész számára] a hallgatóság nem is annyira ismeretlen. Ők Isten teremtményei, mindegyikük. Tulajdonképpen ők Isten teremtésének a koronái, Isten mesterművei. [...] Sokan nem tudják ezt magukról, és mások elfelejtették, de a lelkész tudja, és ez a prédikációban is nyilvánvaló tény. [...] A lelkész azt is tudja, hogy attól függetlenül, hogy kicsodák ők, azt szeretnék, ha komolyan vennék őket. [...] Mindannyian egy olyan helyet keresnek, ahol megmaradhatnak, amely olyan, mint egy otthon számukra. Soknak kihúzták a talajt a lábuk alól, és nemcsak a körülmények miatt, hanem a megszegett ígéretetek, az összetört remények és a rosszul megválasztott bizalom miatt is. Nagyon érzékenyek minden megtévesztési, manipuláló,

részvételt, aki igehallgatóként meg tudja mutatni a lelkésznek életének speciális problémáit. Vö. LANGE, Ernst: *Predigen als Beruf*. Stuttgart-Berlin, Kreuz Verlag, 1976, 59.

¹⁵⁶ CRADDOCK, Fred B.: *As One without authority*, 54.

¹⁵⁷ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 26.

¹⁵⁸ *uo.*

¹⁵⁹ *i.m.*, 86.

vagy tisztességtelen előnyhöz juttató kísérletre. Ennek ellenére, jelenlétük úgy vehető, mint akik nyitottak arra, hogy ezen a helyen, ezek között a hívek között, és a prédikátor eme szavai között a bizalom helyreállhat, és lehetőséget teremt egy újabb életszemléletre. Ezek a hallgatók megszűnnek idegennek lenni a lelkész számára. Az ő prédikáció iránti elvárásaik közösek azokéval, akik bárhol egy szószékkal szemben ülnek. Azt várják, hogy a régit hallják új módon, nemcsak érdekességképpen, hanem azért, hogy segítse őket a régi tájat új szemekkel nézni.”¹⁶⁰ Milyen szép megfogalmazása az igehirdetői feladatnak: segíteni az embereket abban, hogy az evangéliumon keresztül a régi tájat új szemekkel lássák!

4.4. „Nincs rövidebb út Názáretbe” – A bibliai értelmezés szükségességéről

Craddock-nak alkalma volt kifejteni a Biblia értelmezésével kapcsolatos nézeteit, amikor 1981-ben meghívták, hogy megtartsa a nívónak számító *Forrest F. Reed Lectures*-t Nashville, Tennessee-ben.¹⁶¹ Alaptétele az volt, hogy a Biblia szószéki használatában be kell tartani három elvet: az érthetőség, a harmónia és a visszavonhatatlanság elvét.

1.) Az *érthetőség* elve azt jelenti, hogy Isten a mindennapi beszédben nyilatkoztatta ki magát, és tudomásul kell venni, hogy a Biblia nem egy orákulum, amelyet csak bizonyos, arra képzett emberek fejthetnek meg, hanem nyitva áll mindenki előtt. A prédikálásnak az a feladata, hogy a bibliai tanítást a legegyszerűbb, legtermészetesebb valóságában mutassa be úgy, hogy még egy gyermek is megérthesse. Az igehirdetőnek mint értelmezőnek a feladata, hogy segítse az Írás olvasóját vagy hallgatóját, hogy azt ugyanazzal a tisztasággal hallgassa és olvassa, ahogy az eredeti hallgatók és olvasók tették. Az érthetőség azt jelenti, hogy mivel az Ige maga meglehetősen világos, az értelmezésnek is annak kell lenni. Persze, tudja, hogy vannak nehezen érthető részek, de szerinte „az Írás tiszta”. Elég kategorikus, amikor kijelenti: „Van olyan helyzet, amikor az Írás szava nem tiszta. Nem tiszta annak a személynek, akinek nincs jelleme. A megértés, a hallgatás nemcsak intelligencia, hanem jellem kérdése is.” De – aforizmaként is fogadhatjuk ezt a mondatát – „A Biblia nem minden alkalmi megfigyelővel hajlandó megosztani üzenetét, hanem csak azokkal, akik kétrét görnyednek a fáradozástól.”¹⁶²

2.) A *harmónia* elvét protestáns örökségnek tekinti. Luther *Sola Scriptura* tételéből eredezteti, és őt idézve mondja, hogy az Írásokat az Írásokkal lehet értelmezni. Azzal példálózik, hogy a Bibliában már Lukács megmutatta evangéliuma és az Apostolok Cselekedetei által, hogy miként lehet az evangéliumot egy összefüggő, harmóniában levő történeti narratívában elmondani. Ez elődeinknek azt sugallta, hogy vele és általa érdemes hitet ébreszteni, ezt kell nekünk, kései utódoknak is folytatni. Craddock itt fejt ki fontos tételét a bibliai szövegek különböző irodalmi formáiról és azok alkalmazhatóságáról. Azt mondja, hogy nem szabad elfelejteni, hogy a bibliai szövegek már előzetesen kialakult irodalmi formákként jelennek meg előttünk: narratívák, boldogmondások, példázatok, monológok, imák, doxológiák, áldások, stb. formájában. Nem szabad elfeledni, hogy a bibliai szövegek megtapasztalása nem választható el a formától, mert ha megtesszük, akkor megmásítjuk magát a szöveget. Amikor prédikálunk, ugyanúgy kell tennünk, mint ahogyan a Biblia is tesz: nem pusztán csak információt kommunikálunk, hanem „az Ige megtapasztalásnak a módját is megteremtjük.”¹⁶³

¹⁶⁰ *i.m.*, 88–89.

¹⁶¹ CRADDOCK, Fred B.: *The Bible in the Pulpit of the Christian Church. The Forrest F. Reed Lectures*, 1981 (3 Lectures: Principles of Clarity, Harmony, Finality), in: *Impact* (1982), 1–39.

¹⁶² *i.m.*, 10–11.

¹⁶³ *i.m.*, 24.

3.) A *visszavonhatatlanság* elve akkor lépett érvénybe, amikor a kánont lezárták, de a prédikálás nemzedékeken át folytatódott. Az elődök mindig újra meg újra megválasztották maguknak hivatásuk legfontosabb kérdéseit: Milyen felhatalmazás alapján prédikálunk? Mi ennek az alapja? Az, hogy pappá szenteltek? Hogy embernek neveltek? Az, hogy ilyen a jellemünk, vagy az, hogy egy gyülekezet lelkészének hívtak? Ezeket a kérdéseket a mindenkori prédikátoroknak meg kell válaszolni, tudva azt, hogy a Bibliát egy új, megváltozott helyzetre ugyanúgy értelmezni lehet, mint ahogy az elődöknek! Nincs kibékíthetetlen ellentét aközött, hogy a kánont lezárták, és mi egy ma is szóló, élő Istenben hiszünk!¹⁶⁴

Craddock, a bibliai értelmezés szükségszerűségét az alábbi mondatba sűríti: „A lelkész munkaköri leírásában [...] az Írások értelmezése lényegbeli dolog, és nem opcionális.”¹⁶⁵ Azt mondja, hogy a Biblia a közösség kánonját képezi, és az egyháznak nem szabad passzívan állni a Biblia szövegei előtt. Érdekes a felfogása a Bibliáról. Számára az Írás a közösség Istenről szóló tapasztalatának és önmagáról való értelmezése és újraértelmezése. Tehát ugyan a kánon lezáródott, de ma is szól, és ennek megértése az értelmezés és az önértelmezés függvénye. Tudja, hogy az értelmezés nem könnyű, a nehézséget részben a textusban, és részben az értelmezőben látja. Bár a textus régmúlt idők tanúja, és úgy tűnik, hogy nem releváns a mai olvasók számára, a valóság az, hogy a bibliai szöveg egyetemesége sajátosságában rejlik, és a hallgatók analógiákat és azonosulási pontokat találnak a leírt eseményekhez és körülményekhez. Azt mondja, hogy bár a nevek, dátumok és helyek megváltoztak, attól az egyetemes fogalmak – szeretet, félelem, öröm, megbocsátás, stb. – azért megmaradnak. Figyelmeztet, hogy az értelmezés nehézsége az értelmezőn is múlik. „A prédikátorok számára hivatásbeli veszély úgy fordulni a textus felé, hogy nem meghallani akarják az üzenetet, hanem abban prédikációt akarnak találni, vagy egy prédikációjukat szeretnék egy textus által igazolni. Ilyen utilitarizmus az értelmezés ellensége! [...] Nincs rövidebb út Názáretbe. Mindig be kell járni a hosszú utat.”¹⁶⁶ Hozzáteszi, hogy bár az értelmezés nehéz, de a megértés lehetséges.

Craddock szerint fontos tisztázni a textusnak a prédikációhoz való viszonyát, mert szerepe van az értelmezés folyamatában. Ha valaki a textust csak a hagyomány tisztelete miatt olvassa egy istentiszteleten, akkor azon végig érződni fog, hogy csak „háttérzenének” használja a bibliai szöveget. Sokan azt gondolják, hogy ha beszédük hemzseg a bibliai idézetektől, akkor a prédikációjuk biblikus és textusszerű. Pedig valójában nem történik más, minthogy a prédikátort „rabul ejtette a konkordancia”, és az Ige felületes tanulmányozását adja tovább a hallgatóinak. Minden lelkésznek tisztázni kell magában azt, hogy mi ad felhatalmazást számára a prédikáláshoz? Hogyha úgy gondolja, hogy a Szentírás, akkor azt is tisztáznia kell, hogy az mi módon teszi? Ha a lelkész tisztázta magában ezt a kérdést, akkor már csupán csak az a dolga, hogy megkérdezze magától: a prédikáció majd azt mondja-e, amit a bibliai textus mond és tesz? Fontos, hogy az értelmezés folyamata úgy történjen, hogy a végén a lelkésznek „heuréka-élménye” legyen, és a végén a hallgatóknak is legyen egy ugyanilyen élménye. Ehhez azonban – figyelmeztet – a lelkésznek két „heuréka-élményre” van szüksége: az egyik az értelmezés folyamatában a megértés, a második meg akkor, amikor az értelmezés eredményéhez megtalálja a legmegfelelőbb kommunikációs formát, amely biztosítani fogja a hallgatók számára is ezt a heuréka-élményt.¹⁶⁷

¹⁶⁴ *i.m.*, 36–38.

¹⁶⁵ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 127.

¹⁶⁶ CRADDOCK, Fred B.: *Craddock on the Craft of Preaching*, 37.

¹⁶⁷ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 26.

A textus és a prédikáció közötti viszonyban azt látja, hogy „a textusok kutatóinak és prédikálóinak minden távolságtartása és bizalmatlansága ellenére, a prédikáció és az Írások házassága már nincs az elválás veszélyének kitéve”¹⁶⁸, mert egyre inkább egymást kölcsönösen szolgálják. Ezt a közeledést három körülmény segítette:

- 1.) A történetkritika arra hívta fel a figyelmet, hogy a modern szószék és az ősi szöveg között egyre csökken a távolság, és így a köztük levő szakadék már nem tűnik oly ijesztőnek.
- 2.) Az újabb típusú textusolvasások gyümölcsözőnek bizonyultak, a retorikai és irodalmi megközelítések segítettek megérteni, hogy a textus mit tesz, és mit mond.
- 3.) A prédikálás és a bibliai tudományok között egyre egészségesebb viszony segített „visszakövetelni a Bibliát az egyháznak.”

Craddock személyes gyakorlatában az értelmezés folyamata így néz ki:

1.) Mindenek előtt van *a textus első olvasata*. Ricouer nyomán, ezt „első naivitás”-nak (*first naiveté*) nevezi, és lényege abban áll, hogy azonosulni akar a hallgatóival: vajon ők, első hallásra, hogyan fogják ezt hallani?¹⁶⁹ „Az első olvasás spontán, sőt naiv találkozás a szöveggel. Ilyenkor az értelem és a szív nyitva áll, nem kell odafigyelni arra, hogy mit kell gondolni, vagy mit fogunk majd a prédikációban mondani. Ez a hallgatásra, gondolkodásra, érzésre, elképzelésre és a kérdésre szánt idő. [...] De bármennyire élvezetes is, ez már a komoly előkészület ideje. Semmilyen más könyv vagy segédkönyv nem használandó! A legnagyobb hiba időnap előtt segédeszközöket használni! Megfelelő időben használva őket, nélkülözhetetlenek, de ha túl korán nyitjuk ki őket, akkor átveszik az irányítást. Elnyomják és megfélemlítik a prédikátort. [...] Beférkőznek a textus és a prédikátor közé, és elkezdnek mindent megmagyarázni.”¹⁷⁰ A textust többször el kell olvasni, hangosan is, mert a hallás rendkívül fontos! Jó, ha a prédikátor a bibliai szöveget annak eredeti nyelvén is el tudja olvasni! Az első olvasattal kezdi a lelkész a később prédikálandó üzenetet birtokolni. Ugyanakkor, azonosulni tud a hallgatóival, akik ugyanazzal a naivitással érkeznek a textushoz. Ez egy rendkívül szép, pasztorális attitűd! „Az a lelkész, aki így olvassa a textust, olyan pásztorként és prédikátorként teszi, mint aki inkább a hívek között, mintsem a tudósok között üldögél. Később kommentárokkal és lexikonokkal veszi körül magát, és doktorok között üldögélve fog kérdezni és válaszolni. Nagy valószínűséggel, a megválaszolendő kérdések azok lesznek, amelyeket a textus ebben az első olvasati fázisban vet fel.”¹⁷¹

2.) A következő lépés *a textus pontos szövegének a meghatározása*. Ez komoly összehasonlító munka, meg kell keresni a szöveg változatait, meg kell nézni fordításait. Tudni kell, hogy a kiválasztott változat fogja meghatározni, hogy *mit* prédikálunk.

3.) Következik *a textus különböző kontextusainak a vizsgálata*, úgymint annak történeti, irodalmi és teológiai kontextusa. Itt Craddock figyelemre méltó megjegyzést tesz: az értelmezőnek tudatosítania kell, hogy a bibliai textus bizonyos események és történések eredményeképpen jött létre, de az értelmező valaminek az okaként tekint rá, mint ami elő fog idézni eseményeket és történéseket. Éppen ezért a textust mindig perspektívában kell szemlélni! Az irodalmi kontextus azért fontos, mert később hatással lesz a prédikáció formájára nézve, a teológiai kontextus pedig azért, mert az író szándékának és teológiai felfogásának ismerete irányt szab a továbbiaknak.

¹⁶⁸ CRADDOCK, Fred B.: The Sermon and the Uses of Scripture, in: *Theology Today* 42.1 (1985), 8.

¹⁶⁹ CRADDOCK, Fred B.: *Craddock on the Craft of Preaching*, 37.

¹⁷⁰ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 105–106.

¹⁷¹ *uo.*

4.) Ezek után, Craddock – a megfelelő objektivitás biztosítása érdekében – azt javasolja, hogy az értelmező kissé távolodjon el a textustól, és *tudatosítsa, hogy miként kapcsolódik a textushoz*.¹⁷² Ebben a fázisban a „textustól való visszavonulás”, és a „távolságtartás” kell megtörténnjen. Nem egészséges semmilyen olyan kapcsolat a textussal, amelyben a textus vagy az értelmező elveszíti identitását, éppen ezért időnként távolabbról, „objektíven” kell szemlélni. A visszavonulás kezdődhet azzal, hogy öntudatosan viszonyulunk a textushoz. Ez két kérdés felvetésével történhet: Milyen szinten léptem kapcsolatba a textussal, illetve, hogy milyen ponton azonosultam vele? Ezekkel a kérdésekkel tulajdonképpen azt mondjuk ki, hogy a biblikus prédikálás a Bibliát annak ismeri el, ami valójában: az isteni Kijelentésnek a közösség saját életére és hagyományára néző megőrzése és folyamatos értelmezése. A hagyomány és annak értelmezése a hívők számára nemzedékről nemzedékre „Isten Igéjeként” volt meghallva, olyan evangéliumként, amely meghatározta életüket. A kérdés tehát az, hogy én, prédikátorként hol állok, hogyan értelmezem a textust életemnek ebben a szakaszában? A kapcsolat tudatosításának fő célja az, hogy kezdjünk eltávolodni a textustól, és úgy kezdjünk el gondolkodni magunkról, mint az a személy, aki meg fogja osztani az egyházközségének híveivel mindazt, amit a textus mond. Általában ugyanis, a textussal való intenzív foglalkozás folyamatában az értelmező, öntudatlanul is azonosul, vagy éppen szembe fordul a textusban levő személyekkel és cselekvésekkel. Nem lehet tanácsot adni arra nézve, hogy hol is kéne álljon a prédikátor! Sokkal inkább ez egy meghívás a textustól való elmozdulás és a prédikáció felé való fordulás tudatosítására. Ha ez a lépés nincs szándékosan megtéve, akkor nagyon valószínű, hogy a prédikáció a textusból kiragadott részek alapján lesz elkészítve és elmondva. A gyülekezet azt fogja hallani, ami nincs kimondva, hanem sokkal inkább belemagyarázva lesz: ma a prédikátorunk Jézus, és mi vagyunk a farizeusok; ma a prédikátorunk Pál, és mi vagyunk a korinthusiak; ma a prédikátorunk a szerető apa, és mi vagyunk a nagyobbik fiú, stb. Sokkal fontosabb, hogy a prédikátor visszatérjen a textushoz, és inkább odahallgasson Pálra és Jézusra, és ne azonosuljon velük, amint megismétli a sorikat! Ez ugyanis óriási különbség lesz majd a prédikációban!¹⁷³

5.) A következő lépésben az értelmezőnek meg kell próbálni *a textus értelmét saját szavakkal összefoglalni*.¹⁷⁴ Ez a végső lépés beteljesíti a textustól való eltávolodást, és arra kényszeríti a prédikátort, hogy teljes felelősséget vállaljon mindenért, ami a textusban van, és amit innen továbbvisz és felhasznál a prédikációban. Ezen a ponton az ember tudatában van annak a tehernek, hogy ő egy értelmező-prédikátor, aki nem tud kitérni annak felelőssége alól, hogy végleg „bentmaradjon a textusban”, pusztán csak megismételve a Biblia szavait és kifejezéseit, vagy hogy a „hallgatókkal maradjon”, megismételvén véleményüket a Bibliáról, de sohasem igazán kutatni a textust. Azok, akik a kutatásuk során a „textuson kívül maradnak”, nem fogják igényelni ezt a végső lépést, de azok, akik intenzíven végigjárják az első négy lépést, azok biztosan megteszik! Gyakran beszélünk arról, hogy mennyire fontos „belépni a textusba”, de ritkán beszélünk a felelős és szándékos „kilépésről” – mondja Craddock. „A kilépés életbevágóan fontos, nemcsak egyszerűen azért, hogy visszatérjünk a kortárs jelenethez, hogy a prédikáció releváns és megfelelő legyen a hallgatóság számára – természetesen, ezt meg kell tenni. Ennek ellenére, az értelmezőnek a textustól való távolságtartása életbevágó azért, hogy sajátja legyen majd a prédikáció, amely az értelmező munka után következik. Ha nem, akkor

¹⁷² *i.m.*, 117.

¹⁷³ *i.m.*, 118–120.

¹⁷⁴ *i.m.*, 121.

olyan prédikátoraink lesznek, akik más tollaival ékeskedve lépnek a szószékre, és attól lesznek alázatosak, hogy a prédikációt úgy mondják el, mint amit Ámos, Elizeus, János, Pál vagy Jézus 'mond ma nekünk', ami természetesen helytelen."¹⁷⁵

Azt mondja Craddock, hogy a prédikátornak két kérdést kell feltenni: *mit mond a textus*, majd ha erre választ kapott, akkor megkérdezi azt, hogy *mit tesz a textus*? Az első kérdésre kijelentő módban érdemes válaszolni, állítással kell megfogalmazni a textusban levő Jó Hírt. A második kérdésnél a textus és a hallgató között létrejövő kapcsolatot kell megvizsgálni. Itt a textus valamit cselekszik a hallgatóval – pl. informál, bátorít, óv, stb. Ezt a kérdést megválaszolni azt is jelenti, hogy az értelmező számára világossá válik a textus természete és funkciója is, és előre jelzi, hogy valószínűsíthetően mi fog majd történni a prédikációban, mit szeretne a prédikátor „tenni” a hallgatóságával? Craddock-nak itt van egy komoly felismerése, ami így hangzik: az, amit a textus tesz, általában a textus történeti, irodalmi kontextusából, vagy a textus formájából ered. Tehát az autentikus értelmezés szempontjából a szöveg kifejeződési formája és kontextusa egyáltalán nem közömbös, mert itt dől el, hogy egy textus, és ezen keresztül a prédikáció is pl. bátorítani, dicsőíteni, vigasztalni, ünnepelni, próba alá vetni, vagy éppen utat mutatni akar-e, attól függően, hogy eredetileg ez hitvallásként, példázatként, doxológiként, dicsőítésként vagy más irodalmi formában hangzott el!¹⁷⁶

Amikor az értelmező ide elérkezett, akkor megvan az első heuréka-pontja: megvan, hogy mit kell mondania, már csak azt kell kitalálnia, hogy mi az, amit tennie kell, hogyan kell ezt a mondanivalót kommunikálni! Akkor lesz majd a második heuréka!

Craddock tanításának fontos pontja, hogy számára az értelmezés mindig kontextusban történik. Azt írja: „Az értelmezés akkor igazán értelmezés, amikor sajátos helyzetben konkrét embereknek szól. Másszóval, mi nem az Írást értelmezzük, hanem az Írást *valakinek, valahol* értelmezzük (*for someone somewhere*).”¹⁷⁷ Szerinte csak a gyülekezet lelkésze van abban a helyzetben, hogy a hívei számára legmegfelelőbben értelmezze a bibliai üzeneteket, mert ő ismeri a legjobban azokat, akikhez ezek az üzenetek szólnak. Ahogy ő mondja: „Megfelelő fegyelemmel foglalkozni a hallgatóságunk dolgaival alapvető fontosságú a prédikálásunk számára. Nem csökkenti az exegézis fontosságát, de hasonlóképpen, a textussal való foglalkozás nem lesz irreleváns a történésekhez viszonyítva. [Mert végül is] akármilyen anyagot is használjunk, a prédikáció akkor fog gyökeret eresztetni és növekedni, ha helyi földbe ültetjük”¹⁷⁸

4.5. A prédikáció „legmegfelelőbb” formája

Craddock azt mondja, hogy nincs olyan irodalmi forma, amit egyértelműen prédikációnak nevezhetünk. Egy regény, egy novella stb. könnyedén felismerhető a formájáról, de egy prédikáció nem. Pedig a forma rendkívül fontos, merthogy egy elsősorban szóbeli kultúrában, a prédikáció üzenete nagyrészt annak formájától függött, és ma, a kommunikáció-kutatás világában is a forma prioritás marad. Szerinte egy prédikáció formája azt a szerepet tölti be, mint egy kép kerete magával a képpel: segíti a hallgató üzenet-értését. Tudni kell, hogy a forma nem egy keret, hanem önmagában is aktív, merthogy hozzájárul ahhoz, amit a beszélő mondani és tenni szeretne. Azért is fontos, mert alakítja a hallgató hitét. „Úgy tűnik, hogy kevés prédikátor van tudatában annak, hogy mennyire befolyással bír a prédikáció formája a hívek hitének minőségi alakulására. A lelkészek, akik hétről hétre úgy formálják prédikációjukat, mint vitára

¹⁷⁵ *uo.*

¹⁷⁶ *i.m.*, 101–123.

¹⁷⁷ *i.m.*, 136.

¹⁷⁸ *i.m.*, 98.

hangolt érveket és szillogizmusokat, a rendszeres hallgatóik számára az ilyen hitet sugallják: tehát kereszténynek lenni azt jelenti, hogy azt bizonyítod, hogy igazad van. Azok, akik gyakran használják az előtte/utána sémát, azt a benyomást teszik hallgatóikra, hogy a megtérés a normatív modell hívővé lenni. Azok a prédikációk, amelyek változatlanul a dolgok látásában a 'vagy/vagy' formátumot hozzák a gyülekezet elé, hozzájárulnak a túlzott egyszerűsítéshez, rugalmatlansághoz, és ahhoz a képzethez, hogy a hit mindig sürgős döntés kérdése. Ennek ellentétéként, a 'mindkettő/és' prédikációk, szélesítik a horizontot és a szimpátiamezőt, de sohasem szembesítik a hallgatót az éles döntésekkel. A forma ennyire fontos! A tárgyalt témáktól függetlenül, a prédikátor táplálja a rugalmatlanságot és a nyitottságot, a legalizmust vagy szívességet, a befogadást vagy a kirekesztést, az ellenséges vagy a békét kereső mentalitást, a beszélgetésre való hajlandóságot, vagy a hirtelen válaszokat várás készségét. Azok a lelkészek, akik olyan szószerkezetekre érkeznek, amelyeket sokáig foglaltak el a mindig ugyanazt a formát követő lelkészek, hamar megtapasztalják, hogy milyen rosszul fogadják az ő, eltérő formájú prédikációikat. A legtöbb hallgató számára, a forma megváltoztatása egyenlő lesz a tartalom megváltoztatásával.”¹⁷⁹

A forma meg fogja határozni azt is, hogy a hallgató miként és mennyire vesz részt a prédikációban. Az egyház által eddig használt formák nem rosszak – mondja –, de tudni kell róluk, hogy meghatározzák a hallgatók participációját. Ha például valaki azt hallja, hogy a prédikáció elején a lelkész előre elmondja, hogy „miről fog prédikálni”, akkor választhatja azt, hogy nem figyel oda, hanem csak az előre eltervezett részekenél, mivel úgyis „tudja”, hogy mi miután következik. Craddock azt javasolja, hogy a forma kiválasztásában érdemes lenne visszatérni a bibliai hagyományhoz, és az exegézis során megfigyelni a bibliai passzusok formáját, és tanulni belőlük. Ezek ugyanis mindaddig segítettek megérteni valamit a zsidó és a korai keresztény közösségek életéről, hiszen ezek a részek mindig valamilyen céllal készültek: tanítás, a keresztényekké lettek eligazítása, stb. A forma már akkor is meghatározta a szövegek funkcióját. A bibliai és irodalmi tudományok között megnövekedett párbeszédnek köszönhetően, egyre több figyelmet kap az, hogy a szöveg mit tesz a hallgatókkal, a forma és a tartalom milyen mértékben kapcsolódik össze. Craddock azt mondja, hogy a prédikáció formájának kiválasztásában érdemes a textus eredeti formájából inspirálódni. Ez nem azt jelenti, hogy a prédikáció formáját mindig a textus formája alapján kell megválasztani, hiszen például egy imát nem kell ima formájában, egy közmondást sem közmondás formájában prédikálni. Ennél „sokkal fontosabb úgy közelíteni a textus formájához, hogy felismerjük, mit vált ki [a hallgatóban] – dicsőítést, kiigazítást, ítéletet, bátorítást, védekezést, megbékélést, instrukciót”¹⁸⁰, és mindezek tudatában döntsük el, hogy a prédikációt miként fogjuk megformálni. Azzal példálózik, hogy egy áldásról szóló textus alapján írt prédikáció sokkal autentikusabb, ha kifejezi az áldást, amely eredetileg benne van a szövegben. Hasonlóképpen, a boldogmondásnak számító „*boldogok a lelki szegények*” (Mt 5,3) textusra nem szabad automatikusan ilyen exhortációt mondani, hogy „legyünk lelkiekben szegények!”, mert ez nemcsak a formában, hanem a tartalomban is súlyos ferdítést jelentene!

Craddock úgy látja, hogy a Biblia gazdag kifejezési formáit nem lenne szabad mindig ugyanabban a prédikációs formulában közvetíteni. A Bibliában sok a költészet, van benne narratíván elmesélt történet, közmondás, példázat, drámai leírás, mítosz, stb. – miért kellene ezeket mindig ugyanabban a kijelentő módú, tanító jellegű prédikációban kifejtetni?

¹⁷⁹ *i.m.*, 173.

¹⁸⁰ *i.m.*, 179.

„Legtöbbször egy belső konfliktus van a prédikáció tartalma és formája között. A lelkészt komolyan érinti ez a konfliktus. A tartalom megéneklést kérne, de a forma inkább prózai; az üzenetnek szárnyai vannak, de a struktúra igencsak földhözragadt. Így az az energia, amelyet az elmondásra kellene szánni, elvész a prédikáció önmagával szembeni harcában. A hallgatók megérezhetik a belső ellentmondást, és meg is tudják ügyesen nevezni a problémát: a lelkésznek nincs meggyőződése és lelkesedése; az élete nem köszön vissza a szavaiban; Dávid Saulnak a páncéljában akar harcolni” – mondja rendkívül találóan. Azonban arra is figyelmeztet, hogy a lelkésznek nem szabad olyan struktúrát alkalmaznia, amely szembehelyezkedik nemcsak a tartalommal, hanem a prédikálásról való felfogásával is. A prédikálás *hogyanja* abban is szerepet játszik, hogy *mit* mondok, és ezáltal a hallgatók tisztán érzik, hogy a prédikátor mit gondol magáról, textusáról, prédikációjáról, gyülekezetéről és a világról. „A médium (közeg) egy üzenet, és az is lehet, hogy éppen maga az üzenet.”¹⁸¹

Fontos tudni, hogy az induktív prédikálásban a prédikáció felépítése mindig alárendeltje a prédikáció „mozgásfolyamatának.” Ez azt is jelenti, hogy a struktúra nem látható a gyülekezet számára, mint ahogyan a „régii homiletika” esetében történt. Ott ugyanis a „három pont és egy vers” felépítésében ez mindenki számára látható volt, és így egy idő után unalmassá vált. Craddock azt mondja, hogy ha látszik a csontváz, az a prédikáció „alutápláltságának” a jele. Szerinte az induktív prédikálásban alapvető követelmény, hogy ha mégis van vázlat, akkor az a hallgatók jelen tapasztalatától egy olyan pont felé haladjon, ahol a prédikáció meghagyja nekik, hogy saját döntéseik és következtetéseik legyenek. A prédikálás eseménye elvégre egy közös utazás, nemcsak egy kijelölt távoli úti cél. Sokkal jobb egy konklúzióhoz a lelkésznek és gyülekezetnek együtt megérkezni! Következésképpen, hagyni kell az ige hirdetőt, hogy megértse és megtapasztalja, hogy ő és a gyülekezete merre megy, majd engedni, hogy hallgatói levonják a maguk következtetéseit, és ezeket saját életükre alkalmazzák. Gyakorlati tanácsa az, hogy ne a bevezetéssel kezdjük a készülést, mert ha ezt tesszük, akkor legalább két hibát el fogunk követni: az egyik az, hogyha még nem tiszta a következtetésünk, akkor hasonlók leszünk ahhoz az idegenvezetőhöz, aki elindul, de maga sem tudja, hogy merre kell menni; a másik az, hogy ha a bevezetéssel kezdünk, az azt jelentené, hogy már tudjuk a konklúziót, és így eleve megsemmisítünk minden felfokozott várakozást, ami a prédikálást kísérhetné.¹⁸²

Craddock tehát ellenzi a vázlat készítését, mert szerinte ez elavult, és azért kapott olyan sok figyelmet a prédikálás történetében és a homiletika tanításában, mert a prédikációra inkább úgy tekintettek, mint egy racionális diskurzusra, és nem úgy, mint egy közösségi eseményre. „Hogyha a lelkész kezdetben elveszettnek érzi magát egy csontváz nélküli gondolattengerben, akkor olyan formát kell követnie, mint amelyet a bibliai textus is követ.”¹⁸³ A mindig egyforma formulák használata helyett azt ajánlja, hogy inkább a Bibliában található beszédformákat használjuk. Ezzel egyrészt azt érnék el, hogy a textust nem kellene beleerőltetni semmilyen töle idegen keretbe, másrészt a prédikációk is megerősödnének. „Másszóval, a narratív textusokat narratív prédikációkban használnánk, a példázatokot példázatos formában, az önéletrajzokat önéletrajzi prédikációkban, és hasonlóan más beszédmodellekben is.”¹⁸⁴

¹⁸¹ *i.m.*, 114.

¹⁸² Ez az észrevétele egybevága a J. Randall Nichols-éval, aki így fogalmaz: „Sokszor hallottuk, hogy a bevezetés célja a figyelem felkeltése. Na, de most komolyan, mikor látott valaki olyan prédikátort a szószékre állni, akire már nem figyelt volna oda mindenki? ... Nekünk nem felkelteni kell az érdeklődést, hanem használnunk kell/élnünk kell vele azért, hogy kommunikációs szerződést kötünk az emberekkel.” – Vö. NICHOLS, Randall J.: *Building the Word: The Dynamics of Communication and Preaching*. San Francisco, California, Harper&Row, 1980, 102.

¹⁸³ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 121.

¹⁸⁴ *uo.*

Craddock a forma kérdésében fontosnak tartja, hogy a lelkész maga „teremtsen formát”, hogy ezzel is elkerülje a „rég” prédikálásra jellemző vázlat-készítést. Így a fő kérdés nem az kell hogy legyen, hogy milyen a használható, jó vázlat, hanem az, hogy mi a prédikáció legfőbb kommunikációs nehézsége, amit át kellene hidalni? Itt persze szükséges a hallgatók alapos ismerete, hiszen meg kell sejtienie, hogy a bibliai szöveg hallatán mi lesz az ő reakciójuk? Ez nem az üzenet mibenlétét határozza meg – hiszen az már megvan a gondos exegézis nyomán –, hanem azt mutatja meg, hogy az üzenetet hogyan érdemes megformálni, hogy a hallgatók megértsék azt. Így a lelkész tudni fogja, hogy tanítania, nevelnie, buzdítania, megerősítenie, hitet ébresztenie, stb. kell-e, és ezekhez milyen prédikációs formát érdemes használni! Használandó formaként a narratívát (*narratives*) és a történetet (*story*) ajánlja, mint amelyek által az evangéliumot valóban át lehet élni.¹⁸⁵ Nem azt mondja, hogy, a narratíva helyettesítse a racionális érvelést a keresztény diskurzusban, azt sem mondja, hogy a lelkésznek még a szekuláris irodalomban is exegézist kell végezni, és azt sem ajánlja, hogy a narratíva használata által azt értsük, hogy a prédikáció csakis a Szentírásból vett hosszú részek olvasásából vagy recitálásból álljon. Tisztázza azt a félreértést, amit évtizedekig a narratív prédikálás hibájának róttak fel, amidőn összetévesztették a sztorizgatással, a végeláthatatlan történetmondással. „A narratív struktúra ajánlásával nem azt javaslom, hogy az előadás vagy a prédikáció egy hosszú történet legyen, vagy egy sor sztori és illusztráció. Bár ez lehet egy adott üzenet megfelelő formulája, nem feltétlenül narratíva. A kommunikáció lehet narratívászerű, és ugyanakkor tartalmazhat egy sor anyagot: költészet, polémia, anekdota, humor, exegetikai analízis, kommentár. Narratívászerűnek lenni azt jelenti, hogy célul tűzzük ki egy nagyobb közösséghez való tartozást; azt jelenti, hogy az üzenetnek van emlékezete (memóriája) és reménysége; azt jelenti, hogy életre szól, abban az értelemben, hogy nemcsak intellektuálisan, érzelmileg és akarati szinten érint meg; azt jelenti, hogy átviszi a mozgás érzékelését egyik helyről a másikra; azt jelenti, hogy saját mozgása van, mintha a hallgatók jelenléte nem lenne lényeges a folyamatban; jelenti a hallgatókkal való együtt gondolkodást.”¹⁸⁶ Tanításának kulcsmondata, hogy a narratívára azért van szükség, mert „a narratívák újratemtik az eseményeket, azáltal, hogy a szereplők fejlődnek és az események kibontakoznak, és ezt az elmondó újra megtapasztalja, mialatt elmondja. Ez az újratapasztalás (*reexperiencing*) a forrása az elmondás érzelmi és képzeleti erejének.”¹⁸⁷ Azért tartja a narratívát az evangélium közlése egyik lehetséges formájaként, mert az ember maga is narratívában álmodik, narratíva által emlékezik, remél, hisz, csügged, épít, gyűlöl és szeret.

Craddock foglalkozik a régi homiletikai kérdéssel is, hogy le kell-e írni a prédikációt? Számára elsődleges szempont az, hogy a prédikálás szóbeli műfaj, tehát „az írás csak szolga, sem több, sem kevesebb.”¹⁸⁸ A készülődés folyamatában nem tekinthető egy prédikáció leírása a munkafolyamat lezárásának, hanem legfeljebb a prédikátor és a hallgatóság közötti beszélgetés egy szakaszának. Nem szabad íráscentrikusan gondolkodni, a prédikáció ugyanis a szószéken születik. Természetesen jó leírni a prédikációt, mert segít a készülésben. Jó, ha a lelkész leírja a

¹⁸⁵ Ennél a kijelentésnél tudatában vagyunk Thomas Long véleményének, aki szerint „Craddock nem volt a fő hangadó a narratív prédikálásban való felhívásban, valójában a saját elméleti megközelítése, amelyet ő 'induktív prédikálás'-nak nevezett, egyáltalán nem narratív. Inkább a Craddock gyakorlata, semmint az elmélete volt az, ami őt a narratív prédikálás frontvonalába helyezte.” – Vö. LONG, Thomas: What Happened to Narrative Preaching? in: *Journal for Preachers* 28.4 (2005), 10. Ennek ellenére, Craddock írásaiban explicite foglalkozik a bibliai narratíváknak narratív módon való prédikálásával, lásd pl. CRADDOCK, Fred B.: *Overhearing the Gospel*, 135–139.

¹⁸⁶ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 137.

¹⁸⁷ *uo.*

¹⁸⁸ *i.m.*, 190.

textust, prédikációjának fő gondolatát és a tárgyát. Az anyag elrendezése miatt jó leírni az alapvető információkat. Meg kell kérdezni, hogy ez elég világos-e, szükség van-e valamilyen illusztrációra vagy példára? Az erős érzelmekkel járó részeket külön érdemes leírni. Folyamatosan azt kell kérdezni: a prédikáció textusszerű-e, kifejti-e a témát, átadja-e a lényegét? Ha nem, akkor javítani kell, esetleg gazdagítani a formát. Ez nem fakultatív jellegű, ugyanis az „élő nyelvezet, világos leírás, és találó illusztrációs anyag a prédikáció maga, mint ahogy a forma maga is prédikáció.”¹⁸⁹ Ha alaposan odafigyelünk a nyelvezetre, kevés illusztrációra van szükség, ugyanakkor a hallgatók szeretik azokat. Ami világos, azt nem kell illusztrálni. A lényeg, hogy a szavak elősegítsék a textus és az üzenet meghallását. Craddock azt mondja, hogy az a jó illusztráció, amely önmagában hordozza az üzenetet. Jobb nem gyűjteményeket, hanem megfigyeléseket használni. Kerülni kell a közhelyeket. Nem kell magyarázni, hagyni kell, hogy kifejtsen hatását.

A prédikáció elmondásával kapcsolatosan azt mondja, hogy az alapos előkészület után, a lelkésznek biztosnak kell lennie abban, hogy az üzenete hatásos lesz. Ehhez az kell, hogy egy hullámhosszra kell kerüljön az üzenettel, és a prédikáció az igehirdetőt is magával ragadja, vagy másképpen szólva, „a prédikáció elpredikálja magát a prédikátoron keresztül.” Eszmefuttatását így fejezi be: „És ki tud ennél jobb motivációt a prédikáláshoz, mint az, hogy legalább egy ember a templomban hallgat minket; van legalább egy ember, aki éppen e prédikáció által tisztábban lát, reményteljesebb lesz, mélyül a hite, és igazabban szeret. És ez az ember a lelkész maga.”¹⁹⁰

4.6. Fred Craddock homiletikájának kritikai értékelése

Craddock homiletikai munkásságának értékelésekor, a kutató nehezen tud elvonatkoztatni Fred Craddock az ember, a lelkész, a prédikátor és az előadó személyiségétől. Könyveit és tanulmányait olvasva, egy világosan fogalmazó, érthetően magyarázó, a tudományt közérthetően közvetítő homiletikus jelenik meg előttünk. Életizű példái, nagyszerű analógiái, a gyakorlat szemszögéből tárgyalt homiletikai kérdései „olvashatóvá”, olvasmányossá teszik. Igazi egyénisége azonban akkor bontakozik ki, amikor videofelvételeken prédikálni vagy előadni látjuk.¹⁹¹ Jellegzetes déli akcentusa ellenére, beszéde jól érthető, mosolygó tekintete pedig azt sugallja, hogy ő egyike azon hívő embereknek, akik lelkészként értik a hallgatók problémáit, és a szószéken az ő kérdéseikre keresik a választ. Hétköznapi példái nyomán elhisszük neki, hogy nyitott szemmel jár a világban, és az ott tapasztaltakat az evangélium fényében láttatja. Némileg ellentmondást érek fő művének címe – *Mint valaki, akinek nincs hatalma* – és a személyisége között, hiszen a szószékről vagy a pulpitus mellől olyan autoritással szól, hogy a mindenkori hallgató elhiszi neki, hogy Istentől kapott küldetést teljesít, amikor felkészülten, biblikus megalapozottsággal, empátiával, humorral szól az őt hallgatókhoz.

Pozitívumok:

- Craddock elévülhetetlen érdeme, hogy a '60-as évek társadalmi változásai közepette, és az erre egyáltalán nem reagáló szószék krízise miatt *megértette, hogy változásra van szükség* az amerikai homiletikában is. Ez nem azt jelenti, hogy „meglovagolta a kor hullámain”, hanem inkább azt, hogy bölcsen felismerte, hogy ha az egyház a prédikálás hagyományát meg akarja őrizni, akkor figyelembe kell vennie, hogy az addig bevált autoritás-formák megváltoztak, és

¹⁸⁹ *i.m.*, 194.

¹⁹⁰ *i.m.*, 219. 222.

¹⁹¹ A youtube videomegosztón számos prédikációja, előadása, vagy vele készült interjú látható. Lásd pl. <http://bit.ly/1nlpdPS> [megnyitva 2015. október 16-án]

meggyengült a szószer ereje is, hiszen „a tekintély háza összeomlott.”¹⁹² Valószínűleg ez motiválhatta őt 1971-ben megjelent könyvének címválasztásában is – *As One Without Authority* – ahol már jelezni akarta, hogy ő és kortársai úgy gondolják, hogy az addig jól bevált formulák már nem működnek, a prédikálás tekintélye alábbhagyott. Szerinte ennek jele, hogy a Nyugati Part kulturális forradalmában megjelent az addig abszolútnak hitt autoritás erős megkérdőjelezése, és reményei szerint ez a folyamat az egyházban is változást idéz majd elő.

▪ Craddock nagyszerűen ismerte fel, hogy az amerikai társadalomban végmenő változások, a szekularizáció egyre erőteljesebbé válása nem kell hogy azt eredményezzék, hogy az egyház lemond a prédikálásról. Ellenkezőleg, *a prédikálásnak folytatódnia kell, a szószereknek be kell töltenie hivatását*, bármennyire is ellenséges a kulturális közeg.

▪ Az is rendkívüli pozitívumként értékelendő, hogy ennek az elvilágiasodásnak a nyomása ellenére sem gondolja úgy, hogy fel kellene adni a biblikus igehirdetést, hanem ellenkezőleg: *a bibliai alapokon nyugvó prédikálást tartja az egyetlen megoldásnak*, és ennek megújítását tűzi ki feladatul.

▪ Craddock érdeme, hogy *rájött arra, hogy a prédikálás nyelvezete is megújulásra szorul*, mert az egyházi nyelvezet, az Ebeling nyomán „gettónyelv”-nek nevezett belterjes szóhasználat nem alkalmas a társadalom megszólítására. Ehelyett azt keresi, hogy megtalálja azt a nyelvezetet, amely megszólítja az embert, és saját tapasztalatára apellálva, rábírja arra, hogy cselekvően vegyen részt a prédikálás eseményében.

▪ Craddock azt is látta, hogy ebben az új korban *a hallgatóknak sokkal nagyobb szerep kéne jusson*, mint a hagyományosnak mondott, prédikátor-centrikus prédikálásban. Helyesen ismerte fel, hogy az „odafordulás a hallgatókhoz” azt is jelenti, hogy az addig inkább ismert-, a bibliai igazságot deduktív módszerrel a hallgató életére alkalmazható homiletikai megfontolás már nem működik megfelelően az amerikai társadalomban, és itt is szükség van a változtatásra.

▪ *Retorikai változtatást ajánl*, az addigi deduktív módszer helyett *az induktív módszert*, amely az egyéni tapasztalatokat figyelembe véve jut el az egyetemes kijelentés bibliai igazságaihoz. Módszerében erőteljesen jelent meg a hallgatóság tisztelete, partnerként való elfogadása, és olyatán való elismerése, mint aki rendelkezik azokkal a készségekkel és tapasztalatokkal, amelyek képessé teszik a bibliai igazságok felismerésére, tehát arra is, hogy a prédikációt saját maga alkalmazhassa a saját életére nézve. Ebből egyenes ágon következett az a felismerése, hogy a tapasztalat meghatározó az értési folyamatban. Itt látszik meg igazán, hogy Craddock mennyire az Új Hermeneutika hatása alatt cselekszik. A prédikáció számára itt válik eseménnyé, a hallgatók tapasztalatára alapozva, próbálja őket rávenni arra, hogy változást idézzenek elő életükben.

▪ Craddock érdeme az is, hogy *rávilágított a prédikálásban a forma és a tartalom szoros összefüggéseire!* Biblikusként tudta, hogy a bibliai textusok irodalmi formái mennyire megszabják azok tartalmát, és ezt jónak látta alkalmazni a prédikálásra is. Azt is látta, hogy a részekre és al-részekre bontott-, az arisztotelianus retorikában gyökerező prédikációknak a relevanciája már nem a régi, és a lelkészeknek nyitottaknak kell lenni arra, hogy más prédikációs formákat is használjanak. A H. Grady Davis-féle analógia, mely valamikor kimondta, hogy a prédikáció inkább egy fához kellene hasonlítson, őt a narratíva felé vezette. Craddock ugyanis ezt a kommunikációs módot megfelelőbbnek tartotta, mert ugyanúgy, ahogy a történetek között is a nyitott, azaz befejezetlen történetek hatékonyak, a prédikálásban is lehet ugyanezt a

¹⁹² Edward Farley kifejezése. Vö. FARLEY, Edward: *Ecclesial Reflection. An Anatomy of Theological Method*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1982, 165.

módszert alkalmazni. A narratív prédikálással ugyanis tapasztalatot is lehet teremteni, élményt is lehet nyújtani, és az Új Homiletikának ez fontos célkitűzése volt!

▪ Érdemei elismeréseképpen kell megjegyezni azt is, hogy a bibliai értelmezésben azt az újdonságnak számító *kontextuális értelmezést tartotta jónak*, ami szerint a bibliai szövegek értelmezése közösségenként más és más, az adott helyzet függvényében. Felfogásában ugyanis a prédikáció mindig egy sajátos hallgatói csoportban és egy sajátos beszélő kontextusában elhelyezendő kommunikációs forma.

▪ A felsorolt érdemeiken túl, a mai olvasó azt is láthatja, hogy *Craddock jól megszerkesztett, követhető exegetikai és prédikációírási módszertant is adott*, amit akár ma is alkalmazhatunk saját gyakorlatunkban!

Kritika:

Craddock érdemeinek hangsúlyozása mellett, a kutatónak a feladata az elfogulatlan kritikának a megfogalmazása is. Természetesen, tudatában vagyunk a '60-as,'70-es évek Amerikája és a kortárs kelet-európai olvasat közötti különbségnek. Ennek ellenére, vagy helyesebb azt mondani: éppen ezért, az alábbi kritikával illehetjük:

• A legkézenfekvőbb azt mondani, hogy *Craddock „hatalom nélkülivé” tette a prédikátort*, vagy még helyesebben mondva, a lelkészt megfosztotta attól az autoritástól, amelyet mi az isteni elhívásból és az egyházi felszentelés hagyományából eredeztetünk, s amely „felhatalmaz” minket arra, hogy – természetesen alázatos munka, sok erőfeszítés árán – Isten Igéjének és Jézus evangéliumának a hirdetői legyünk. Ha Craddock felfogásában tehát a lelkész-prédikátor „hatalom nélkülivé” is vált, van valaki, aki ezt a „hatalmat” szép csendesen átvette, és ez nem más, mint a Hallgató. Ez az a pont, ahol az emberben kétségek merülnek fel: vajon nem túl nagy merészség ez, hogy a hallgató lesz a normatívája a prédikálás hatékonyságának? Nem túlzás-e azt gondolni, hogy minden hallgató képes lesz azokat a bizonyos változásokat előidézni, amelyek a maga életére vonatkoztatva levonni? Vagy nem lőtt-e egy kicsit Craddock túl a célon, amikor azt mondta, hogy partnerré akarja tenni a hallgatót a prédikálás folyamatában, de valójában a prédikátor fölé emelte?

• Bár megértjük Craddock szándékát, a mi, „hagyományosabb”-nak mondott felfogásunkban, ez a túlzott autoritás-eltolódás túlságosan *kiszolgáltatottá teszi a szószerzőt, és prédikálásának eredményességét túlságosan relativizálja*. Ezt valószínűleg méltán „róhatjuk fel” Craddock-nak, mint ahogy egyik kortársa is teszi, aki szerint bár a kor nem szereti az autoritást, mégis vágyakozik valamilyen vizionárius vezetésre, és „a jelenlegi kulturális helyzet a szószerző irányából érkező autoritáras beszédre vágyik, mint amit az induktív módszer megenged,”¹⁹³ ehhez pedig a prédikálásnak vissza kell szereznie prófétikus hangját!

• Ezzel kapcsolatos az a megérzésünk is, hogy ebből a folyamatból Craddock „kifelejtette” Istent, mint a prédikálás hatékonyságának számunkra egyik fő szereplőjét. A pusztán csak *a hallgatóságra való fókuszálás ugyanis elhalványítja a prédikálás isteni dimenzióját*, Isten hatásának azt a lehetőségét, amely az „Ő szólt és meglett, Ő parancsolt és előállott” (Zsolt 33,9) szellemében történik.

• A következő kritika abból fakad, hogy úgy érezzük, hogy Craddock *túlságosan nagy fontosságot tulajdonított a prédikálás folyamatában a tapasztalásnak*, ami szerinte a hallgató részéről mindenképpen szükséges. Ezzel az a probléma, hogy nem gondoljuk, hogy a tapasztalás és ezáltal az élmény szerzése kell hogy legyen a kritériuma a jó prédikálásnak, még akkor sem,

¹⁹³ HOOKE, Ruthanna B., in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 61.

ha tudatosítjuk, hogy Amerikában az „élménytársadalom” paradigmája felé való eltolódás már Craddock korában elkezdődött, és minden bizonnyal ő is hatása alá került.¹⁹⁴

- Craddock-ot jogosan kritizálhatjuk azért is, hogy *a prédikálás formájával való intenzív foglalkozása azt a benyomást keltette, hogy a tartalom kevésbé fontos*. Craddock olyannyira megszabta az Új Homiletika következő évtizedeinek az útját, hogy nyomában a homiletikusok inkább a prédikáció és prédikálás „hogyan”-jával foglalkoztak, és kevesebbet törődtek a „mit prédikáljunk” kérdéskörével. Ez annál is inkább furcsa, hogy Craddock azok közé tartozott, akik azt hangsúlyozták, hogy a forma és tartalom egymástól elválaszthatatlanok.

- A kritikus szemlélő azt is észreveheti, hogy bár Craddock azt mondja, hogy a hagyományosnak mondott, deduktív logikára épülő prédikációk már nem elfogadhatók, *ő maga sem tud szabadulni ettől a régi és bevált módszertől*, amikor például a prédikációra való felkészülés folyamatában a textus üzenetét egy kijelentő vagy állító mondatban foglalja össze.¹⁹⁵ Ugyanezt állítja akkor is, amikor a prédikáció egységéről ír, és azt mondja, hogy az értelmezés gyümölcse egy olyan üzenet kell hogy legyen, amely „a prédikáció témája, kijelentése, uralkodó gondolata.”¹⁹⁶ Ezt az ellentmondást Thomas Long is szóvá tette, és azt mondja, hogy Craddock a reformjával nem ment elég messzire. Ezt arra értette, hogy bár Craddock izgalmas induktív utazásra hívja az olvasót, végülis *az induktív exegézis után a cél szintén egy „idea”, egy gondolat marad*, akárcsak H. Grady Davis-nél. A hosszú folyamat vége ugyanis egy textusból származó fő gondolat lesz, tehát „Craddock hídján is gondolatok mennek át a textustól a prédikáció felé.”¹⁹⁷ Richard L. Eslinger is ugyanezen a véleményen volt, amikor kritizálta Craddock „központi gondolat”-át, mondván, hogy mi történik akkor, ha olyan textussal találkozunk, amelyet nem lehet egyetlen gondolatra redukálni?¹⁹⁸ Literáty Zoltán jól látja Craddock homiletikájának ezt az eléggé le nem tisztult aspektusát, amikor azt mondja, hogy „Craddock tulajdonképpen azt, amit nem enged be a főbejáraton, becsempészi a hátsó bejáraton, azaz ugyanúgy célba kíván juttatni egy bibliai üzenetet, de módszerét és formáját tekintve más eszközökkel, mint azt a korábbi tradicionális homiletika tette.”¹⁹⁹

- Szintén óvatosan kezelendő Craddock-nak az a gondolata is, hogy a prédikációk formailag narratív módon hatékonyabbak a tradicionális formáknál. Itt az a veszély áll fenn, *hogy a bibliai szövegekre mindig narratívaként tekint*, és más irodalmi műfajokat háttérbe szorít, és ezzel ellentmond annak a törekvésének is, hogy a prédikációk ne sematikusan, hanem változatos formákban készüljenek. Bár kétségtelen, hogy a Craddock által használt történetek szerves részei a prédikációinak, egy idő után a kritikus fül úgy érezheti, hogy prédikációira a „sztorizgatás” veszélye leselkedik, és ez a narratív prédikálásnak egyik ma is fennálló problémája.

- Craddock munkásságának vizsgálatában az is szembevetendő, hogy bár foglalkozik a „hallgatóság exegetálásával”, illetve a hallgatóság tagjainak a feltérképezésével, *a hallgatóság nála inkább az individuumok csoportja, semmint egy összeforrott gyülekezet*. Ez minden bizonnyal a hatvanas években elkezdődött individualizációval magyarázható, és főleg hazai fejjel

¹⁹⁴ Az élménytársadalomról lásd bővebben: SCHULZE, Gerhard: *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt/New York, Campus-Verlag, 1993.

¹⁹⁵ CRADDOCK, Fred: *Preaching*, 102.

¹⁹⁶ *i.m.*, 155.

¹⁹⁷ LONG, Thomas: *The Witness of Preaching*, 82.

¹⁹⁸ ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing. Living Options in Homiletical Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1985, 79–80.

¹⁹⁹ LITERÁTY Zoltán. *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*. Budapest, 2009, 179. Kézirat. Elérhetősége: <http://corvina.kre.hu:8080/phd/Homiletika.pdf> [megnyitva 2015. október 17-én]

gondolkodva, hiányérzetünk támad, ha nem látjuk, hogy a prédikálás hogyan lehetne gyülekezetépítő tevékenység. Ez Craddock-nál teljes mértékben hiányzik!

- Egyet kell értenünk Pásztor János kritikájával is, aki hasonlóképpen, úgy látja, hogy *az egyetemes papság elvének hangsúlyozása közben sem a közösség kerül előtérbe, hanem inkább az individualizmus*, merthogy olyan értelemben használja, hogy szerinte „mindenkinek megvan a saját joga” a következtetések levonására, merthogy a prédikáció célja nála az, hogy minden hallgató képes legyen „egyedül megállni” Isten előtt.²⁰⁰

Önkritikája:

Érdemes megnézni, hogy Craddock hogyan vélekedik retrospektív módon saját homiletikájával kapcsolatban. A 2007-es, a *Lexington Theological Seminary*-ban tartott konferencián arról beszélt, hogy szerinte homiletikai megközelítésének milyen eredményei voltak, illetve, hogy változtatna-e módszerén a világban végbement kulturális, vallási, teológiai, stb. kontextus változása miatt?²⁰¹

- Craddock tudja, hogy egyetlen módszer sem létezhet önkritika nélkül. Önmaga kritikáját azzal kezdi, hogy visszatekintve, *nem tartja szerencsésnek a könyv címét – As One Without Authority –*, mert bár számára egyértelmű volt, hogy Kierkegaard benne mire utalt, mégis ez a cím sok olvasóban zavart keltett. „Nem volt a könyvnek megfelelő cím”²⁰² – mondja lakonikusan.

- Craddock őszintén feltárja, hogy kétségei is voltak módszere közzétételekor. Olyanokon morfondírozott, hogy *vajon nem csorbította a lelkeszi autoritást* azáltal, hogy a „hallgató füle” nagyobb hangsúlyt kapott nála, mint a „beszélő szája”, és ezzel vajon nem okozott-e ezzel kárt a lelkeseknek? – Láthattuk, hogy ez a kétség nem volt alaptalan.

- Kérdés volt számára, hogy vajon az egész *módszere nem „az időknél való megfelelés” volt-e*, és azzal, hogy a kultúrát előbbre helyezte a tradíciónál, ezzel nem tévedt-e tévútra? Újra meg újra világossá teszi, hogy egy lelkesnek mindig meg kell kérdeznie, hogy „túlságosan is meg akarok felelni a kultúrának? Amit leírok, összhangban van-e az evangéliummal?”²⁰³

- Kérdésként fogalmazódott meg benne az is, hogy *vajon túl sokat várt volna el a hallgatóktól*, amikor azt feltételezte róluk, hogy képesek lesznek a saját életüket megváltoztató döntéseket hozni, és ezekért majd felelősséget is vállalni? Helyesen ismerte fel, amit kritikásai szemére vetettek, nevezetesen azt, hogy a hallgatók primátusa az igehirdető tekintélyét csorbította.

- Craddock elfogadja azt a kritikát is, hogy *túl nagy hangsúlyt helyezett a prédikálás „hogyanjára”, és keveset a tartalmára*. Elismeri, hogy ezt másként kellett volna, ezen ma minden bizonnyal változtatna.

- Másik változtatása az lenne, hogy *jobban kellene tisztelni a szöveg és a ma közötti távolságot*, nem kellene azonnal eltüntetni az „akkor” és a „most” közötti távolságot. „Éppen ezért arra szólítok fel mindenkit, hogy a prédikátor elég időt töltsön a szövegen belül, hogy megérezhesse formáló erejét és informatív erejét egyaránt. Az Írás informál, de formál is. Türelmemre van szükség ahhoz, hogy elég időt töltsünk benne, hogy mindez megtörténjen.”²⁰⁴ Bár

²⁰⁰ PÁSZTOR János: *Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban*, 349.

²⁰¹ Ennek a konferenciának eredménye lett a *The Renewed Homiletic* című kötet. Vö. ALLEN, JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010.

²⁰² CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 50.

²⁰³ *i.m.*, 49.

²⁰⁴ *i.m.*, 51.

„hosszú az út Kapernaumból Cleveland-be, Galáciából Galvestonba, és Patmosztól Paducah-ig”²⁰⁵, ezt az utat minden alkalommal türelmesen kell bejárni!

Rendkívül érdekes, hogy végezetül azt mondja, hogy húsz esztendő után is fenntartja elveit, merthogy ugyanazokat vallja, és ugyanazokat az értékeket képviseli, mint annak idején. Szerinte továbbra is bízni kell a hallgatóban, és remélni kell, hogy saját életüket befolyásoló következtetésük lesz, hinni kellene a szavak erejében, a személyeket és gondolatokat egyaránt használni kell a prédikációkban, a prédikálásban párbeszédet kell alkalmazni, mint ahogy a Biblia is teszi, és mindenben szabadságra kellene törekedni! Mert – ahogy mondja – „a szószerk szabadsága két dolgot kér: tudni, hogy miről beszélek, és hinni abban, hogy az fontos.”²⁰⁶

Összegezés: Fred Craddock a 20. század második felének és a 21. század elejének kimagasló homiletikai teoretikusa és nagyszerű prédikátora volt. Gondolkodása és módszere gyökeresen átalakították a homiletika addigi elméletét és gyakorlatát. Úgy állt hallgatói elé, mint aki tiszteli őket, és önmagát az igehallgató hallgatóság egyik tagjának tartja, aki már értelmezte a bibliai szöveget önmaga és a hallgatósága számára. Alázatosan, jobbtó szándékkal ír, a saját gyakorlatában kipróbált módszerrel és javaslatokkal áll elő. Kifinomult érzéssel, a prédikálás iránti elkötelezettséggel szól. Hatása felmérhetetlenül nagy volt. Amerika szószerkei megszólaltak az induktív módszert használó, az egyéni tapasztalatot figyelembe vevő, jó történeteket mondó prédikációk. Egyre többen kezdtek „narratív módon”, történeteket beépítve prédikálni, újabb és újabb kollegák vitték tovább a Craddock által kibontott zászlót. Thomas Long találóan mondta: „Fred Craddock gondolatai megváltoztatták a homiletika világát. Prédikálása egy nemzedéknyi gyülekezetet és lelkészt állított kihívás elé és inspirált.”²⁰⁷ A 20. század közepétől kezdve meghatározta az amerikai prédikálás fő irányvonalát, és – amint látni fogjuk – nagy hatással volt/van a 21. századi prédikálásra is.

4.7. Prédikáció: Jézus barátjának lenni

Az alábbiakban mellékelek egy Fred Craddock-prédikációt, amelyben megtalálhatók Craddock homiletikai felfogásának legjellegzetesebb vonásai. Érdemes megfigyelni, hogy induktív módon, egyéni élményből kiindulva jut el a textusban megfogalmazott egyetemes igazsághoz. Stílusa narratív, azonban a történetei nem pusztán illusztrációk, hanem szerves részei a prédikációnak. Mindeközben biblikus marad, a textus átszövi a prédikációt, a hallgató valósággal a prédikáció aktív részesévé válik. Konklúziót nem maga von le, hanem elveivel megegyező módon, ezt meghagyja a hallgatónak. A prédikáció elején nincs megszólítás, és a végén nincs „Ámen”. A központozás megegyezik az eredetivel.

Fred Craddock: Jézus barátjának lenni²⁰⁸

Textus: *„Ahogyan engem szeretett az Atya, úgy szeretlek én is titeket: maradjatok meg az én szeretetemben. Ha parancsolataimat megtartjátok, megmaradtok a szeretetemben, ahogyan én mindig megtartottam az én Atyám parancsolatait, és megmaradok az ő szeretetében. Ezeket azért mondom nektek, hogy az én örömöm legyen bennetek, és örömötök teljessé legyen. Az az én parancsolatom, hogy úgy szeressétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket. Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért. Ti barátaim vagytok, ha azt teszitek,*

²⁰⁵ CRADDOCK, Fred B.: Preaching to Corinthians, in: *Interpretation* 44.2 (1990), 158.

²⁰⁶ *i.m.*, 54.

²⁰⁷ Long, Thomas G.: Előszó, in: CRADDOCK, Fred B.: *Craddock on The Craft of Preaching*, Kindle verzió.

²⁰⁸ CRADDOCK, Fred B.: Being A Friend Of Jesus, in: *The Collected Sermons of Fred B. Craddock*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2011, 189–193.

amit én parancsolok nektek. Többé nem mondalak titeket szolgálóknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz az ura. Titeket azonban barátainknak mondalak, mert mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtul adtam nektek. Nem ti választottatok ki engem, hanem én választottalak ki, és rendelvelek titeket arra, hogy elmenjetekek és gyümölcsöt teremjetekek, és gyümölcsötök megmaradjon, hogy bármit kértekek az Atyától az én nevemben, megadja nektek. Ezeket azért parancsolom nektek, hogy szeressétekek egymást.” (Jn 15,9–17)

Mellbevágóan furcsának tartom, hogy soha nem hallottam erre a textusra mondott prédikációt. Most is különös, ha belegondolok, hogy én magam sem prédikáltam erre eddig sohasem. Ki tudja miért? Hiszen itt van elfekvőben egy megfelelő mélységű szöveg, ami kellőképpen piszkálhatja a lelkész elméjét, és sokmindent tartogat a hallgató számára! Lehet, hogy azért kerülgetjük, mert pazar-, és ezért túlságosan is igénybe vevő ígért rejtezik benne! Néhány textus bizony ilyen! Maga Luther Márton is azt gondolta, hogy Izsáknak Ábrahám általi feláldozásának története „túl sok” egy prédikációhoz. Vagy az is lehet, hogy a Jn 15,9–17 olyan ajánlatot tesz, amelyre a szívszerinti válasz ez lenne: „Nem.” Hallgasd csak: *„Többé nem mondalak titeket szolgálóknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz az ura. Titeket azonban barátainknak mondalak, mert mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtul adtam nektek.”* (Jn 15,5) Barátból szolga – elfogadnád ezt az előléptetést?

Meg kell vallanom, hogy az én Jn 15,5 előtti remegésemnek van egy előzménye, egy majdnem húsz évvel ezelőtt hallott prédikáció egy rokon témában, amikor is Ábrahám Isten barátjának neveztetett. (Jak 2,23) Egy sor szerencsétlen véletlen vezetett ahhoz a szerencsés helyzethez, hogy hallhassam azt a prédikációt: egy törölt járat, egy last minute szállodai szoba a repülőtér mellett, egy közeli templomra való rátalálás, egy téves eligazítás a takarítónő részéről, és késői érkezésem egy hamuszürke épülethez, amelyben néhány fáradt lélek már elkezdett zsoltárokat énekelni. A prédikátor, aki hatalmas termetű ember volt, és akit sokféle betegség, többek közt a gyengélnélés is gyötört, felvászorgott a szószékre, és meglehetősen béna hangon elkezdte felolvasni a textust: Jakab 2,24. Nyitó szavai ezek voltak: „Ábrahám Isten barátja volt. Én boldog vagyok, hogy nem vagyok Isten barátja.” Prédikációja tulajdonképpen annak a magyarázata volt, hogy miért is örül annak, hogy ő nem Isten barátja.

Nem emlékszem, hogy valaha is ennyire megfogott volna egy prédikáció. Stílusa élettelen volt, a lelkészt fizikai állapota meggátolta minden elevenségben. Beszéde kissé tétova volt, de minden szava tiszta és tiszteletteljes. Mindannyian a gyülekezet tagjai közül segítettünk neki a prédikálásban azáltal, hogy csendben és figyelmesen követtük szavait. Felelevenítette a vándorló Ábrahám történetét, aki sokévnél hontalanság után meghalt, és idegen földben temették el. „Ábrahám Isten barátja volt” – mondta – „én örvendek, hogy nem vagyok az.” Aztán beszélt másokról is, akik Isten barátai voltak, azokról, akik börtön, tűz és kard ellenére is hűségesek maradtak Istenhez. Avilai Szent Teréz történetével fejezte be beszédét, akire az egyház úgy emlékezik, mint Isten barátjára. Elmesélte, hogy miként koldult egy árvaház javára, hogy egy csomó sorscsapás – árvíz, vihar, tűzvész – után, hogyan mondta esti imájában Istennek: „Tehát, ha így viseltetsz Te a barátaid iránt – ne csodálkozz, ha ily kevés barátod van!”

A prédikáció azzal zárult, hogy áldott vagy, ha azt érzed, hogy beszippant téged Isten barátainak belső köre, de imádkozz, hogy tudd elviselni ennek minden súlyát!

Ennek a pici templomban hallott fantasztikus prédikációnak köszönhetően (nem emlékszem sem a templom, sem a pap nevére), valamennyire felkészülten hallgatom Jézus szavait: *„Többé nem mondalak titeket szolgálóknak... azonban barátainknak mondalak.”*

„Többé nem nevezlek szolgálknak, hanem inkább barátainak nevezlek” – úgy hangzik, mint egy előléptetés. Ez mindent megmagyaráz! Nem Jézus volt-e az, aki abban a bizonyos szobában, azon a bizonyos éjszakán, azzal lepte meg a tanítványokat, hogy szolgáljuk lett, midőn megmosta a lábukat? Nem ő mondta-e egyszerűen, hogy mossák meg egymás lábát? Nem ő emlékeztette őket arra, hogy egy tanítvány nem feledkezhet meg arról, hogy „a szolga nem nagyobb az uránál”? (Jn 13,16). A „szolga” az a szó, amit a mi Krisztussal és a saját hitközösségünkkel való kapcsolatunkról beszél. Semmi sem távolít el a tanítványságtól jobban, mint az arrogancia, a hatalomhajszás, és az a vágy, hogy inkább szolgáljanak nekünk, mintsem hogy mi szolgáljunk. Ez az életmód szöges ellentéte a Jézus tanításának és példájának. Természetesen, teli torokból énekeljük, hogy „Milyen barátunkra akadtunk Jézusban!”²⁰⁹, de ki az közülünk, aki azt mondhatja, hogy „Milyen baráttra lelt Jézus bennem!?” – Senki sem!

Most hirtelen és sokkolóan, Jézus rákruházza azt a címet, amit egyébként senki nem mer követelni: barát. Úgy fest, mint valami cím, de valójában a szó egy kapcsolatot ír le. Szeretetet és kölcsönösséget feltételez. Még ha nem is az valójában, mégis címnek, rangnak tűnik. Ha egész életedben Jézust szolgáltad, ha ezt választottad, ha Jézus szavakban és cselekedetekben hűséges szolgálójának lenni meghatározza azt, hogy ki vagy, akkor Jézus által barátnak szólíttatni – elképesztő ajándék. „Jézus barátjának nevezett” – ki tudja kiejteni ezeket a szavakat? Túl sok!

Természetesen, a „barát” úgy hangzik, mint egy előléptetés. Nem szolgáló, hanem barát – egyik életállomástól a másikig való előrelépés. Gondolj csak belé: a cselédszobából a nagyszobába, a hátsó ajtótól a teraszra, a mezőről a pázsitra, a padról az ebédlőasztalhoz, a padlóról a franciaágyba. Nincs többé „vesd meg az ágyat, emeld meg a szalmabálát”, hanem: „Gyere, barátom, sétáljunk együtt.” Lehet Isten országában ennél nagyobb öröm? – Nem, hiszen ez teljesen lehetetlen volna!

Jézus folytatja: „Többé nem mondalak titeket szolgálknak, mert a szolga nem tudja, mit tesz az ura” Ez az igazság! Egész életem arról szólt, hogy azt tegyem, amit mások mondanak. Szánts, ültess, gyomot szedj, végezd a betakarítást – ezt kellett tennem, valahányszor ezt mondták. Nem tudtam, hogy mi történik odabent. Nem tudtam, hogy mi történik az úr fejében: az üzlet, az alku, a profit, a veszteség mind az ő felelőssége volt, nem az enyém. Az ő lámpája égett késő estig, nem az enyém. Amikor lejárt a munkaidőm, akkor pihentem. Majd jött a vacsora és az ágy. Ne kérdezz semmit az uram üzletéről, mert nem tudom. Megvan a magam baja.

Jézus így folytatja: „Titeket azonban barátainak mondalak, mert mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtul adtam nektek.” Más szavakkal szólva, Jézus egyik barátja tudja, hogy mit és hogyan cselekszik Isten a világban. Isten olyan szeretetközösséget teremt, ahol mindenki elfér. Egyik barátunk ezt már megtapasztalta, és kiterjeszti másokra is. Persze, ára van! Az Istent nem ismerő világ gyűlölni fogja Jézus barátját, úgy ahogy Jézust is gyűlölte, amikor ő szeretetet hirdetett. Jézus nagy árat fizetett azért, hogy életét azok elé tette, akiket szeretett. Nincs okunk azt gondolni, hogy ez másként lesz egyik barátja esetében sem. Az Istentől hallott ismeret most már a Jézus barátjának is felelőssége. „Micsoda barátunk Jézus!” – igen kellemes és biztató gondolat, de a „Milyen baráttra lelt Jézus bennem?” kérdés kezd terhessé válni. Kezdem megkérdőjelezni, hogy szolgálóból baráttá lenni valójában előrelépés-e?

Igaz ugyan, hogy a szolgáló nem tudja, hogy mit tesz az ura, de ennek megvan a jó oldala is. A szolga nem folytatja otthon is a munkát. Számára a munka akkor ér véget, amikor leteszi a lapátot és a kapát. Az úr néha egész éjszaka fent van, fel-alá járva, aggodalmaskodva. Ha a szolga az ura barátja lesz, akkor az úr terhei az övéi is lesznek. Úgy tűnik, hogy Jézus barátai

²⁰⁹ Vö. "What a Friend We Have in Jesus" – egyházi ének 1868-ból, a *The Lutheran Hymnal* 457-es éneke.

sohasem szabadulnak attól, hogy gyümölcsöket teremjenek, és túl nagy árat kell hogy fizessenek a szeretetért!

„Mert mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtul adtam nektek.” De most komolyan, ki akar tudni valamit? A legtöbbünkben ott van egy jó adag szándékos tudatlanság. Gyerekkorunk óta ismerjük például George Washington inspiráló alakját, amint Valley Forge-nál csapataival együtt halad előre a hóban. Ki akarná ezt a képet elrontani azzal, hogy Washington egy közeli, tágas és fűtött házában volt bekvártélyozva? Vagy irodalom óráról tudjuk, hogy William Wordsworth micsoda érzékeny lelkű költő volt! Ki szeretné ezt az illúziót rombolni azzal, hogy szokása volt a vajkenő késével szétvagdosni szállásadója házához újonnan érkező könyvek lapjait? És ki akarja hallani egy szegény gyermek sírását – „Anyá, éhes vagyok!” –, és ugyanabban a pillanatban meglátni a „7,95-ért bármennyit ehetsz” reklámot!? A komfortunk arra ösztönöz, hogy elkerüljük azokat a helyeket, ahol szenvedélyes és jól informált szónokok azzal rohamozzák meg fülünket, hogy 13 millió gyermek minden este éhesen fekszik le Amerikában, több mint 9 milliónak nincs egészségügyi biztosítása, és hogy minden 30 percben egy gyermeket halálos lövés ér az Egyesült Államokban. Van egy csomó információ, amiről inkább nem akarunk tudni!

Vajon ezt jelenti Jézus barátjának lenni, hogy megmondják nekünk a kényelmetlen igazságot, amivel kikerülhetetlen kötelezettség jár? – szeretni, úgy szeretni, ahogyan Isten szeret, életet adni valamiért, ha szükséges? A szolga élete mintha ennél jobbnak tűnne!

Visszagondolok arra, amikor először láttam egy szószéket belülről. Gyerekkorom templomában volt egy gyönyörű szószék, és azon egy szépséges terítő. A hátsó sorban ülve, minden vasárnap gyönyörködtem benne. Aztán lelkész lettem. Egy karácsonyi szünetben felkértek, hogy prédikáljak. Remegtető élmény volt. Annak a napnak a felejthetetlen emlékei között van a szószék belsejének a képe is. Két kis polcon csak úgy tornyosult néhány régi újság, egy pohár víz, egy baseball sapka, egy megfakult stóla, egy fedőlap nélküli énekeskönyv, egy régi Biblia, néhány kotta, kézirat, törött ébresztőóra, és egy teljesen leégett gyertya. Természetesen, a kilátás innen sokkal kellemesebb volt. Ennek ellenére, nem úgy éreztem, hogy előléptettek. Igazából, elég sok olyan nap van, amikor szolgának lenni sokkal jobbnak tűnik, mint barátnak. A cselédszoba vonzóbbnak tűnik, mint a nagy ház.

Soha nem felejttem el azt, amikor először voltam hivatalos barátként, hogy a nagy házában, Isten nagy házában töltsem az éjszakát. Természetesen, Jézus új barátjaként és új látogatóként izgatott voltam a Sok Szoba Házában. Angyalok tűntek fel körülöttem, és válaszolgattak végeláthatatlan kérdéseimre. Az étel mennyei volt, és lefekvésükor megmutatták a saját szobámat. Egy „jó éjszakát, aludj jól” után magamra hagytak. A nap izgalmait felváltotta a kimerültség. Ágyam egy felhő volt. Lágy muzsika hangjaira szenderültem álomra. Valamikor az éjszaka közepén, alvásomból furcsa hangokra ébredtem. Nem tudtam, hogy ki van a másik szobában, de nagyon rossz éjszakája volt. Nem horkolást hallottam, és azt sem gondolom, hogy valaki álmában beszélt volna. Inkább nyögdecselést vagy inkább nyöszörgést hallottam, valaki hánykolódott és forgolódott. Egyszer már arra is gondoltam, hogy kopogok az ajtaján, de félttem megtenni. Nem akartam kellemetlen helyzetbe sem hozni, és másokat sem akartam felzavarni. Inkább reggelig füleltem, és közben alig-alig aludtam valamit. Napközben egyszer csak meghallottam, amint valaki kilépett a szobából a folyosóra. Én is azt tettem, és kíváncsian néztem, hogy vajon ki lehet az, kinek mondjak egy-két együttérző szót az elmúlt éjszaka miatt?

Isten volt. Sokkot kaptam. Isten, amint nyugtalan és nem tud aludni, az az Isten, aki értelemmel fel nem fogható módon áld meg békével, aki lecsendesít még egy pityergő gyermeket is? – Megnémultam.

Isten így szólt: „Bocsáss meg, ha zavartam az álmodat. Tudom, hogy a nyögéseim zavartak téged, de nem tudtam levenni a gondomat szenvedő gyermekeimről.”

Mit is mondott a „nemtudomhogyhívják” lelkész abban a „mittudoménmilyen” templomban a gyülekezetének? „Áldott vagy, ha beszippantott Isten barátainak belső köre! De imádkozz, hogy tudd elviselni annak minden súlyát!”

5. EUGENE LOWRY ÉS A NARRATÍV PRÉDIKÁLÁS MINT MŰVÉSZET

Eugene L. Lowry (1933–) az Új Homiletika kiemelkedő személyisége, jelentős „oszlopa.” Metodista lelkész, aki életét a prédikálásnak és az oktatásnak/nevelésnek szentelte. A *Saint Paul School of Theology professor emeritusa*, az *Academy of Homiletics* egykori elnöke, több teológiai főiskola tanáraként és homiletikai témájú könyvek szerzőjeként alkotott figyelemreméltót. 2009-ben az a megtiszteltetés érte, hogy a *Lyman Beechers Lectures* meghívott előadója volt a *Yale Egyetemen*. Szuggesztív erejű előadó, nagyszerű szónok és kiváló jazz-zongorista.

1980-ban figyelt fel rá a homiletika világa, amikor megjelent *The Homiletical Plot*²¹⁰ című könyve. Bár ő maga szerényen úgy emlékszik erre vissza, hogy „homiletikai munkásságomat úgy kezdtem, hogy a hátsó ajtón érkeztem”²¹¹, ez valójában nem így volt, hiszen Fred Craddock 1971-es színrelépése után Lowry jelentkezése egészen új színfoltot jelentett a homiletikai palettán. Homiletikai módszerének leírása az újdonság erejével hatott, könyve azóta alapműnek számít, és hatással volt az utóbbi három és fél évtized amerikai prédikálására. Az amerikai narratív prédikálás egyik atyjának tekinthető.

Lowry-t már fiatal lelkész korában lenyűgözte a Fred Craddock által kifejtett új homiletikai paradigma, az induktív prédikálás. Ennek hatására elhatározta, hogy leírja saját, prédikálással kapcsolatos meglátásait. Abból indult ki, hogy a homiletikai iskolák által tanított prédikálási módszerek eredménye és a lelkész számára időnként megadatott „jó prédikálás” között szakadék, illetve feszültség van. Ezt a feszültséget kell elemezni, mert ez segít megérteni, hogy mi is „történik” egy prédikációban. R. E. C. Browne anglikán lelkész és teológus volt rá hatással, aki a homiletika '50-es évek utáni alakulását is befolyásolta, amidőn meggyőződéssel állította, hogy az evangéliumot nem szabad sem formulákra, sem előre meghatározott kijelentésekre vagy struktúrákra redukálni, hanem a prédikációnak eredetien és művészien kell kinőnie a prédikátor személyiségéből, ezáltal a prédikálásnak költészetté kell lennie, művészeti alkotássá kell válnia.²¹² Úgy tűnik, hogy legnagyobb hatással mégis H. Grady Davis volt rá, aki azt vallotta, hogy a jó prédikáció olyan, mint a teremtő erővel rendelkező gondolat: fontos jellemzője, hogy nem lehet statikus, mint egy festmény, nem lehet olyan, mint egy kézirat, egy kivonat vagy egy vázlat, mert a prédikáció hangok, nézések, gesztusok folytonosságából áll, amelyek időben egymás után következnek. Következésképpen, a prédikáció inkább olyan, mint a zene, a dráma vagy a filmművészet: nem térben látható, hanem valójában „időben működő” művészeti forma.²¹³

Lowry Mesterének tekinti Carl Michalson rendszeres teológust, aki megtanította őt arra, hogy miként kell narratívan előadni.²¹⁴ Mentorának Fred Craddock-ot tartja, és úgy gondolja,

²¹⁰ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot: The Sermon as Narrative Art Form*. Atlanta, Georgia, John Knox Press, 1980.

²¹¹ LOWRY, Eugene L.: Narrative Renewed, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.) *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 81.

²¹² Vö. BROWNE, R. E. C.: *Ministry of The World*. London, SCM Press, 1958. A „prédikálás mint művészet” újabb kori értelmezésének szép megfogalmazását találjuk Martin Nicol-nál, aki így foglalja össze a lényegét: „A művészi prédikáció lényege, hogy a színpad, koncert, irodalom, műterem vagy a film területén való jártassággal és az ezek iránti szenvedéllyel teszem ki magamat és másokat Isten világban való jelenlétének.” – Vö. NICOL, Martin: *Dramatizált homiletika*. (ford. Percze Sándor). Budapest, Luther Kiadó, 2005, 44–45.

²¹³ Vö. DAVIS, H. Grady: *Design for Preaching*. 163. Davis hatása nemcsak ezekből a kiragadott gondolatokból látszik, hanem abból is, hogy Lowry őt, és korszakalkotó könyvét idézi a legtöbbet műveiben.

²¹⁴ Carl Michalson a *Drew University* tanára volt 1943–1965 között. Fontosabb művei: *Christianity and the Existentialists* (1956), *Faith for Personal Crisis* (1958), *The Hinge of History* (1959), és *Witness of Kierkegaard* (1960).

hogy megtiszteltetés számára „az ő lábainál” lekuporodni. Bár karrierje kezdetén úgy gondolta, hogy módszere, a narratív prédikálási stílus teljesen új, be kellett látnia, hogy nem ő „találta fel a spanyolviaszt”, mert olyan nagyságok, mint Arisztotelész vagy éppen H. Grady Davis is jóval előtte jártak.²¹⁵

Lowry homiletikai felfogásának megértéséhez, az alábbiakban vizsgáljuk a prédikációról és prédikálásról való felfogását, szemügyre vesszük módszertani javaslatait, illetve megnézzük az általa ajánlott prédikációkészítési folyamatot:

5.1. A prédikáció mint narratív művészi forma

Lelkészi pályafutása elején, Lowry elégedetlen volt amiatt, hogy a legtöbb prédikálásról szóló könyv abból a közös feltételezésből indul ki, hogy a prédikáció felépítését csakis a tartalom alapján lehet megtervezni. Ezek a könyvek rendszerint azt az elvet hirdették, hogy egy fő téma al-témákra osztható valamilyen logika alapján, és ezeket össze kell rakosgatni ahhoz, hogy értelmes gondolathoz jussunk. A valamikori felfogás az volt, hogy a prédikáció egy „dolog” (*a thing*), és így a prédikációírás általában az alkotó elemek megszerkesztését jelentette. Eszerint a gondolkodásmód szerint az igehirdető mintha valamilyen építőmérnök lenne, és valójában mintha „predikáció-építészet” tanítottak volna neki, ahol meg kellett tanulni „megtervezni” a darabokat, és azt remélni, hogy „a részek” úgy fognak kinézni, mintha összetartoznának.²¹⁶ Lowry felismerése szerint ez nem volt helyes, mert a prédikáció nem egy „logikus összeszerelése” valaminek! Szerinte szakítani kell ezzel a felfogással, amely a prédikációk térbeli konstrukciójának elvét követi, mert a prédikáció „nem egy dogmatikus előadás”, hanem sokkal inkább egy „időben lejátszódó esemény” (*event-in-time*), egy narratív művészi forma, amely inkább egy előadásra vagy elbeszélésre hasonlít, mintsem egy könyvre. Szerinte a lelkészek nem „tudós mérnökök”, hanem sokkal inkább „narratív művészek.”²¹⁷ H. Grady Davis jólismert metaforájára hivatkozik, aki azt mondta, hogy a prédikáció olyan, mint egy fa, amelynek ágait „belső életének ágai lökik kifelé”, és mindez organikusan történik. Ebből az következik, hogy a lelkésznek inkább egy „organikus prédikációkészítési mód”-ot kell megtanulni, ahol a szöveg nem „konstruált”, hanem szervesen nő ki az evangéliumból, mint ami mindennek a gyökere.²¹⁸

Tanításának lényeges elemét ebben a gondolatban foglalja össze: „A legjobb prédikálásunk tulajdonképpen olyan, mint egy történet (*story*). Valójában prédikálásunk maga *A Történet (The Story)* (kiemelés Lowry-tól), és a mi feladatunk az, hogy elmondjuk, megformáljuk és alakítsuk azt, és nem az, hogy ’megszerkesszük.’”²¹⁹ Az a javaslata, hogy „kezdjünk a prédikációról úgy gondolkodni, mint egy homiletikai cselekményszövegről (*homiletical plot*), narratív művészi formáról, szent sztoriról.”²²⁰

²¹⁵ LOWRY, Eugene L. *The Homiletical Beat: Why All Sermons Are Narrative*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2012, xi.

²¹⁶ *i.m.*, 6.

²¹⁷ *i.m.*, xx.

²¹⁸ *i.m.*, 8–10.

²¹⁹ *i.m.*, xx.

²²⁰ *i.m.*, xxi. A magyar szakirodalomban Literáty Zoltán „megtervezett cselekménysor”-nak, „eseménysorozat”-nak, „jelenetfűzés”-nek, „történések rendjé”-nek vagy „cselekmény”-nek fordítja, és belátja, hogy aligha található meg erre a „legmegfelelőbb” magyar kifejezés. Vö. LITERÁTY Zoltán: *Homiletika és retorika*, in: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther Kiadó, 2013. 143–157. Papp György kollegám – akinek ezúton is köszönöm! – hívta fel a figyelmemet egy holland teológus, Kees de Ruiter szóhasználatára, akinek a *plot* szóra használt kifejezése magyarra „cselekményláncolat”-ként fordítható – Vö. DE RUIJTER, Kees: *Horen naar de stem van God. Theologie en methode van de preek*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2013. Dolgozatbeli szóhasználatomat befolyásolja Martin Nicol „Dramatizált homiletika” című

Lowry tanításának kulcsfogalma, a „*homiletical plot*” igen nehezen fordítható le magyarra, merthogy a fordítások nem minden esetben adják vissza azt, amit Lowry ért alatta. A „*plot*” fordítható cselekménynek, bonyodalomnak, cselekményszövének, cselekménysornak, eseményornak, cselekményláncolatnak, drámának, dramaturgiának is. Lowry a „*plot*” szó alatt olyan, az igehirdető által tudatosan megtervezett cselekményt ért, amely a prédikációt folyamatos mozgásban tartja, ahol az egymás után következő események kapcsolatban vannak, egymásból nőnek ki. A cselekményt valamilyen probléma vagy konfliktus idézi elő, és fordultatos utakon érkezik meg végül valamilyen megoldáshoz. Számára a mozgás központi kérdés a prédikálásban, nem térben, hanem időben gondolkodik, a prédikációt pedig művészi kifejezési formának tartja, amelyet csakis narratív formában tud elképzelni, ami számára „nem egyszerűen valamilyen homiletikai műfajnak a neve, amit a történetek mondására tartanak alkalmasnak, [hanem] az alapvető kontextusa [...] annak a homiletikai eseménynek, amit prédikációnak nevezünk.”²²¹

Lowry-nak a prédikációról és prédikálásról alkotott felfogása bár némileg változott az 1980-as évektől napjainkig, egyvalamiben nem szenvedett módosulást. Lowry folyamatosan úgy beszél a prédikációról, mint művészi kifejezési formáról. Hol arról beszél, hogy az igehirdető lelkészek olyanok, mint a forgatókönyvírók, a regényírók vagy éppen tévés szakemberek, akik folyamatosan történetekkel dolgoznak, hol Davis-t idézve mondja, hogy a prédikáció olyan, mint egy színpadon játszódó előadás, amelyben a dráma sohasem egyszerre tapasztalható, hol azt mondja, hogy a prédikáció olyan, mint a zene, a dráma vagy a filmművészet, amelyek időben működnek. Számára egyértelmű, hogy a prédikálás művészet, és a prédikáció pedig egy művészi kifejezési forma. „Mintsem mérnökökként vagy építészekként tekintenénk magunkra, a prédikációt úgy fogjuk fel, mint művészeti formát, és magunkra úgy tekintünk, mint művészekre. Lehetünk persze amatőrök vagy gyöngécske művészek, de művészek vagyunk.”²²²

Lowry abból indul ki, hogy minden prédikáció azért születik, mert „valami van a levegőben”, van egy probléma, amit meg kell oldani, van egy helyzet, amit valahogyan fel kell göngyölni. Ezt ő csakis az evangélium fényében tudja elképzelni, úgy, hogy a prédikáció az emberek közösségében történik. Ha egy problémát az evangéliummal szembeállítunk, a kettejük kölcsönhatásából prédikáció születhet – mondja –, és ebben az igehirdetőnek az a feladata, hogy „elősegítse az evangéliumban gyökerező gondolatok homiletikai születését és kifejlődését”²²³, hogy „mint bába – nem sietteti a megszületést, de ott van, hogy elhárítson minden akadályt az élet elől.”²²⁴

A prédikáció mibenlétét így látja: „A prédikáció egy megtervezett dráma (*plot*), amelyet a prédikátor előre megfontolt, s amelynek kulcsfontosságú összetevője egy érzékelt ellentmondás (*sensed discrepancy*), illetve egy ahhoz való homiletikai kapcsolódás (*homiletical bind*).”²²⁵ Az ellentmondás természetesen azt az ellentmondást jelenti, ami a „van” és a „kellene” világa között érzékelhető, s amelynek kibékítése az evangélium feladata lesz.²²⁶ A homiletikai kapcsolódás

könyvének terminológiája is, Percze Sándor fordítása nyomán. Vö. Nicol, Martin: *Dramatizált homiletika*. (ford. Percze Sándor). Budapest, Luther Kiadó, 2005.

²²¹ Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat*, 1.

²²² LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 11.

²²³ *uo.*

²²⁴ LOWRY, Eugene L.: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1997, 53.

²²⁵ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 12.

²²⁶ Ez a gondolat egybecseng a kolozsvári Böhm Károly újkantiánus filozófiai felfogásával, ahol a „való” és a „kellő” világa, az „idea” és az „ideál” jelenik meg. Szerinte a „való világ” mellett fontosabb a „kellő világ”, mert csak ez adja ki teljes világot. Vö. BÖHM Károly: *Az ember és világa. Philosophiai kutatások I. Dialektika vagy*

számára az az állapot, amikor „van valami a levegőben”, és ez a valami evangéliumi választ kíván, vagy legalábbis azt, hogy az evangélium fényében kerüljön megvizsgálásra. Szerinte a prédikálás nem más, mint történetmondás, tulajdonképpen a prédikálás egy narratív művészi forma. Davis nyomán állítja, hogy a prédikáció legmegfelelőbb formája az időfolytonosság (*time-continuity*), merthogy a jó prédikáció állandó mozgásban van, és így inkább folytonossággént kell róla beszélni, és nem úgy, mintha vázlat lenne. Azt mondja, hogy a prédikáció megalkotásakor azt is figyelembe kell venni, hogy a „folytonosság és mozgás fogalmi tulajdonképpen egy narratív cselekménysort (*narrative plot*) írnak le.”²²⁷ Szerinte narratív prédikációt sokkal könnyebb mondani, mint bármely más, „hagyományos” prédikációt, lett légyen az tematikus, magyarázó vagy bármi egyéb. Ennek az az oka, hogy míg utóbbiakat át kellene fordítani narratív formába – a témát például történetté, sztorivá –, addig a bibliai narratíva már eleve cselekményként (*plot*) jelenik meg, megvan a maga természetes titokzatossága és rejtélye, és így nem igényel ilyen radikális változtatást.²²⁸

Érdekes hasonlattal szemléltet: a jó prédikáció olyan, mint egy alaposan megtervezett bevásárlólista, amely akkor hatékony, ha nemcsak arra emlékeztet, hogy mit kell venni, hanem figyelembe veszi még az üzlet elrendezését is, hogy könnyedén vezessen el a megvásárolandó termékek között, lehetőleg minél kisebb időráfordítással.²²⁹

Tudni kell, és Lowry maga is többször elmondja, hogy a narrativitás és a történetmondás nem összekeverendők. A narratíva alatt nem egyszerűen történetet vagy sztorit ért. Számára technikailag a „narratív” fogalom azt jelenti, hogy van „egy történet” és egy „történetmondó”, és az általa mondott történet-prédikációban vannak szereplők, van egy helyzet, van benne akció, van egy sajátos hangneme, és egy alaposan megtervezett cselekménysora. Van benne egy konfliktus, ami bonyodalmakhoz vezet, majd egy hirtelen fordulópont után, az evangélium felmutatása által el lehet mozdulni a megoldás felé. Craddock nyomán ő is azt vallja, hogy narratíva alatt nem egy hosszú történetet vagy egy sor sztorit kell érteni, a kommunikáció ugyanis változatos anyagot tartalmazhat. Szintén Craddock nyomdokán gondolja úgy, hogy „a narratív a mozgás formája a prédikációban, és nem a prédikáció egyik darabja, [mert] a narratív az egészet írja le, nem a komponenseket.”²³⁰

Craddock egyik szóbeli közlésére hivatkozik, aki azt mondta, hogy „néhány ember úgy gondolja, hogy a narratív prédikálás az, amelyik egy hosszú történetből áll. Ez lehetséges, de nem valószínű. Mások úgy gondolják, hogy a narratív prédikáció az, amelyik illusztrációkkal és történetekkel van alátámasztva a végéig. Ez lehetséges, de nem valószínű. Valójában, lehet egy narratív prédikáció úgy, hogy nincs benne egyetlen történet sem.”²³¹ A narratívát és a történetmondást (*story*) bár nem lehet teljesen elválasztani, úgy kell rájuk tekinteni, hogy a *narratív* a szélesebb kategória, a történetmondás pedig ennek egy alkategóriája, és ha nem vigyázunk, akkor a szélesebb kategória „lenyeli” a kisebbet.²³² Lowry-nál a narratív fogalma az elbeszélés formájára vagy mintájára vonatkozik, és amikor a „narratív prédikáció” vagy „narratív prédikálás” fogalmakat használja, akkor a gondolatok olyan elhelyezését érti alatta, amelyek a dramatizált prédikáció (*plot*) formáját veszik fel. Értelmezése rezonál John C. Holbert

alaphilosophia. Budapest, 1883, 1–2. Lásd bővebben FEKETE Károly: *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2000, 132–134.

²²⁷ LOWRY, Eugene L.: *i.m.*, 12.

²²⁸ *i.m.*, 105.

²²⁹ Vö. LOWRY, Eugene: *The Sermon*, 56.

²³⁰ *i.m.*, 137.

²³¹ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat*, 17.

²³² *i.m.*, 16.

értelmezésével, aki ezt mondja: „A történetprédikációk a dramatizált prédikációk (*plotted sermons*) alfajai. Nem minden narratív prédikáció történet-prédikáció. Ha a cselekményesített (dramatizált) prédikációk történetmondást igényelnek, akkor a prédikáció történet-prédikációnak nevezendő. Következésképpen, a történet és a narratíva a homiletikai gyakorlatban nem szinonimák, mert az előbbi az utóbbinak az illusztrációja. Ez azért van így, mert a történeteknek természetük szerint van dramaturgiája (*plot*), a J.e. V. századi Korax-ra visszavezethető bevezetés, elbeszélés és befejezés. De a narratív prédikációk ebben az értelemben használhatnak történeteket a cselekmény során, vagy mellőzhetik őket. Elképzelhető, bár nehezen, hogy egy narratív prédikációból teljesen hiányozhatnak a sztorik. Egy dramatizált történet-prédikáció (*plotted story sermon*) másrészt egy történetet vagy történeteket használ a prédikáció központi tartalmaként.”²³³

Lowry homiletikájának kutatója észreveheti, hogy nem véletlen az ő munkásságában a prédikálást művészetnek felfogó attitűd. Eugene Lowry ugyanis kiváló jazz-muzsikussal, számtalan zongorahangverseny szólistájával, aki nagyon sok alkalommal prédikált úgy, hogy mondandóját és a zenét együttesen használta gondolatai átadására. Könyvei, tanulmányai, előadásai és kiadott CD-i közül többnek van a zenéhez köthető címe, benne a zene, a jazz, a tánc, az ütem, mint művészeti kifejezési formák jelentkeznek. Vallomásszerűen írja: „Kezdő pap koromban, édesanyám mondta: Nagyszerű volt, Eugene! Igaz, úgy szólt, mint egy vita...” – és beismerőleg mondja, hogy édesanyjának igaza volt, mert „deduktív voltam, érvelő, konklúzióm volt.” Hozzáteszi: „Sok év múlva visszagondolva, jó lett volna, ha valaki azt mondta volna nekem, hogy 'prédikálj úgy, mint ahogy zongorázol!' – ugyanis megértettem volna a prédikálás narratív elvét évekkorábban...”²³⁴ A prédikáció legmegfelelőbb kifejezési formájának a felismerésében neki sokat segített az, hogy jazz-muzsikusként megtanulta az improvizáció művészetét, amelynek a lényege az, hogy a művész eljátszik egy egyszerű dallamot, majd „feje tetejére állítja”, azaz ugyanazokkal a hangjegyekkel előadja másképpen, és így sokkal érdekesebb lesz. Szerinte ez lenne a prédikálás lényege is, hiszen „a prédikáció nem egy térbeli objektum, hanem időbeni esemény (*event in time*). Úgy mozog, mint a zene hangjai: ütemről ütemre (*beat after beat*).”²³⁵

Lowry a prédikáló lelkész szerepét is a prédikáláshoz mint narratív művészi formához igazítja. Eliseo Vivas filozófus és irodalmár művészekről írott jellemzőit alkalmazza a prédikátorokra, amikor azt mondja: „A mi feladatunk olyan, mint a művészé, akinek felfedező útja [...] az, hogy kiszabadítsa tapasztalatának fontosságát és rendjét, és azt nyelvi formába öntse.”²³⁶ Önmaga prédikáló művészetét ekképp határozza meg: „Úgy érzem magam, mint egy függönyhúzó, aki félretartja a függönyt, hogy valakik kapjanak el legalább egy pillantást az isteni színjátékból, feltéve, ha azt néha eléggé szét tudom tární.”²³⁷

A prédikáló lelkész feladata tehát adott: felvillant egy részletet abból a drámából, amit Isten teremtő és gondviselő munkájának gondolunk. És ez valójában művészet!

²³³ HOLBERT, John C.: *Towards a Story Homiletic*, 16.

²³⁴ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat*, 50.

²³⁵ *i.m.*, 51. Lowry a 2009-es, a Yale Egyetemen tartott *Lyman Beecher Lectures* előadásán az ismert *Amazing Grace* dallamát játszotta el zongorán úgy, hogy a dal hangjait más-más sorrendben rakta egymás mellé. Az így született dalt humorosan *Unamazing Grace*-nek nevezte el. Azt illusztrálta, hogy amikor valaki megváltoztatja szavai sorrendjét a szószéken, ez rögtön más prédikációt eredményez, hiszen – és itt Craddock hatása egyértelmű! – az, hogy *miként* prédikál valaki, azt is befolyásolja, hogy *mit* prédikál. – Vö. LOWRY, Eugene L. *The Homiletical Beat*, 9.

²³⁶ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 10.

²³⁷ LOWRY, Eugene L.: *The Sermon*, 52.

5.2. Módszertani javaslata: a Lowry-Hurok

Lowry-t nem annyira a narratív prédikálás elmélete tette híressé, hanem sokkal inkább módszertana, amit a homiletika világa Lowry Hurok-nak (*Lowry Loop*) ismer.²³⁸ Az 1980-ban megjelent *The Homiletical Plot*-ban írta és rajzolta le először, és ezt az évek folyamán fejlesztette és tökéletesítette. Az alábbiakban bemutatom a módszert, kitérve annak fejlődési szakaszaira. Érdeemes megfigyelni, hogy Lowry a homiletika számára is új, érdekes, meglehetősen plasztikus kifejezésekkel teszi mondandóját érthetőbbé. Ezt írja: „minden narratív cselekménysorban (*narrative plot*) a történet eseménye [...] egy érezhető ellentmondástól, egy kettősségből fakadó viszketéstől (*itch*) a megoldás felé mozog.”²³⁹ Ezek a szavak – „viszketés”, vagy másutt: „vakarás” – végig megmaradnak Lowry szóhasználatában. Meg van győződve arról, hogy minden prédikációnak narratív struktúrára kellene követni, és ez azt jelentené, hogy minden prédikáció a konfliktustól a megoldás felé kellene haladjon, azaz „a viszketéstől a vakarásig.” Az ő szavaival ez így hangzik: „Valaki azt mondhatja, hogy minden prédikáció egy 'viszketés' (*itch*) és egy 'vakarás' (*scratch*) feltételez, és a prédikációk akkor születnek, amikor legalább a prédikátor agyában a problematikus *viszketés* keresztezi a megoldó *vakarást*.”²⁴⁰

Lowry abból indul ki, hogy a régebbi homiletikai iskolák tévedtek, amikor azt mondták, hogy „mondd meg nekik, hogy mit fogsz nekik elmondani, mondd (ti. meséld) ezt el, majd mondd el, hogy mit mondtál nekik. Semmi nem lehet ennél fatálisabb a prédikációra nézve!”²⁴¹ Ehelyett a prédikátoroknak olyan módszert kell használni, ami a moziban vagy a TV-ben már régóta honos, és amit a dramaturgia olyan szépen ki is tud bontani: egy érezhető ellentmondásból kell kiindulni, és a cselekménynek az ismeretlen, de izgalmas megoldás felé kell haladni úgy – és ez nagyon fontos! –, hogy a nézőnek (a prédikáció esetében: a hallgatónak) legyen egy kapcsolódási pontja (*bind*) a történésekhez. Lowry diákjainak éveken át minálunk is ismert Columbo tévésorozat segítségével magyarázta meg, hogy az ő elképzelése szerint milyennek is kellene lennie egy narratív dramaturgia szerint készült prédikációnak. A filmsorozat sikeréhez minden esetben kellett egy ellentmondásos ürügy, azaz egy gyilkosság, kellett hozzá a nézők, akik egyrészt látták, hogy ki a gyilkos, de lélegzetvisszafojtva figyelték, hogy vajon kedvenc detektívjük ezt hogyan fogja kideríteni, és kellett hozzá egy rendkívül jó forgatókönyv, amely mindig meglepte a nézőket, merthogy Columbo mindig a legváratlanabb módon jött rá az igazságra.²⁴² Lowry szerint egy ilyen sorozat azért volt sikeres, mert egy-egy epizódja sohasem volt unalmas, hiszen volt benne feszültség, volt benne izgalom, volt benne váratlan fordulat, sok-

²³⁸ Nem lehet pontosan tudni, hogy ki használta a kifejezést először, de széles körben elterjedt, és az angolszász nyelvterületen így ismerik. Magyar nyelvterületen nem találkoztam még ezzel a kifejezéssel, reményeim szerint ezután így honosodik meg.

²³⁹ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 23.

²⁴⁰ *i.m.*, 19.

²⁴¹ *uo.*

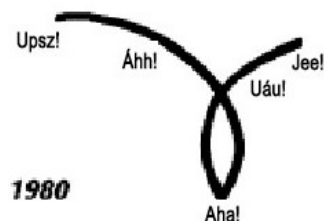
²⁴² Lowry így írja ezt le: „A '80-as években TV-sorozatok segítségével tudtam megmagyarázni a narratív modellt. Például a Columbo segítségével. Columbo álldogált a medence szélén, és látszólag ártatlan kérdéseket tett fel. A néző mindig többet tudott, mint ő. Láttuk már a gyilkosságot, tudtuk, hogy ki a tettes, de izgalmas volt végignézni, hogy ezt Columbo hogyan deríti ki. Mégis, a bizonyíték mindig váratlanul került elő, például akkor, amikor mintegy mellékesen visszafordult, és azt mondta: Ja, és még egy kérdés... És bár mi tudtuk a dolgok kimenetelét, csak akkor jöttünk rá a végső megoldásra, amikor ő megengedte nekünk. Aztán csapkodtuk a homlokunkat: hogy nem vettük ezt eddig észre? – Arra használtam Columbo-t, hogy megtanítsam a diákokat arra, hogy megtapasztalják a prédikációban az ellentmondást (*discrepancy*), hogy mindig figyeljenek arra, amit mások szem elől tévesztenek. A másik kedvencem a MASH 4077 volt. A cselekmény középpontjában a főszereplők folyamatos kapcsolata volt, és ez különbözött az addigi sorozatok 30 perces, kezdés-cselekmény-befejezésétől. A cselekmény fókuszja hétről-hétre a szereplők kapcsolata volt, és a végigvonuló háborúellenes (rejtett) üzenet.” – Vö. LOWRY, Eugene L.: *Narrative Renewed*, 86.

sok megoldást sejtető történés, és végül megtörtént benne a mindenkit meglepő végkifejlet, a dolgok helyre tétele. Szerinte ilyenek kell lennie a jó prédikációnak is!

Lowry egy tipikus prédikáció folyamatában öt egymást követő szakaszt javasol, amit ő természetesen cselekménysornak (*plot*) nevez, s amely így áll össze²⁴³:

- 1.) Az egyensúly felborítása – Upsz! (*Oops*)
- 2.) Az ellentmondás analízise, vizsgálata – Áhh! - (*Ugh*).
- 3.) A megoldás felvillantása – Aha! (*Aha*).
- 4.) Az evangélium megtapasztalása – Uáu! (*Whee*)
- 5.) A következmények előrejelzése – Jee! (*Yeah*)

A folyamat, lerajzolva – a tulajdonképpeni Lowry Hurok – így néz ki:²⁴⁴

- 1.) Az egyensúly felborítása – Upsz !

A modell szerint az első lépés a prédikációban az, hogy az igehirdető kibillentse a hallgatót egyensúlyából, azaz egy őt is érintő probléma felvetésével rávegye arra, hogy bekapcsolódjon a prédikációba. Ezt jelenti az a bizonyos *Upsz!*: van valami, ami kibillent a mindennapok egyensúlyából, amivel foglalkozni kell, és foglalkozni érdemes. Ez azt jelenti, hogy a hallgatóságot érdeklő témát kell választani, olyasmit, ami nekik is „viszket.” Mindezt egy színdarab vagy mozifilm nyitójelenetének analógiájára építve, úgy kell megtenni, hogy valamilyen konfliktus vagy feszültség legyen a prédikációnak titokzatosságot kölcsönző rejtély, és a hallgatókat arra készítse, hogy indíttatást érezzenek ennek a rejtélynek a megoldására. Ezt nem szabad rögtön feloldani, ezt a nyitó feszültséget ugyanis „meg kell lovagolni”, körül kell járni, hagyni kell, hogy a textus gondolatai hassanak, nem szabad rögtön rátérni a továbbiakra. Lowry emlékeztet, hogy valamikor a homiletika órákon azt tanították, hogy „ki kell adni a cselekményt”, azaz a bevezetőben el kell mondani, hogy miről fogunk prédikálni, mit fogunk mondani. „Ennek eredményeképpen egy bolond színdarabírónak leszünk a homiletikai megfelelői, aki a dráma előtt felmegy a színpadra, hogy bejelentsen a dráma központi mondanivalóját. Ha ilyesmi történne a színházban, a hallgatóság, amelynek nem lenne már semmi oka a maradásra, fölállna és elhagyná a színházat.”²⁴⁵ Ugyanez történik a prédikálás esetében is: ha már az elején elmondjuk, hogy mit és hogyan fogunk mondani, a hallgatóinkat rögtön elveszítjük.

²⁴³ Literáty Zoltán megállapítása szerint Lowry az ötlépcsős modelljét az ún. „tanulás-pszichológiai modell” után alkotta meg, ahol szintén öt lépés követi egymást: 1. *motivációs szakasz*, 2. *probléma behatárolása*, 3. *próba/szerencse*, 4. *megoldási javaslat*, 5. *a megoldás megerősítése*. Vö. LITERÁTY Zoltán: Mit jelent a narratív igehirdetés?, in: *Collegium Doctorum. Magyar Református Teológia* 6 (2010), 198–214, 45. lábjegyzet. Eredetileg ez Peter Bukowski nevéhez fűződik, aki az öt lépést az 1. *quasi exordium*, 2. *quasi propositio*, 3. *quasi confirmatio*, 4. *quasi refutatio*, 5. *quasi peroratio* struktúrájában ábrázolja. Vö. FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben, in: *Lelkipásztor* 84.8–9 (2009), 299–300. Eredetileg: BUKOWSKI, Peter: *Predigt wahrnehmen*. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1990, 26–35.

²⁴⁴ Érdekes Paul Scott Wilson észrevétele, aki azt mondja, hogy a Lowry Hurok „olyan, mint egy orra fordított ichtüsz”-szimbólum. Vö. WILSON, Paul Scott: *Preaching and Homiletical Theory*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2004, 89.

²⁴⁵ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 35–36.

2.) Az ellentmondás vizsgálata – Áhh!

A második lépés annak a vizsgálata, hogy mi is okozza az eltérést, az ellentmondást. Az *Áhh!* ezt példázza: van valami, ami nem stimmel, van valami, ami gondot okoz, tehát meg kell találni, meg kell nevezni! Ez a prédikáció legkritikusabb része, mert egy nagyon precíz diagnózist kell felállítani, meg kell érteni, hogy mi az ellentmondás a valóság és az áhított eszményi, evangéliumi világ között. A gyenge prédikáció attól gyenge, hogy nem jó az itt felállított diagnózis. Itt a lekipásztor a *miért?* kérdésre kell megfelelő választ találjon, az eltérések és ellentmondások okát kell megvizsgálja. Ennek az eltérésnek a rejtélye és titokzatossága képezi minden prédikációnak a fő problematikáját, meg fogja határozni, hogy milyen formában fogjuk az evangéliumot hirdetni. Lowry jól látja, hogy ez mennyire komplex feladat: „A mi hivatásunk tulajdonképpen azon a szakadékon, azon az űrön, azon az ellentmondáson alapul, ami a *mi van* és a *mi kellene hogy legyen* között van. Ennek a szakadéknak a diagnózisa a lelkészi lét központi feladata.”²⁴⁶ Ha a feladatot felszínesen végzi el a lelkész, akkor az evangélium jó híre könnyed, sztereotip válaszként fog hangzani, mint ami azt sugallaná, hogy nincs is létjogosultsága. Itt a lelkésznek igazi teológusnak kell lenni, aki homiletikai feladatát komolyan látja el, mint aki pontosan tudja, hogy mi a helye és szerepe a gyülekezet életében.²⁴⁷

3.) A megoldás felvillantása – Aha!

A harmadik fázisban diszkréten fel kell villantani annak bizonyosságát, hogy létezik megoldás a diagnózisban felállított problémára. Itt a Lowry Hurok is az addigi lejtmenetből hirtelen felfelé tart. Azt sugallja, hogy van evangélium, van jó hír, és ez majd mindent meg fog változtatni! Az a bizonyos *Aha!* ezt jelzi – még egyelőre csak visszafogottan, de a bizonyosság tudatában, „ez az az egy darab, amely megengedi, hogy a teljes puzzle láthatóvá legyen.”²⁴⁸ Itt már a lekipásztor és a hallgatósága érzékeli, hogy lesz magyarázat a problémákra, lesz majd egy új minőség, ami erőt ad, meglesz majd az az evangéliumi biztatás, amely helyreállítja a kezdeti egyensúlyt! A „hirtelen fordulat” azt is jelzi, hogy az evangélium legtöbbször nem az emberi várakozásnak megfelelően jelenik meg, hanem sokszor mindent felforgat, és a „feje tetejére állít”, olyan, mint minden isteni üzenet, amely beleavatkozik az emberek életébe. Mivel az evangélium nem tartozik a „könnyű igazságok” kategóriájába, ezért az embereket fel kell készíteni befogadására.²⁴⁹

4.) Az evangélium megtapasztalása – Uáu!

A negyedik rész, a csodálatot utánzó *Uáu!*-felkiáltás azt jelzi, hogy megérett az idő az evangélium megtapasztalására. Lowry itt a medicina világából hozott analógiára épít, amikor azt mondja, hogy kritikus a megfelelő diagnózis, és az ezután következő megfelelő kezelés. Azok a páciensek, akik a nem megfelelő vizsgálat és diagnózis ellenére türelmetlenül azonnali ellátást kérnek, gyakran nem gyógyulnak meg. Az emberek is várják a lekipásztor válaszait, és ha az siet elmondani, hogy feltételezése szerint az evangélium mit mond, akkor az emberek többé nem fognak ráfigyelni, hanem saját magukkal kezdenek foglalkozni. Ezt Lowry „homiletikai rövidzárlat”-nak nevezi, és azt mondja, hogy akkor szokott előfordulni, amikor a lekipásztor hirtelen „átugrik” a második szakaszból (*analízis*) az ötödik szakaszba (*következmény*). Pedig az

²⁴⁶ *i.m.*, 40.

²⁴⁷ Ezt emeli ki Richard Eslinger is, amikor azt mondja, hogy az analízis folyamata fogja igazolni vagy megcáfolni azt, hogy a lelkész milyen „teológiai pozíciót” foglal el a gyülekezet életében. – Vö. ESLINGER, Richard L.: *The Web of Preaching. New Options in Homiletical Method*, 37.

²⁴⁸ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 48.

²⁴⁹ Vö. ESLINGER, Richard L.: *i.m.*, 38.

előző szakaszok arra hivatottak, hogy előkészítsék az evangélium hatékony hirdetésének sikerét. Az evangélium ugyanis „azt teszi, amit mond, és arról szól, amiről kell”, azaz nemcsak szavakat mond, hanem cselekedeteket is vált ki.²⁵⁰ Itt tehát az igehirdetőnek az a feladata, hogy az evangéliumot hirdesse úgy, hogy az az emberek életében változást idézzen elő, jelezze, hogy valamilyen magasztos, nagy dolognak lettek a tanúi, ami évszázadok óta megismétlődik, de minden alkalommal egyedi!

5.) A következmények előrejelzése – Jee!

Az ötödik, és egyben utolsó szakaszban következik az evangélium áldásainak az előrejelzése, azaz az evangélium megtapasztalását követő új minőségnek az előrevetítése. A *Jee!* ezt az örömteli, reménységre feljogosító állapotot jelzi. Ebben a szakaszban már az igehirdető és a gyülekezet az ellentmondást megvizsgálta, az előttük álló megoldást felvillantották, és a Jó Hírt, az evangéliumot már megtapasztalták. A titokzatosság és a feszültség is enyhült, az embereket már csak a jövő foglalkoztatja. Ez a jövő azonban nem a prédikáció előtti, az egyéni és közösségi problémákkal terhelt jövő, hanem az evangélium által más perspektívába állított biztató jövendő. A cselekmény lassan a végéhez ér, itt áll helyre az egyensúly, a lelkipásztornak már csak egy kérdése marad: „az emberi létezésnek az evangéliummal való metszéspontjában mi várható, mit kell tenni, vagy most mi lehetséges?”²⁵¹ Lowry megengedi a hallgatónak a szabad választást, mert úgy gondolja, hogy „a szabadság Isten kegyelmének a következménye”²⁵², és ezt csak az evangélium megtapasztalása után lehetségessé váló válasznak tekinti. Ezt az ember a létrejött új helyzetben teheti meg, mert „ezt az új szituációt az evangélium teremtette meg, és ez egy olyan választási szabadság, amelyet előzőleg nem lehetett megtenni.”²⁵³ Itt látszik igazán, hogy miért is különbözik ez a prédikáció-modell a hagyományostól: az izgalom végig tart, a megoldás a végén jön elő (mint a Columbo-ban!), akkor, amikor a kezdetben felvázolt-, az egyensúlyt felborító probléma és benne az ember találkozik az evangéliummal, és ez a találkozás új választ, új cselekvést idéz elő. Azt is mondhatnánk, hogy a jótékony feszültség az, ami meghatározza a narratív prédikációt, mert az első fázistól az ötödik fázisig végig megmarad: az egyensúly felborításánál a prédikátor létrehozza, az ellentmondás analízisnél ezt elmélyíti, a megoldás felvillantásánál kezdi megszüntetni, az evangélium megtapasztalásánál már ünnepli a feszültség elmúlását, míg a következmények előrejelzése már az lesz, hogy a feszültség teljességgel megszűnik!²⁵⁴ A prédikáció valójában egy időbeni esemény lesz (*event in time*), és narratív művészet szükségeltetik az elmondásához, megfelelő problémafelvetés, helyes diagnózis, az evangéliumot kinyilatkoztató és ennek áldásait felmutató dramaturgia (*plot*) révén.

Az évek során Lowry csiszolta és finomította módszerét. Öt évvel később, 1985-ben megjelent könyvében, a *Doing Time in Pulpit*-ban az „eltérés analízise, vizsgálata” helyett az „eltérés fokozása” vagy a „növekvő szüszpansz” (*swelling suspanse*) kifejezéseket használja, mert arra jött rá, hogy a vizsgálat, az analízis túl szűk ahhoz a lehetőséghez, amely ebben a részben rejlik.²⁵⁵ A harmadik lépéssel kapcsolatosan, „a megoldás felvillantása” helyett inkább a „hirtelen váltás” (*sudden shift*) vagy „meglepő fordulat” (*surprising turn*) kifejezéseket kezdte

²⁵⁰ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 48.

²⁵¹ *i.m.*, 80.

²⁵² *i.m.*, 70.

²⁵³ *i.m.*, 72.

²⁵⁴ Vö. STANDING, Roger: *Finding The Plot. Preaching in a Narrative Style*. Eugene, Oregon, Wipf&Stock Publishers, 2014.

²⁵⁵ LOWRY, Eugene, L.: *Doing Time in the Pulpit: The Relationship between Narrative and Preaching*. Nashville, Abingdon, 1985.

használni, és hát bírálói alapján arra is rájött, hogy ez a lépés nem új, hiszen már Arisztotelész retorikájában is benne volt.²⁵⁶

1997-ben, a *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*-ben az ötlépcsős modellből négylépcsős lesz. Lowry itt saját bevallása szerint Arisztotelész *Poétikájának* stilizált változatát jeleníti meg, amennyiben modellje a *Konfliktus – Bonyodalom – Váratlan fordulat* és *Kibontakozás* kategóriákat vezeti be.²⁵⁷

A *The Homiletical Plot* 2001-es, javított változatában visszatér az eredeti, ötlépcsős változathoz, de beépíti az előző évek változásait is. Továbbra is azt az elvet követi, hogy a prédikáció időbeni esemény, amely a „viszketéstől a vakarásig” mozog, azaz a felvetett problémától a megtalálható válaszig. Továbbra is meg kell oldani a rejtélyt, és ezt minden esetben az evangélium fogja megtenni. Engedményt annyiban tesz, hogy a 3. fázis – a Jó Hír felvillantása – és a 4. rész – az evangélium megtapasztalása – ugyanaz is lehet. A modell akkor így nézett ki: *Konfliktus – Bonyodalom – Váratlan fordulat – Jó Hír – Kibontakozás*.²⁵⁸

A 2012-es *The Homiletical Beat*-ben végre egy letisztult változatot látunk, bár sokban hasonlít az előbbi javított változathoz. Itt már egyértelmű, hogy Arisztotelész cselekmény-értelmezése befolyásolta. Ezt írja: „Arisztotelész segített felfedezni, hogy miként működik a cselekménysor (*plot*), a problémától a válaszig, a konfliktustól a megoldásig – gondolatról gondolatra, ütemről ütemre haladva előre.”²⁵⁹ Az első fázis megmaradt érintetlenül, de már a második fázist – az eredetileg az *ellentmondás analízisé*-nek nevezett részt *komplikáció*-nak nevezte el. Azt is tudatosítania kellett, hogy a harmadik fázisbeli, radikális *hirtelen fordulat* nem mindig úgy történik, ahogy először gondolta, azaz a *komplikáció* után, az *evangélium megtapasztalása* előtt. Az is világos, hogy szintén Arisztotelész nyomán, a klasszikus tragédia-irodalom négy fontos alkotóeleme, a *Konfliktus*, *Komplikáció*, *Sorsfordulat* (*Peripeteia*) és *Kifejlet* alapján építi fel modelljét. Szerinte a prédikációknak valamilyen konfliktust okozó, felkavaró témával kell indulni, feszültséget kell okozni. Jön a *komplikáció*, valami, ami súlyosbítja a helyzetet, majd ezután a régi tragédiákból ismert, *hirtelen fordulat*. Ezzel kapcsolatosan rájött arra, hogy a *peripeteia*, a sorsfordulat mindig az evangélium jó hírével áll kapcsolatban, és ez a fordulat vagy azelőtt történik, hogy a jó hír elhangzik, vagy a jó hír után, vagy éppen ez maga lesz a fordulópont. Rájött arra is, hogy nem lehet mindig meghatározni, hogy az evangélium megtapasztalása annak felvillantása után vagy előtt történjék, és hogy ez akár kétszer is megtörténhet a prédikálásban. Az utolsó fázis elnevezését megváltoztatta, mert szerinte a *konzekvencia* gyermekkori rossz élményeket idéz, és nem jó. Szintén Arisztotelész nyomán *Kifejlet*-nek (*Denouement*) nevezte, és azt ajánlja, hogy a prédikációk ne a „kell”, „kellene”, stb. régebben megszokott változatokkal fejeződjenek be, mert sokkal jobb, ha a hallgatók befejezésül az evangélium jó hírét hallják!²⁶⁰

A cselekménysor (*plot*) részei tehát így alakultak:

²⁵⁶ Arisztotelésznél ez volt a *peripeteia* vagy *sorsfordulat*. Lowry többször hivatkozik műveiben Arisztotelészre (például a *The Sermon*, 56. oldalán), de konkrétan egy tanulmányában beszél arról, hogy a *Poétika* mennyire meghatározó volt felfogásának alakulásában, amikor azt írja, hogy a jó jazz-improvizáció kulcsa a komplikált dallam után váratlanul bekövetkező „ismerős hangok” megszólaltatása – „úgy, mint Arisztotelésznél a Konfliktus, Komplikáció, Peripeteia (Sorsfordulat) és Kifejlet.” – Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Narrative Quality of Experience as a Bridge to Preaching*, in: ROBINSON, Wayne Bradley (ed.): *Journeys Toward Narrative Preaching*. New York, Pilgrim Press, 1990, 67–77.

²⁵⁷ LOWRY, Eugene L.: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*. Nashville, Abingdon Press, 1997. 62. Vö. ARISZTOTELÉSZ: *Poétika*. (ford. Sarkady János). Bukarest, Kriterion Kiadó, 1969.

²⁵⁸ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 118–120.

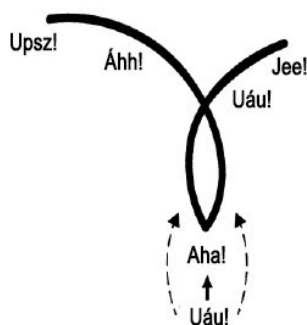
²⁵⁹ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat*, 75.

²⁶⁰ *i.m.*, 51.

1. Konfliktus – Egyensúly felborítása – *Upsz!*
2. Komplikáció – A dráma fokozása (*Escalation of the plot*) – *Áhh!*
3. Peripeteia – Sorsfordulat – *Aha!*
- (Evangélium megtapasztalása – *Uáu!*)²⁶¹
4. Kifejlet (*Denouement*) – A jövő anticipációja – *Jee!*

A Lowry Hurok tehát így módosult:

2012

Összegezve, látható, hogy a Lowry Hurok és a hozzá kapcsolódó felfogás az évek alatt fejlődött és letisztult. Lowry belátta, hogy változtatni kell, és hogy be kell építenie modelljébe az előző korok bölcsességét is. Variációkat is megenged, szerinte váltakozva lehet használni a néglépcsős vagy az ötlépcsős változatokat. Lényeges megőrizni mindvégig a titokzatosságot, hogy fenntartsa az egészséges feszültséget, hogy a hallgatók figyelme ne lankadjon. Lowry azt is észrevette, hogy modelljét nem mindig tudja használni, főleg akkor nem, amikor bibliai narratívát választ textusnak. Ennek ugyanis már eleve van egy saját felépítése és cselekménysora, és nem szabad ebbe beleavatkozni. Helyesen ismeri fel: „Jézusnak egy példázata sem igényli ezt a reformálást (azaz az új módszert), mert már önmagában is narratív esemény.”²⁶²

Lowry azt ajánlja, hogy tanuljunk csak bátran a bibliai történetekből, ahol nagyon jó példákat találunk arra, hogy egy-egy történet miképpen marad meg érdekesítőnek a problémafelvetéstől a végső megoldásig. Gondoljunk például a tékozló fiú történetére, amely teljességgel modellezi a Lowry Hurokot: A kisebbik fiú odaáll az apja elé, és kéri a jussát – ezzel felborul az addigi egyensúly, létrejön a konfliktus, megtörténik az *Upsz!* Következik az, hogy idegen országban a fiú mindent elveszít, megtörténik a komplikáció, létrejön az *Ahh!*-állapot. Ekkor elhatározza, hogy hazajön, tehát megtörténik az *Aha!*, azaz a megoldás felvillantása. Otthon az édesapja kegyesen fogadja, így megtörténik az *Uáu!*, az evangélium megtapasztalása. Végül pedig az apa ismét fiának fogadja a hazatérő gyermeket, tehát létrejön a *Jee!*, azaz a jövő megsejtése.²⁶³ Azt is feltételezhetnénk, hogy a Lowry Hurok bibliai modellje a tékozló fiú története.

5.3. A tízlépcsés prédikációírás

Azt írja Lowry egyik tanulmányában, hogy “predikálni viszonylag könnyű. Nehéz azonban predikálható prédikációt készíteni. Elkészíteni. Várunk az isteni hangra, mint Illés a barlangban.

²⁶¹ Ez azért kerül zárójelbe, mert Lowry belátta, hogy az evangélium megtapasztalása megtörténhet a hirtelen váltás (sorsfordulat) előtt vagy után, vagy éppenséggel vele egyszerre. Ennek következtében úgy döntött, hogy nem külön fázisként kezeli, meghagyja neki ezt a rugalmasságot. Vö. LOWRY, Eugene L.: *i.m.*, 33.

²⁶² LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 90.

²⁶³ LOWRY, Eugene L.: *Narrative Renewed*, 93.

Mindenütt keressük az Igét. Gyakran, minél többet keresünk, annál kevesebbet találunk.”²⁶⁴ Lowry tudja, hogy egy módszer elméleti síkon marad, ha nem ültetik át azt a gyakorlatba. Éppen ezért kidolgozott egy tíz lépésből álló prédikációírási módszert, és ezt ajánlotta a lelképásztoroknak. Előzetesként azt mondja, hogy a lelkészeknek fogalmi tisztázásokkal kell kezdeni a prédikációírást. Úgy kell gondolkozni, hogy a prédikáció *meg fog történni* – és ebben benne van az is, hogy nem egy témára koncentrálni kell elkezdeni az alkotást, mert az statikussá, élettelené teszi a folyamatot. Ellenkezőleg, „a prédikációra úgy kell tekinteni, mint drámára (*plot*), amelyet a problémák és témák kölcsönhatása formál és alakít, [és így] a prédikáció életre kel.”²⁶⁵ A lényeg, hogy a lelkész összefüggésekben gondolkodjon, a „viszketés”, azaz a probléma és a „vakarás”, azaz a probléma feloldása útjának összefüggésében.

A tíz lépést három kategóriába sorolja: Vizsgálódás, Imagináció és Formálás. Először is meg kell vizsgálni a textust és a problémafelvetés homiletikai helyzetét, majd el kell képzelni egy lehetséges utat ennek a megoldására, és végül meg kell formálni az ezeken átvezető prédikációt. Az első kategóriába az első három lépést, a másodikba a következő hármat, majd a harmadik kategóriába a fennmaradó négy lépést sorolja.²⁶⁶

A készülés tíz lépése tehát a következő:

1.) „Elmerülni a textusban” – A lelkésznek bele kell vetnie magát a textusba, és mivel a prédikálás szóbeli műfaj, ez az előkészületben is fontos szerepet játszik. Következésképpen, a hangos olvasás, a hallás rendkívül fontos szerepet játszik a prédikációkészítés folyamatában, mert a hangos felolvasás által eleve sajátos értelmet adunk a szövegnek.

2.) „Bajba keveredni” – Miután belemerültünk a textusba, kell találni valamit, ami „problematikus”, „felkavaró”. Olyan, mint a gyermek állandó *miért?*-kérdése, amelyre úgy érzi, hogy sohasem kap kielégítő választ, de azért folytonosan kérdez. Erre a lépésre azért van szükség, mert itt találjuk meg a Hurok-beli *Upsz!*-ra utaló első jeleket, azaz azt a problémát, amely „felborítja az egyensúlyt.”

3.) „Engedjük magunkat meglepődni!” – Ez a textusra vonatkozó kutakodásainkra vonatkozik. Alá kell húzni a szóban forgó bibliai textus fontos részeit, majd meg kell nézni, hogy mit nem húztunk alá, mit tartottunk „magától értetődő”-nek. Ezek a részek lesznek ugyanis érdekesek, főleg, ha például felváltva olvassuk őket, egy-egy szereplő perspektívájából, és rájövünk, hogy ez mennyire meghatározó az értelmezésre nézve is.

4.) Megnevezni a fontos problémákat, képeket és konfliktusokat! – Itt meg kell kérdezni a „*mi van?*”-on túl, hogy „*mi történik?*” a textusban, és azt, hogy „*mit akar a bibliai rész tenni?*”, „*mi a szándéka?*” Föl kell fedezni a látható és háttérbeli konfliktusokat, problémákat, mint egy jó drámában vagy filmben, mert ezek fontos kellékei lesznek a prédikációbeli rejtélyességnek.

5.) Összefüggéseket keresni! – Itt a prédikátor kezd a gyülekezetre fókuszálni, tulajdonképpen „gyülekezeti exegézist” végez, megpróbálja megtalálni, hogy a textus és a gyülekezet életének metszéspontjában mi van. Lowry itt „négy változó”-t ajánl, ezeket vizsgálni kell: a „viszketést” (problémát), a vakarást (megoldási lehetőséget), a textust és a gyülekezetet.²⁶⁷

²⁶⁴ LOWRY, Eugene L.: Surviving the Sermon Preparation Process, in: *Journal for Preachers* 24.3 (2001), 28. Eredetileg megjelent: AILING, Roger – SCHLAFER, David J. (eds.): *Preaching Through the Year of Matthew: Sermons that Work*. Harrisburg, Pennsylvania, Morehouse Publishing, 2001, 99–104.

²⁶⁵ *i.m.*, 18.

²⁶⁶ Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Sermon*, 91–117.

²⁶⁷ *i.m.*, 102. Hasonló módszertant ajánl Rolf Zerfass is, amikor homiletikájában „Négy mező”-t javasol megvizsgálni az exegézis folyamatában: *szöveg (textus), gyülekezet, Én (lelképásztor), homiletikai szituáció* – Vö. ZERFASS, Rolf: *Nevedet hirdetem. A homiletika alapelvei*. Budapest, Szent István Társulat, 1995, 68.

6.) „Szakemberekkel való konzultálás” – Ez azért kell, mert nem biztos, hogy a textussal kapcsolatos „nagyyszerű gondolatainknak” mindig van a szakirodalom által is igazolt létjogosultsága. Meg kell tenni, de elsietni nem szabad, bízni kell saját teológiai felkészültségünkben is. Azt mondja Lowry, hogy „amikor a prédikátorok a textus olvasásától egyből valaki másnak a textusról mondott véleményére térnek át, elveszítik a meglepetés, a felfedezés és a konfliktus lehetőségét. [...] A szakemberek nem valaki biblikus házi feladatának a helyettesítői. Ők a segédek, de a prédikátor a szaki, aki tudja, hogy a sajátos üzenet és a sajátos gyülekezet hogyan lehetnek kölcsönhatásban. Ez a nehéz munka mindig kontextusban történik. A prédikátor a gyülekezet nevében áll a textus előtt.”²⁶⁸

7.) Megnevezni a prédikáció fókuszát és stratégiáját – A fókusz szót a problémára, a felmerülő kérdésre használja. Lowry szerint „meg kell nevezni a központi viszketést”, meg kell találni, hogy milyen homiletikai stratégia segít abban, hogy ez a probléma később feloldódjék.

8.) Felismerni a fordulópontot és elhelyezni a Jó Hírt – Ez a rész a Hurokból ismert fázisoknak a pontos megnevezése, amelyben meg kell állapítani, hogy a cselekmény mikor vesz egy váratlan fordulatot, és az evangéliumot hová kell elhelyezni, hogy a fordulat meg is történjék.

9.) Megtervezni a prédikáció folyamatát – Ez már az a lépés, ahol az előbbiek alapján a lelkipásztornak el kell döntenie, hogy a prédikáció „mozgásfolyamatában” hol helyezi el a történéseket. Megvan a konfliktus, megvan a komplikált helyzet, a hirtelen fordulat és a jó hír, és itt el kell döntenie, hogy a befejezés melyik útja választandó. Itt egyértelműsíteni kell, hogy a tartalom és forma összetartozik. Néha az evangélium fogja előidézni a váratlan fordulatot, máskor ez fordítva történik. Ez az a lépés, ahol a prédikátor eldönti, hogy a textus mondanivalója milyen formában érhető meg a legkönnyebben, azaz a cselekménysornak, a dramaturgiának milyen sorrendet választ.

10.) Megnevezni a célt (szándékot) – Ez az a lépés, amely a lelkipásztor számára minden alkalommal kérdésként jön elő, nevezetesen az, hogy mit remél ettől a prédikációtól, elmondása és feltételezett hatása által mi fog történni? „A cél megnevezése az érthetőség tesztje. Ha nem tudjuk megnevezni, [a prédikáció] még nem világos.”²⁶⁹

Lowry, a tízlépcsős prédikációírási javaslatát az alábbiakkal zárja: „Bár a misztérium nem megfogható minden igyekezetünk ellenére sem, gesztusaink hihetően tiszták, célratörők és megidézőek kell hogy legyenek. Végülis ez az evokáció a mi igazi és szent feladatunk: a kijelentett Ige Isten kezében van. Mi megpróbáljuk célba juttatni, és amikor megtörténik, akkor a kegyelemben részesítettek közé tartozunk.”²⁷⁰ Korábban ezt így fogalmazta meg: „A prédikáció előkészítése nemcsak alkalom a mi ’kreatív munkánkra’, hanem Isten munkálkodásának alkalma is. Mi csupán bábák vagyunk a kérügmátikus pillanatokban. [...] Legyünk hűségesek annak elvégzésében, ami a mi dolgunk – nevezetesen annak, hogy az előkészületeket megtegyük.”²⁷¹

5.4. Eugene Lowry narratív homiletikájának kritikai értékelése

Eugene L. Lowry impozáns megjelenésű, dörgő hangú, szuggesztív erejű prédikátor és előadó, és emellett még nagyszerű zongorista is. Ezek a tulajdonságai kétségtelenül vonzóvá és szimpatikussá teszik őt hallgatói előtt. Ugyanígy érdekesnek hat az az új közlési mód, amelyben ő jazz-muzsikával támasztja alá mondandóját. Azt is kedvelik benne, hogy a homiletikában

²⁶⁸ LOWRY, Eugene L.: *The Sermon*, 105.

²⁶⁹ *i.m.*, 113.

²⁷⁰ *i.m.*, 114.

²⁷¹ LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot*, 104.

addig nem nagyon használt kifejezéseket, hangutánzó szavakat használ mondandója összefoglalására, és azt is el kell mondani róla, hogy az általa megrajzolt-, és róla elnevezett Hurok híressé tette angol nyelvterületen. Könyveinek és tanulmányainak címei szembetűnők, példának elég, ha csak a *Találkozni az Arisztotelész Blues-zal* vagy *Idegenek az éjszakában* címeket említjük.²⁷²

Lowry is azok közé tartozik, akik kritizálták a valamikori, racionalisztikus, pontról-pontra, gondolatról-gondolatra haladó, deduktív prédikációkat, és a térbeli építkezés modellje helyett az időbeni mozgás modelljét ajánlotta követendőként. A vázlatzerű prédikációs stílus helyett a dramaturgia lett a prédikáció készítésének fő jellemzője.

Érdemei:

- Lowry kétségtelen érdeme, hogy *folytatta és bizonyos értelemben ki is terjesztette a Fred Craddock által megteremtett induktív prédikálási módot*. Szerinte minden prédikációnak narratív struktúrát kellene követni, mert ez hű lenne a bibliai narratívákhoz és az általuk megteremtett tradícióhoz. Számára a történetmondás, mint az oralitásnak régi, jólbevált formája, biztos alapot teremt prédikációinak. Szerinte minden prédikáció tartalmát lehet cselekményesíteni, és négy vagy öt fázisban nem térbeli konstrukcióként, hanem időbeni eseményként kell végigmondani. Fontos benne a problémákat azonosító „diagnózis”, illetve a fordulatosan, izgalmasan, a várakozó feszültséget fenntartó „kezelés”, mert ezáltal világossá válik, hogy az evangélium miként avatkozik be pozitívan a hallgatóság életébe.

- Lowry folytatja az Új Hermeneutikában kifejezésre jutott felfogás gyakorlatba ültetését – úgy ahogyan az előbbinél az Ige és a nyelv eseményként tekintendő, úgy *számára Isten Igéje az az esemény, amellyel Isten nemcsak kijelent valamit, hanem tesz is általa*. A narratív módszer számára alkalmas arra, hogy az emberek az isteni Kijelentést megértsék, és beszéljenek róla, elvégre „a narratív mozgalom eredendő ereje az ő teológiai képessége volt, amellyel tapasztalatot generálhatott, amely által Isten felfogható.”²⁷³ Stephen Crites mondta, hogy „az emberi tapasztalatnak önmagának van már egy narratív kvalitása”²⁷⁴, és Lowry – Craddock-hoz hasonlóan – az emberi tapasztalatot teszi meg a prédikációk fő generáló erejének.

- Lowry világossá teszi, hogy *a narratív prédikálás alkalmas arra, hogy ne objektíven beszéljünk Isten cselekedeteiről*, hanem a prédikáció legyen „egzisztenciálisan értelmezett tapasztalati esemény”, mert ezáltal megvalósulhat az a cél, hogy az emberi élménnyel való találkozás teljesen átformálja a hallgatót.²⁷⁵

- Lowry is komolyan veszi a Craddock-nál megtapasztalt „odafordulást a hallgatókhoz.” *Komolyan veszi hallgatóságát, bevonja őket a prédikáció folyamatába*, és irántuk való tiszteletből meghagyja nekik azt a szabadságot, hogy az evangélium jó hírének megtapasztalása után maguk alakítsák a befejezést, az életükben is alkalmazandó „végkifejlet” tanítását.

- Lowry ugyanúgy keresőnek, és a prédikálás folyamatában az evangélium meglepetéseire *nyitott hallgatónak tartja magát*, mint ahogyan azt Craddock-nál is láthattuk. Nem mindentudó autoritásként, hanem személyes hitét is erősíteni akaró, hívő emberként vesz részt a folyamatban, és izgatottan várja, hogy az evangélium az ő életében is változást hozzon.

²⁷² Vö. “*Encountering the Aristotle Blues*” – ez volt a 2009-es *Lyman Beecher Lectures* egyik előadásának a címe; LOWRY, Eugene L.: *Strangers in the Night*. in, *Peniel* (Pentecost), 1988. Ez utóbbinál egyértelmű az utalás Frank Sinatra: *Strangers in the Night* című dalára.

²⁷³ Vö. WILSON, Paul Scott: *Preaching and Homiletical Theory*, 64–65.

²⁷⁴ CRITES, Stephen F.: *The Narrative Quality of Experience*, in: *Journal of the American Academy of Religion*. 39, September (1971), 291–311.

²⁷⁵ Vö. PÁSZTOR János: *Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban*, 348.

▪ Lowry *a színház világából kölcsönzi a prédikáció közlési formáját, midőn azt drámához hasonlítja*, és megalkotásában egy megfelelő dramaturgiát is fontosnak tart. *A felépítés a lélektan szabályait is figyelembe veszi*, mert a hallgatóban ennek segítségével tud változást előidézni. A művészetnek és a tudománynak ilymódú bevonása a prédikálás folyamatába mindenképpen pozitívumként tekinthető.

▪ Lowry javára írandó, hogy *korának kommunikációs forradalmát komolyan veszi*, mert tudja, hogy a TV-sorozatokon szocializálódott hallgatóság, azok, akik otthon az izgalommal és jótékony feszültséggel telített krimiket és drámákat követik, már nem rajonganak a szentenciákat dörgedelmes módon kijelentő prédikálásért, de nyitottak lesznek az egyéni tapasztalatból kiinduló, a cselekményt meseszerűen egymásba szövő prédikálási stílusra.

▪ Lowry-tól nem lehet elvitatni azt az érdemet sem, hogy *alapos módszertant dolgozott ki*. Lehet vele egyet nem érteni, de mindenképpen dicsérendő, hogy teológiai és irodalmi alapokon állva, kidolgozott egy olyan módszert, amelyet ma is sok lelkipásztor receptként használ az Egyesült Államokban. Lowry elolvasása után a kezdő lelkész is megérti, hogy mi a különbség a gondolatokra épülő-, és a történeteket logikus sorrend szerint használó, narratív prédikációk között. Különbséget tud tenni a térbeli és az időbeni konstrukció között, megérti, hogy miért fontos a prédikáció dramaturgiája.

Kritikai észrevételek:

• Lowry módszerével kapcsolatosan nekünk, hagyományosabb prédikálási módhoz szokott keresztényeknek rögtön feltűnik, hogy *predikációiban nem az evangélium hangja dominál*. Természetesen értjük, hogy az evangélium lesz az, ami „váratlan fordulatként” a prédikációt „jó mederbe” tereli, de mégsem hallgathatjuk el, hogy mintha túl későn, a prédikáció háromnegyede tájékán jelenik meg. Nem a bibliai üzenet kifejtése jelenti számára az evangélium hirdetését, prédikációiban nem a mi fülünknek megszokott igehirdetés történik, hanem a bibliai igazság az egymás mellé helyezett történetek egyikeként jelenik meg, az általa kigondolt sorrendben.

• Lowry *nem mondható klasszikus értelemben vett biblikus prédikátornak*, még akkor sem, ha számára a bibliai kijelentés értékes, és textusként rá épít. Érték őt olyan vádak is, hogy prédikációiban „az exegézisnek meglehetősen korlátolt szerepe van”, hogy tulajdonképpen felszínes az a biblikus háttér, amit ő megrajzol.²⁷⁶ Ezzel az utóbbi megállapítással azonban vitatkoznunk kell, mert láttuk, hogy Lowry a tízlépcsős készülési modellben az exegézisnek igenis jelentős szerepet szentel, a bibliai hagyományt komolyan veszi, és prédikálása bibliai alapú.

• Azt is nehezményezhetjük, hogy esetleg *a „narratív” címszó alatt a prédikációk naiv kis sztorik, könnyed kis történetek laza összefűzése lesz*. Ezzel szokták legtöbbször vádolni a narratív prédikálást, és a stílus képviselői erre sokszor rá is szolgálnak. Lowry-nál ez nem teljesen így van: történetei a mindennapi ember élettörténetei, példái relevánsak, a padban ülők érezhetik, hogy az ő életükről van szó, és ezt az életet ő mindig az evangélium összefüggésében próbálja elemezni. Nem véletlenül játszik fontos szerepet módszerében a „hirtelen fordulat”-ként megjelenő evangélium, hiszen Lowry komolyan gondolja, hogy az evangélium életeteket változtat meg!

• Egy másik kritika Lowry-val kapcsolatosan az, hogy azt mondják róla, hogy meglehetősen *szélsőséges álláspontot képvisel, amikor azt hirdeti, hogy a narratív prédikálás az egyetlen*

²⁷⁶ STADELMANN Helge: The role of exegesis and biblical texts in preaching the New Testament: engaging with the 'New Homiletic', in: PAUL, Ian – WENHAM, David: *Preaching the New Testament*. Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2013, 233.

*eredményes prédikálási forma.*²⁷⁷ A narratív prédikálást mégsem lehet ráerőszakolni minden bibliai textusra, nem lehet azt mondani, hogy minden prédikációt narratívan kell elmondani! Mit kezdünk például a nem narratív jellegű textusokkal? Nem lehet ugyanúgy prédikálni egy elbeszélésre, mint egy példázatra, vagy egy zsoltárra úgy, mint egy csodatörténetre! Következésképpen, ezt az álláspontját nem fogadhatjuk el! Ronald Allen arra hívja fel a figyelmet, hogy nem szabad azt gondolni, hogy minden hallgatónak narratívára van szüksége, hiszen nagyon sokan lineáris gondolkodás szerint nőttek fel, és ezt tartják ma is követendőnek.²⁷⁸ Ha valóban tiszteljük a bibliai szövegeket, akkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy forma és funkció összefügg! Lowry maga is „a prédikációs formák forradalmá”-ról beszél, ami formát a tartalommal egy szintre emeli.²⁷⁹ Bizonyos alkalmak direktebb módot követelnek, mint a narratív mód: például a természeti katasztrófák, társadalmi krízisek vagy tragédiák esetében inkább teológiai megközelítést és tételes prédikációkat érdemes használni! Azt sem szabad feltételezni, hogy a Biblia egyetlen, egységes narratíva szerint íródott. Rá kell mutatni a különböző perspektívákra. A problémás szövegeknél kritikai attitűddel kell lenni, az embereket segíteni kell abban, hogy teológiailag értelmezzék a Szentírásban és a világban található dolgokat.

Azt is el kell mondani, hogy a narratív prédikálással kapcsolatos kritika sok esetben durva volt. Thomas Long emlékeztet Ron Sleeth, egy köztisztelőben álló homiletikus kirohanására, aki egy '70-es évekbeli *Academy of Homiletics gyűlésen* így háborgott: „bolondok vették át az Akadémiát!”²⁸⁰ Szerinte a narratív prédikálás nem több, mint „az önkifejezés nevében mondott privát példázatok” sokasága, és nem szabadna senkinek sem mondania! Másutt azt mondta, hogy a narratív prédikálás valójában amatőrizmus. „Sok prédikáció azért bukik meg, mert nem elég világos. A prédikátorok sok gondolatot tárnak elő, és egyet vagy néhányat kifejtenek, vagy egyet sem. Az emberek nem tudják, hogy miről is van szó, és [az istentisztelet] egy titokzatos óra lesz. Az, amit egyesek kreativitásnak és expresszív nyelvezetnek neveznek, az valójában egy zavaros gondolkodás bizonyítéka.”²⁸¹

Lowry kritikusi között talán Thomas Long az, aki a legkiegyensúlyozottabb kritikát fogalmazza meg Lowry-val, de általában a narratív prédikálással kapcsolatosan is. Szerinte Lowry és társainak megjelenése a homiletikai palettán nem véletlenszerű, merthogy ez ciklikusan meg szokott történni az amerikai prédikálásban.²⁸² A népszerűséggel együtt járt

²⁷⁷ Vö. CAMPBELL, Charles: *Preaching Jesus. New Directions for Homiletics in Hans Frei's Postliberal Theology*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1997, 144. Campbell álláspontjával mi is egyetérthetünk, arra gondolva például, hogy Lowry: *The Homiletical Beat* című könyvének az alcíme eléggé exkluzivista módon így szól, hogy *Miért narratív minden prédikáció?* – Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat: Why All Sermons Are Narrative*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2012.

²⁷⁸ Vö. ALLEN, Ronald J.: *Theology Undergirding Narrative Preaching*, in: GRAVES, Mike – SCHLAFFER, David J. (eds.): *What's the Shape of Narrative Preaching?* St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2008, 36–40.

²⁷⁹ Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Revolution of Sermonic Shape*, 93.

²⁸⁰ Vö. LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2009, 7.

²⁸¹ SLEETH, Ronald E: *God's Word and Our Words. Basic Homiletics*. Atlanta, Georgia, John Knox Press, 1986, 44.

²⁸² Long azt mondja, hogy a narratív prédikálás mindig „Halley üstökösként” szokott megjelenni, főleg akkor, amikor az embereknek elege lesz a didaktikus prédikációkból. David Reynolds történészt idézi, aki szerint a harmadik eset volt, hogy „divat” lett a narratív prédikálás az amerikai szószékeken a Lowry és kortársai által képviselt narratív prédikálás. Először a kora 19. században jelent meg, amikor a metodista evangelizálók és déli fekete prédikátorok jöttek a puritánok után, New England térségébe. Elmondása szerint „még a bostoni unitáriusok is kísérleteztek vele, persze egy csiszoltabb és irodalmibb formában.” A második a 19. század végén, Phillip Brooks, Henry Ward Beecher, Moody vezetésével – humanisták voltak, akik Emerson-nal vallották, hogy az ember élete maga is vallásos szöveg lehet, és erről történeteket mondani azt jelenti, hogy „szent narratívákat” mondanak. – Vö. LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 6.

mindig a kritika is. A konzervatívabb evangelikáloknak például az nem tetszett, hogy szerintük a narratív prédikálásnak nem elég világos a doktrínája, elhanyagolja a prédikáció teológiai feladatait, etikailag eléggé megkérdőjelezhető, és mivel nem eléggé biblikus, nem alkalmas az evangelizációra. A liberálisabbaknak az nem tetszett, hogy Lowry uniformizál azzal, hogy azt feltételezi, hogy mindenki egyforma tapasztalatokkal rendelkezik, és nála ez a tapasztalat „szent tapasztalat” (*sacred experience*) minden esetben. Az sem tetszett nekik, hogy ezzel Lowry elfeledkezett az emberi különbözőségekről, saját tapasztalatára univerzálisként tekintett, és azt sugallta, hogy az emberek Isten cselekedeteit mindenütt láthatják.²⁸³ Long szerint „jobboldalról” az a kritika, hogy „a sztorik szórakoztathatják a kórust, de nem építenek egyházat”, „középről” az, hogy a narratív prédikációk történeteinek nincs elég világos tanító jellege, hanem inkább szórakoztatnak, míg „baloldalról” az a kritika, hogy itt felmerül egy hatalmi kérdés, amely azt feltételezi, hogy mindenki egyformán gondolkodik.²⁸⁴ Ő maga elég keményen fogalmazva mondja: „Az, ami az utóbbi harminc évben narratív prédikálás volt, sok esetben zagyva szentimentális pszeudo-művészet lett. A gyenge-, macskákról és kutyákról szóló történetek nem vezettek sehova.”²⁸⁵

Long azt is mondja, hogy az emberi kreativitás törekeny és kiszámíthatatlan, tehát nem lehet a Lowry által leírt *Upsz!*-től mindig eljutni valamilyen evangéliumot megtapasztaló, heuréka-élményig. Ugyanígy az is veszélyes, ha a prédikátor mindig ezt a jól bevált „probléma-megoldó formulát” használja, mert ezzel azt üzenjük, hogy az evangélium célja mindig a probléma-megoldás, és hogy ez mindig *Aha*-élménnyel jár. Sokszor ugyanis az evangélium maga kreálja a titokzatosságot, máskor nem újdonságként, hanem jó ismerősként hat, egyszóval az evangélium túl gazdag ahhoz, hogy egyetlen prédikációs formában fejezzük ki. Mintha egy kicsit lekicsinylően mondaná, hogy „a narratív megnevezés azonban félrevezető. [...] Az a tapasztalat, hogy azok, akik valami újat fedeztek fel, általában ugyanazt a sémát követték: küszködtek egy probléma megoldásával, és a megoldás egyszer csak váratlanul jelent meg előttük! Lowry csak másképpen nevezte el ezt az emberi kreativitásban ismerős folyamatot!”²⁸⁶

Long azért védelmébe is veszi a narratív prédikálást. Szerinte a konzervatív jobboldalról jövő kritikákra azt lehet mondani, hogy tudomásul kell venni a bibliai narratívák létezését (Izrael története, Jézus története, az ősegyház története, stb.), és ezeket figyelmen kívül nem lehet hagyni! A „közép”-nek azt mondja, hogy a narratív módszer elég rugalmas, és megfelelőképpen használva, a prédikációnak tanító és formáló jellege is lehet, nemcsak élményt generáló hatása. A baloldalról jövő kritikának azt mondja, hogy túlzó, merthogy az embereknek igenis, megvan a képessége arra, hogy beleéljék magukat a narratívákba, és nem feltétlenül hatalmi kérdésnek kell tekinteni a prédikátor szerepét. Azt mondja, hogy bár „az emberiség nem csak kizárólag a narratívák alapján él, hanem minden Ige által, amely Isten szájából származik, [azért] nem szabad teljesen felhagyni a történetmondással, hanem teológiailag okosabban és etikusabban kell azokat használni.”²⁸⁷ A lényeg a megfelelő alkalmazáson múlik! A narratív prédikálás „jól alkalmazva, a prédikálásban a narratív impulzus az evangélium jellegének, formájának és episztemológiájának a mélységéből jön elő. Ha a prédikálás egy szakrális találkozási helye az egyháznak és a világnak, a hallgatóknak és az evangéliumnak, akkor a prédikálás lényegét a Biblia és az emberi tapasztalat alakítja a kegyelem jegyében, és ezek az aspektusok narrációért

²⁸³ Vö. LONG, Thomas G.: What Happened to Narrative Preaching?, in: *Journal for Preachers* 28.4 (2005), 13.

²⁸⁴ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 12.

²⁸⁵ *i.m.*, 13.

²⁸⁶ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 100–101.

²⁸⁷ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 18.

kiáltanak. Ha hűségesek akarunk lenni a bibliai hagyományhoz, akkor nem mindig narratív hangon beszélünk – az emberiség nemcsak narratíva által él, hanem minden szó által, amely Isten szájából hangzik – de végülis arra vagyunk kényszerítve, hogy mondjuk el A Történetet és Isten történeteit, Aki mindenható módon cselekedett [...]”²⁸⁸

Long szavaival mélységesen egyetértünk: „A narratív prédikálás szédítő korszaka végéhez közeledik, és ez jó szabadulás! Egyikünk sincs már úgy elvarázsolva ezekkel a történet-prédikációkkal úgy, ahogyan valamikor. Egyikünk sincs meggyőződve arról, hogy a 'narratíva üdvözít'. Azt is tudjuk, hogy a homiletikai ciklus ismétli önmagát. Valamikor majd az amerikai prédikálás dogmatikus lesz, és akkor egy új nemzedék ismét 'felfedezi' a narratív prédikálást. [...] Addig is, a megszelídült, újragondolt, teológiai körütekintőbb, biblikusán elkötelezett narratív prédikálási forma tovább él. Az fogja meghatározni jogosultságát, hogy az egyházat táplálja-e?”²⁸⁹

Lowry prédikálásáról és módszeréről pedig – a jogos kritikák ellenére – az mondható el, hogy igenis, „táplálta” a keresztény egyházat és a prédikálást. Elég, ha arra gondolunk, hogy alig akad olyan amerikai homiletika könyv az utóbbi évtizedekből, amely ne említené Lowry-t vagy a módszertanát. Értékelni kell, hogy a retorikát, mint tudományt fontosnak tartja, midőn a prédikáció formájára helyezi a hangsúlyt, a prédikációkészítés *miként*-jét tartja szem előtt. A prédikáció esemény-volta azt jelenti számára, hogy nem tud elvonatkoztatni attól, hogy a prédikáció *hogyan*-ja megszabja az értést is. Számára a prédikálás művészet a művészetek közt, ihletettséget és megtervezett dinamikát feltételez, hogy ezáltal a lekipásztor oly könnyedén szője-fonja mondanivalóját, mint a zenét a vérében érző jazz-zongorista.

A narratív prédikálás és ismertetése idehaza is kezdett népszerű lenni.²⁹⁰ Kísérletező kedvű kollegák beszélnek és írnak szükségességéről és jótékony hatásairól. Úgy gondolom, hogy Lowry módszerét lehet itthon is használni, azzal az erőteljes figyelmeztetéssel, hogy vigyázni kell, hogy a narrativitás jelszava alatt a prédikátor ne csússzon át a fesztelen mesélgetés mezejére. Ilyen prédikálást hallottunk és láttunk, ez nem lehet követendő minta. Ha már valaki narratív prédikációt mond, akkor lényeges, hogy a narratív prédikálás legyen bibliai alapon megalapozott, teológiai alaposan kidolgozott alapokon álló, a retorikai technikáktól tanulja meg a leghatékonyabb kifejezési módot. Ne legyen laza sztorizgatás²⁹¹, hanem legyen inkább

²⁸⁸ LONG, Thomas G.: *What Happened to Narrative Preaching?*, 13.

²⁸⁹ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 25.

²⁹⁰ Az utóbbi évek magyar szakirodalma foglalkozik a narratív igehirdetéssel. Releváns tanulmányok: PÁSZTOR János: Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban, in: *Theologiai Szemle* 41.6 (1998), 346–357.; VÁLYI-NAGY Ágnes: Narratív teológia, narratív igehirdetés, in: *Théma* 1.2 (1999), 4–12.; FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben, in: *Lelkipásztor* 84.8–9 (2009), 292–305.; LITERÁTY Zoltán: Homiletika és retorika, in: Szabó Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Luther Kiadó, Budapest, 2013, 143–157.; FODORNÉ NAGY Sarolta: Igihirdetés a posztmodern korban – szószéken és katedrán, in: *Református Szemle* 99.4 (2006), 387–400. Érdemes megjegyezni Literáty Zoltán megállapítását, aki szerint Lowry prédikáció modellje nem új a homiletika történetében, ugyanis Ravasz László homiletikája már ezt a sémát követi, mégha nem is beszél expliciten narratív prédikációról. Ravasz a feszültségteljes *van*-ból akarja az ideális *kell*-be eljuttatni hallgatóit. Vö. LITERÁTY Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*, 184. Az is érdekes, hogy Ravasz is ábrázolja a beszéd folyamatot, akárcsak Lowry: „A beszéd – síkban elképzelve – egy ellipszis alakú logikai idom, amelynek két középpontja van: a causalis tétel és a finalis tétel. Ha testnek képzeljük el, akkor logikai kúpnak, vagy gúlának nevezhetjük: alapja a causalis tétel és csúcsa a finalis tétel.[...] Maga a beszéd az a művelet, amely a causalis tételt logikai és lélektani kényszerűséggel finalis tétellé változtatja át. Ez az átváltozás a beszéd életeleme és értelme.” Vö. RAVASZ László: *A beszéd mint műalkotás*, in: *Legyen világosság III*. Budapest, Franklin Társulat, 1938, 40.

²⁹¹ Richard Eslinger mondja: „A jó hír, hogy a régi hőskről szóló sztorik ideje lejárt, a rossz hír, hogy egy új típusú történet-mondás került előtérbe. a 'pop-pszichológia' termékei.” Vö. ESLINGER, Richard L.: *Story and Image in Sermon Illustration*, in: *Journal of Preachers* 9.2 (1986), 19.

bátor hitvallás, amely az emberi lelkeket megindítja, és kapcsolódási pontot teremt az egyéni és a közösségi történetek, valamint Isten gondviselésének ma is ható története között. A narratív prédikálás és a történetmondás valószínűleg tovább fog élni. Persze, tudni kell, hogy csak akkor leszünk hűek Lowry-hoz és módszeréhez, ha elveit és útmutatásait szigorúan követjük, és csakis ekkor beszélhetünk „a misztérium peremén táncoló” prédikálásról.²⁹²

5.5. Prédikáció: Felismerés

Az alábbiakban egy Lowry által írt prédikáció kerül bemutatásra, ami az ő védjegyévé vált Lowry-Hurok szerint készült. A szövegben bejelöltem a jól elkülöníthető részeket, a prédikáció a Lowry-Hurok első változata alapján, a *The Homiletical Plot*-ban bemutatott rendszer szerint íródott. Érdemes megfigyelni, hogy Lowry – a narratíva mestereként – mesél, és közben bevonja a hallgatóságot, illetve a mi esetünkben: az olvasót a történetbe. Módszere természetesen induktív, a textus tartalmát cselekményesíti, hogy a *plot* egyértelművé váljék. A beszéd elején nincs megszólítás, a szöveg végén itt sincs „Ámen”.

Eugene Lowry: Felismerés²⁹³

Textus: *Tanítványai közül ketten aznap egy faluba mentek, amely Jeruzsálemtől hatvanfutamnyira volt, és amelynek Emmaus a neve, és beszélgettek egymással mindarról, ami történt. Miközben egymással beszélgettek és vitáztak, maga Jézus is melléjük szegődött, és együtt ment velük. Látásukat azonban mintha valami akadályozta volna, hogy ne ismerjék fel őt. Ő pedig így szólt hozzájuk: Miről beszélgettek egymással útközben? Erre szomorúan megálltak. Majd megszólalt az egyik, név szerint Kleopás, és ezt mondta neki: Te vagy az egyetlen idegen Jeruzsálemben, aki nem tudod, mi történt ott ezekben a napokban? Mi történt? – kérdezte tőlük. Ők így válaszoltak neki: Az, ami a názáreti Jézussal esett, aki cselekedetben és szóban hatalmas próféta volt Isten és az egész nép előtt; és hogyan adták át főpapjaink és főembereink halálos ítéletre, és hogyan feszítették meg. Pedig mi abban reménykedtünk, hogy ő fogja megváltani Izráelt. De ma már harmadik napja, hogy ezek történtek. Ezenfelül néhány közülünk való asszony is megdöbbsentett minket, akik kora hajnalban ott voltak a sírboltnál, de nem találták ott a testét; eljöttek, és azt beszéltek, hogy angyalok jelenését is látták, akik azt hirdették, hogy ő él. El is mentek néhányan a velünk levők közül a sírhoz, és mindent úgy találtak, ahogyan az asszonyok beszéltek; őt azonban nem látták. Akkor ő így szólt hozzájuk: Ó, ti balgák! Milyen rest a szívetek, hogy mindazt elhiggyétek, amit megmondtak a próféták! Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és így megdicsőülnie? És Mózesről meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írásokban róla szólt. Így értek el ahhoz a faluhoz, amelybe igyekeztek. Ő azonban úgy tett, mintha tovább akarna menni. De azok unszolták és kérték: Maradj velünk, mert esteledik, a nap is lehanyatlott már! Bement hát, hogy velük maradjon. És amikor asztalhoz telepedett velük, vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és nekik adta. Ekkor megnyílt a szemük, és felismerték, ő azonban eltűnt előlük. Ekkor így szóltak egymáshoz: Nem hevült-e a szívünk, amikor beszélt hozzánk az úton, amikor feltárta előttünk az Írásokat? Még abban az órában útra keltek, és visszatértek Jeruzsálembe, ahol egybegyűlve találták a tizenegyet és a velük levőket. Ők elmondták, hogy valóban feltámadt az Úr, és megjelent Simonnak. Erre ők is elbeszélték, ami az úton történt, és hogy miként ismerték fel őt a kenyér megtöréséről. (Lk 24,13–35)*

²⁹² Utalás Lowry könyvének címére: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*.

²⁹³ LOWRY, Eugene: A Knowing Glimpse, in: ALLEN, Ronald J. (ed.): *Patterns of Preaching. A Sermon Sampler*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 1998, 95–97.

Az egyensúly felborítása – Upsz: Néha a történet legizgalmasabb része az, amit el sem mondanak, vagy azok a kulcsmomentumok, amiről nem tájékoztatnak. Ezzel a textussal is valami hasonló a helyzet.

Amit mindenképpen tudni szeretnék: Mit keres egyáltalán Jézus két barátja húsvét vasárnapjának délutánján az emmausi úton? Miért akarnak a városból elmenni? Hazamennek Emmausba? Mert úgy tűnik, hogy a vacsora számukra ismerős helyen történik. De hát minden esemény Jeruzsálemben történik. Az asszony azt mondta, hogy a sír szájánál a kő el volt hengerítve, és a test nem volt bent. Azt is mondták, hogy két vakító ruhájú férfinak ezt meg is kellett magyarázniuk, akik azt állították, hogy Jézus él. Ó, ez csak egy történet – mondták a tanítványok. Az impulzív Simon Péter odaszaladt a sírhoz – hátha lát valamit! De ez a két barát mintha elszaladt volna – mintha elszaladt volna az események előtt.

Az ellentmondás vizsgálata – Áhh!: Vajon attól féltek, hogy a történetnek újabb áldozatai lesznek? Vagy zavarodottságukban a hosszabb utat választották? Nem tudjuk. Azt sem tudom megmondani, hogy vajon ők tudták-e. Egy biztos, Kleopás és egy meg nem nevezett ember Emmaus felé haladtak.

Hozzájuk szegődik ez az idegen. Ő Jézus, de ők ezt nem tudják. Nem ismerik fel. „Miről beszéltek?” – kérdezi tettetett ártatlansággal, és ők alig akarják elhinni, hogy ez az idegen nem hallotta, hogy mi történt a városban az ő megölt barátjukkal, akiről pedig azt hitték, hogy ő a megígért próféta, aki megváltja Izraélt.

Amikor először olvastam a történetet, elképzelhetetlennek tartottam, hogy ne ismerték volna fel Jézust. Hogyhogy nem tudták, hogy ki volt ő?

A megoldás felvillantása – Aha! De igazából nem is csodálkozom többé, mert huszonöt évvel ezelőtt volt egy érdekes élményem. A Sample családnál vettem részt egy-, a tiszteletemre szervezett születésnap összejövetelen. A házigazda, Peggy kiváló festőművész. Anélkül, hogy tudtam volna, festett rólam egy képet, ahol engem bohócként ábrázolt, és ezt fölakasztotta az ajtó fölé. Bár mindenfélét kitaláltak, hogy az est folyamán többször is átmenjek alatta, én nem vettem észre a festményt. Egyszer a férje, Ted megkérdezte, hogy mennyire tetszik nekem az új festmény? Megnéztem, gratuláltam, hogy szép és jó alkotás, de fogalmam sem volt róla, hogy engem ábrázol. Pedig láthattam volna a szomorúságot a megfestett arcon, hiszen azokban az időkben én is meglehetősen mélyen voltam. Vagy egyáltalán, tüzetesebben kellett volna megnéznem a képet. Még most, huszonöt év után is bárki felismeri, hogy én vagyok a festményen! De nem, én ezt nem láttam. Valahogy nem tudtam felismerni! Valahogy nem tudtam elképzelni sem, hogy Peggy pont engem festett meg, tehát nem láttam meg magamat. Emlékszem pedig, hogy az arc olyan ismerős volt. De valahogy túl nehéz volt felfogni, pontosabban: túl nehéz volt felismerni!

Szóval, lehet, hogy ez történt velük is. Túlságosan hihetetlen lett volna, függetlenül attól, hogy az asszony mit mondott nekik korábban. Túl sokmindent kellett volna elképzelni. Ránéztek, nem ismerték fel, hanem elkezdtek elmagyarázni neki az elmúlt napi eseményeket.

Végül Jézus elmagyarázta nekik az elmúlt hét jelentőségét. Ahogy megérkeztek Emmausba, vendégszeretetük jeléül, meghívták vacsorára és éjszakai pihenőre. Ő tovább akart volna menni, de unszolták és kérlelték, hogy maradjon velük, sőt, felkérték a kenyér megtörésére is.

Az evangélium megtapasztalása – Uáu! Tehát ő vette a kenyeret, megáldotta, és sorra adta nekik – egyértelműen egy kultikus vacsora volt, mondja Fred Craddock. Amint a kenyér megtörtetett, ugyanúgy libbent szét az ő tudatlanságuk fátyola is. Felismerték, hogy Jézus van velük. Jézus volt, aki velük tartott, aki magyarázta nekik az Írást, végig az úton. És amikor felismerték, hogy kicsoda ő, hirtelen eltűnt szemük előtt. Puff. Csak úgy.

Ez számomra isteni humornak tűnik. Amikor már azt gondolnánk, hogy megtapinthatjuk a szentséget – puff, eltűnik, felfoghatatlanul. Sohase képzeljük azt, hogy bármely érzékelésünk továbbtartana, mint egy pillanat. Ez itt nem működik. Ne tapintsd meg. Ne próbáld meg birtokolni. Ez olyan, amilyen. Ez az, amit Rudolf Otto *mysterium tremendum*-nak nevezett. Nem nagyon hiszek azoknak, akik nagy szájjal az ő Istennel való folyamatos kapcsolatukról beszélnek. Ha még Mózesnek is csak annyi jutott, hogy egy pillanatra láthatta meg Jáhvét, miért gondolnánk, hogy nekünk több érzékelési lehetőség adatna? Tudom, vannak olyanok, akik kis beszélgetéseket szoktak folytatni Jézussal egy parkolóhely érdekében is. De megvannak a kételyeim.

Nem sokkal inkább itt egy *felismerésről* van szó, egy olyanról, amitől eláll a lélegzet? „Nem hevült-e a szívünk, amikor beszélt hozzánk az úton, amikor feltárta előttünk az Írásokat?” – kérdezték. Ez körülbelül ilyen – az a felismerés, ami aztán rabul ejti a lelket.

A következmények előrejelzése – Jee! Igazából megragadta a testüket is, és szó szerint visszafordította őket, mégpedig száznyolcvan fokkal. A szöveg azt mondja, hogy még abban az órában útra keltek, és visszatértek Jeruzsálembe. Akkor már bizonyára sötét volt. Sötétben kellett visszamenniük Jeruzsálembe. De nem! Ők nem! Nehogy azt gondoljátok! Ahogy Emmaus felé mentek, bár nappal volt, mégis sötétségben jártak, és most, éjnek idején mégis világosságban jártak.

Így történhet ez mindannyiunkkal. Ha valamelyikünknek megadatna egy ilyen felismerés – egy tovaröppenő, pillanatnyi, foszlányos pillanat – hát, mondom én, hogy visszafordítana az útból. Igen, bizony! Vissza is fordít!

6. DAVID BUTTRICK ÉS FENOMENOLÓGIAI HOMILETIKÁJA

David G. Buttrick (1927–) a Nashville-i *Vanderbilt University* gyakorlati tanszékének homiletika és liturgika *professor emeritusa*, a rangos *Drucilla Buffington* professzori cím birtokosa. Közel száz egyetemen tartott előadást, 1996-ban a *Lyman Beechers Lectures* fő előadója volt. Az amerikai homiletika „nagy öregjének” tartják, többször választották az *Academy of Homiletics* elnökévé. Felekezetiileg az *United Church of Christ* tagja, de írásai felekezeten túl mutatnak. Nagy tudású, művelt teológus. Prédikálása kimért, szavain látszik, hogy alaposan kimunkáltak, inkább az intellektuális stílust részesíti előnyben.

David J. Randolph azt mondta róla, hogy „Buttrick a lelkészség Microsoft-ja, aki ablakokat (*Windows*) nyitott meg a homiletikában.”²⁹⁴ Egyik könyvének recenzense szerint „David Buttrick a kortárs amerikai homiletika Napóleonja”²⁹⁵, és sejthetjük, hogy ebben a mondatban benne van megkérdőjelezhetetlen nagysága, ugyanakkor ellentmondásossága is. Thomas Long így méltatja: „Akadémiai karrierje sok éve alatt David G. Buttrick kihívások elé állította, provokálta és felrázta a homiletika területét. Eredeti, néha ellentmondásos, mindig stimuláló interdiszciplináris gondolkodó, és munkája révén a homiletika szélesebb és gazdagabb.”²⁹⁶

Buttrick homiletikai munkássága összekapcsolódott a fenomenológiával.²⁹⁷ Thomas Long így írja le, hogy Buttrick mit akar kifejezni a „fenomenológiai homiletika” által: „Buttrick kiindulópontja a homiletikai csomagban az ő kifejezett vágya, hogy leírja, hogy a prédikációk hogyan történnek a tudatban. Más szavakkal, nem azzal akarja kezdeni, hogy milyen kell hogy legyen a keresztény prédikáció önmagában, hanem inkább azzal, hogy megkérdézi, hogy mi történik (kiemelés Long-tól) amikor az elmondott prédikáció 'megnyom egy billentyűt' a hallgató elméjében.”²⁹⁸

Az alábbiakban foglalkozunk a prédikálásról vallott felfogásával, ismertetjük a bibliai értelmezéssel kapcsolatos gondolatait, bemutatjuk a prédikációírással kapcsolatos javaslatait, illetve megvizsgáljuk módszertanát is.

²⁹⁴ RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century: The Next Homiletic*, 18.

²⁹⁵ Vö. MELE, Carmen: *A Captive Voice, by David Buttrick*. Book Review. Elérhetősége: http://www.preacherexchange.com/br_acaptivevoice.htm [Megnyitva: 2015. november 27-én]

²⁹⁶ LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as a Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1996, i.

²⁹⁷ Edmund Husserl-nek, a fenomenológia filozófiai irányzat kigondolójának az az alaptétele, hogy a világ megismerésében az ember nem a világban levő tárgyakat, hanem azoknak az emberi tudatban megjelenő képét látja, illetve azt a jelenséget (fenomén), amelyet a tárgy az emberi tudatban előidéz. Buttrick és a fenomenológia kapcsolatát jól fejt ki David M. Greenhaw, aki szerint Buttrick-tól nem volt idegen a fenomenológia, mint filozófiai irányzat, példa erre az, hogy fő műve, a *Homiletic. Moves and Structures* tele van Heidegger, Michel Foucault, Paul Ricouer, Remey Kwant műveire való hivatkozással. A lényegét így foglalja össze: „A fenomenológiai mozgalom a valóság filozófiai megértésének egyik huszadik századi megközelítése. A 'valóság' fogalmának a 'közös megegyezésen' alapuló értését vizsgálja, és egy árnyaltabb megközelítést javasol.” Idézi Erazim Kohák cseh filozófus képi magyarázatát, aki azt mondja, hogy mikor meglátunk egy hajót a kikötőben, akkor bár valójában csak egy részét látjuk – a tatját, az orrát, a vitorláját, stb.–, odaképzeltük mellé azokat az addig látott-tapasztalt hajórészleteket, amelyeknek együttes képe a tudatunkban „megrajzolja” a teljes hajót. Tehát a hajót nem tárgyként, hanem a tudatban megjelenő jelenségként, tapasztalatként érzékeljük. Buttrick „öntudat”-nak, „tudatosság”-nak (*consciousness*) nevezi azt a készséget, amelynek alapján egy „intencionális cselekvéssel” – az előbbi példa alapján – az ember képes elképzelni a látott hajó alapján a vitorlázást is. A prédikálás szemszögéből a fenomenológia úgy lesz érthető, ha például az isteni kegyelemre gondolva, tudatosítjuk, hogy bár tőlünk függetlenül is létező valóság, akkor tölti be szerepét, ha az emberi tudatban formálódva, a hétköznapokban megélt tapasztalattá válik. – Vö. GREENHAW, David: *The Formation of Consciousness*, in: LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as a Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1996, 4–6.

²⁹⁸ LONG, Thomas G.: *Homiletic*, in: *Theology Today* 45.108 (1988), 110.

6.1. Buttrick prédikálás-kritikája: „Ne feledd, kérlek: Isten Igéjét prédikáld!”

David Buttrick rendkívül szigorú, éleslátású elméleti homiletikus, akinek „tolla” helyenként bizony vitriolos, kritikáiban nagyon is szókimondó. Mentségére legyen mondva, bírálata féltésből fakad, nem akad meg a negatívumok felsorolásánál, hanem jobbító szándék vezérli, és alternatívát ajánl. Abból indul ki, hogy a huszadik század Amerikájában az egyház legnagyobb problémája az, hogy a szószék elvesztette nyilvános befolyását! Ahhoz képest, hogy a század elején a *New York Times*-kaliberű újságok prédikációkat és prédikáció-kritikákat közöltek, és ezeket az emberek a hétköznapiok folyamán megvitatták, manapság az emberek jelentős hányada alig tud valamit az egyházak munkájáról! A valamikori híres prédikátorok – Jonathan Edwards, William Ellery Channing, Phillip Brooks, Martin Luther King és társai – már a múltéi, a jelenben a szószék hanyatlásának vagyunk tanúi. Lehet ezért a szószakoztatóipart hibáztatni, meg lehet keresni az okait, de attól a tények tények maradnak: a prédikálás válságban van.²⁹⁹

A prédikálás válságáért Buttrick leginkább Fosdick-ot és Barth-ot okolja. Az előbbivel kapcsolatosan azt gondolja, hogy bár sokaknak tetszett annak idején, az általa képviselt terapeutikus prédikálás nem tekinthető követendő példának. Elismeri, hogy Fosdick terapeutikus megközelítésében van érték, de számára ez a prédikálási módszer több kérdést is felvet: „Isten, Izráel Szent Istene nem több-e, mint egy ingyenes terapeuta az egyéni problémákra?” – kérdi ironikusan, és attól tart, hogy ebben a felfogásban „Jézus is csak egy kedves egy-az-egyben törődő valaki, aki vasárnap reggelenként ’Isten szeret téged’ feliratú kitűzőket osztogat az érzelmileg felkorbácsoltaknak.”³⁰⁰ A szószéknek az egyéni lelkigondozáson túl is kell hogy legyen szerepe, nem feltétlenül úgy kell tekinteni a hívekre, mint akik közül mindenkinek lelki problémái vannak – a prédikálás ugyanis az egyéni gondokon túl is mutat!

Barth-ot és a dialektika teológiát szokatlanul erősen kritizálja. Azzal indít, hogy „mindannyian a 20. századi biblia teológiai mozgalom gyermekei vagyunk”, akik nem tagadhatják, hogy Barth és prédikálása hatása alatt voltak, aki „többet írt a prédikálásról, mint bármely teológus a történelemben.”³⁰¹ Megállapítja, hogy Barth dialektika teológiája a századforduló teológiai liberalizmusával szemben helyezkedett el, benne tagadta a természetben és a vallásos tapasztalatban megjelenő általános Kijelentést. Azt írja róla, hogy „a természetet meghagyta a tudósoknak, és Friedrich Schleiermacher-re – aki az emberi tapasztalatra hivatkozott – gyanúsán tekintett.”³⁰² Számára a Biblia volt az egyetlen válasz. Azt mondta, hogy Isten nem a természetben jelentette ki magát, nem vallásos érzésekben, hanem csakis a történelemben, mégpedig a Bibliában megörökített történelemben, és ennek az a következménye, hogy a Biblia a „Kijelentés objektív tanúja.” Így természetesen a biblikus prédikálás elkötelezettje volt. Meg volt győződve arról, hogy a Biblia megtarthatja az egyházat. Szerinte a prédikátoroknak el kell fogadni, hogy a Könyvet kell magyarázni és semmi mást. Ezek után Buttrick, mintegy önmaga igazolásaként mondja, hogy „nem csoda, ha Barth-ot olvasva, sokan a ’60-as évek tüntetéseihez csatlakoztunk, mert olyan isteni Igét hallottunk, amely a világ folyása ellen beszélt.”³⁰³ Buttrick szerint Barth olyan teológiai mozgalmat indított, amely segített visszatérni a Bibliához a kora huszadik századi teológiai modernizmustól, de „a tragikus valóság az, hogy a barthiánus teológiát a reakciós, ijedt Amerika vette birtokba. Eredménye az lett, hogy

²⁹⁹ BUTTRICK, David G.: *Preaching in America*, 1989, in: *Concordia Journal* 16.2 (1990), 90–91.

³⁰⁰ BUTTRICK, David G.: *i.m.*, 92.

³⁰¹ BUTTRICK, David: *A Captive voice. The Liberation of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1994, 3.

³⁰² *i.m.*, 7.

³⁰³ BUTTRICK, David G.: *Preaching in America*, 93.

a szószék olyan biblicizmusba váltott át, amely történelmileg ugyan jelentős [...], de prófétikus jellegében jelentéktelenné vált.”³⁰⁴ Úgy véli, hogy a problémát az okozta, hogy a biblikus prédikálást szélsőséges erők erőltették, és „a Szent Bibliát a rasszizmus, a nők elnyomása, vagy démonikus védelmi költségvetés érdekében használták.”³⁰⁵ Nagyon kemény szavakkal folytatja: „Egy olyan szószék, amely csak a múlt idejű Bibliát szajkózza a kegyes jelen időnek anélkül, hogy a szélesebb világra gondolna, valójában egy kis szószék, olyan, mint egy kis telefonfülke.”³⁰⁶ Úgy véli, hogy ez a fajta hozzáállás „nem segít, ha protestálni akarunk olyan emberek ellen, akiknek bár a hóna alatt van a Biblia, de attól még elnyomók.”³⁰⁷ Próbálja menteni is Barth-ot, akinek ezt a viszonyulását onnan eredezteti, hogy amikor 1914-ben 93 értelmiségi aláírta a II. Vilmost támogató háborús manifesztumot, köztük Barth majd’ összes tanára is, akkor Barth megrémült, és az foglalkozta, hogy miként lehetne a keresztényeket távol tartani attól, hogy eladják magukat minden előjövő társadalmi vagy politikai mozgalomnak? Számára ugyanis ebben a helyzetben csak a Biblia maradt egyetlen válaszként, a világ eseményeitől el kell fordulni.

Buttrick értékelése szerint a biblikus prédikálás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Keserűen mondja: „Mi volt tehát az úgynevezett biblikus prédikálás hatása? – Hadd nevezzük így: a múlt idővel foglalkozó vallás.”³⁰⁸ Érzékelteti, hogy a problémát az okozza, hogy „tanulmányozzuk a Bibliánkat, történetkritikai módszerrel kicsomagolunk múlt idejű történeti kijelentéseket, és történelmi leírásokkal töltjük ki prédikációinkat. Elképzelünk bibliai helyzeteket és aztán próbálunk hasonló élethelyzeteket találni a hívek életében. Természetesen, egy olyan Istent prédikálva, aki ’egyszer volt, hol nem volt’-alapon cselekedett a történelemben, és Barth-tal együtt tagadva bármilyen általános Kijelentést, mi, prédikátorok kitöröltük Istent a kortárs világból.”³⁰⁹

Azt is problémának látja, hogy a huszadik századi prédikálás megfeledezett a retorikáról. „A 19. századi homiletika igénybe vette a retorikát. A 20. században a homiletikai bölcsesség csökkent, de ugyanakkor a homiletika és a retorika közötti kapcsolat szigorodott. Eldöntöttük, hogy a Bibliát prédikáljuk, hogy a módszert a Bibliából vesszük, és hogy elfordulunk a szekuláris retorika machinációtól. Az eredmény: bibliai lármát csaptunk, de valóban nem prédikáltunk jól. Természetesen, a fekete (afroamerikai) szószék továbbra is erőteljesen prédikál, a nagyon bonyolult fekete retorikai tradíció erejével. De jegyezzük meg, hogy amint a teológia közeledik a filozófiához, és a bibliai kritizmus kapcsolódik az irodalomkritikához, úgy a homiletikának, mégha szégyenkezve is, de kapcsolódnia kell újból a retorikához.”³¹⁰

A legnagyobb problémát mégis abban látja, hogy az amerikai szószék elvesztette prófétikus jellegét. „Tehát mondjuk ki, hogy az ún. biblikus prédikálás megjelenése a prófétikus szó hanyatlásához vezetett, legalábbis a fehérek protestáns egyházában.”³¹¹

³⁰⁴ *uo.*

³⁰⁵ *uo.*

³⁰⁶ *uo.*

³⁰⁷ *uo.*

³⁰⁸ BUTTRICK, David: *A Captive voice*, 11.

³⁰⁹ *uo.*

³¹⁰ *i.m.*, 3. Itt számomra nem derül ki, hogy miért mondja Buttrick azt, hogy a homiletikának „szégyenkezve” kell igénybe venni a retorikát, csak sejteni vélem, hogy azért, mert a homiletika „röstellkedhet”, hogy a huszadik században elfordult a retorikától. Buttrick a retorikához egyértelműen pozitívan viszonyul, lehetséges, hogy a homiletika szemszögéből tekintve gondolja „méltóságon alulinak” ezt a segítségkérést, de ez egyébként nem jellemző Buttrick hozzáállására.

³¹¹ *i.m.*, 12.

Ezek nagyon kemény szavak, még mai olvasatban is. Barth-tal kapcsolatosan ritkán szoktunk ilyet látni. Buttrick ezekben meggyőződéssel hisz, ezeket komolyan gondolja, és több írásában is visszatér rá. Bár ő maga bibliás embernek tartja magát, és a biblikus prédikálásban hisz, mégis így összegez: „A biblia-teológiai mozgalom furcsa örökségünk. Sokat kaptunk a történetkritikai biblikus tudományosságtól. De lehetséges, hogy elvesztettük homiletikai lelkületünket – a prófétikus csend, a múlt idejű hit, és a Biblia és az evangélium jó híre között növekvő feszültség miatt.”³¹² És ez fáj neki a legjobban, ez a csend, az ember által teremtett feszültség, amely az evangéliumot szembeállította a Biblia általa tévesnek ítélt értelmezésével.

Ennek ellenére, mégis a Biblia felé fordul, és csakis a Bibliában keresi az átadandó isteni üzenetet. Luther tanítványának vallja magát, és azt mondja, hogy a Bibliát emberi módon, embereknek írták, így a Biblia nagyon széles emberi értelmezést tesz lehetővé. Ettől függetlenül, a Bibliára úgy tekint, mint amiben Isten Igéje megtalálható. Világossá válik, hogy végülis nem a biblikus prédikálást kritizálja, hanem a biblikus prédikálásnak a huszadik századi olyan felhasználását, amely szüklátóköri és rendkívül szubjektív volt, és figyelmen kívül hagyta, hogy Isten nemcsak az egyénekhez, hanem a szélesebb társadalmi rétegekhez is szól, a változó világ kontextusában. Viszonyulásáról sokat elmondanak az alábbiak: „Van egy templom Ohio-ban, amelynek a szószerkén van egy felirat, amelyet csak az lát, aki prédikál. Fellépsz a szószerkére, és olvasod: 'Ne feledd, kérlek, Isten igéjét prédikáld.' Nézd, lehetünk szkeptikusak, időnként vonakodhatunk is – Jeremiás óta elég sok prédikátor ezt teszi –, de kérlek, tudatosítsátok magatokban a Biblia hatalmas bizalmát Isten prédikált Igéje iránt.”³¹³

Végig az a vágy vezérli, hogy a múlt hibáiból tanulva, helyes bibliai értelmezéssel és a prédikálás feladatát megfelelően értelmezve, megfelelő prédikálási és prédikációírási módszereket felmutatva, lehessen az amerikai szószerket megújítani. Az alábbiakban ezekről szólok bővebben:

6.2. Buttrick bibliai értelmezése: a „patchwork fenomenológia.”

Buttrick-ot egész életében foglalkoztatta a prédikálás és a bibliai értelmezés közötti kapcsolat. Úgy gondolta, hogy szakadék van az akadémiai világ és a lelkészi gyakorlat között. Szerinte a végzős diákok úgy lesznek lelkészek, hogy mindenféle homiletikai technikát megtanulnak, jól ismerik a történetkritikai módszert, de nem tudnak biblikusan prédikálni. Az a baj, hogy a homiletikai gyakorlat és az exegetikai tudás valahogy nem talál egymásra, az exegézis „elcsúszik” a gyülekezeti életben! Szerinte mindennek a gyökere a protestáns skolasztikában keresendő, amikor is eldöntött, hogy az a jó prédikáció, amely a *subtilitas intelligendi, subtilitas explicandi, subtilitas applicandi* szerint van felépítve, azaz teljesíti a „gondos megértés”, „gondos magyarázás” és „gondos alkalmazás” feltételeit.³¹⁴ Procedurálisan ez azt jelentette, hogy az értelmezők egy bibliai textust exegetáltak, értelmeztek, és alkalmazták a prédikációikban. Az évek folyamán ez természetesen változott, a textusok egyre kisebbek lettek, aztán a prédikátorok már a hosszú részeket is csak egyetlenegy témára redukálták. A 18–19. századi homiletikai elmélet azt javasolta, hogy használjanak egy kijelentő mondatot üzenetként, amelyet aztán alaposan ki lehet fejteni, majd meg kell védeni. Ennek eredménye egy „szabvány homiletikai dizájn” kifejlődése volt: az elején volt egy *bevezető*, melyet követett a *textus*, amelyet gondosan leredukáltak egy kijelentő *témára*, ezt egy sor *pontban* fejtettek ki, majd egy *konklúzióval* zártak. Buttrick szerint nem csoda, hogy ebből a megközelítésből egy racionális,

³¹² *uo.*

³¹³ *i.m.*, 38.

³¹⁴ BUTTRICK, David G.: Interpretation and Preaching, in: *Interpretation* 35.1 (1981), 46.

objektív homiletika nőtt ki úgy, mint „tudományos módszer”, és ez szerinte már „önmagában is paródia”!³¹⁵ Nem lehet ugyanis egy objektumot elkülöníteni a tanulmányozásra, majd ebből általános következtetést leíró mondatokat gyártani! Azért nem, mert egy ilyen módszer semmiképpen nem talál a költői, narratív elemeket bőven tartalmazó bibliai nyelvezettel! Szerinte ebben a hozzáállásban egy „specifikus hermeneutika” van jelen, ami eleve azt feltételezi, hogy a textusok állításokat, elveket és témákat tartalmaznak, és ezeket kijelentő mondatokban meg lehet fogalmazni!³¹⁶ Az így létrejött homiletikát Buttrick a maga egyéni stílusában „pop-Schleiermecher”-i homiletikának nevezi. Azt mondja, hogy ezzel az a baj, hogy „a prédikátor saját megszentelt képzelete lett az inspirált igazság locusa”, azaz a prédikátor, a gyülekezetével közösen, találhat egy általa jónak tartott gondolatot, találhat egy „megfelelő” textust, amely megtestesíti ezt a gondolatot, és majd a sajátos módon „pontokra” bontva, prédikálhat a saját elképzelése szerint.³¹⁷ Szavai bár kemények, benne akár mi is magunkra ismerhetünk! Szerinte még Fosdick sem tudott ezen túllépni, bár ő megpróbálta az emberek problémáira megtalálni a megfelelő bibliai válaszokat. Módszere azonban azt a kérdést veti fel, hogy vajon egy emberi helyzet nem értelmezi-e már eleve szubjektíven a választott bibliai részt, illetve nem vitte-e el az amerikai prédikálást terapeutikus irányba?

A fundamentalista prédikátorok módszerét is kritizálja, mert szerinte a legtöbben úgy haladnak végig a bibliai verseken, hogy a maguk szája íze szerint válogatnak az igazságok között, és mindig a saját céljuk szerint értelmeznek. A „régii homiletikában” az volt a felfogás, hogy Isten igazsága egy kagylóban rejtőzik, és ezt a prédikátornak meg kell találni, fel kell törni, és „szabaddá kell tenni az igazságot.”³¹⁸ Buttrick „desztillálás”-nak nevezi ezt, midőn a „régii” homiletika egy bibliai részre úgy tekintett, mint egy objektív képre, amiből *valami* kivehető, és *arra* lehet prédikálni, mert a bibliai versek kijelentő „igazságokra” vannak leredukálva. Szerinte az történt, hogy ezzel a módszerrel valahol elvesztettük a történetet, elfelejtettük a narratív struktúrát. „A racionális homiletika úgy kezelte a bibliai passzusokat, mintha azok kimerevített állóképek lettek volna. Tanulmányozhattad őket, kommentálhattad a képen belüli részleteket, és kivehettél belőle valamit, amelyről beszélhettél a prédikációban.”³¹⁹ Szerinte az a baj, hogy még a kommentárok legtöbbször is a történetkritikai módszer alapján közelíti meg a kérdést, és szintén racionális feltételezéseken alapulnak, merthogy „a tanulmányozás tárgyának” tekintik a bibliai részt, amelyből „az eredeti jelentést” lehetne leszűrni. Így nem csoda, hogy még a kommentárokból is gyakran érződik a szakadék az exegetikai folyamat és a homiletikai módszer között.

Buttrick szerint a „régii módszert” le kell cserélni egy újabbra, mert ez majd egy másfajta biblikus prédikálást fog eredményezni. Ez az ő felfogásában, hat lépésben így nézne ki:³²⁰

1.) Mindenek előtt, föl kell tenni azt a kérdést, hogy *mi a bibliai textus formája?* Ha a prédikátor előzőleg „átrágtá magát Bultmann-on és Dibelius-on” tudni fogja, hogy a választott bibliai vers példázat, közmondás, vagy milyen egyéb bibliai műfaj. Ha nem sikerül egy bizonyos formát beazonosítani, a kérdésre általánosan is lehet válaszolni, mondván, hogy ez egy történet,

³¹⁵ *uo.*

³¹⁶ Ezzel kapcsolatosan Buttrick azt állítja, hogy Hans Frei volt az, aki bebizonyította, hogy ez a fogalom, hogy a textusok „igazságokat” tartalmaznak, abban az időben keletkezett, amikor a szkeptikus racionalizmus megtámadta a bibliai narratíva mitikus részeit. Vö. FREI, Hans W.: *The Eclipse of Biblical Narrative*. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1974, 51–154.

³¹⁷ BUTTRICK, David G.: *Interpretation and Preaching*, 47.

³¹⁸ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 85.

³¹⁹ *i.m.*, 82.

³²⁰ A bemutatást BUTTRICK, David G.: *Interpretation and Preaching*, 48–52. alapján tesszük.

vers, nyilvános beszéd, stb. Ezek után következnek a „miért?” és „hogyan?”-kérdések, nevezetesen annak megállapítása, hogy a bibliáíró miért választotta ezt a sajátos formát, illetve hogyan működik ez a forma a bibliai részben? Ez azért fontos, mert „az egyértelmű forma a tudatot igazítja el, és meghatározza az elvárásokat”, azaz ennek alapján fogják tudni az emberek, hogy mi következik. A forma ugyanis befolyásolja a tudatot, és meghatározza az értés módját. Ha a prédikátor tud ezekre a kérdésekre előzetesen válaszolni, akkor befolyásolni fogja, hogy beszéde milyen hatást váltson ki a hallgatóiban.

2.) A következő kérdések így hangzanak: *mi a textus cselekménye, mi a struktúrája, vagy mi az alakja?* A Bibliában ugyanis számtalan helyen találkozhatunk nemcsak történelemmel, hanem elbeszéléssel, strukturált mondandóval stb., amelyeket irodalmi kategóriák szerint lehet vizsgálni, az idő, a terjedelem, jellegük, vagy éppen a nézőpont szerint. Ez nagyon fontos, mert a bibliai elbeszélés és a történelmi tényeknek vett részek közötti különbségtétel a historicitástól való eltávolodást eredményezheti. Buttrick szerint ennek elmulasztása túl sok évszázadig deformálta az exegézist és a prédikálást. Számára egyértelmű, hogy bár van történelmi alapja a bibliai narratíváknak, a történelmi kérdések csupán másodlagosak.

3.) A bibliai értelmezés Buttrick-nál azzal folytatódik, hogy meg kell kérdezni, hogy a bibliai részben *mi a probléma okozója?* Itt ezalatt olyan „lényegbevágó dolgot” ért, ami azt feltételezi, hogy a prédikátor megpróbálja megkeresni, hogy a bibliáírók milyen forrásból dolgoztak, mi az a „hermeneutikai lencse”, amin keresztül az adott kérdést szemlélik, tulajdonképpen mi a perikópa rejtett perspektívája, mi a textus lappangó problematikája?

4.) Ha ez megvan, akkor a prédikátornak *meg kell keresni azt a logikát, amely alapján a cselekmény mozog.* Buttrick ezzel a gondolattal is eltávolodik a korábbi értelmezéstől. Az addigi történetkritikai módszer és a racionális homiletika „csendélet”-nek, statikus rendszernek tekintette a bibliai passzusokat, de Buttrick azt mondja, hogy a bibliai szövegek inkább olyanok, mint egy mozgófilm klipjei: mozgásban vannak, és gondolat-, esemény-, vagy képmozgásokat mutatnak, úgy pörögnek, mint a történetek: epizódokként. A prédikátoroknak meg kell tanulni olyasmiket kérdezni, hogy milyen logika alapján mozognak a bibliai versek, milyen logika határozza meg az elbeszélő nyelvezetet és a textusban levő események sorrendjét?

5.) Az értelmező következő kérdése ez kell hogy legyen: *mi a bibliai részben megszólított világ, kinek is szól a bibliai rész?*

6.) Ha ez megvan, akkor már csak azt kell megállapítani, hogy vajon *mi az, amit a bibliai rész tenni próbál?* Buttrick itt azzal érvel, hogy a nyelvnek mindig is volt egy „performatív” ereje, azaz a kimondással egyidőben cselekvést is előidézett. A bibliai nyelvezet is sokszor célzatos, és az értelmezőnek ennek az eredőjét kell felkutatnia. Az első századbeli ember a nyelvet eszköznek fogta fel, és a formát, a stílust és a struktúrát úgy választotta meg, hogy a célját alakítsa, következésképpen a bibliai nyelvezet olyan, mint amely a tudatban munkálkodik.

Itt Buttrick tanításának sarkalatos pontját láthatjuk, amennyiben kimondja, hogy a bibliai nyelvezet cselekvő, tehát valamilyen hatást vált ki az emberi tudatban, és ő tulajdonképpen erre kíváncsi. Saját módszerét „patchwork fenomenológiá”-nak nevezi, és olyan értelmezést ért alatta, amely kis, de fontos alkotórészek összeillesztése révén válik teljessé, mint egy darabokból összeszórt terítő. Ez nála az Írások irodalmi és fenomenológiai szempontból való megközelítését jelenti, azaz a bibliai részeknek elsősorban a nyelv szempontjából történő vizsgálatát és annak a hallgatóság tudatában való hatását. Amint láttuk, ez a megfelelő kérdések feltevésével kezdődik, és elsősorban strukturális vizsgálatot jelent. A megfelelő értelmezés elvezet a megfelelő prédikáláshoz, és ez – Buttrick meggyőződése szerint – szakít az addigi merev, pontokban gondolkodó gyakorlattal.

6.3. Az igehirdetésről való felfogása: a prédikálás a Kijelentés folytatása

Buttrick tudja, hogy mindenki, aki rendszeresen prédikál, szeretne egy jól használható módszert. Az átlagos prédikátor évente egy könyvnyi anyagot produkál prédikáció gyanánt, és ez számára megterhelő feladat hétről hétre, hónapról hónapra, évről évre. Így bármennyire is szabadlelkű lelkész legyen valaki, hamarosan egy sajátos módszertant fejleszt ki, akár önvédelemből is – mondja. „Mindannyian szeretnénk egy gyors és könnyű módszert, amellyel prédikációkat lehetne írni. [...] Szeretnénk azonban nemcsak gyors, hanem jó prédikációkat is készíteni, amelyek mélyen megérintik a híveink életét és hasznosak is. Tudjuk, hogy a prédikálásban szeretnünk kell híveinket – a padokban ülőket is. És még inkább tudjuk, hogy szeretnünk kell Istent. [...] Ha igazán hisszük, hogy Isten jelenlétében prédikálunk, hogyan is engedhetnénk meg magunknak a nemtörődömséget?”³²¹ Ugyanakkor figyelmeztet, hogy csínján kell bánni vele, mert „a módszer egy minden héten ismétlődő formulává lehet, amelyre a gyülekezetek hamar rájönnek.”³²²

Buttrick azt is tudja, hogy a homiletikai módszer sokkal több, mint egy mindig használható formula kétségbeesett prédikátorok számára. A módszer ugyanis az evangélium bemutatásának egyik stratégiája. A módszer kérdései nem pusztán gyakorlati kérdések, benne ugyanis „azt kérdezzük, hogy miként mutassuk be az evangéliumot egy feltörő, másfajta emberi öntudatban?”³²³

Buttrick azért foglalkozik az értelmezés kérdésével ilyen bőven, mert pontosan tudja, hogy a bibliai szöveghez hű értelmezés fog elvezetni a biblikus prédikálás újjáéledéséhez. Egyértelműen elutasítja a „pontokba szedett” (*point making*) prédikáció készítését, mert „desztillált témákra” épül, és mivel nem veszi figyelembe a mozgást, „a textusokat tintapacákká változtatja”, és így megfosztja erejüktől.³²⁴ Szenvedélyesen írja: „De kérdezd meg magad: legmélyebb, legkedvesebb pillanataidban leíró kategóriákban beszélsz? Nem, mert azt, ami veled megtörtént, történetben meséled el [...]. Általában nem kategóriákban beszélünk. Még az iskolák is megreformálták a tanulás didaktikai módszereit, csak még a szószék ragaszkodik a pontokba szedett igazsághoz. De az evangélium üzenetének prédikálásában nem egy poszterként rögzített Isten Igéjéről prédikálunk. Nem, hanem prédikátorokként híveinkkel együtt utazunk az isteni misztériumon át, és ehhez az úthoz egy másfajta homiletikai módszer szükséges.”³²⁵ Meggyőződése, hogy „a pontokba szedett prédikáció helyett, amelyek felépítésükben kategorikusak, inkább prédikálás forgatókönyveket kell gyártanunk”, mert az előbbieket túlságosan statikusok és didaktikusok.³²⁶

Arra a kérdésre, hogy milyen legyen a biblikus prédikálás? – így válaszol: „A prédikálás az Írások beszéde legyen, és ne az Írásokról való beszéd.”³²⁷ Az általa „referenciális”-nak nevezett nyelvezet – amikor a prédikátor ilyeneket mond, hogy „*Textusunkban azt látjuk, hogy...*”, „*A mai evangéliumi leckében...*”, stb., – elkerülendő, mert szerinte soha nem kell a textusról beszélni, és abból applikációt levonni, az eddig jól bevált „akkor” és „most” összefüggésében. Azt sem szabad, hogy a prédikáció „drámai monológ” legyen, az „*én, Nikodémusz*”-típusú stílust felvéve. Nem, szerinte „a prédikációkat úgy kell elkészíteni, hogy a hermeneutikai tudatosságban

³²¹ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 77.

³²² *uo.*

³²³ BUTTRICK, David G.: *Interpretation and Preaching*, 80.

³²⁴ *i.m.*, 52.

³²⁵ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 84.

³²⁶ *i.m.*, 83.

³²⁷ BUTTRICK, David G.: *Interpretation and Preaching*, 52.

cselekvésként jelenjenek meg ott, ahol az emberi tapasztalat nyelvezete és képei találkoznak.”³²⁸ Azzal érvel, hogy „ha a prédikálás Isten Igéje, ahogy a reformátorok mondták, akkor nem prédikálhatunk a textusokról úgy, mintha azok a racionális kutatás objektumai lennének.” Mivel az Írásokban a gondolat, esemény vagy kép valamilyen logika szerinti mozgásával találkozunk, akkor egyszerűen nem lehet a nyelv mozgását leredukálni egyetlen kijelentő mondatra!

Buttrick számára természetes, hogy el kell hagyni a deduktív prédikálási módot. A lelkipásztor feladatát abban látja, hogy kutassa „a nyelv különféle logikáit” a tudatban. Szerinte a homiletikának végre fel kellene fedeznie amit a retorika már régóta tud, nevezetesen azt, hogy a különféle bibliai szövegek különféle homiletikai stratégiákat kérnek, beleértve a mozgás változó logikáit is. „Ha az exegézis azt jelenti, hogy a bibliai képeket teológiai értelmezéssé alakítjuk, akkor a homiletika ennek a fordítottja: a teológiai értelmezésnek a lefordítása egy bizonyos képi nyelvezetre. A prédikátornak költőnek, exegétának és teológusnak is kell lenni, egyszerűen azért, mert a prédikáció struktúráit aszerint kell alakítania, ahogy a prédikálás nyelvezete, 'játéka' ezt megköveteli.”³²⁹

Bár az értelmezés folyamatát végigkövetve azt gondolnánk, hogy Buttrick-nál a forma mindenképp felett áll, ő maga mondja, hogy a prédikációt nem kell hogy összetartsa a bibliai forma, a formánál sokkal fontosabb a prédikáció *hogyanja* és *miértje*! Ez számára azért fontos, mert világossá akarja tenni, hogy a prédikációknak nem kell szolgyszerűen követni a textusnak választott bibliai részek logikáját és sorrendjét. Itt az irodalomkritikának a logikáját követi, mely szerint egy vers legjobb interpretációja nem feltétlenül egy másik vers. Buttrick szerint „a prédikálásban a mély struktúrák és performatív célok a forma fölött állnak”³³⁰, és éppen ezért a formánál sokkal fontosabb a mozgás logikája. Ez azt is jelenti, hogy egy bibliai narratívára mondott prédikációnak nem kell teljes történetnek lenni, de ettől függetlenül narratív logika szerint mozoghat, amint az a tudatban is megtörténik. Ez a „performatív cél” Buttrick és homiletikai elmélete számára életbevágóan fontos. Az a kérdés, hogy „mit tesz a nyelv a prédikációban?” úgy folytatódik, hogy „mit kellene a prédikáció tegyen?” Az igazi biblikus prédikálás számára nemcsak az üzenethez, hanem a szándékhoz is próbál hűséges maradni. Ez az intencionalitás nála azt jelenti, hogy minden textusnak más-más lehet a szándéka, más-más „dizájn” követelhet, és más-más célokat kell hogy betöltsön. Buttrick szerint nem ragadhatunk le egyetlen jól bevált formulánál, hanem a textus és a nyelv szándéka által megkövetelt újabb és újabb formákat lehet alkalmazni, lett légyen az narratív, epizodikus vagy más logika szerinti. A lényeg, hogy ne statikus, hanem mozgásban lévő forma legyen! Ezt a javaslatát így indokolja meg: „Az elmúlt évtizedekben a bibliai értelmezés a történetkritikai paradigmától más kritikai megközelítés felé haladt, mint például a strukturalista, fenomenológiai, retorikai-költészeti. Most a homiletikai elmélet hasonló rekonstrukciót kér. Amikor egy új homiletika, amely hermeneutikai érzékenységgel és a nyelv kemény fenomenológiai analízisével készül, megjelenik a lelkipásztor dolgozószobájában, láthatunk majd felnőni egy olyan prédikátor-nemzedéket, aki az Írásokat izgalmasnak találja és a kegyelemteljes beszédet a radikális engedelmesség aktusának fogja érezni.”³³¹

Buttrick érdeme, hogy továbbra is a bibliai alapú prédikálást tartja elfogadhatónak. Azért kell a Bibliához fordulni, mert benne Isten szól, azért, „mert a hit megértést keres”, és a Biblia

³²⁸ *uo.*

³²⁹ *i.m.*, 53.

³³⁰ *uo.*

³³¹ *i.m.*, 54..

erre megfelelő narratívát kínál.³³² Ha azt akarjuk, hogy ez a narratíva formálja emberi identitásunkat, akkor vissza kell nyúlnunk a bibliai világ vallásos szimbólumaihoz, mert azok mély társadalmi értelmezést biztosítanak, és keretbe foglalhatják életünket. Ilyenek a teremtéstörténet, a bűnbeesés, Káin és Ábel, Noé vagy éppen Bábel tornyának története. Azért fontos ez, mert általuk felfedezzük a „Velünk az Isten” (*God-with-us*) történetét, amely olyan történet, aminek folytonossága van.³³³

Buttrick tudja, hogy olyan korban élünk, amikor az emberek már nem racionális sémákban gondolkodnak, és éppen ezért „nehéz lesz fenntartani egy Könyv-autoritás mentalitást”. Különösen nehéz helyzetben vagyunk mi, protestánsok, akik „azt a címkét aggattuk magunkra, hogy mi vagyunk ’a Könyv gyermekei’”, így hát most kissé aggodalmaskodva kérde, hogy „egy elektronikus korban nem lesz-e ez a szlogen anakronizmussá?”³³⁴ De ez számára egyértelműen csak költői kérdés, mert világosan látja a feladatot: „Erősítsük meg tehát örökségünket: a prédikálás Isten Igéje, mely hozzánk szól, mert Isten felszabadító akaratából működik, és nem azért, mert az *per se* biblikus. Mindenek felett, Isten egy akart lenni az emberiséggel, tehát a prédikálás hangja Istennek a világ iránt érzett szeretetéről beszél. [...] Lehetünk merészek? Mi nem az egyház kedvéért prédikálunk. Nem azért prédikálunk, hogy a Bibliát ismerjék és tiszteljék. Nem prédikálunk másért, hanem azért, mert Isten elhívott minket, hogy arra használjon fel, hogy az emberiség felszabadulását hirdessük. Tehát, amikor Isten megváltó Igéjét prédikáljuk, tudjátok mi történik? A hangjaink, a mi [...] ijedt, tétovázó hangjaink valójában Isten hangjává lesznek!”³³⁵ Ezt olvasva, az embernek derengeni kezd, hogy Buttrick mit is ért művének címe – *A Captive Voice. The Liberation of Preaching*, azaz *Egy rabul ejtett hang. A prédikálás felszabadítása* – alatt, midőn egyértelművé válik, hogy felfogása szerint a mi „rabul ejtett” igehirdetői hangunkat csak „Isten hangja” tudja valójában szabaddá tenni!

Buttrick azért tartja fontosnak a prédikálást, mert a prédikálás az egyház jellemét formálja, újra és újra megtérésre hívja a híveket. Mindez annak ellenére is így van, hogy úgy tűnik, hogy a prédikálás leértékelődött. Kritikusan fogalmaz, amikor azt mondja, hogy a „gyülekezet-menedzsment” a lelkészeket „ekkléziasztikus vállalkozókká” tette, akik „lelkekért versenyeznek a vallási piacon”, és így a prédikálásban egyre inkább az ilyesfajta gyülekezeti igények kezdtek diktálni. Azt mondja, hogy „egy egyház-menedzsment modellben, a gyülekezet igénye, pluralizmusa, kezdetleges hite leredukálhatja a prédikálást egy ’pozitív’ házi-orgona hangjára,” amely csak azt „játssza”, amit a hívek hallani szeretnének.³³⁶ Ennek az az eredménye, hogy a prédikálás már nem „kétélű kard” (Zsid 4,12), nem Isten Igéje, hanem egy gyülekezet igényeit kielégítő emberi megnyilatkozás. Az a probléma, hogy minden felekezet egy „ön-megőrző”, egy saját „identitást-megőrző” állapotban van, és ennek az az egyenes következménye, hogy a prófétai prédikálás a prédikátoroknak már elérhetetlen luxusnak tűnik, főleg ott, ahol a keresztények politikailag konzervatívok is. „A mi önmegtartó állapotunk iránti vágyakozás valójában Isten elleni szándékos engedetlenség!”³³⁷ Mintha nekünk mondaná, hogy az a baj, hogy sokan berendezkedtek egy hagyományörző állapotra, és ennek az lett az eredménye, hogy „az evangélium az egyház evangéliuma lesz”, „az Úr hangját nem hallani a Földön.”³³⁸ A

³³² BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 17.

³³³ *i.m.*, 19.

³³⁴ *i.m.*, 31.

³³⁵ *uo.*

³³⁶ *i.m.*, 46.

³³⁷ BUTTRICK, David G.: *Preaching the New and Now*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1998, 2.

³³⁸ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 49.

megoldást abban látja, hogy a prédikálásra úgy kell tekintsünk, mint „Isten szavára”, melyben Isten az egyházhoz szól, helyenként „szétszaggatva”, máskor meggyógyítva az ő egyházát. Az igehirdetőknek az lesz a feladata, hogy meghirdessék „Isten új rendjének” eljövételét, „Isten új szociális rendjének eszkatológikus fogalmát.”³³⁹ A mai prédikátoroknak tudomásul kell venni, hogy „az evangélium szavának üzenete hangsúlyosan Isten Igéje – nem emberi bölcsesség, nem technológia vagy terapeutikus felfedezés”, és így a szószékeknek az a feladata, hogy „meg kell idézze a Misztériumot, Isten élő misztériumát, [hogy] Isten beszélhessen az elfogult emberi bölcsesség mögül.”³⁴⁰ Az a feladatunk, hogy „szószékeinken álljunk ki a misztérium mellett, és hirdessük az élő Isten jelenlétét, aki beszél, s akinek éles szava ébrenlétre támaszt.”³⁴¹ Arra is figyelmeztet, hogy ez mindig kontextusban történik: „A prédikálás mindig sajátos, mert egy bizonyos időben és bizonyos helyen történik. Bizonyos értelemben, a prédikációk eldobhatók: egyszer kimondva, a hallgatásba süllyednek. Életük, akár egy kavicsnak a vízben, csak fodrozódásukban követhető, s ezek közül a legtöbbet alig lehet észrevenni.”³⁴²

Ennek ellensúlyozására, fel kell hagyni a „kis bibliai homíliák termelésével”, és igazi prédikációkat kellene írni! Olyan szószéket tart elfogadhatónak, amely a kultúrától való elfordulás helyett inkább odahallgató, és így kritikus. Ez azt jelenti, hogy szembe kell menni a már nem életképes kulturális elképzelésekkel: a technológiai fejlődésbe vetett vak hit, a racionalitás mindent megmagyarázó törekvése, stb. Ehhez az kell, hogy újra kell értelmezni önmagunkat. A homiletika mai nagy hivatása a hitünk újrafogalmazása. Újra kell fogalmazni a keresztény hitet, új metaforákat és analógiákat kell találni ahhoz, hogy a szkeptikus világnak megmagyarázzuk az evangélium üzenetét. „Ötven évig a homiletika a biblikus teológia mögött másodlagos volt. Most a prédikálásnak egy természetesebb szövetségesnek kell lennie.”³⁴³ Hasonlóképpen, „kapcsolatba kell lépünk a filozófiai teológiával. Úgy ahogyan a filozófia és retorika kéz a kézben járnak, hasonlóképpen kell történnie a filozófiai teológiának és a homiletikának. [...] A hitnek el kell kezdenie szót érteni a kultúrával.” Hozzáteszi, hogy „néha ezt evangelizációnak hívják.”³⁴⁴

Jól látja, hogy az egyház megbízatása kétoldalú: egyrészt „azt a parancsolatot kaptuk, hogy a világba menjünk az evangéliummal, Isten új rendjének jó hírével”, másrészt meg az a dolgunk, hogy világossá tegyük a világban „Isten új korszakának” a beköszöntését. Ehhez „egyrészt kulturálisan kifelé kell tekintsünk, ha az evangéliumot akarjuk hirdetni, másrészt meg kell különböztessük magunkat a kultúrától, hogy megmutathassuk Isten új korszakának néhány jelét.”³⁴⁵ Összegezve, azt mondja, hogy „a feladatunk a hit továbbadása. Mint Ézsaiásnak, nekünk is lepecsételt az ajkunk egy bűnös világban [...] De a lepecsételt ajkak ellenére, az üzenet, Istennek a világ iránti nagy szeretete, megváltó jó hír,” és nekünk ezt a Jó Hírt kell prédikálnunk mindenek felett!³⁴⁶

Buttrick azt ajánlja, hogy az életképes prédikáláshoz mindenek előtt újra kell értelmezni a Kijelentés fogalmát. Ezt ötven évig, a bibliteológiai mozgalom égisze alatt, a történelemhez kötötték. Sajátos szóhasználatával, ebben „Isten olyan volt, mint egy színész a történelemben”, a

³³⁹ *i.m.*, 50.

³⁴⁰ *i.m.*, 53.

³⁴¹ *uo.*

³⁴² BUTTRICK, David G.: *Preaching Jesus Christ. An Exercise in Homiletic Theology*. Eugene, Oregon, Wipf&Stock Publishers, 2002, 13.

³⁴³ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 73–74.

³⁴⁴ *i.m.*, 74.

³⁴⁵ *uo.*

³⁴⁶ *i.m.*, 75.

prédikálás meg „Isten hatalmas tetteinek a recitálása” volt.³⁴⁷ Ezzel az volt a probléma, hogy lehetetlen volt megmagyarázni, hogy mit értünk „Isten hatalmas tettei” alatt, és továbbra sem volt egyértelmű, hogy mi a Kijelentés. Zavart okozott az is, hogy az emberek nem tudták, hogy a történelem eseményeiben, vagy az általunk használt vallásos szimbolikában keressék-e a Kijelentést. A változtatást abban látná, hogy a közösségek felhagynának azzal a képzetrel, hogy a történelem a saját önértelmezésük fényében szemlélhető, és megpróbálnának odafigyelni Isten Kijelentésére. „Természetesen, ha Isten szimbólumokon keresztül jelenti ki magát, akkor a prédikálás nagymértékben fontossá válik. Bizonyos értelemben, a prédikálás nem egy múlt idejű Kijelentésről való beszéd, hanem maga is Kijelentés. Amikor prédikálsz, akkor nem csak pusztán ismétled a Bibliát, vagy továbbadod az egyház tanításait, mert ez egy meglehetősen buta perspektíva. Ha a prédikálás nem több, mint a múlt átadása a jelennek, akkor megúszhatod azzal a régi katolikus gyakorlattal, hogy olvasod az evangélium tanítását, és azt javasolod, hogy mindannyian meditáljunk kegyesen Isten Igéje fölött. Nem, a prédikálásban részese vagy az egyház hitformálásnak. Ahogy átadod (közlöd) a szimbólumokat és képeket, részt veszel az isteni Kijelentésben, amint az Isten emberei számára történik, éppen most! Ahogy Pál mondja: 'Most van a kellő idő, most van az üdvösség napja' – 2Kor 6,2.”³⁴⁸

Azt is ajánlja, hogy az egyház „szélesítse ki a fókuszot”, és az emberekhez úgy szóljon, mint társadalmi lényekhez. A Fosdick-féle terapeutikus prédikálás hatására, az ötvenes évek hibája az volt, hogy az egyház az embereket úgy szólította meg, mintha csak individuálisan léteznének. „Ezzel az a probléma, hogy egy homiletikai homloklebeny-metszést (*lobotomy*) hajtottunk végre: mellőztük a közös társadalmi létet, amely az emberi tudatban él.”³⁴⁹ Az ember azonban közösségben él, része a társadalomnak, és ezt nem szabad szem elől téveszteni! Ha ezt tudatosítjuk, akkor a prédikátoroknak nem marad más hátra, mint hogy még egyszer meghirdessék „Isten Új rendjét”, azt, amit Jézus „Istenországának” nevezett. Buttrick nagyon erőteljesen, ugyanakkor a mi fülünknek is tetszően fogalmaz: „Isten új rendjének híre nem valamiféle liberális kitaláció: Jézus úgy jött, hogy azt prédikálta, hogy *'Istenországa elközelgett, térjete meg, és higgyetek az evangéliumban.'* (Mk 1,15) Olyan időkben, amikor a világ feje tetejére állt, Isten megígért új rendjének híre hatalmas, felszabadító evangélium. [...] Negyven évig fürkésztük a nagy pszichológiai megújulást – 'új ember lehetsz a bensődben' – [mondták], de mit ér mindez, ha még mindig ugyanannak a régi, démonikus társadalmi struktúrának a fogságában élünk? A félelmetes társadalmi traumák idejében, még egyszer prédikálhatunk Isten új rendjének víziójáról, a Szent Városról, a Királyság eljövételéről, Isten biztos céljairól.” A feladat világos: „egy új emberiség képét kell megfessük egy reményvesztett emberi világnak.”³⁵⁰

Buttrick fölteszi a kérdést: vajon meg lehet-e az amerikai protestáns szószéket újírtani? Nem gondolja, hogy egyértelműen igen-nel vagy nem-mel lehet erre a kérdésre válaszolni! „Lehet, hogy Amerika nem akar Istenről szóló híreket hallani manapság, hacsak Isten nem fog úgy hangzani, mint egy Fehér Házi sajtóközlemény, 'Jogot az Élethez!' feliratú kítűzőt viselve, kínálati gazdasági modellt támogatva.”³⁵¹ Ennek ellenére, a mindenkori igehirdetőkhöz biztatólag így szól: „De kereshetjük azért a hűségeseket, beszélhetünk az embereknek jelen idejű isteni Igéket, és aztán hátradőlve, megnézhetjük, hogy mi fog történni. Ahogy Luther mondta: 'A mi szavaink kis hangok, amelyek szállnak a levegőben, és hamar elenyésznek, de Isten Igéje

³⁴⁷ BUTTRICK, David G.: *Preaching in America*, 94.

³⁴⁸ *uo.*

³⁴⁹ *i.m.*, 95.

³⁵⁰ *i.m.*, 95–96.

³⁵¹ *uo.*

nagyobb, mint a menny és a föld, igen, nagyobb, mint a halál és pokol, mert az maga Isten ereje.”³⁵²

Ezzel az Igével kell kimenni a világba! „Most egy új evangelizálási korszakba lépünk. A szekuláris világ felé kell fordulnunk, és beszélünk kell vele. A prédikációk evangelizálók és apologetikusak lesznek. Ötven évig a szekuláris világra úgy tekintettünk, mint ami 'ott kint' van, és mint ami a biblikus hitnek ellensége. [...] Még egyszer meg kell tanulnunk hallgatni és beszélni, meghallgatni és beszélni ahhoz a világhoz, amelyet Isten szeret. Ahelyett, hogy elszigetelnénk az embereket a templomokba, ahol Bibliáink vannak, ki kell mennünk a társadalomba, semmi mással, mint jóindulattal és az evangélium üzenetével. A következő században az evangelizáció korszakába lépünk”³⁵³ – vetíti elő a 21. századot.

Buttrick azt mondja, hogy az lesz a feladatunk, hogy hirdessük meg Istenországa eljövételét. „Mivel a keresztény hit vallja, hogy Istennek célja van az emberiséggel, és hiszi, hogy Isten akarata végülis beteljesedik, Istenországa eljövételének evangéliuma nélkülözhetetlen. Igen, lehet, hogy meg kell szabadnunk az első századi zsidó apokaliptika némely mitologikus bagázsától, de az evangélium alapstruktúrája még mindig 'ez a jelenkor', és Isten szándéka szerint eljövendő új korszak. Az elközelgő ország fogalma összekapcsolható Isten jelen idejű cselekvésével: ebben a pillanatban is Isten beteljesíti örökkévaló célját. Az evangéliumot nem szabad leredukálni a 'térjete meg és higgyetek Jézusban'-ra. Nem, hiszen Jézus azt prédikálta, hogy 'Istenországa elközelgett', térjete meg, és higgyetek az evangéliumban. 'Megtérni' annyit tesz, hogy megfordulni, és az eljövendő új korszak örvendező polgárának lenni!”³⁵⁴

Buttrick úgy látja, hogy az amerikai prédikálás akkor fog megújulni, ha visszanyeri „nyilvános hangját”, ha foglalkozik a társadalmi problémákkal, ha a jézusi prédikálás alapján Istenországaról fog szólni, ha ebben a prédikálásban Isten jelenvalóságát fogja hirdetni, ha a prédikálás a Kijelentés folytatása lesz, ha a prédikátorok résztvesznek Istennek eme munkájában! A megújulással kapcsolatos víziója paradox módon a múltba néző: „Manapság, az amerikai prédikálás akkor fog megújulni, ha visszafordítja tekintetét, és Istennek az evangéliumban megfogalmazott ígérete felé néz!”³⁵⁵

6.4. Buttrick módszertana: a „mozzanatok”-ra épülő prédikációstruktúra

Ha van valaki, akinek neve egybefonódik fő művével, az David Buttrick. Magnum opus-a, *Homiletic: Moves and Structures* két oldal híján ötszáz oldalas könyv, csak összehasonlításként, Eugene Lowry *The Homiletical Plot*-jának első kiadása alig százoldalas volt.³⁵⁶ Akár két kötetben is kiadhatta volna, hiszen a mű tulajdonképpen két könyvet foglal magába: az egyik a prédikáció alkotórészeiről szól, a másik a prédikáció struktúrájának elméleti megalapozásáról. A könyvről a hátlap tanúsága szerint a *Preaching* homiletikai szakfolyóirat azt írta: „A *Homiletic* a

³⁵² *uo.*

³⁵³ BUTTRICK, David G.: *A Captive voice*, 105–106.

³⁵⁴ BUTTRICK, David G.: *Preaching Jesus Christ*, 44.

³⁵⁵ BUTTRICK, David G.: *A Fearful Pulpit*, A Wayward Land, in: GRAVES, Mike (ed.): *What's the Matter with Preaching Today?* Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2004, 49. Erről írja Barbara Brown–Taylor, hogy „Ez az Isten jön felém a Bibliából – nemcsak a múlt, hanem a jelen és a jövő Istene, és a Vele való közösségünkről szóló ígéretének nincs lejáró szavatossági ideje.” – Vö. BROWN–TAYLOR, Barbara: *The Preaching Life*. Cambridge, Boston, Massachusetts, Cowley Publications, 1993, 53.

³⁵⁶ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1987. Buttrick szarkasztikus humorára jellemző az a megjegyzése, hogy könyve megírása után, a felesége, akinek legfőképpen dedikálta a művét, azt mondta az elolvasása után, hogy annyira vaskos, hogy majd jó lesz valahol ajtó-kitámasztónak! – Vö. BUTTRICK, David: *Homiletic Renewed*, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 105.

modern idők legenciklopédikusabb munkája.” Buttrick az *Előszó*ban azt írja: „Az én homiletikai megközelítésemet ’fenomenológiaiainak’ írják le. A szó nehézkes. Semmilyen értelemben véve nem vagyok képzett fenomenológus. De érdekel az a mód, ahogyan a nyelv formálódik az emberi tudatban. Tehát mindkét részben próbálom leírni, hogy a prédikációk hogyan történnek meg a tudatban: a te prédikátori tudatodban, illetve a gyülekezetnek mint hallgatóságnak a tudatában. A megközelítésem Szent Pál [sic!] prédikátoroknak mondott szlogenéből származik: ’A hit hallásból van.’”³⁵⁷

Az Új Homiletika eddig tárgyalt képviselőihez hasonlóan, Buttrick is abból indul ki, hogy nem lehet a prédikáció tartalmáról a formája nélkül beszélni. Minden bizonnyal ő az az amerikai homiletikus, aki a legtöbb figyelmet szentelte a formának, főleg a forma és a prédikáció hallgatása közti kapcsolatot vizsgálva. Azt akarta tudni, hogy vajon a prédikáció hogyan formálja a hitet a hallgatók tudatában. „A prédikáció struktúráknak a gyülekezeti tudaton keresztül kell mozogniuk, mint egy sor gondolat, olyan technikai tudással elképzelve, amely a hitet formálja.”³⁵⁸ A fenomenológiai megközelítés számára azt jelenti, hogy ő azt vizsgálja, hogy a nyelv hogyan formálódik a gyülekezetnek mint közösségnek a tudatában. Ő maga erről azt mondja, hogy „a prédikátorok szavakat használnak. Tehát a prédikálás újrafogalmazhatja a világot a tudatban, és megváltoztatni az identitást: a prédikálás képes egy hit-világot teremteni az emberi tudatban.”³⁵⁹

Buttrick szerint a prédikáció az emberi tudatban „történik”, tehát ahhoz, hogy ez létrejöjjön, egy elmondott prédikációnak „meg kell nyomnia egy gombot” (*to push a button*) a hallgatóság fejében. A hagyományos prédikációk ott tévedtek, hogy leírták ugyan a világot, de azzal nem számoltak, hogy a valós dolgok különbözőképpen formálódnak a tudatban. Megfeledeztek arról, ami pedig rendkívül fontos: „az evangéliumot formálni a tudatban.”³⁶⁰

Buttrick egyszerű analógiát használ, mely szerint az emberi agy úgy működik, mint egy filmkészítő kamera. Ennek nyomán minden, ami a világban történik, az emberi tudat „lencsén” keresztül megfigyelhető. Ezt azonban nem könnyű „lefilmezni”, a filmkészítés minden technikáját fel kell használni ahhoz, hogy a világ történései érthetőek legyenek. Buttrick a filmtechnika szakkifejezéseit veszi kölcsön, amidőn azt mondja, hogy „fókuszálni” kell, azaz meg kell találni azt, amire érdemes „ráközelíteni”. „Széles látószögű lencsét”, vagy „kis lencsét” kell használni a világ megfigyeléséhez, attól függően, hogy mit akarunk megfigyelni. „Szűrőket” alkalmazhatunk, amelyekkel megsűrjünk a megnézendőket, változtathatjuk a „látószöveget”, és ez újabb és újabb perspektívákat nyithat meg előttünk. A képet – akárcsak egy művész – meg is komponálhatjuk, lényeges, hogy ne „állóképeket”, hanem mozgásban levő eseményeket „rögzítsünk.” Buttrick ezt a technikát az ígehirdetésre készülő prédikátornak ajánlja, aki szerinte olyan, mint egy filmkészítőnek az asszisztense, aki segít az alkotásban. Amikor a prédikátorok értelmezik az Írásokat, abban olyan „megértési mezőket fedeznek fel, amelyeket a Kijelentés szimbólumai hoznak létre”, és a feladatuk az lesz, hogy úgy mutassák be, hogy a hallgatók az „agyuk filmjére” tudják venni.³⁶¹ Így jön létre az a prédikáció, amelyben a gondolatok egymást követik, és ezt a hallgatók egy ezt egy „klikkeléssel” rögzítik az agyukban.

³⁵⁷ *i.m.*, xii.

³⁵⁸ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Westminster, John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1989, 101.

³⁵⁹ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 20.

³⁶⁰ GREENHAW, David: The Formation of Consciousness, in: LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as a Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1996, 16.

³⁶¹ Vö. LONG, Thomas: *The Witness of Preaching*, 101.

Ha a prédikáció rosszul van felépítve, akkor a hallgatók csak néhány esetleges pillanatképpel maradnak. Ha jó a felépítése, akkor egy diafilm-szerű képsorral maradnak, amelyek egymás után következnek, és összefüggő történetet adnak ki. Buttrick ezt az összefüggő képsort „mozzanat”-nak (*moves*) nevezi.³⁶² Ő maga így vall erről: „Kíváncsi lettem, hogy az emberi tudatban hogyan állnak össze a gondolatok. Az eredménye ennek egy ’mozzanat’-nak nevezhető mozgó rendszer volt, amelyek különböző ’logikák’ alapján állnak össze. Az ilyen prédikációk elmondása közben éreztem, hogy meglepő módon ezek fokozzák a figyelmet, és jobban meg is maradnak. Sőt, egy ilyen mozgó rendszer megadta azt a szabadságot, hogy a szándékot teljesítve, a tudatban különböző modelleket hozzak létre, egyszóval, hogy megváltozzon a gondolkodásmód.”³⁶³

Buttrick a *mozzanat* szó használatával már jelzi, hogy szakít „a régi”, pontokban gondolkodó prédikáció hagyományával. Szerinte a prédikációkban gondolatok következnek egymás után, és maga a prédikáció nem más, mint „a nyelv mozgásfolyamata egyik gondolattól a másikig.”³⁶⁴ Azért tartja fontosnak a *mozzanatok* szerinti prédikálást, mert szerinte a hallgatóság figyelmét nem lehet négy percnél hosszabban fenntartani, és ezért egy átlagos prédikációidő alatt, amit ő húsz percnek gondol, maximum öt-hat gondolatot lehet kifejtetni, és ez csak egy alaposan megtervezett *mozzanat* által lehetséges. Egyik korábbi írásában azt vallotta, hogy saját tapasztalata az, hogy „három percem van valamit ’elültetni’ a gyülekezet tudatában. [...] Rájöttem, hogy mozzanatban kell beszélnem. [...] Rájöttem, hogy a Biblia nem történelem, hanem mozgásfolyamatok, cselekmények (*plot*) sorozata”³⁶⁵

Szerinte minden mozzanatnak van egy formája, egy belső „dizájnja”, amit meghatároz elsősorban a prédikátor teológiai értelmezése, a világban megtapasztalható dolgok, és az ezek közötti ellentét. A prédikáció tehát a világban megélt tapasztalat, a teológiai értelmezés és az ezek metszéspontjából született bemutatási stratégiából jön létre. Szerinte ebben a folyamatban a stratégia megalkotása a legnehezebb, a prédikátornak „izzadni kell, mint a szenteknek”, ahhoz kigondolja, hogy miként fogja a világbeli tapasztalatot bemutatni az ő teológiai értelmezésével összhangban.³⁶⁶ A *mozzanatot* ő „képekben kigondolt teológiá”-nak nevezi, ami pár mondatból áll, és egy precíz logika köti össze. Perspektívát nyit, és megszabja a prédikáció hangulatát is.³⁶⁷

Buttrick szerint minden mozzanat három nélkülözhetetlen részből kell hogy álljon: kijelentés, kifejtés és lezárás. Ez a „szendvics-struktúra”.³⁶⁸ Ennek Buttrick felfogásában retorikai alapja van, megfelelő logikája és stratégiája. Szerinte a keresztyén prédikálásban felszínre kell hozni (*bringing out*) a keresztyén meggyőződéseket (*convictions*), azaz azokat a „normákat”, amelyeket az egyház elfogad. Kell foglalkozni azokkal a képzettársításokkal (*associates*), amelyek a keresztyén értelmezés és a megélt tapasztalat között jönnek létre, azaz az evangéliumnak a mindennapi életben való megnyilatkozásaival. És végül kell foglalkozni ezeknek a társításoknak a szétválasztásával is, azaz a keresztyén életformát meg kell különböztetni az emberi közösség konvencionális ethoszaitól. A prédikáció mozzanatai ebből az

³⁶² A „moves” szót elég nehéz magyarra úgy lefordítani, hogy benne legyen ez a mozgást eredményező képsor, amit Buttrick hozzá rendel. „Mozzanat”-nak fordítja Percze Sándor a *Dramatizált homiletiká*-ban, Literáty Zoltán is ezt a kifejezést tartja megfelelőnek, én magam sem találtam ennél jobbat. – Vö. NICOL, Martin: *Dramatizált homiletika*. (ford. Percze Sándor). Budapest, Luther Kiadó, 2005.; LITERÁTY Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsoltuk és jelenkori lehetőségeik*. Budapest, 2009.

³⁶³ BUTTRICK, David G.: On Preaching a Parable. The Problem of Homiletical Method, in: *Reformed Liturgy and Music* 17 (1983), 18–19.

³⁶⁴ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 23.

³⁶⁵ BUTTRICK, David G.: *On Preaching a Parable. The Problem of Homiletical Method*, 16.

³⁶⁶ *i.m.*, 34.

³⁶⁷ LONG, Thomas G.: The Significance of David Buttrick’s Homiletic, in: *Homiletic* 12. 2 (1987), 3.

³⁶⁸ Wesley O. Allen nevezi így a „mozzanatot”. Vö. ALLEN JR, O. Wesley: *The Renewed Homiletic*, 16.

„alapvető keresztény retorikából” fog kinőni, ami „felszínre hozza”, a „tapasztalattal szembesíti”, és a „mindennapitól megkülönbözteti” a keresztény értékeket.³⁶⁹

Buttrick azt is mondja, hogy ezekhez az alapvető retorikai megközelítésekhez megfelelő nyelvezet is szükséges, amely szintén a tudatban fog változást előidézni. A mozzanatok kidolgozásához történelmi távlatokban kell gondolkodni, az emlékezetre lehet hagyatkozni, a társadalmi történéseket kell megfigyelni, illetve személyes impulzusokat kell figyelembe venni. Ilyen értelemben vezeti be az „időbeli”-, „térbeli”-, „szociális”- és „személyes retorikai stratégiák” kifejezéseket, amelyeket a mozzanatok megtervezésében használni lehet. A történelem tanulmányozása, a világ megfigyelése, az emberi psziché megnyilvánulásai tartoznak ide, és ezeknek a megértése fogja alakítani azt a nyelvezetet, amelyet a prédikációban használni fogunk.³⁷⁰

Az előbbieket alapján, Buttrick azt ajánlja, hogy minden mozzanatban legyen egy nyitó kijelentés, legyen benne egy alapos kifejtés, illetve legyen megfelelően lezárva, az alábbiak szerint:

1. Nyitó kijelentés (*opening statement*) – Ez egy olyan, alaposan kidolgozott mondat, amely világosan és érthetően összefoglalja a mozzanat lényegét, és bevésődik a hallgatók tudatába. Például egy ilyen mondat: „Mindannyian bűnösök vagyunk”. Ezt a hallgatóknak „le kell fényképezni”, azaz rögzíteniük kell a tudatukban. Fontos, hogy ne a levegőben lógjon, hanem szervesen kapcsolódjon az előző mozzanathoz.

2. Kifejtés (*development*) – Ez a rész a mozzanat „velejét” alkotja, ahol ki kell fejteni a fő gondolatot, azt be kell mutatni tisztázás vagy éppen illusztráció révén.

3. Lezárás – (*closure*) – Ez a mozzanat befejező része, amelyben újra meg kell fogalmazni a fő gondolatot, és jelezni kell a hallgatóságnak, hogy itt a mozzanat vége. Ez az a rész, ahol a kamera blendéje zárul, és a film tovább forog egy újabb mozzanat felé.

Buttrick szerint érdemes a prédikációban az „ellenállást” (*opposition*) is megszólaltatni, mert ez egyrészt arról árulkodik, hogy a lekipásztor „ebből a világból való”, azaz érzi-látja, hogy milyen világban van szükség az evangéliumra, másrészt a hallgatók mindenféle kulturális-, társadalmi-, és vallási ellenérzésekkel jöhetnek a templomba, amelyeket okosan elhelyezett mondatokkal – Buttrick ezt a zene világából kölcsönvett fogalommal „ellenpontozások”-nak (*contrapuntals*) nevezi – „le lehet szerelni”. Arra is jók, hogy általuk a prédikátor világosabban is látja, hogy hallgatóságának milyen esetleges kérdéseire kell a prédikációban „válaszolni.”³⁷¹

Buttrick figyelmeztet, hogy az emberi tudat olyan, mint egy kamera lencséje. Éppen ezért, a prédikátornak tudnia kell, hogy a mozzanatokban, főleg azoknak a kezdetén, a beszélő a „gyülekezeti tudat lencsáját” egy bizonyos irányba fordítja, és „beélesíti a fókuszt.” Éppen ezért, egy mozzanat nyitómondata nagyon fontos. Fontos a mozzanat megállapító, kijelentő mondata is, amelyről szabály, hogy össze kell kapcsolja a mozzanatok, és meg kell mutassa a mozzanat perspektíváját (vagy nézőpontját), sőt meg kell határozni hangulatát is. A köztük levő szünet fontos, mert a hallgatók ott újrafókuszálnak. „Egy alaposan megtervezett mondatban arra kell

³⁶⁹ *i.m.*, 42.

³⁷⁰ *i.m.*, 43.

³⁷¹ Vö. BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 30., 47–48. Ez a motívum megtalálható a német homiletikus Rolf Zerfass-nál is, aki a prédikáció készítésének a folyamatában szintén ajánlja „az evangéliummal való szembenállás” megírását, mint ami a kortűnet pontos diagnózisa lehet, melynek alapján a prédikátor pontosan tudja, hogy az evangéliumot mivel szemben, vagy mi ellenében kell megszólaltatni. Vö. ZERFASS, Rolf: *Nevedet hirdetem. A homiletika alapelemei*. Budapest, Szent István Társulat, 1994, 74.

fókuszálunk a gyülekezeti tudatot, hogy megalapozza a logikát, a hangulatot és a perspektívát”, mindezt természetesen a prédikációra vonatkoztatva.³⁷²

Érdemes megnézni, hogy Buttrick ezt a gyakorlatban, egy prédikáció részletének mozzanatában, miként mutatja be:

„Nytó kijelentés A: „A legtöbb keresztény manapság az egyházban nőtt fel. Lehet, hogy bár néhányan közülünk más városokban születtünk, mégis ugyanaz az egyházi háttérünk. Nem tudunk olyan esetet, hogy valaha ne lettünk volna egyházi emberek.

Ellenpont B: Természetesen, lehet, hogy nem kellene büszkék legyünk erre. Lehet, hogy azok az afrikai egyházak egészségesek, amelyek naponta több száz betérővel gazdagodnak. Lehet, hogy ezek izgalmasabbak, mint mi vagyunk, mert olyanok, mint az első századi keresztények.

Nytó kijelentés kifejtése: De, mi azok vagyunk, akik vagyunk. Legtöbben az egyházban nőttünk fel. Gondoljatok vissza az elmúlt évekre! Nem fogtok emlékezni arra a napra, amikor gyermekként megkereszteltek, lehet, hogy pontosan ebben a templomban. De emlékezhetek arra, hogy ebben a templomban voltak gyerekek. Emlékeztek arra, hogy izegtetek-mozogtatok a prédikációk alatt, emlékeztek a gyermeknapi látványosságokra, vagy arra, hogy hogyan fogócskázatok a tanácsteremben? Gondoljatok csak vissza a vasárnapi iskolás tanítótokra! Gondoljatok a Mózesről, Pálról, és mindenek felett a Jézusról hallott történetekre! Emlékeztek arra, hogy később, amikor nagyobbak lettetek, milyen büszkék voltak a szüleitek, amikor felálltatok a templomban, és azt mondtátok, hogy 'Hiszek!', és attól fogva már felnőtt egyháztagnak számítottatok? Van egy-két közös emlékün, nemde?

Lezárás A: Megkereszteltek, tanítottak, istentiszteleteken vehettünk részt. Egyházi emberek vagyunk. A legtöbb ember manapság hitben nőtt fel.”³⁷³

Meg kell figyelni Buttrick szerkesztési stílusát, azt, hogy a kezdő mondat a lezársban megismétlődik, és azt is, hogy nem lehet háromnál több kifejtés a rendszerben – mindez abból a megfontolásból, hogy az ember nehezen tud megbirkózni ennél több al-rendszerrel. Buttrick azt mondja, hogy a mozzanatok egységet kell alkossanak, ami abból látszik, hogy egy mondatban a lényege összefoglalható. Az ismétlés fontos, mert általában ez marad meg az emlékezetben. Erőteljesen kell kezdeni, és erőteljesen kell lezárni a mozzanatot. Figyeljük meg: Buttrick mesél, miközben az egyéni tapasztalat révén a kollektív tudatot idézi meg, és valamilyen közös értékre irányítja a figyelmet. A részek között összhang van, még az „ellenpont” sem lóg ki a sorból, mert olyasmit tartalmaz, amit mindenki saját gondolatának érezhet. Az átmenet könnyed, a fő mondanivaló megragad az emlékezetben, a hallgató érzi, hogy figyelni tudott. Nem „pontokban” hallotta a mondanivalót, hanem olyan „mozzanat” által, amelyben logika van, a beszélgetés logikája. Figyelme megpihent, következhet az újabb mozzanat.

Buttrick a teljes prédikációra nézve is kigondolt egy stratégiát. Számára prédikációnak az a feladata, hogy „tegyen valamit” a hallgatóság tudatában. Ezt ő maga is csak egy módon látja kivitelezhetőnek: ha Lowry-hoz hasonlóan „cselekménysor”-ban (*plot*) fejt ki mondanivalóját, méghozzá a mozzanatok összefűzése révén. „A prédikátornak meg kell tanulni kifejtetni és összekötni a mozzanatok ahhoz, hogy a prédikáció elvégezze a maga munkáját.”³⁷⁴

Buttrick azt mondja, hogy egy jó prédikációnak arra kell törekednie, hogy a tudatban létrehozson három állapotot. Ez a három állapot a közvetlenség (*mode of immediacy*), a reflexió

³⁷² *i.m.*, 39–40.

³⁷³ *i.m.*, 44–45.

³⁷⁴ ALLEN, Ronald J.: Homiletic. Moves and Structures, in: *Encounter* 51.1 (1990), 69.

(*mode of reflection*) és a praxis (*mode of praxis*) állapota. A közvetlenség vagy azonnaliság állapota nála azt jelenti, hogy a bibliai narratíva azonnal hat az emberi tudatra, és így a hallgató azon nyomban újraélheti a történetet. Ebben az esetben a prédikáció mintegy válaszol a textus mondanivalójára úgy, mintha a hallgató tenné azt. A reflexió állapota azt jelenti, hogy a prédikátor nem közvetlenül a textust prédikálja, hanem a bibliai szövegre reflektáló gondolatait és érzéseit mondja el úgy, mint egy képgalériában látott képpel kapcsolatos érzéseit írja le az ember néhány nappal a képtár meglátogatása után. Buttrick szóhasználatában „kortárs értelmezési struktúrát” hozunk létre a reflexió folyamata által. A praxis állapotában a prédikátor azt a homiletikai szituációt veszi alapul, amely a hallgatók élethelyzetét vizsgálja, és ezt a „keresztény tudatosság” fényében megpróbálja értelmezni. Itt Buttrick figyelmeztet, hogy a keresztény prédikáció nemcsak a bibliai szöveg, hanem a „szituáció hermeneutikáját” is jelenti.³⁷⁵

Ez a három állapot Buttrick-nál azt jelzi, hogy szakítani akar a „régii homiletika” módszertanával, ahol „kánonként” fogadták el az exegézis–explicáció–applikáció folyamatot, azaz a textus értelmezését, magyarázását és alkalmazását. Ennek ugyanis az volt a hátulütője, hogy egy változatlan prédikációs formát hozott létre. Az exegézis kimerült néhány keresetlen szóban a textus bibliai háttéréről, az applikáció pedig a textusból kiragadott egyetlen gondolatnak a kissé erőltetett alkalmazása volt a gyülekezet életére. A „racionális filozófia eme megkövesedett maradványát” Buttrick átírja, méghozzá abból a megfontolásból, hogy Istenről nem lehet objektív nyelvezettel úgy beszélni, mintha egy „harmadik személyű objektum” lenne. „Az értelmezés mezeje” (*field of understanding*) szimbólumok révén jön létre, és mindez úgy, hogy az ember reagál közvetlenül az élményre (*immediacy*), vagy esetleg később reflektál erre (*reflection*), vagy éppen a megértés által másként fog tekinteni a világra (*praxis*). Ezek a „fázisok” nemcsak különböző nyelvezetet, hanem különböző felépítésű (*design*) prédikációkat is eredményeznek.³⁷⁶

Buttrick sok-sok példával mutatja be ezeket a különböző „dizájnú” prédikációkat.³⁷⁷ Bár azt mondja, hogy „a prédikálás nem művészet”, az általa ajánlott prédikációs struktúrák elkészítése igazi „művészet” lehet mindenkinek, aki az ő módszerét szeretné gyakorlatba ültetni, mert megvalósítása nem könnyű. Biztatásul a könyv utolsó mondatait idézzük: „Van egy titkos rácsodálkozás a prédikálással kapcsolatosan: keményen dolgozunk, tanulmányozunk, kutatjuk Isten és a szeretet misztériumát, majd – egy bizakodó gyermek naivitásával, egy megtört ember megtörtségével, amellyel beszélni akar a teljességhez, vagy mindkettővel – egyedül a kegyelemre hagyatkozhatunk. Mire másra is tudnánk? Arra lettünk kiválasztva, hogy Isten saját Igéjét szóljunk. Ne csodálkozzatok azon, ha évről évre a prédikálás terror és boldogság.”³⁷⁸

6.5. David Buttrick homiletikájának kritikai értékelése

Úgy gondolom, hogy David Buttrick homiletikájának kutatója gondban lehet, amikor értékelni próbálja ennek a nagy tudású homiletikusnak a munkásságát. 2001-ben én magam is küszködtem a módszer megértésével, amikor a berkeleyi *Dominican School of Philosophy and Theology* tanára, Father Michael Monschau fél éves kurzusban próbálta megmagyarázni Buttrick *Homiletic*-jének kulcsfogalmait. A *moves*, a *mode of praxis*, az *image grid* kifejezések csak úgy

³⁷⁵ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 321–329.

³⁷⁶ *i.m.*, 319–321.

³⁷⁷ A különböző „módok”-ban készíthető prédikációk bemutatására nincs mód, de a Buttrick bemutatását követően közlök egy Buttrick prédikáció-fordítást.

³⁷⁸ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 459.

röpködtek a levegőben, és én hiányos angol nyelvtudásomnak tudtam be azt, hogy alig értem a vezető tanár által rendkívül felmagasztalt homiletikus módszerét. Aztán kiderült, hogy ezzel nemcsak én vagyok így, hanem az angol anyanyelvű diáktársak is, akik úgy gondolták, hogy bár a módszer érdekes, mégis annyira nehézkes és elvont gondolatokkal van teletűzdelve, hogy legfeljebb csak kuriózumnak lehet minősíteni. Monschau professzor azonban azt hangoztatta, hogy Buttrick módszere és terminológiája igencsak érthető, legfeljebb a homiletika területén járatlan „novice”-k ijednek meg tőle, a tapasztalt prédikátorok közül sokan – köztük ő maga is – előszeretettel használják, mert azt tapasztalták, hogy a gyülekezet tudatában valóban megszületnek azok az „események”, amelyeket a Buttrick fenomenológiai megközelítése indukál.

Ma, mintegy tizennégy évvel később, az értékelést ez a kettősség továbbra is meghatározza. Egyrészt ma már számomra is sokkal világosabb, hogy Buttrick mit ért a fenomenológia homiletikai alkalmazása alatt, másrészt továbbra is azt érzem, hogy ez a módszer elriaszthatja még a kísérletező kedvű gyakorlott lelkészeket is, nemhogy a teológiai hallgatókat vagy a frissen végzetteket. Richard Eslinger megerősít ebben a kételkedésben: „Mégha az alapvető irányelveket [a lelkész] el is sajátítja, a nyitó kijelentés és lezárási rendszer technikai kérdései, a konceptuális anyagok és képi jelleg interakciója, és a perspektivitás lesújtóan hatnak a pályakezdőkre.”³⁷⁹

Nézzük hát David Buttrick homiletikájának pozitív vonásait, és fogalmazzuk meg fenntartásainkat is:

Pozitívumok:

▪ Mindenek előtt, fontos elmondani, hogy számomra rendkívül szimpatikus Buttrick kritikája a huszadik századi prédikálásról. Az „unitárius fül” számára nagyon ismerősen csengenek Buttrick azon gondolatai, amelyekben *azt szóltatja meg, hogy a huszadik századi prédikálás egyik nagy bűne az volt, hogy megszűnt a szószerű prófétikus dimenziója*, hogy a prédikátorok nem akartak tudomást venni az ötvenes-hatvanas évek nagy társadalmi változásairól, hogy közömbösek maradtak a háború, a szegénység, a faji elnyomás, a nők helyzete, egyszóval a „világ dolgai” iránt. A társadalmi és világi szerepvállalást mindig is fontosnak tartó unitárius felfogásunkkal összecseng Buttrick-nak az a meggyőződése, hogy nem lehet a prédikálást a Biblia világára leszűkíteni, hanem az élet történéseit kell a Biblia fényében megvizsgálni, és az evangélium hirdetése és megélése révén kell Istenországa munkásaiként tevékenykedni. És az is tetszik, hogy arra buzdít, hogy az evangéliumot szólni kell a szekuláris világnak, úgy, hogy megpróbálunk szóba állni vele, megpróbáljuk megérteni, és felajánlani neki a vallásos ösvényt. És az is tetszik, hogy *Buttrick a biblikus prédikálás és megújításának híve, aki úgy gondolja, hogy van relevanciája a bibliai értékeknek a mai világban is.*

▪ Számomra Buttrick homiletikája abban hozott megerősítést, hogy ebben *a vizuális korban a szavaknak még mindig van ereje*. A Pál apostoli „*a hit tehát hallásból van*” (Róm 10,17a) régi figyelmeztetését sikerül úgy újrafogalmaznia, hogy *a mai igehirdetőt megerősíti abban, hogy prédikálásának értelme van*, az isteni üzenetet átadandó emberi szó ma is hatást vált ki a hallgatóságban. Az is tetszik, amikor azt mondja, hogy „a prédikátorok nem poéták, de egy költő szemével kell nézniük a dolgokat”, és hogy *legfőbb eszközünk a nyelv, amelynek ereje ma is csodákra képes.*³⁸⁰

³⁷⁹ ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*, 26.

³⁸⁰ BUTTRICK, David G.: *Homiletic: Moves and Structures*, 170. Paul Scott Wilson hasonlóan írja: „Bizonyos értelemben, a prédikátor olyan, mint a költő, legalábbis oly módon érzékeny a nyelv és annak korlátai iránt, hogy értelmezi, majd általa képes új világokat felmutatni.” – Vö. WILSON, Paul Scott: *Postmodernity and preaching*, in: *Touchstone* 32.1 (2014), 18.

▪ Buttrick érdeme az, hogy olyan *komplex rendszerrel ajándékozta meg a homiletikát*, amely mind a mai napig hatással van az amerikai szónokokra, elég csak megnézni néhány egyetem curriculum-át, ahol Buttrick művei kötelező irodalomként szerepelnek, prédikációíró módszerét pedig felekezettől függetlenül tanítják.³⁸¹

▪ Buttrick attól egyedi, hogy ő volt az első homiletikus, aki *a fenomenológia filozófiai irányzatának homiletikai alkalmazhatóságát egy átfogó rendszerre formálta*. Gadamer nyomán vizsgálta, hogy a prédikálás nyelve miként formálja a hitet a hallgatók tudatában. Lehet vitatni, hogy ezt mennyire érthetően tette, de tény, hogy nagyon következetesen a prédikáció megalkotását abból a szempontból javasolja, hogy nyelve a hallgatóság tudatában megfelelő hatást váltson ki. Érdekes, hogy bár úgy emlegetik, mint a fenomenológiai homiletika atyját, ő maga tiltakozik e megnevezés ellen. Buttrick valójában arra kíváncsi, hogy a beszélt nyelv milyen dinamikát idéz elő a hallgatói tudatban, és ennek körüljárása után egy komplex módszert ajánl követőinek.

▪ Egészen újszerű az is, és mindenképpen Buttrick javára írandó, ahogyan *a filmművészetből vett analógiával az emberi tudatot egy kamerához hasonlítja*, és ennek alapján *magyarázza meg a prédikációkészítés új módszerét*. Ez az analógia sokat segít a megértésben, mert a legtöbb ember manapság már ismeri a különböző fényképezőképek vagy éppen videokamerák alapvető funkcióit, és könnyen megérti, hogy miért fontos a „látószög”, a „fókuszálás”, a „blende-nyílás” (még akkor is, ha ez inkább a digitális korszak előtti fényképezéshez tartozik!), mit jelent „zoom-olni” vagy „szélesvásznú technikát” használni. Olvasása közben, az ember könnyen megérti, hogy a bibliai értelmezést követő prédikációírásban mit jelent például a „részletekre fókuszálni”, mit jelent „szélesebb képet nyújtani”, vagy a prédikálásban mit jelent „különböző látószögből” bemutatni dolgokat.

▪ Mindenképpen az érdekem közé sorolandó, hogy Buttrick *sürgeti a retorikához való visszatérést*, mégpedig a „keresztény retorikához” való ragaszkodást. „Nem véletlenül tartják homiletikáját [...] visszatérésnek a 19. századi homiletikai retorika aranykorához.”³⁸² Ez a visszatérés nála nagyon sajátos – az ő felfogásában a keresztény értékek felszínre hozásából áll. Törekvése mindenképpen beleillik az Új Homiletika azon elképzelésébe, hogy a homiletika megújítása a retorikai tudásnak az újrafelfedezésétől is függ. Buttrick világosan látja, hogy a szavaknak és a mondatoknak megfelelő retorikai koncepcióban való elhelyezése a prédikátor számára lehetőséget biztosít arra, hogy befolyásolja azt, hogy mondanivalója a hallgatóságban milyen hatást váltson ki. Thomas Long ezt így fogalmazta meg: „[...] Egy bizonyos stílusban megkonstruált prédikáció bizonyos dolgot tesz a hallgatósággal, és empirikus megfigyelés által fölfedezhetjük, hogy a prédikáció mit cselekszik. Sőt, mivel a prédikátorok előzetesen meghatározhatják, hogy a hallgatóságra milyen hatással lesz egy bizonyos prédikációs stratégia – mondjuk egy személyes tapasztalathoz való viszonyulás vagy egy retorikai kérdésnek a használata –, ennek a stratégiának a használata teológiai kérdéssé válik. A prédikációk olyan dinamikus organizmusok, amelyek tartalmában, struktúrában, szándékban és funkcionalitásban is az evangélium formájához kell hogy hasonlítsanak. Ilyeténképpen, az, hogy valaki egy illusztrációt a prédikáció közepében helyez el vagy a végén, nem csak egy esztétikai kérdés, hanem teológiai és etikai döntéssé [is] lesz.”³⁸³

³⁸¹ Két kiragadott példa erre a *Boston University* vagy az *Abilene Christian University College of Biblical Studies* homiletika kurzusai. Vö. <http://bit.ly/1NA9sWn>; Vagy: <http://bit.ly/1XxTeMO> [Megnyitva 2015. november 29-én.]

³⁸² PÁNGYÁNSZKY Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században II., in: *Lelkipásztor* 82.4 (2007), 133.

³⁸³ LONG, Thomas G.: *The Significance of David Buttrick's Homiletic*, 4.

▪ Az is Buttrick javára írandó, hogy „*mozzanatai*” leírásában segít megérteni a *plot* (cselekményszöveg) fogalmát, akkor, amikor világosan látszik, hogy ezeknek a mozzanatoknak az összefűzése érthető cselekményt eredményez. Paradoxon, hogy bár módszere bonyolult, a cselekmény (*plot*) megalkotása nála sokkal lineárisabb, mint például Lowry-nál. Buttrick ugyanis azt mondja, hogy a mozzanatok sorrendje egy belső logika alapján kell hogy kialakuljon, nála nincsenek „hirtelen fordulatok”, illetve a hallgatóra bízott „kifejlet” sem jellemző, merthogy ő szereti pontosan megtervezni, hogy strukturált mondanivalója milyen hatást fejtsen ki a hallgatóban.

▪ Buttrick abban is beleillik az Új Homiletika törekvéseibe, hogy ő maga is *a hallgatóság felé fordul*, amikor a hallgatók tudatának empirikus vizsgálatát tartja fontosnak, ahhoz, hogy a prédikátor tudja, hogy milyen prédikációt kell készítenie. Nem annyira a hallgatók élethelyzete érdekli, mint például Craddock-ot, hanem az, hogy miként működik az emberi tudat, és abban hogyan lehet változást előidézni. Amint később látni fogjuk, ez a felfogása, komoly kritikára adhat okot.

▪ Buttrick módszerében talán az a leginkább tetszetős, hogy látszólag *egyszerű prédikáció-struktúrát javasol*, amikor azt mondja, hogy egy prédikációnak tulajdonképpen egy nyitó kijelentésből, egy megfelelően kidolgozott kifejtő részből, illetve egy-, a fő gondolatot ismétlő lezárásból kell állnia. Ez lenne a mozzanat. Hozzáteszi, hogy ezt három-négy percen belül megtenni, maximálisan öt vagy hat mozzanatot lehet összefűzni. Azt is mondja, hogy itt-ott egy „ellenpontot” is be lehet iktatni, ahol a fő gondolattal ellentétes véleményt lehet megírni. Ez így, első hallásra nem tűnik ördögösnek, talán még egy elsőéves hallgató számára is világos lenne. Igenám, de Buttrick ezt nem ilyen egyszerűen gondolja! Ez így túl sablonos lenne! A gondok akkor kezdődnek, amikor ezeket a struktúrákat elkezdi variálni, illetve a tudat megfelelő állapotba „hozása” érdekében bevezeti a „közvetlenség”, „reflexió”, illetve a „praxis” módban írandó prédikációk fogalmát. Ez az a pont, ahol Buttrick sokak számára kezd nehézkessé, sőt érthetlenné válni.

▪ Richard Eslinger hívja fel a figyelmet arra, hogy Buttrick nagy érdeme az, hogy *fenomenológiai megközelítésében a textus és a prédikáció „performatív” azaz cselekvést előidéző szándéka összetartozik*. Nála az exegetikai és homiletikai metódust nem szabad elválasztani. Ez nem azt jelenti, hogy szolgálai módon kell utánózni a perikópa struktúráját, hanem azt, hogy a prédikációnak a textus logikáját kell újrateremteni.³⁸⁴

Kritika:

• A legelső kritika az lehet, amit már jeleztünk, hogy a gyakorlati útmutatást kereső, új módszereket kipróbáló lelkész szempontjából nézve, *a metódus nehézkes*, amennyiben az egyszerű Kezdés – Kibontás – Lezárás által jelzett „mozzanat”-on túlmenően is alkalmazni akarja. Ha pedig csak a módszernek eme egyszerűsített változatát használná bárki, akkor nem mondhatja azt, hogy Buttrick teljes metodológiáját követi, merthogy ez ennél jóval túlmutat.³⁸⁵

• A második fenntartásunk az lehet, hogy „hagyományos” prédikációkat hallgatókként és mondókként nehezen tudjuk elfogadni azt, hogy Buttrick *nem egy-, a Bibliában található „isteni üzenet” átadása szemszögéből közelít a prédikációhoz, hanem nála a hallgatóság tudata a fontosabb*. Éppen ezért érezhetjük prédikációinak olvasása közben, hogy bár a mozzanatok

³⁸⁴ ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*, 43.

³⁸⁵ Buttrick egyik kritikusa, Francis C. Rossow azt mondja, hogy a könyvet két kötetben kellett volna kiadni. Az egyik lenne a *Homiletic*, amely érthető és világos, bárki használhatná, aki prédikációíró módszert keres, a másik lenne a *Moves and Structures*, amit érthetetlen kifejezései, zavaros dogmatikus megfogalmazásai miatt senkinek sem ajánl. Vö. ROSSOW, Francis C.: *Homiletic: Moves And Structures*, in: *Concordia Journal* 14.3 (1988), 323.

„dizájnya” tökéletes, és benne vannak mantraként ismételt mondatok, ezek nem a Biblia általunk „isteni üzenetnek” tartott mondatai, hanem mindig a lelkipásztor üzenete, aki valamilyen hatást szeretne gyakorolni a hallgatóira.

• Problémát jelent az is, hogy bár Buttrick azt mondja, hogy *fenomenológiai módszere sok előzetes kutatáson alapul, ennek nyomát sem leljük sem a Homiletic-ben, sem másutt.* Thomas Long, aki egyébként nagyon pozitívan viszonyul Buttrick-hoz, azt mondja, hogy az olvasóban rögtön ilyen kérdések merülnek fel: Milyen kísérletek alapján? Hol van ennek az eredménye? Ki alkotta a kontrollcsoportot? stb. – Ezek a kérdések jogosak, mert Buttrick megközelítése „oly mértékben függ ezektől az adatoktól, hogy ezeknek a mellőzése csökkenti a munkásságának a hatóerejét.”³⁸⁶ Ugyanezt rója fel Buttrick-nak John A. Melloh katolikus homiletika professzor is, aki szerint mindenképpen meg kellett volna jelölni ezeknek az evidenciáknak vélt kísérleteknek a forrását, mert ezek hiányában az olvasó csak fenntartásokkal fogadhatja el Buttrick érvelését.³⁸⁷

• Azt is felröhathatjuk Buttrick-nak, hogy eléggé *homályos az, amit ő a „tudatban történő hatás”-nak nevez,* mint prédikációnak motiváló ereje. Valójában sehol nem ad kielégítő magyarázatot arra, hogy mit is ért „tudat” alatt. Az általa használt szó, a „consciousness”, egyébként is több fordítási lehetőséget biztosít: tudat, tudatosság, gondolkodás, stb., de valójában sehol nem találunk magyarázatot arra, hogy ezt Buttrick pontosan hogyan érti.³⁸⁸ Azt az érvelést is el kell mondani azonban, hogy a homiletikai irodalomban még senki sem tudta megmagyarázni, hogy a nyelv hogyan működik a tudatban, és ennek a prédikáció számára milyen hatásai lehetnek, tehát addig, ameddig ez megtörténik, Buttrick-nak kell hitelt adni.

• Buttrick-nak a nyelv és a szavak iránti elköteleződése egyértelműen mutatja, hogy ő *az irodalomkritika elkötelezettje.* Buttrick egyik kiváló ismerője, Tim Sensing azt mondja, hogy „teológiája mélyen az Új Hermeneutikában gyökerezik”, és ebből fakadóan meglehetősen könnyedén „rázza le” bármely textusnak a történetkritikai elemzését, mindezt abból a megközelítésből, hogy bármely múltba fordulás a gyülekezeti tudat figyelmét megoszthatja.³⁸⁹ Ezt lehet úgy is értelmezni, hogy csupán *egyetlen megközelítésnek egy másik ellenében való előnyben részesítése Buttrick hermeneutikáját igencsak egyoldalúvá teszi,* mivel a bibliai szövegeket mindig egyféleképpen közelíti meg.

• Természetesen, azt is érzékelem, hogy a dialektika teológiával kapcsolatos *kritikus viszonyulása ellenszenves lehet Barth mai híveinek,* akik esetleg sértve érezhetik magukat Barth-ról szóló megállapításai miatt, amelyekben ugyan elismeri Barth rendkívüli elkötelezettségét a biblikus prédikálás iránt, de hiányolja, hogy nem vett részt a társadalom égető kérdéseinek a megválaszolásában. Az is világos, hogy Buttrick rendkívül sarkítottan fogalmaz több esetben is, – ez előadásai nézése vagy prédikálásának hallgatása közben is feltűnik az embernek – és ez bántó lehet sokak számára.

³⁸⁶ LONG, Thomas G.: *The Significance of David Buttrick's Homiletic*, 5.

³⁸⁷ John A. Melloh azt is elmondja, hogy David Buttrick, akivel barátság fűzi össze, egy telefonbeszélgetésben azt mondta neki, hogy a hivatkozások mellőzése a kiadó, a Fortress Press döntése volt. Emiatt elmarasztalja a kiadót, és kijelenti: „A lábjegyzet feltétlenül kell!” – Vö. MELLOH, John A.: *Homiletic: Moves And Structures*, in: *Worship* 62.3 (1988), 267–268.

³⁸⁸ Literáty Zoltán például „gondolkodás”-nak fordítja, mert szerinte ez a szó magában foglalja a *tudat, érzékelés, befogadás* jelentéseket is, illetve mert a nyelv és a gondolkodás szoros összefüggése a 20. századi nyelvészetben fontos kérdés. Vö. LITERÁTY Zoltán. *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*, 186. Én magam is gondolkodtam azon, hogy ezt a terminológiát használjam, de a fenomenológia azon törekvése, hogy a tudatban hozzon létre változást, arra ösztönzött, hogy inkább a „tudat” vagy „tudatosság” kifejezéseket részesítsem előnyben.

³⁸⁹ SENSING, Tim: *An Assessment of Buttrick's Homiletic*, in: *Restoration Quarterly* 35.3 (1993), 181–189.

Összegezve: A nehézkes szóhasználat, a bonyolultnak tűnő módszer, a fenomenológia jelenségének viszonylagos ismeretlensége ellenére, azt kell hogy mondjuk, hogy Buttrick munkássága meghatározó a huszadik század második felének amerikai homiletikájában. Hazai recepciója viszonylag jó, de módszerének alkalmazása egyelőre nem terjedt el.³⁹⁰ Úgy gondolom, hogy megfelelően felépített „mozzanatokra” idehaza is lehet prédikációt írni, de annak figyelembe vételével, hogy a fő gondolat a bibliai textusban levő üzenet legyen. A módszer bonyolított változatát nehezen kivitelezhetőnek tartom.

A Buttrick-ról szóló részt azzal zárom, amit a lelkészi hivatásról írt, ma is megszívlelendő módon: „A lelkészséget úgy tekintem, mint az értelemkeresés hivatását. A prédikálás és a tanítás az értelemkeresésről való beszéd módozatai. A lelkészek megpróbálják megérteni a dolgok jelentését nemcsak egy gyülekezet számára, hanem minden munkájukban. Ez azt jelenti, hogy a lelkészeknek mindennap kell tanulni, egész életükben. Megtehetik. [...] A lelkészek segíthetnek, értelmet adhatnak a programoknak, és az értelmezésben segíthetnek krízishelyzetben a kétségbeesett embereknek. Manapság a lelkészek szoronganak: túl sok elvárással szembesülnek. De nem feledhetik el elsődleges foglalkozásukat: az értelemkeresést és értelemadást.”³⁹¹

Ez az értelemkeresés és -adás nemcsak az elmúlt század, hanem a huszonegyedik század igehirdetésének programjába is belefér!

6.6. Prédikáció: Levél a fogságban levőkhöz

Az alábbiakban egy Buttrick-prédikációt közlök. Azt mondhatni, hogy jellegzetes Buttrick-beszéd mind stílusában, mind tematikájában. Öt mozzanatból áll, ezekhez kapcsolódik egy bevezető és egy befejező rész. A mozzanatok a szokásos séma szerint vannak felépítve: Bevezetés – Kijelentés – Kifejtés – Lezárás. Érdekesség, hogy minden mozzanatban, a Lezárás előtt van egy Kép, ami azonban nem illusztráció, hanem a mozzanat szerves része. Megmutatja, hogy nem is annyira bonyolult az általa ajánlott módszer. A beszédnek itt sincs megszólítása, illetve a végén nincs „Ámen”.

David G. Buttrick: Levél a fogságban levőkhöz³⁹²

Textus: „Így szól a Seregek Ura, Izráel Istene valamennyi fogolyhoz, akiket fogságba vitettem Jeruzsálemből Babilóniába: Építsetek házakat, és lakjatok bennük! Ültessetek kerteket, és egyétek azok gyümölcsét! Házasodjatok, születessenek fiaitok és leányaitok! Házassítsátok meg fiaitokat, és adjátok férjhez leányaitokat! Szüljenek azok fiúkat és lányokat! Szaporodjatok azon a helyen, és ne fogyjatok! Fáradozzatok annak a városnak a jólétén, ahová fogságba vitettelek titeket, és imádkozzatok érte az Úrhoz, mert annak a jólététől függ a ti jóléteitek is! Ezt mondja a Seregek Ura, Izráel Istene: Ne engedjétek, hogy rászedjenek benneteket a próféták és a jószok,

³⁹⁰ Buttrick-kal foglalkozó magyar nyelvű írások: LITERÁTY Zoltán: A fenomenológiai homiletika alapjai; David Buttrick „Homiletic – moves and structures” című műve alapján, in: BÉKÉSI Sándor (szerk.): *Ostium in Caelo, Jubileumi kötet dr. Bolyki János teológiai professzor 75. születésnapjára*. Budapest, KRE HTK, 2006, 170–180.; LITERÁTY Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*. Budapest, 2009. Kézirat.; MÁTHÉ-FARKAS Zoltán: Kísérlet a prédikáció nyitott műként való megalkotására, in: *Református Szemle* 102.1 (2009), 37–84.; Érdekességként jegyzem meg, hogy Szabó Árpád egykori unitárius püspök már egy 1989-es tanulmányában a „Felhasznált irodalom”-ban feltünteti Buttrick *Homiletic*-jét. Vö. SZABÓ Árpád: *Hogyan prédikáljunk a ma emberének*, in: *Keresztény Magvető* 95.1 (1989), 4–15.

³⁹¹ BUTTRICK, David G.: *Speaking Parables. A Homiletic Guide*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2000, xiv.

³⁹² BUTTRICK, David G.: A Letter to Exiles, in: ALLEN, Ronald J. (ed.): *Patterns of Preaching. A Sermon Sampler*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 1998, 89–92.

akik köztetek vannak, és ne hallgassatok az álomlátók álmaira! Mert hazugságot prófétálnak nektek az én nevemben. Nem én küldtem őket! – így szól az Úr.” (Jer 29,4–9)

„Ki választana el minket Krisztus szeretetétől? Nyomorúság, vagy szorongattatás, vagy üldözés, vagy éhezés, vagy meztelenség, vagy veszedelem, vagy fegyver? Amint meg van írva: "Teérted gyilkolnak minket nap mint nap, annyira becsülnek, mint vágójuhokat." De mindezekben diadalmaskodunk az által, aki szeret minket. Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket Isten szeretetétől, amely megjelent Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.” (Róm 8,35–39)

Bevezetés – Beginning: Néhány évvel ezelőtt a Life magazin megrendítő képet közölt. A képen egy arab fogoly volt, aki egy közel-keleti fogolytábor szögesdrótja mögött állt. Öltözete csak egy nadrágból meg egy elnyűtt vászoncipőből állt. Nyaka köré tekerve, egy láncon egy kulcs csüngött – egykori házának a kulcsa. Széttárt kezekkel állt, mintha azt kérdezné: „Hogyan is tudnék itt élni?” – Úgy tűnik, hogy manapság ugyanez a kérdés visszhangzik az egyházunkban is: „Hogyan tudunk itt élni?” „Hogyan tudunk itt élni, a szekuláris világba hurcolt foglyokként?” – Hallgassuk csak Jeremiás próféta levelét, amit a fogságban levőkhöz írt, mert az is megeshet, hogy éppen nekünk írta.

I.

Kijelentés – Statement: Fogság. Úgy tűnik, hogy ez a metafora ma az amerikai keresztényekre is illik. Foglyokként, számkivetetteként élünk a szekuláris világban.

Kifejtés – Development: Ó, pedig valamikor Amerikát igaz, hívő emberek népesítették be – puritánok New Englandben és katolikusok lent délen, Spanyol Floridában; holland reformátusok New York Cityben, német pietisták Kelet-Pennsylvaniában, arisztokrata anglikánok Virginiában. De most, Stephen Carter szavaival élve, a „hitelenség kultúrájában” élünk. Valamikor zúgtak a templomharangok vasárnap délelőttönként, ma az emberek istentiszteleti időben vendéglőkben villásreggeliznek. Valamikor dédnagyapánk Bunyan: *A zarándok útja*-hoz mérte magát, mi meg most előfizetünk a *Psychology Today*-re. A huszadik század elején az az ateistáknak tüntetniük kellett jogaikért, de az idők észrevétlenül megváltoztak, és ma bárki, aki istenhívő, készen kell hogy álljon magyarázkodni.

Kép – Image: Tony Kushner a Broadway-en az amerikai vallást olyan angyali seregnek ábrázolja, amint egy hatalmas Bibliába kapaszkodva azon ábrándozik, hogy mikor jön vissza Isten végre Amerikába, és vissza jön-e egyáltalán?

Lezárás – Closure: Fogság. „Hogyan élhetünk mi, keresztény emberek ebben a szekuláris világban?” – ez a kérdés foglalkoztat minket manapság.

II.

Kijelentés: Hallgassátok csak a körülöttünk megszólaló hangokat! Hallgassátok az egyházon belüli hangokat: „Hogyan éljünk?” – Tanácsokból nincs hiány.

Kifejtés: Néhány keresztény még most is a vallásos megújulás ábrándját keresi. Időnként a *Time* magazinban megjelenik egy-egy cikk a baby-boomerek vallásosságáról, és az egyházak elájulnak! De valahogy a megújulás sohasem történik meg, még Délen sem. Más keresztények csatlakoztak a militáns *Keresztény Koalícióhoz*, hogy politikai erővel vegyék vissza a szekularisták földjét. Amúgy csak csodálkozni lehet azon, hogy egy komoly védelmi költségvetésre szavazó, de a szegények számára előkészített jóléti programot megtorpedózó társaság kötelező imádkozást akar bevezetni az iskolákba, miközben antifeminista, homofób, a halálbüntetés híve, és ezek felett azt gondolja magáról, hogy ő képviseli Jézus Krisztus hangját

mindenütt! Természetesen, az is igaz, hogy néhány egyház a fennmaradásért küzd, manapság a túlélésre megy ki a játék.

Kép: Láttatok azt a karikatúrát, ami egy kongó gótikus templomot mutatott, ahol az első sorban két idős asszony, mögöttük egy öregúr ült, és a szószéken egy fiatal pap felemelt karral gesztikulálva mondta, hogy „eljön majd a mi időnk!”? Nevetünk, de csak halkán, mert ez az ígéret aligha lesz valósággá!

Lezárás: Száműzetésben saját földünkön. Hogyan élhetünk az Úrért egy ellenséges, szekuláris világban?

III.

Kijelentés: Jeremiás szól. Jeremiásnak, a prófétának van egy szava hozzánk.

Kifejtés: Hallgassátok: Építsetek házakat, és telepedjete le, ültessétek be kerteket, és egyétek gyümölcsseit. Házassodjatok, neveljete gyermekeket, unokákat és dédunokákat. Mert nézzétek, még a száműzetésben is Isten teremtményei vagyunk, ez a világ is tele van az ember javát szolgáló jó dolgokkal. Építsetek meg házaikat, neveljete gyermekeiteket, örüljete a föld gyümölcsseinek. Figyeld meg, Jeremiás nem keresztény gettókról beszél, mert Jeremiás tudja, hogy mindenütt, igen, még a fogságban is Isten teremtésének része vagyunk, emberek, akik embertársainkkal együtt élünk a földön.

Kép: Nemrégiben egy új szomszéd költözött mellénk. Üzletasszony, aki sokat költözködött már. Volt egy fotóalbuma azokról a házakról, amelyekben eddig lakott. Minden képen ott volt ugyanaz az asztal, és egy virágoskert. „Először a konyhaasztalomt viszem be, majd rögtön virágokat ültetek” – magyarázta. „Építsetek és plántáljatok, és örvendezzete a föld gyümölcsseinek” – mondja Jeremiás nekünk, huszadik századi keresztény embereknek. „Csatlakozzate az emberiséghez!” Mert mindenütt Isten teremtésének vagyunk a tanúi.

IV.

Kijelentés: Álljunk meg egy pillanatra, és kérdezzük meg: mi gerjeszti ezt a hitet? Hogyan lehet Jeremiás biztos abban, hogy ő Isten Igéjét szólja?

Kifejtés: Hallottátok, hogy kinek szól a levél? „Így szól a Seregek Ura, Izráel Istene valamennyi fogolyhoz, akiket fogságba vittem Jeruzsálemből Babilóniába.” Hallottátok? A foglyoknak, akiket én, Isten, fogságba vittem! Úgy beszélünk a szekuláris világról, mintha Istentől függetlenül növekedett volna. Nem, Isten valamilyen szinten részese a mi fogságba kerülésünknek. Megmentett minket a középkori egyházi triumfalizmustól? – Lehet. Vagy Isten rendelte el, hogy ha mi elhajlunk az isteni akarattól, akkor hitetlenségben fogjuk végezni? – Lehet. De a szekuláris világ is Isten világa, egy olyan világ, amit Isten szeret!

Kép – Image: Dr. Brown, egy század eleji presbiteriánus vezető felállt egy emelvényre a frissen alakult Egyházak Nemzeti Tanácsa előtt, és nagyot kiáltott: „Én hiszem, hogy az események felszíne alatt ott mozog Isten egyetemes céljainak sodrása!” Az ég szerelmére, a szekularizmus a protestáns reformációval kezdődött! A 19. század közepén vált -izmussá! És szétterjedt, és kiürítette a templomokat Európában, és most Amerikában is. A szekuláris világot a tudomány, az ipar, a szakszervezetek, az egyetemek és a politikai pártok, és igen, az egyházak alakították ilyenné!

Lezárás: És minden bizonnyal, Isten is ilyenek alakította. „Mindazon foglyoknak, akiket fogságba vittem.” Figyelj, a szekuláris világ is teljes egészében Isten világa.

V.

Kijelentés: Nos, képzeljete el, mi szolgálhatjuk Istent a szekuláris világban. A mi hivatásunk az, hogy Istent szolgáljuk itt és most.

Kifejtés: „Fáradozzatok a városnak a jólétén” – mondja Jeremiás. „Imádkozzatok érte az Úrhoz, mert annak a jólététől függ a ti jóléteket is.” Keresztények vagyunk, akik Jézus Krisztust követik. Emberként élt az emberi világban. Gyógyította a betegeket. Bátran szólt. Tanítványaiként, nekünk is a szolgálnunk kell a világot, a közös jóért munkálkodva. Nem elég csak egy vasárnapi iskolában tanítani, hanem a szegények között is kell. Okos iskolák kellene minden gyermek számára. Nem elég egyházi vezetőknek lenni, napjainkban politikai helyeken is hallatni kell a hangunkat. Amerika bajban van. Az a veszély fenyeget, hogy mi keresztények megmarkoljuk a Bibliánkat, és visszavonulunk a mi kedves, biztonságos egyházas miliókba, és ráhúzzuk fejünkre a hit takaróját. Nem, nekünk szólni kell Isten Igéjét a világban, annak a szekuláris világnak, amelyben élünk.

Kép: Néhány évvel ezelőtt a vasárnapi iskolás gyermekek készítettek egy nagy képeskönyvet. Közepén volt egy nagy kép olyan embereket ábrázolt, akik egymással szemben álltak, és meghajoltak, mint a pincérek szoktak. A kép alatt állt egy felirat: Isten országa. Minden pogány hely Isten országában található, és minden pillanat hasznos lehet felebarátaink számára.

Lezárás: „Fáradozzatok a városnak a jólétén” – éneklé az öreg Jeremiás –, „imádkozzatok érte az Úrhoz.” Mi ez, ha nem az Úr jósdája?

Befejezés – Ending: Tehát hogyan élünk a szekuláris világban mi, a hit fogságában levők? Letelepünk, és neveljük gyermekeinket, és mindannyiunk jólétén munkálkodunk. És ünnepeink – megtörjük a kenyeret, ajkunkhoz emeljük a poharat –, és ünnepeink mint Isten gyermekei, bízva a gondviselésben amely akár egy hatalmas mozgó áramlata Isten szeretetének, betölti életünket.

7. THOMAS LONG HOMILETIKÁJA

Thomas G. Long (1946–) az *Emory Egyetemen* a *Candler School of Theology* homiletika professzora, a rendkívül megtisztelő *Bandy Professor Emeritus of Preaching* cím birtokosa. Presbiteriánus lelkészként kezdte pályafutását, majd oktatóként a leghíresebb egyetemeken – *Columbia*, *Princeton* és *Candler* – tanított. 1996-ban a *Baylor Egyetem* beválasztotta az angolszász világ leghatékonyabb prédikátorainak tizenkettes, előkelő elitjébe.

Thomas Long művelt, elegáns ember, stílusa megnyerő. Jó előadó és kiváló szónok. Mondanivalója érthető, prédikálási stílusa élvezetes, az értelemre és az akaratra úgy tud hatni, hogy közben gyönyörködtet is.

Kérdés lehet, hogy Long vajon az Új Homiletikához tartozik-e? Tény, hogy nem szerepel az a mozgalom „oszlopai”-ként emlegetett „nagy nevek” között, sem az őket összegyűjtő legutóbbi seregszemplében³⁹³, de vannak már olyan vélekedések, amelyek egyértelművé teszik, hogy ő is az Új Homiletika jeles képviselője.³⁹⁴

Én magam úgy gondolom, hogy Thomas Long nélkül nem lenne teljes a huszadik századvég amerikai homiletikája. A dolgozat eddigi részeiben rámutattam arra, hogy az Új Homiletika képviselőinek egyik legszakavatottabb értője Thomas Long. Elemzi és kritikával illeti kortársait, mert érti őket, látja erőnyeiket és hibáikat is. Itt azonban nem áll meg, mert saját elmélete is van a prédikálás mibenlétéről, világos felfogása a prédikátor szerepéről, és jól kidolgozott módszertana a prédikációírással kapcsolatosan. Az alábbiakban látni fogjuk, hogy Long foglalkozik az Új Homiletika által felvetett formai kérdésekkel, érdekli a bibliai szövegek irodalmi formája, foglalkoztatja az, hogy kik a prédikáció hallgatói, és mi történik velük a prédikálás közben. Valószínűleg az lehet a „pechje”, hogy nem kapcsolódik nevéhez hangzatos kifejezés. Nem az ő nevével kötjük össze az Új Homiletika védjegyeinek számító „induktív”, „narratív”, „plot”, „mozzanat”, „fenomenológia” stb. szavakat. Ennek ellenére, véleményem szerint Thomas Long a huszadik század második felének egyik legkiválóbb amerikai homiletikusa, aki – számomra legalábbis – a legérthetőbben foglalta össze, hogy mi a feladata az igehirdetőnek, hogyan érdemes prédikálni, milyen prédikációs formákkal érdemes kísérletezni, hogyan kell megírni egy jó prédikációt. Számomra nem kérdés, hogy Thomas Long is az Új Homiletika egyik „oszlopa”. Az alábbiakban – munkássága ismertetése által – ezt megpróbálom bebizonyítani:

Thomas Long-nak 1989-ban jelent meg nagyszerű homiletika könyve, a *The Witness of Preaching*³⁹⁵, magyarul *A prédikálás tanúja*. Már a bevezetőjében tisztázza a papi mivolt lényegét, úgy ahogyan ezt nagyon sok homiletikusnak nem sikerült: „Amikor mi, akik prédikálunk, vasárnap reggel kinyitjuk a templom ajtaját, és meglátjuk a minket váró gyülekezetet, könnyen elfeledjük, hogy mi ezektől az emberektől, és nem ezekhez az

³⁹³ Vö. ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1987.; ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010.

³⁹⁴ Pl. Helge Stadelmann „az Új Homiletika kiegyensúlyozott képviselőjé”-nek nevezi. Vö. STADELMANN, Helge: The role of exegesis and biblical texts in preaching the New Testament: engaging with the 'New Homiletic', in: PAUL, Ian – WENHAM, David: *Preaching the New Testament*. Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2013, 238.; Hasonlóképpen nyilatkozik Charles Campbell is, aki Fred Craddock, David Buttrick és Henry Mitchell társaságában emlegeti. Vö. CAMPBELL, Charles L.: *Preaching from Memory to Hope by Thomas G. Long*, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 63.4 (2009), 416.

³⁹⁵ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989. A könyv az amerikai teológiai intézmények kedvelt homiletika tankönyve lett, és emiatt 2005-ben egy második kiadásra is szükség volt, amely az elsőnek egy bővített változata. Vö. LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2005.

emberekhez jövünk, valahonnan kívülről. Nem látogatók vagyunk Klérusföldről (*Clergyland*), nem is idegenek egy ismeretlen földről, sem a Teológusföld (*Seminary-land*) nagykövetei, vagy bármennyire is kedveljük a gondolatot, nem vagyunk próféták a vadonból, [hanem] Krisztus testének tagjai vagyunk, akik prédikálásra bízattak meg azok által, akiknek éppen beszélni akarunk.”³⁹⁶ Azt mondja, hogy a lelkészek „Isten embereitől jönnek”, merthogy Isten az egész egyházat hívta el, hogy hirdesse az evangéliumot, és a prédikálás ennek a szolgálatnak egyik alkotórésze. A prédikátor sohasem lehet elszigetelődve a gyülekezettől. Azt is tudnia kell, hogy lelkésszé nem a teológiai képzés alatt válik! Ott lelkésznek tanul, és igazi pappá egy gyülekezet formálja! Távolság van a gyülekezet és a lelkész között, minden prédikátor ismeri „a szószék magányát.” De – figyelmeztet Long – „nincs több jogunk a szószéken lenni, mint bárki másnak, pontosabban nincs egyáltalán 'jogunk' ott lenni. [...] Jó ott lenni a szószéken, de nem azért vagyunk ott, mert jók vagyunk!”³⁹⁷

Ez a felfogás kissé különbözik attól, amit megszoktunk, és ami arról beszél, hogy a pap „Isten embere”, a lelkész prófétikus küldetéssel megy a szószékre, stb. Long szavai mértékletességre intik az embert: „Isten embereinek nevében” állunk szószékre, cselekedetünk a gyülekezeti közösség cselekedete, amit mi tehetünk ugyan teljessé, de tisztázni kell, hogy mindenféle előjogok nélkül tesszük ezt! Még mielőtt azonban az olvasó azt gondolná, hogy Long lekicsinyli a prédikálást, siet eloszlatni a kételyeket: „Minél többet értünk meg a prédikálás természetéről, annál inkább tisztelni fogjuk.” – mondja – és Barth-ot idézi, aki egyszer így kiáltott fel: „Ki merészel, ki tud prédikálni azok közül, akik tudják, hogy mi a prédikálás?”³⁹⁸ Mottójaként egy Ian Pitt–Watson, brit szónoktól származó idézetet választ – „Nem értem a prédikálást, de mélyen hiszek benne.” – és reménykedhetünk, hogy megérteti velünk a prédikálás lényegét.

Szónoki kérdéssel folytatja: tanulható-e a prédikálás? – majd maga válaszol: Tény, hogy vannak született tehetségek, akiknek nem kell sokat tanulni, de nem ez a jellemző. A prédikálás ugyanis olyan, mint a zongorajáték: kell hozzá valami alapkészség, de alapjában véve az kell, hogy az ember hajlandó legyen skálázni, technikát tanulni, gyakorolni. A prédikáláshoz is kell némi érzékenység az emberi szükségletek iránt, a hit és az élet közti kapcsolat meglátására, kell az Írások üzenetének megértése, szükséges az együttérzés, kell személyes hit és bátorság az igazság kimondására. Ezeket nem lehet osztálytermekben megtanulni, de akikben ez megvan, sokat tanulhatnak arról, hogy miként lehet mindezeket a prédikálásban gyakorolni. Ezek mellett kell még a tanulás, a különböző készségek fejlesztése, kell a technikák és módszerek elsajátítása, azaz úgy tűnik, hogy sokmindent meg lehet tanulni a prédikálással kapcsolatosan.³⁹⁹ De a kérdésre a válasz sokkal bonyolultabb! A definíció-szerű megfogalmazás nem lenne elégséges! Meg kellene vizsgálni azt, hogy mi történik egy keresztény közösség istentiszteletén. Meg kellene vizsgálni, hogy ki a prédikátor, aki a gyülekezet elé áll, mit is jelent az az aktus, amit prédikálásnak nevezünk, milyen az a prédikáció, amely el fog hangzani, és milyen az a gyülekezet, akiknek nevében a prédikátor egyáltalán szólni mer! Lássuk hát ezeket részletesebben, talán ezeknek ismeretében könnyebb lesz a válaszadás!

³⁹⁶ *i.m.*, 11.

³⁹⁷ *i.m.*, 12–16.

³⁹⁸ *i.m.*, 19.

³⁹⁹ *uo.*

7.1. Az igehirdető mint tanú

Induljunk ki abból, amit Long így fogalmaz meg: „Igehirdetőnek lenni olyan, mint bábának lenni: nem mi teremtjük az Igét, nem szólhatunk bele érkezésének idejébe, nem tudjuk a szülési fájdalmait csökkenteni, de hűséggel szolgáljuk, és születésekor örömmel kiáltunk fel!”⁴⁰⁰ Ki tehát az igehirdető lelkész? – kérdezhetnénk.

Az elmúlt évszázadokban sokféle képet társítottak az igehirdető lelkész személyéhez, és ezek a metaforikus képek sokat elmondtak a lelképásztori feladatról is. A leggyakoribb metaforák a prédikátor mint hírnök, a prédikátor mint pásztor, és a prédikátor mint történetmondó. Long ezeket számba veszi, és mindegyikről azt mondja, hogy számára nem kielégítő módon jelenítik meg az igehirdetőt.

1.) A prédikátor mint hírnök

Górcső alá veszi a talán a legismertebb képet, a „*prédikátor mint hírnök*” (*Preacher as Herald*) metaforát. Ez meghatározó volt a huszadik század jórészében, Barth és követői által képviselt irányzatnak, a dialektika teológiának köszönhetően. Azt mondja ki, hogy ugyan a prédikátor maga a lelkész, de a Kijelentést valójában Isten adja, a prédikátor csak továbbadja azt. A prédikálásban az üzenet a legfontosabb, és a hírnöknek két feladata van: az üzenetet helyesen megérteni, és azt tisztán elmondani. Itt az igehirdető személye alig fontos, a hangsúly a cselekvésén van. Különös kapcsolata van a gyülekezettel: a hírnök az üzenetet egyszerre adja át, és ugyanakkor kapja is, hiszen ő maga is a gyülekezet tagja. Ebben a felfogásban a prédikálás egy mozgásfolyamat, benne az Istentől származó üzenet átadása történik a hírnök által.

Long elismeri ennek a metaforának az erősségeit, merthogy az hangsúlyozza a prédikálás bibliai és teológiai jellegét, az evangéliumot a „retorikai finomságok” fölé emeli, és kiemeli a prédikálás transzcendens jellegét. Úgy véli azonban, hogy ez a kép nem teljes! Hibájaként rója fel, hogy ebben a felfogásban a retorikai és kommunikációs formák nem számítanak az üzenet átadásában, és ez nincs összhangban a Bibliával! Pedig a Bibliában egyértelműen fellelhetők a különböző irodalmi formák és retorikai dinamikák, a Szentírás írói ugyanis figyeltek arra, hogy mit mondanak, és ezt milyen formában teszik. Azt is kritizálja, hogy ez a felfogás szinte teljesen felmenti a prédikátort a felelősség alól, amennyiben a prédikálásról kizárólag isteni cselekvésként beszél, az emberi hozzájárulást gyakorlatilag minimalizálja.⁴⁰¹

2.) A prédikátor mint pásztor

A következő felfogás, amit nem tart kielégítőnek, az az „*igehirdető mint pásztor*” (*The Pastor*) metafora. Itt Long a prédikálást „papi” vagy „terapeutikus” cselekedetnek nevezőket kritizálja.⁴⁰² Az ilyen prédikálásnak az a célja, hogy a hallgatóban jótékony változást idézzon elő, a pásztor ugyanis azt szeretné, ha a rábízottakkal valami jó történe. A pásztor számára a hívek igénye a legfontosabb. Míg a hírnök az üzenethez akar hűséges maradni, és így egyértelmű, hogy a Bibliából indul ki, addig a pásztor a hívek lelkére hatni tudó kommunikációt keresi, és így kiindulópontja az emberi tapasztalat. Ennél fogva, többet kell tudnia az üzenetnél – ismernie kell híveit, és azt is, hogy ők miként hallgatják meg az üzenetet. A pásztor számára a hívekkel való kapcsolat alapvető fontosságú, mert csak így tudhat gyógyítóként és lelkigondozóként

⁴⁰⁰ *i.m.*, 20–21.

⁴⁰¹ *i.m.*, 24–30.

⁴⁰² Ennek a felfogásnak legkiválóbb képviselője Harry Emerson Fosdick newyorki lelkész volt, akinek könyve, *Preaching as Counseling* leírja, hogy a prédikátornak az a feladata, hogy megteremtse a hallgatóban mindazt, amiről a prédikáció szól. A pásztor számára a legfontosabb kérdés: mit szeretnék, hogy megtörténjen a prédikálás folyamatában? – Vö. FOSDICK, Harry Emerson: What is the Matter with Preaching, in: *Harper's Magazine*, 157 (July 1928), New York, Harper & Brothers, 133–141.

viszonyulni az emberekhez. A pásztori munkát csak együttérző, pasztorális, megbízható ember tudja elvégezni, tehát a prédikátornak ilyennek kell lenni. Long elismeréssel nyugtázza, hogy ebben a felfogásban fontos a prédikátor szerepe és a prédikálás dimenziója. Azt is értéként kezeli, hogy a Bibliára úgy tekintenek, mint ahol evangélium és az emberi élethelyzetek kapcsolata található meg. Ilyen értelemben a Jó Hír az embernek szóló evangélium, és ezt a pásztorok úgy hirdetik, hogy az emberek érzik, hogy ez az evangélium nekik (is) szól.

Látja azonban a felfogás gyengéit is! Sajnos ebben a felfogásban úgy tekintenek a hallgatókra, mint egyénekre, akiknek személyes problémái és szükségletei vannak. Ennek előtérbe kerülésével pedig az evangélium közösségi jellege háttérbe szorul! Azt is nehezményezi, hogy a pásztor prédikációi inkább az emberi problémákról és szenvedésről szólnak, és megfélemeznek arról, hogy az emberek erőnyeiket és erősségeiket is hozzáadják a közösséghez. Legfőképpen azt rója fel, hogy a pásztor leegyszerűsítheti a teológiát egyszerű antropológiára, mert az evangéliumot csak az emberi növekedésre akarja „használni”, és semmi másra! Long-nak az sem tetszik, hogy a pásztor típusú igehirdető abból az alapállásból prédikál, hogy a Bibliában levő emberek ugyanolyanok, mint a padokban ülők. Szerinte ez nem így van! A leglényegesebb különbség az, hogy a bibliai szereplők élete már az isteni gondviselés eszköze lett, azáltal, hogy részesei a Kijelentésnek, a padban ülőkről ez azonban még nem mondható el!⁴⁰³

3.) A prédikátor mint történetmondó

A Long által kritizált harmadik felfogás az igehirdetőt *történetmondónak* vagy *mesélőnek* (*The Storyteller*) tekinti. Ebben a felfogásban a prédikátort a prédikálási módszere alapján definiálják. A prédikátor itt történetek mondója. Azok, akik ide sorolják magukat, azt mondják, hogy a *hírnök* és a *pásztor* képek a javát próbálják meg egyesíteni, mert ők ugyanúgy figyelnek a bibliai üzenetre, mint az előbbiek, de a hallgatókra is, mint az utóbbiak. A narratív prédikálást, illetve a történetmondást használják kifejezési formaként.⁴⁰⁴ Meg vannak ugyanis győződve, hogy teológiai, de kommunikációs szempontból is, mindenek felett áll a narratív jellegű, történeteket mondó prédikálás. Azzal érvelnek, hogy az evangélium is narratív, és hogy a hallgatók leginkább a történeteket szeretik. A történetmondók is az üzenetre helyezik a hangsúlyt, de azzal a különbséggel, hogy míg a hírnök csak az evangéliumnak a tartalmát keresi, a történetmondó azt nem akarja elválasztani a retorikai formájától, és meggyőződése szerint ez csakis narratíva lehet. A pásztorhoz hasonlóan, a történetmondót is foglalkoztatja a kommunikáció kérdése, a prédikátor személyiségére helyezi a hangsúlyt, mint aki nem annyira pasztorális tulajdonságokkal kell hogy rendelkezzen, hanem inkább a narratív elbeszélés művészetét kell elsajátítania. Long elismeri, hogy ennek a metaforának az erőssége abban rejlik, hogy az emberi tapasztalatot belesövi a bibliai narratívába, és rámutat annak teológiai dimenziójára, a történetmondó ugyanis azt hirdeti, hogy „az evangélium beteljesedett életetekben!” Azt is pozitívumnak tekint, hogy figyel a prédikálás retorikai kérdéseire, azáltal, hogy hű akar maradni a narratívához, mint az evangélium kifejezési formájához. Ugyanakkor, bár értékeli, hogy a jó történetek felkeltik a hallgatóság figyelmét és rögzülnek az emlékezetben, mégis látja a felfogás gyengéit is. Nem tudja elfogadni ugyanis azt, hogy ez a felfogás leszűkíti a

⁴⁰³ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 30–36.

⁴⁰⁴ Ehhez a csoporthoz Long nemcsak az eddig tárgyalt narratív prédikálást propagálókat sorolja, hanem a prédikálást történetmondásnak felfogókat is, mint pl. Richard Jensen, Morris Niedenthal és Charles Rice. Vö. STEIMLE, Edmund A. – NIEDENTHAL, Morris J. – RICE, Charles L.: *Preaching the Story*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1980.; JENSEN, Richard: *Telling the Story. Variety and Imagination in Preaching*. Minneapolis, Minnesota, Augsburg Fortress Press, 1980.

prédikálást egyetlen módszerre, nem ért egyet azzal, hogy figyelmen kívül hagyja a Bibliának a nem narratíván, hanem más irodalmi műfajban megírt részeit, és azzal sem ért egyet, hogy ebben a felfogásban az emberi történetek fontosabbak lesznek az evangéliumi történeteknél.⁴⁰⁵

4.) A prédikátor mint tanú

Long nemcsak kritikát mond, hanem alternatívát is ajánl. Tudatosítja, hogy a három kép közül valamelyikben ma is sok prédikátor magára ismer. Azt is tudomásul veszi, hogy valószínűleg van olyan, aki úgy gondolja, hogy mindegyikből van benne egy kevés, és van olyan is, aki egyikben sem látja önmagát, mert számára egyik sem mutatja meg a keresztyén prédikálás igaz jellegét. Ő maga ezek számára ajánlja a számára is sokatmondó képet: az „*igehirdető mint tanú*”, vagy másképpen: a „*prédikátor mint bizonyágtevő*” (*Preacher as Witness*) metaforát.⁴⁰⁶ A felfogás nem újkeletű, valójában a Bibliában gyökerezik. Az ApCsel 20,24-ben ezt olvassuk: „*De én mindezekkel nem gondolok, sőt még az életem sem drága, csakhogy elvégezhessem futásomat és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyágot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról.*” Az Ószövetségben ezt olvashatjuk: „*Ti vagytok a tanúim – így szól az Úr –, és az én szolgám, akit kiválasztottam, hogy megismerjete, higgyetek bennem, és megértsetek, hogy csak én vagyok. Előttem nem lett isten, és utánam sem lesz!*” (Ézs 43,10)

Long itt Paul Ricoeur-t idézi, és mintegy elismeri, hogy ennek a gondolatnak ő a szülőatyja. Ő mondja, hogy a tanú soha nem önkéntes ember, aki magától lépne elő tanúskodni, a tanút mindig Valaki küldi! A tanúsága mindig Istenről szól, és célja az, hogy minden emberhez eljusson, hogy megerősítse hitüket. Ez a tanúság nem pusztán szavakból áll, hanem beszédre és cselekvésre készítő, mert a teljes, odaadó életet követeli.⁴⁰⁷

Long azt mondja, hogy érdemes így tekinteni az igehirdetőre, mert ennek a felfogásnak számos előnye van: például a lelkészi autoritást nem hivatali kérdésnek tekinti, hanem úgy gondolja, hogy a tekintély abból származik, hogy a prédikátor valami fontosat látott és hallott, és azt tovább kell adnia. Ha így tekintünk a prédikátor feladatára, akkor ez megszabja a Bibliához való viszonyulást is – a prédikátor az őt lelkésznek választó közösségnek a tagjaként és képviselőjeként fordul a Bibliához. Ez a felfogás a prédikálás formájára nézve is eligazítást ad: arra szólítja fel a prédikátort, hogy a tanúként látottakat és hallottakat megfelelő szavakkal és megfelelő formában mondja el. Long figyelmeztet: a tanú nem semleges megfigyelő, mert a megtapasztaltnál egy sokkal nagyobb evangéliumról tesz tanúbizonyágot! Ezt az evangéliumot az általa képviselt közösségnek a tagjaként kutatja, ezért fontos a közösségben elfoglalt helye is.⁴⁰⁸

Long szerint a régi bibliai szimbólumként megjelenő „tanúság” egy bizonyos látásmódot feltételez. Úgy ahogyan a bíróságon használhatatlan az a tanú, aki nem látott semmi figyelemre méltót, ugyanúgy az életet meg nem figyelő prédikátor is az. Ahogy a bibliaírók is tanúk voltak, úgy a mindenkori igehirdetőknek is azzá kell lenni. „Nem elég egyszerűen azt mondani, hogy a prédikátor az élet éles megfigyelője. Tanúnak lenni többet jelent, mint a megfigyelés erejével bírni. A tanúság nem egy művészi felfogás, bár gyökereiben törvényi kifejezés. Az írók írhatnak nagyszerű könyveket, bemutatva az élet mélységeit, de a tanúknak sokkal pragmatikusabb szerepe van: be vannak idézve a bíróságra, hogy vallomást tegyenek. Valaki vagy valami

⁴⁰⁵ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 36–40.

⁴⁰⁶ A Long által használt kifejezés, a „*bearing witness*” magyarra legjobban így fordítható: *tanúskodni, tanúbizonyágot tenni*. Így, az én értelmezésemben a „*prédikátor mint tanú*” vagy a „*prédikátor mint bizonyágtevő*” kifejezések a legmegfelelőbbek.

⁴⁰⁷ *i.m.*, 42.

⁴⁰⁸ *i.m.*, 42–46.

vizsgálat alatt van, és az emberek arra vágnak, hogy megtudják az igazságot. Nem a tanúk önéletrajzára kíváncsiak, vagy költői vénájukra, vagy személyiségükre, csak ha az hatással van az igazságra. A szavak, amit a szószék tanúi használnak, lehetnek olyan szépek, mint a költőké, színdarabíróké vagy esszéistáké, de a mértékük nem a szépség, hanem az igazság.”⁴⁰⁹

Long felfogásában tehát prédikátornak lenni egyenlő a tanúvá levéssel, azaz a prédikátor olyan tanú, aki már látott valamit, és akinek azért van joga beszélni, mert már tanúja volt valaminek. Számára a szószék tulajdonképpen egy tanúpad (*witness stand*), ahol a prédikátor arról beszél, amit már látott.⁴¹⁰ Ebből következik a prédikátor feladata is, ami nem más, mint „tanúskodni”. Értelmezése szerint a „tanúskodni” igének két fő jelentése van: észrevenni és tanúbizonyságot tenni. Az első azt jelenti, hogy a világban megfigyelőként vagyunk jelen, a második azt, hogy eskü alatt teszünk tanúvallomást. A kettő között szoros kapcsolat van: csak arról tehetünk tanúvallomást, amit már láttunk.⁴¹¹ Természetesen ez nem jogi, hanem teológiai cselekedet, és ebben benne van az, hogy a prédikátornak Istennel való kapcsolata olyan szoros, hogy „színről színre” látja azokat a dolgokat, amelyekről aztán az ő híveinek bizonyosságot kell hogy tegyen. Ahogy Long nagyszerűen írja: „A prédikátor Isten embereitől jön, a gyülekezettől. A testület egyik tagja, Krisztus testének egyik része, aki osztozik az ő életükben. Velük volt a vacsoránál és a kórházban. Ott volt a tó melletti pikniken, és velük sírt a ravatalozókban. Velük volt az étkezédben szombaton reggel 4 órakor, és látta fizikai és lelki éhségüket. Mivel ők hívták el erre a feladatra, mivel a hitközösség sürgősen szeretné tudni, hogy igaz-e mindez, a prédikátor feltette a bibliai textus szemüvegét, és megnézte közös életük minden szegletét. És most a beidéztek a nagy perre, hogy vallomást tegyen, válaszoljon arra a kérdésre, hogy igaz-e mindez? Tehát a prédikátor feláll a közösség nevében, felveszi a szószék-formálta tanú állását, és elmondja az igazságot, a teljes igazságot, és csakis az igazságot, Isten minket úgy segítjen.” (*and tells the truth, the whole truth, and nothing but the truth, so help us God.*)⁴¹²

Long tudatosítja, hogy a prédikátor nem mindig új igazságokat tapasztal meg, hanem a mások által már látott és megtapasztalt igazságokat is. Sőt, van egy tágabb, a prédikátor által még nem tapasztalt igazság is! Az evangéliumnak a prédikátor által még nem tapasztalt dimenziója is lehet! Ennek ellenére, a prédikátor el kell hogy mondja: „még nem tapasztaltam meg a teljes igazságot, de tudok róla!”⁴¹³

Long számára a tanúságtétel akkor igazi, ha az valójában biblikus tanúságtétel. Az evangéliumról kell tanúbizonyságot tenni, ehhez pedig komolyan kell venni a biblikus prédikálást. Felfogása szerint a prédikálás akkor biblikus, ha az igehirdető engedi, hogy a Bibliából jövő textus legyen a vezérelve a prédikálásának. Ez a tartalomra és formára egyaránt érvényes. Nemcsak beszélni kell a Bibliáról, és arra „használni”, hogy általa alátámasszunk néhány doktrínát, vagy „bibliai elveket” alkalmazzunk a mindennapi életre. A biblikus prédikálás akkor történik meg, ha a prédikátor imádságos lélekkel közelít a Bibliához, mindezt a gyülekezete nevében teszi, hogy aztán arról beszéljen nekik, amit ott megértett és megtapasztalt. A biblikus prédikálás nem attól függ, hogy hányszor idézzük a Bibliát, hanem attól, hogy „mennyire hűségesen értelmezzük a Bibliát a kortárs tapasztalatainkban.”⁴¹⁴ Long számára a

⁴⁰⁹ LONG, Thomas G.: Can I Get A Witness?, in: *Vision* 10.1 (2009), 24.

⁴¹⁰ LONG, Thomas G.: *The Senses of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1988, 4–6.

⁴¹¹ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 78.

⁴¹² LONG, Thomas G.: *Can I Get A Witness?*, 25.

⁴¹³ LONG, Thomas: The Distance We Have Travelled: Changing Trends in Preaching, in: *Reformed Liturgy and Music*, 17 (1983), 15.

⁴¹⁴ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 48.

biblikus prédikálás normatíva. Tudomásul veszi, hogy bár nem az egyetlen módja a keresztyén prédikálásnak, szerinte mégis ez lenne a követendő forma. „A biblikus prédikálás azért lenne normatív, mert megtestesíti azt a módot, ahogyan az egyház kutatja, hogy mi Isten akarata az életére nézve. A biblikus prédikálás nemcsak meghirdeti az evangéliumot, hanem újraéli azt a módot, ahogyan az egyház megismerte az evangéliumot.”⁴¹⁵

7.2. Az igehirdető mint tanító

Long munkásságát átítatja az igehirdető tanúként való értelmezése. Nem feledkezik meg azonban a szószék tanítói felelősségéről sem, ezért fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a prédikátorok tanítók is kellene hogy legyenek a szószéken, mégpedig azért, hogy a prédikáció a keresztyén nevelés eszköze lehessen. Ezzel szembemegy azokkal, akik ezt elutasítják, és a prédikálás non-didaktikus modelljeit részesítik előnyben.⁴¹⁶ Azokkal sem ért egyet, akik azt mondják, hogy a prédikálásnak inkább tapasztalati eseménynek kell lenni, és nem előadásnak. Róluk ronikusan így ír: „A legtöbb homiletikus és gyakorló lelkész általánosan egyetértenek abban, hogy a prédikációk most amennyire csak lehet, távol kell maradjanak az iskolától. Az igazgató kimért szavainak hanglejtését el kell kerüljék a költők érzelmes hangjának a javára. Folyni és forogni, indukálni és narratíván mesélniük kell. [...] Már nem pontokba szedve készülnek, hanem energizált mozzanataik és provokatív képeik vannak. [...] Már nem tanítanak, hanem invokálnak és megidéznek.”⁴¹⁷ Ennek ellenére meggyőződése, hogy a szószéknek vissza kell adni tanítói jellegét. Azzal érvel, hogy a legtöbb gyülekezet tagjai nem ismerik igazán a keresztyén hit tartalmát. „Egy-két narratívától eltekintve, amelyek szélesebb kultúrkörben is ismeretesek – Ádám és Éva, Dávid és Góliát, a lukácsi születéstörténet – a bibliai történetek kikoptak sok gyülekezet emlékezetéből. Ugyanígy, nemcsak a bibliai tudatosság sérült, hanem a teológiai nyelvezet ismerete is.”⁴¹⁸ C. Ellis Nelson-t idézi, aki szerint a keresztyén hit akkor érik meg, „amikor az élettapasztalatokat a keresztyén hagyomány fényében értelmezzük, azért hogy megértsük és cselekedjük Isten akaratát azokban az eseményekben, amelyekben az egyén szerepel. Mivel a gyülekezet Krisztus testének egy része, olyan hely, ahol az egyének eligazítást kapnak, amint a tapasztalataikat próbálják megérteni, és támogatást, amint próbálják követni Isten Lelkének útmutatását.”⁴¹⁹ Ezt az eligazítást és támogatást a lelkésznek kell megadni, akinek „[...] az egész gyülekezeti életről úgy kell gondolkoznia, mint a nevelés elsődleges címzettjéről.”⁴²⁰ Hozzáteszi, hogy a keresztyén egyház a történelem folyamán a prédikálást mindig erős nevelési eszköznek tekintette. „A korai keresztyének tanítása összefüggött a prédikálásukkal. A kijelentésük és tanításuk is egyszerre történt, nem volt éles demarkációs vonal a kérügmá narrációja és az etikai reflexiók között.”⁴²¹

⁴¹⁵ *i.m.*, 49–50.

⁴¹⁶ Pl. William H. Willimon, aki úgy gondolja, hogy „a prédikációnak mindenképp előtt kérügmátikusnak, sem mint didaktikusnak vagy terapeutikusnak kell lenni.” Vö. WILLIMON, William H.: *Integrative Preaching. The Pulpit at the Center*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1981, 20.

⁴¹⁷ LONG, Thomas G.: When the Preacher is a Teacher, in: *Journal for Preachers* 16.2 (1993), 21.

⁴¹⁸ *i.m.*, 22.

⁴¹⁹ C. Ellis Nelson presbiteriánus lelkész, teológiai tanár, keresztyén nevelő volt. A keresztyén hit és a nevelés kérdésköre foglalkoztatta. Vö. NELSON, Ellis C.: *How Faith Matures*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989, 18.

⁴²⁰ LONG, Thomas G.: *When the Preacher is a Teacher*, 23.

⁴²¹ *uo.*

Long szerint az utóbbi évtizedek homiletikai gondolkodása úgy foglalható össze, mint „a gyönyörködtetés visszaszerzése”⁴²² Szerinte ez reakcióként történt mindarra, amivel a huszadik századi homiletikusok elégedetlenek voltak: a statikus, unalmas, semmitmondó, száraz prédikációkra. Ennek a reakciónak voltak jótékony hatásai is, mert a gyönyörködtetés ismételt előtérbe helyezése révén, a prédikációk képi világa gazdagabb lett, a struktúra is dinamikusabbá vált. A veszély az, hogy a gyönyörködtetés céllá vált, és elfelejtődött a tanítás és a meggyőzés. „A prédikációk számára a kísértés az, hogy [...] szépek, ringatók és hangulatosak, de kevésbé öntudatosak, és gyakorlatilag tanítás-mentesek legyenek, és így a hatékonyságukat a könnyek számlálásával és nem a gyülekezetek éleslátó engedelmességével mérik. [...] A gyönyörködtetés tartalom nélkül csak epizodikus, meggyőzés nélkül céltalan. Még Augustinus összefoglalása – tanítani, gyönyörködtetni, meggyőzni – sem teljes. Az egyenletből hiányzik az egyház. A prédikátorok nemcsak egyszerűen tanítanak, gyönyörködtetnek és meggyőznek diszkrét egyéneket, hanem ők hitközösségeket hoznak létre.”⁴²³ Ezeket a hitközösségeket pedig nemcsak gyönyörködtetni, hanem tanítani és nevelni kell! Vissza kell állítani a prédikálás tanító jellegét! Ez számára azt jelenti, hogy folyamatosan beszélni kell a textus bibliai háttéréről, fel kell villantani az összefüggéseket, meg kell magyarázni a kontextust. Szólni kell a dogmatikus kérdésekről is, mert a keresztény emberek elfelejtett „hit-szótárát” vissza kell idézni. Beszélni kell a szertartásokról, az egyházi tanításokról, újra és újratanítva ezeknek eredetét és mai értelmét. Long nagyszerűen foglalja össze a lényegét: „Senki nem tudja biztosra, hogy mi fog történni az egyházzal az elkövetkező évtizedekben. Néhányan úgy gondolják, hogy a hívek elvesztése megállt, és hogy az öregedő ’baby-boomerek’⁴²⁴ nemzedéke megérett és megéhezett a templomra még egyszer, és hogy elközelgett az egyházi növekedésnek egy újabb fázisa. Mások azt gondolják, hogy az egyház kulturális elutasíthatósága és az ekkleziasztikai alapok megromlása csak most kezdődik, és a legrosszabb csak ezután jön. Akármelyik forgatókönyv is bizonyul igaznak, világos, hogy az egyház és a szélesebb kultúra közötti könnyű szövetségnek vége. Az elkövetkező évtizedekben, a keresztény gyülekezetek, akár kicsik, akár nagyok, sokkal inkább öntudatosan keresztények lesznek, sokkal szándékosabban alternatívái lesznek a szélesebb kultúrának. Ez azt jelenti, hogy az egyház minden forrását a nevelés szolgálatába kell hogy állítsa. A víziót olyan gyülekezetek jelentik, akik a világot az evangélium lencséjén keresztül látják, és így akképpen cselekednek, hogy Isten megváltó erejéről tegyenek tanúbizonyságot. Ha így történik, a körülöttünk levő kultúra időnként meglepetten felkiálthat: ’Mi ez? Egy új tanítás?!’”⁴²⁵

Az alábbiakban ennek az „új tanításnak” a gyakorlati megvalósíthatóságát próbáljuk meg bemutatni, úgy ahogyan ezt Long elképzei:

7.3. Bibliikus tanúságtétel az értelmezésben

Láthattuk, hogy Long az igehirdetőre úgy tekint, mint tanúra és tanítóra, aki Istennel való kapcsolata révén oly dolgokat látott és tapasztalt meg, hogy úgy érzi, hogy ezekről

⁴²² Long itt utal a prédikációnak Augustinus által megjelölt feladatai közül – *docere, delectare, flectere (movere)*, azaz: *tanítás, gyönyörködtetés, megindítás* – a másodikra. „A szónok beszéde olyan legyen, hogy általa tanítson, gyönyörködtessen és megindítson.” Vö. SZENT ÁGOSTON: A keresztény tanításról (ford. Városi István), Budapest, Szent István Társulat, 1944, 238.

⁴²³ LONG, Thomas G.: *When the Preacher is a Teacher*, 24–25.

⁴²⁴ „Baby-boomer”-eknek a háború után, az 1946–1964 között született nemzedéket szokták nevezni az Egyesült Államokban – általában sokgyermekes, templomba járó családok, az amerikai gazdaság egyik fő hajtóerejeként tartják őket számon.

⁴²⁵ *i.m.*, 27. Esmefuttatása végén Long egyértelműen a Mk 1,27-re utal: „Mindnyájan annyira megdöbbenek, hogy ezt kérdezték egymástól: Milyen új tanítás ez?”

tanúbizonyosságot kell tennie az emberek előtt. Ezt a feladatot úgy tudja teljesíteni, ha prédikálásban a bizonyágtevés mellett tanítja is az öt hallgatókat, mert csak ezáltal válhatnak igazi hitközösséggé! Nézzük meg, hogy ez a tanúságtétel hogyan történik a bibliai értelmezésben és a prédikációkészítésben:

Long úgy gondolja, hogy a biblikus prédikálás alapja a megfelelő bibliaértelmezés. Szerinte szakítani kell a régi gyakorlattal, amikor is a bibliai textusra úgy tekintettek, mint „lepecsételt konténerre”, ahol nagyszerű, kiszabadítandó teológiai gondolatok vannak. Nem lehet ugyanis az ige hirdetőtől azt várni, hogy törje fel ezt a pecsétet, és exegézis címszó alatt ezeket a gondolatokat hozza felszínre, és ez alapján készítsen prédikációt úgy, hogy ezeket a gondolatokat a kortárs helyzetre alkalmazza. Szakítani kell a „régiről” felfogással, mely szerint biblikus prédikációt úgy kell készíteni, hogy előbb az ókori szöveg felé fordulva, „kivesszük” belőle a belső tartalmat, majd a gyülekezet felé fordulva, elmondjuk, hogy annak a tartalomnak milyen hatásai vannak a jelenlegi helyzetre nézve. Azzal is le kell számolni, hogy bár sokáig „elegáns dizájn”-nak tűnt, a sorrend nem mindig az „előbb a textus, majd a kortárs helyzet.”⁴²⁶ Long nehezményezi, hogy sokáig élt az a felfogás, hogy az exegézis folyamatában a lelkész „beszennyezhetette” a bibliai textus tisztaságát, amikor „beleért a textus edényébe”. Azt mondták, hogy ezt elkerülendő, „steril sebészi kesztyűkre” van szükség, azaz a „történetkritikai exegézis módszereinek a szigorú alkalmazására, amelyek megtisztították a kortárs feltételezéseket, és engedték a textust saját történelmi miliójában láttatni.”⁴²⁷ Long azt mondja, hogy manapság ez már nem olyan egyszerű! Ezt a viszonyulást megnehezítette, hogy a bibliateológiai mozgalom hívei között sincs egyetértés, rivális értelmezési módszerek kerültek elő – feminista, felszabadítási, posztmodernista, stb. –, és így a helyzet bonyolulttá vált. Ebben a kusza helyzetben nem csoda, hogy az ige hirdetők is összezavarodtak! „A bibliai hermeneutika forrongásai félrevezetők lehetnek a prédikátorok számára is. Nincs már egy jól bejáratott, négysávos út a textustól a prédikáció felé. Sok ösvény vezet a textustól a szószék felé, némelyek ki sincsenek kövezve, rosszul vannak kijelezve, és bizonytalanok [...] A dolgozó prédikátorok nincsenek napirenden a hermeneutikai front legforróbb híreivel.”⁴²⁸ Sőt, egyre többen mondják ki hangosan, hogy „a klasszikus textustól-a-prédikálásig exegetikai módszerek sokkal több pelyvát, mint búzát termelnek. [...] A megtalálható töménytelen exegetikai anyag, ugyanis gyakran teljesen használhatatlan a prédikálók számára. [...] Sok földet kell elmozdítani ahhoz, hogy valamennyi aranyat találjunk.”⁴²⁹ Long azon prédikátorok nevében szól, akiknek az az érzése, hogy sok az elfecsérelt energia az exegézis tradicionális modelljében. Szerinte a rendszeresen prédikálókban van egy adag kiábrándulás is! A prédikátor sok oldalnyi exegézis után elkészül azzal, hogy „mit jelentett valamikor a textus”, de rögtön felüti a fejét a „s akkor mi van?”-kérdés. Ezek után hiába mondják neki, hogy „a szakadékot át kell hidalni a textus történetisége és a jelenkor sürgős volta” között, mert a lelkész tudja, hogy ez nem könnyű, a szakadék ugyanis nagyon széles! És hiába mondják neki, hogy a „standard módszerrel”, az analógiával, azaz annak feltételezésével, hogy „az akkori most is ilyen” ezt meg lehet tenni! Nem, nem lehet megtenni! – mondja Long. Hozzáteszi: ekkor szokta mondani a prédikátor: „Hát nem ugyanolyanok vagyunk-e mi is, mint a farizeusok?” – És jön a kiábrándulás! „Nem! Hogy pontosak legyünk, mi nem vagyunk *pont olyanok* (kiemelés Long-tól), mint a farizeusok, és nem, mi nem olyan krízissel állunk szemben, mint amivel a korinthusiak!” Tudomásul kell venni,

⁴²⁶ LONG, Thomas G.: The Use of Scripture in Contemporary Preaching, in: *Interpretation* 44.4 (1990), 341.

⁴²⁷ *i.m.*, 342.

⁴²⁸ *i.m.*, 343.

⁴²⁹ *i.m.*, 344.

hogy az analógiák nem igazán találnak, a Bibliában levő szereplők és a közöttünk levő különbözőségek igenis, megvannak, és nagyon eltérőek!⁴³⁰

Long ezután megfogalmazza saját bibliai értelmezésének fő gondolatát, amikor így ír: „Ha valaki leragad annak a feltételezésénél, hogy a megfelelő exegézis valahogy ’tudományos’, és hogy a bibliai szövegeknek stabil jelentése van, amelyeket fel lehet fedezni, majd gondosan a jelenbe lehet szállítani, és alkalmazni lehet, akkor az a gondolat, hogy az értelmező képzelete nem ér semmit, [...] szégyenkezésre ad okot. De éppen annak a gondolatnak a feladása, hogy a hermeneutikai módszer semleges és ’tudományos’, szabadította fel a jó bibliai prédikátorokat (és bibliai tudósokat), hogy elismerjék azt, amit ösztönösen mindig is tudtak: az ókori szöveg és a kortárs világ közötti kapcsolat nem procedurális, hanem költői, nem mechanikus, hanem metaforikus. A ’mának szóló értelem’ nincs benne a textusban magában, arra várva, hogy felfedezzék, hanem csak akkor adatik meg, ha az értelmező összeköti a két pólust, a régi szöveget a jelen helyzettel, és megengedi, hogy a képzelet szikrája ugráljon közöttük.”⁴³¹

Long szerint tehát a hallgató beléphet a bibliai szövegek világába, mégpedig a képzelőereje (*imagination*) segítségével. Walter Brueggemann-t idézi, aki szerint „a bibliai textus formálásának, átadásának és értelmezésének a folyamata kreatív folyamat [az exegézis] kezdetén, a közepén, és a végén is. Másszóval, a képzelet mindvégig jelen van: a textust néhány elképzelt cselekedet formálta (kezdetben), a prédikátor használja a képzeletét ahhoz, hogy viszonyítsa a textust a mai helyzethez (a középső pont), és azokhoz, akik hallgatják a prédikációt (a textuális folyamat vége), és ezek nem üres lapok, amelyekre a prédikáció íródik, hanem ’a választás és alakítás konstruktív aktusában vesznek részt, ahogy a közösség hallgatni akarja a textust.”⁴³²

Long azt javasolja, hogy „a textust meg kell hallgatni”, de figyelni kell a mindenkori olvasóra is. A mindenkori bibliaolvasó ugyanis nem csak egyszerűen, lineáris módon kapja meg a textus szavait, információ formájában. Az olvasás ugyanis sokkal inkább aktív és kreatív esemény: „az olvasó behatol a textus átjáróiba és hasadékaiba, fel-lemászik a szintaktikus létrákon, és a textusban előre-hátra mozog. Amint kiderül, az olvasó átmegy a megértés eseményén, ami egyszerre új [...] és régi is.”⁴³³ Itt is Brueggemann tanítására alapoz, aki azt állítja, hogy „a prédikálás nem egy régi szövegnek a visszaadása, hanem egy új szövegnek a

⁴³⁰ *i.m.*, 344–345. Itt Long idézi David E. Nineham: *The Use of the Bible in Modern Theology* című munkáját, aki leírja, hogy oxfordi teológusként az Egyházak Világtanácsának egyik bizottságában erről a kérdéstről élénk vita folyt, aminek az lett a végkövetkeztetése, hogy „nincs az az univerzálisan kijelenthető igazság, hogy minden bibliai kijelentésnek van kortárs értelme.” Long azt mondja, hogy prédikátorként szimpatizál Nineham kollegáinak a véleményével, akik szerint a Biblia, teológiailag leírva, megmutatja Isten Igéjét, de ez az exegetikai munka nincs befejezve addig, amíg a szöveget nem hozzuk a jelenbe. Valóban, a bibliai prédikálás azon a reménységen és ígéreten alapul, hogy az egyház bibliakutatása „aktív, hatékony, közösség által formált Igévé lesz”, amely a mának szól. De Ninehamnak is igaza van, mert nem lehet azt mondani, hogy minden ókori szövegnek van jelentése a mára nézve. Nineham azonban nem veszi figyelembe, hogy „egy ókori szöveg és minden kortárs alkalmazás között van az értelmező részéről egy képzelet-aktus (*act of imagination*)”, amely szabadon gyakorolva, lehet részrehajló, de nem szükségszerűen az.” Long hozzáfűzi: „Itt, az emberi képzelet és a textus értelmezése közötti találkozásnál lesz a kortárs bibliai hermeneutika a prédikátor igaz barátja. A legutóbbi bibliai értelmezés fémjele lett az emberi képzelet szerepének a fontossága, azoké is, akik megírták vagy megszerkesztették a bibliai textust, és azoké is, akiknek ez szükséges, hogy elolvassák és értelmezzék.” – Vö. LONG, Thomas G.: *The Use of Scripture in Contemporary Preaching*, 345–346.

⁴³¹ *i.m.*, 347.

⁴³² *i.m.*, 348. Vö. BRUEGGEMANN, Walter C.: *The Social Nature of the Biblical Text for Preaching*, in: VAN SETERS, Arthur (ed.): *Preaching as a Social Act: Theology and Practice*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1988, 128.

⁴³³ *i.m.*, 348.

láthatóvá és hozzáférhetővé tétele. Ez az új szöveg részben a régi, és részben a prédikátor imaginatív konstrukciója, amely nem létezett a prédikátor általi kimondása előtt.”⁴³⁴

Long kimondja a szentenciát: a régi, két lépésből álló módszer – először a textus, majd az applikáció – kezdettől fogva téves volt! A prédikátorok nem tudnak tiszta bibliai gondolatokat kivonni a textusokból, majd utána kitalálni azt, hogy mit jelenthetnek a mában. Az értelmezés folyamata izgalmas és szabad, képzelőerőt feltételező munka. „Egy textust értelmezni olyan, mint elmenni egy erőteljes és provokatív színházi előadásra. Amikor megtapasztaljuk az előadást, minden, ami velünk és a világunkkal kapcsolatos, szimultán jelen van. Nem függesztjük fel gondolatainkat, amint nézzük az előadást, mintha az valami elszigetelt drámai esemény lenne, amit klinikai közönnyel veszünk tudomásul, majd visszamegyünk a napsütésbe, és majd csak ott kezdjük alkalmazni látottakat arra, ahogyan a mindennapi életben élünk. Már ahogy nézünk, folyamatos gondjaink jelen vannak, felborzolva és éberen. Valójában ezek a mi kulcsaink a színdarabhoz. A legmerészebb módon ezt úgy mondhatjuk, hogy egy bizonyos fajta *eisegesis* (*beleolvasás*), amely jelenvalóvá tesz a textus előtt, hogy szenvedélyes érdeklődéssel hallgassuk a mi világunkhoz szóló Igét, nem egy elkerülendő bűn, hanem gondosan megkeresett előfeltétele a hatékony exegézisnek.”⁴³⁵

Long szerint tehát a helyes exegézis kulcsa a megfelelő képzelőerő vagy imagináció. Ezt a hallgatók a prédikációk hallgatásakor is gyakorolják, és a prédikátoroknak is gyakorolniuk kellene a prédikáció készítésének folyamatában. Long azt mondja, hogy a „legutóbbi hermeneutika” ajándéka „a textus imaginatív dimenziójának a hangsúlyozása.”⁴³⁶ Ezzel azt értük el, hogy a textusokra már nem mozdulatlan dobozokként tekintünk, hanem saját költői és irodalmi értékkel rendelkező költői kifejezéseként. Szerinte a textusokra úgy kell tekinteni, mint prédikációkra, olyan értelemben, hogy a bibliai szövegek, akár csak a prédikációk, nemcsak mondani szándékoznak valamit, hanem tenni is, hogy előidézzenek valami hatást az olvasókban vagy hallgatókban. Éppen ebből a megfontolásból, a prédikátoroknak többet kell tenni annál, mint „benyúlni a textus edényébe”, és kivenni belőle a benne levő koncepciót! Long véleménye szerint a prédikátoroktól az várható el, hogy „a bibliai textusnak a ’zárt olvasatát’ tegyék meg, követve a szöveg szintaxisának és nemének a barázdáját, megfigyelve a textus retorikai stratégiáit és nyelvészeti különlegességeit. Ez azt jelenti, hogy azok, akik hűséges biblikus prédikátorok akarnak maradni, eklektikusok kell hogy legyenek az exegézis és értelmezés módszereiben. Ahelyett, hogy mindig a textus bezártságát választanák a történetkritika nyers eszközével, a prédikátor zörgetni fog minden ajtón, és megpróbál minden ablakot ahhoz, hogy behatoljon a textus környezetébe és megtapasztalja a textus teljes hatását.”⁴³⁷

Láthatjuk, hogy Long ezzel a hozzáállással szakít az általa „réginek” nevezett exegetikai felfogással. Azt mondja, hogy a hermeneutika világában haladás észlelhető: egyre elfogadottabb lett a redakció-kritika, a kutatók odafigyelnek a szövegek szociális és politikai kontextusára, és jelentősen nőtt az irodalomkritikai megközelítés súlya is. Long inkább ez utóbbit látszik követni, amennyiben azt látjuk, hogy fontos lett számára a bibliai szövegek költészeti formája, a textus kommunikatív hatása, és az az imagináció, amely főleg a poétikának sajátja. Meg van győződve arról, hogy a textus és a mai világ között a kapcsolat költői, tehát akkor lehet értelmet találni, ha az értelmező közel hozza a régi szöveget a mai helyzethez, és utat enged a képzeletének. Azt mondja, hogy ez azért jó, mert „a kortárs bibliai hermeneutika a prédikátor igazi barátja lesz.

⁴³⁴ *i.m.*, 349. Vö. BRUEGGEMANN, Walter C.: *The Social Nature of the Biblical Text for Preaching*, 128.

⁴³⁵ *i.m.*, 349–350.

⁴³⁶ *i.m.*, 350.

⁴³⁷ *uo.*

Legújabb felfedezése az, hogy az emberi képzeletnek nagy szerepe van az értelmezésben. Egyrészt a bibliai rész szerzőjének képzeletére gondolok, másrészt az olvasó és az értelmező képzeletére.”⁴³⁸

Long a bibliai értelmezés folyamatában is a tanúságtételt szorgalmazza. Tudja, hogy Isten akaratát sokhelyütt lehet keresni, de számára az első és legfontosabb hely a Biblia. Prédikátorként, az „egyház nevében” fordul a Bibliához, de tudja, hogy ezt sohasem „tisztalappal” teszi. Tudatában van annak, hogy saját hitközösségéből jön, és ennek a közösségnek megvan a maga teológiai hagyománya, biblikus műveltsége, és megvan a bibliai tanításokkal kapcsolatos tapasztalata is. Így természetes, hogy elvárásokkal és bizonyos „előélet” után érkezik meg a Bibliához. Persze a találkozás ezt megerősítheti, vagy fel is rúghatja, de tény, hogy a találkozásnak már története van. Long felfogásában természetes az Írások kritikai szemlélete. Azt vallja, hogy a Biblia isteni ihletésű, de emberek írták, sajátos helyzetben és időben, kulturálisan meghatározott kontextusban. Szerinte a Bibliát alázatosan hallgatni, de értelmezni is kell. A szószerinti értelmezésnek ellene kell állni, de a modern előítéletek sem vezethetnek eredményre, merthogy a 20. századi perspektívák nem erőszakolhatók rá az első századi textusra. Azt is mondja, hogy a Biblia emberi nyelvezettel íródott, és bizonyos társadalmi helyzetben és helyzetre íródott, tehát benne minden kulturálisan kondicionált. Ennek ellenére, mivel a bibliai textus végső hivatkozása végülis maga Isten, a Bibliában mindent átítat az evangélium.⁴³⁹

Long azt az elvet vallja, hogy a tanúságtévő prédikátor bizonyos teológiai örökséggel érkezik a Bibliához. Az egyház „már volt ennél a textusnál”, és a teológiai hagyomány végső soron ezeknek a valamikori találkozásoknak az egyházi emlékezete. A prédikátornak tehát már van egy „térképe”, így „zarándokként” érkezik, egy már ismert helyre. Éppen ezért fontos, hogy a Bibliát mindig a mi személyes hitvallásunknál szélesebb teológiai tradíció fényében szemléljük. Amikor a Bibliához fordulunk, a gyülekezetünk nevében kell hogy tegyük, mert az üzenet nekik is szól. Prédikátorok és hallgatók egyszerre vagyunk. „A Bibliához az emberek nevében közelíteni, papi cselekedet.”⁴⁴⁰ Elvégre végülis nekik kell bizonyosságot tenni arról, amit láttunk és megértettünk.

Long javaslata szerint, a gyakorlatban ez úgy működik, hogy a prédikátor odafordul a bibliai textushoz, és valami eligazítást keres az egyház életére nézve. A textust nem történelmi objektumként, hanem élő forrásként kezdi szemlélni. A történetíró adatot keres, a prédikátor azért exegetál, hogy hátha talál az egyház életét éppen ott és éppen akkor megváltoztató Igét. Szerinte a prédikátornak nem szabad úgy közelíteni a Bibliához, mint szövegek gyűjteményére, hanem Szentírásként (*Scripture*) kell rátekinteni. Tehát a prédikátor exegézisének nem az a célja, hogy valami absztrakt gondolatot hámozzon ki a szövegből, hanem az, hogy a textus eseménye aktívan formálja a keresztény identitást. A textus minden aspektusa – koncepciói, nyelvezete, irodalmi formája, szociális és történelmi helyzete – közösen munkálkodik azon, hogy hatással legyen minden új olvasóra. A textus inkább valamit tesz! „A bibliai textus olyan dolgokat *mond*, amelyek bizonyos dolgokat *tesznek*, és a prédikációnak is ezeket a dolgokat kell mondania és tennie! (kiemelések Long-tól)”⁴⁴¹ Ez azért van így, mert a bibliai szövegek tartalma és szándéka össze van kötve. Az, hogy mit *mond* a szöveg, befolyásolja azt is, hogy mit *tesz* azokkal, akik hallgatják. Long érdekesen látja: „Egy bibliai szöveget értelmezni olyan, mint hallgatni

⁴³⁸ LONG, Thomas: *The Distance We Have Travelled: Changing Trends in Preaching*, in: DAY, David – ASTLEY, Jeff – FRANCIS, Leslie J. (eds.): *A Reader on Preaching. Making Connections*. Aldershot, Ashgate, 2005, 37.

⁴³⁹ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 50–51.

⁴⁴⁰ *i.m.*, 56–57.

⁴⁴¹ *i.m.*, 84.

valakinek a telefonbeszélgetését. Halljuk azt a szöveget, amit valaki valakinek bizonyos szándékkal mond.”⁴⁴² Mintha Craddock-ot hallaná vissza az ember, aki azt mondta, hogy a bibliai szöveg és a mai világ között „át kell hallani” (*to overhear*) az evangéliumot! Long ezt így mondja: „Valaha a szöveg hatást gyakorolt az első hallgatóira, és most minden, ami azzal a szöveggel kapcsolatos, hatást gyakorol ránk nézve. Az, amit áthozunk a textus és a prédikáció közötti hídon, nemcsak egy gondolat, hanem az a hatás, amit ránk gyakorol a szöveg. A textus hatása magában foglalja az üzenetet és a szándékot egyaránt (*mit és miért*), és ebben benne van, hogy a textus *mit akar mondani, és mit akar tenni*. (kiemelések Long-tól)”⁴⁴³ Véleménye szerint, erről kell szólni a biblikus értelmezés, ezt kell a gyülekezetnek tanúbizonysággul elmondani.

7.4. Long módszertani javaslata

Long módszertana az exegézisből indul ki, a prédikáció feladatát is magába foglalja, és a prédikáció formájára nézve is eligazítást ad. Lépésről-lépésre így néz ki:

1.) Kiválasztani a textust – Long meghagyja a választás lehetőségét. A prédikátor szabadon választhat textust, de jó a lectio continua vagy a perikópa-rendszer használata is. A rugalmasság előny, hátrány lehet az esetlegesség. Mivelhogy a Biblia nem kész textusokat tartalmaz, hanem különböző műfajú írásokat, meg kell nézni, hogy melyek az összefüggő részei! A megfelelő fordítást kell kiválasztani, ezért több fordítást is össze kell vetni!

2.) „Bemutatkozni” a textusnak – Ehhez a bibliai szöveget többször el kell olvasni, meg kell bizonyosodni, hogy jól értjük a mondanivalót! Szélesebb kontextusában is el kell olvasni, meg kell nézni a paralelleit, meg kell vizsgálni a különbözőségeket! Long azt mondja, hogy az exegézis művészete azt jelenti, hogy megtanulunk kérdéseket feltenni a textusnak. Ezek a kérdések teológiai hagyományainkból, de a kortárs helyzetből is jöhetnek. Ilyen kérdéseket kérdezzünk: „Azt akarja mondani a textus, hogy Isten elutasít minden vallásos cselekedetet?” Vagy: „Teológiailag az igazság és az igazságosság két különböző dolog?”; „Van valami az istentiszteletünkben, ami Istennek nem tetsző lehet?”; „A textus inkább ’rossz hír’-nek hangzik. Hogyan lesz ’jó hírré?’”⁴⁴⁴, stb. Long szerint hiba lenne ezt kihagyni, még akkor is, ha csábító egyből a kommentárokhoz nyúlni. A kommentárok sokmindent tudnak, csak egyet nem: hogy megmondják, hogy mit mond a textus ma, ebben a helyzetben, ezeknek a hallgatóknak. Nem a kommentáríró, hanem a lelkészt „küldte el” a gyülekezet, hogy megvizsgálja a textust, és csak a lelkész tudja, hogy milyen perspektívából kell a kérdéseket feltenni. A kommentáríró segítheti a lelkész kutatását, de semmiképpen sem helyettesítheti. A kommentároknak kell szolgálniuk a prédikátort, és nem fordítva.⁴⁴⁵

Érdekes a textus minden mondatát kortárs nyelvezettel újrafogalmazni, mert jó kérdések merülhetnek fel. Érdekes minden szereplő szemszögéből megtapasztalni a bibliai történetet, azonosulva a szereplővel, az ő szemével látva a világot. Meg kell nézni, hogy a textusnak mi a súlypontja, mi az a fő gondolat, ami köré rendeződik a többi. Érdekes keresni a textusban felbukkanó feszültséget, a konfliktust. Különböző „szemekkel” kell megnézni a textust: hogyan láthatja egy férfi, egy nő, egy gazdag ember, egy szegény, egy szülő, egy városi, stb. Craddock nyomán ő is azt javasolja, hogy meg kell nézni, hogy mit tesz a textus: Parancsol? Dicsőít?

⁴⁴² *i.m.*, 85.

⁴⁴³ *i.m.*, 86.

⁴⁴⁴ *i.m.*, 67.

⁴⁴⁵ *i.m.*, 62–67.

Elbeszél? Magyaráz? Figyelmeztet? Vitatkozik? Imádkozik?, stb. A prédikációírásnak ebben a fázisában a kíváncsiság erény.

3.) Tesztelni azt, amit hallunk – Miután a prédikátor kérdésekkel bombázza a textust, odahallgat a válaszokra. Ezután a felismeréseit „leteszti” a szakkönyvek segítségével. Az exegézisben fontos ez a ki-bejárás: először hallgatni kell, majd tesztelni! Long szerint mindkettő fontos, mert általában a szakkönyvek arról beszélnek, hogy a textus „mit nem mond”! Éppen ezért a Bibliát hűséggel, de nem kritikátlanul kell szemlélni, mert különben elnyomjuk a belső hangunkat! Ugyanígy, ha csak a szakkönyvekre hallgatunk, akkor sok anyagot kapunk a Bibliáról, de nem tudunk meg semmit arról az „élő Igéről”, amely a Biblián keresztül jut el hozzánk!⁴⁴⁶ Ehhez mindenképp először történelmileg kell megvizsgálni a textust. A bibliai textusok az idők folyamán ugyanis változtak. Ezeket a rétegeket kell felfedezni bennük. Így sokmindent meg lehet tudni a szerzőségről, keletkezési idejéről, társadalmi kontextusáról, sőt ma már társadalmi és politikai perspektíváról is.

4.) Megvizsgálni a textus irodalmi jellegzetességeit – Ennél a pontnál arra kell törekedni, hogy az exegetáló lelkész felismerje, hogy a bibliai szövegek milyen irodalmi műfajhoz tartoznak: levél, hitvallás, példázat, imádság, panasz-zsoltárok, csodatörténetek, stb. Mindegyiknek sajátos felépítése van, és ezt figyelembe kell majd venni a prédikációírás formai kérdései esetében is.

5.) A textus teológiai vizsgálata – Itt azt kell megfigyelni, hogy milyen sajátos feltételezések találhatók a szövegben az Isten-ember viszonyra nézve? A feladat az, hogy „megpróbáljuk összekötni a szöveg narratív, poétikus vagy történelmi kontextusát azzal, ahogyan a keresztény tradíció önmagáról gondolkodik.”⁴⁴⁷ Az ilyen kifejezések, mint hit, kegyelem, Úr, szövetség, stb. olyan teológiai fogalmak, amelyeknek mindenütt értelme van.

6.) Megnézni a kommentárokat – Long arra figyelmeztet, hogy kommentárokhoz csak a legvégső esetben szabad nyúlni, és ekkor is csak azért, hogy az értelmezésünket összevessük egy szélesebb értelmezési körrel. Az a veszélye annak, hogy egyből kommentárokat „rántunk elő”, hogy a prédikátor könnyen „tudós értekezéssé teszi” a bibliai textusról való beszédet. Előnye az, hogy a tudományos vélemények formálják a miénket, és ha csak a már elvégzett munkánk után vesszük elő a kommentárokat, akkor mi magunk is hozzájárulhatunk a tudományos beszélgetéshez. Néhány modern kommentár már azt is tartalmazza, hogy a textust hogyan értelmezték a történelem folyamán, és ez mindenképp segítségére lehet a lelkésznek!⁴⁴⁸

7.) Elmozdulni a prédikáció felé – Long azzal biztat, hogy a jó exegézis jó irányba terel, és nem engedi a téves értelmezést. Sokmindenben segít, de nem tudja megmondani a legfontosabbat: hogy a textus mit mond a mi gyülekezetünknek, ezen a helyen, e specifikus alkalommal. Az exegézis folyamata „bemutat” minket a textusnak. Alapvető „életrajzi” információkat nyújt, és „elkotyogja” a textus néhány titkát. Ezután már a prédikátor dolga, hogy „a gyülekezet életét a textus jelenlétébe hozza, ott hosszasan és imádságosan elidőzzék, és felismerje a textus valóságát, amint ’velünk van.’”⁴⁴⁹ Valami történik a textus és az emberek között, és a prédikáció majd tanúskodni fog erről. Az exegézis végső lépéseként, a prédikátor átdobja az első kötelet a textus és a prédikáció közötti szakadékon azáltal, hogy leírja, hogy a

⁴⁴⁶ *i.m.*, 70–72.

⁴⁴⁷ *i.m.*, 75. Itt Long J. Randall Nichols szavait idézi. Vö. NICHOLS, Randall J.: *Building the Word: The Dynamics of Communication and Preaching*. San Francisco, California, Harper & Row 1980, 126–127.

⁴⁴⁸ *i.m.*, 76.

⁴⁴⁹ *i.m.*, 77.

textus milyen hatással van az emberekre. Csak akkor vagyunk készek a prédikáció elkészítésére, amikor be tudjuk fejezni az alábbi mondatot: „Ez a textus azt akarja mondani azoknak, akik ezt a prédikációt hallani fogják, hogy...”⁴⁵⁰

8.) A prédikáció fókusz (*focus*) és funkciója (*function*) – Ez a lépés Long homiletikai felfogásának legjellegzetesebb vonása. Ha az előbbi lépések ismerősen is hangzottak, ezzel Long valóban újat ajánl. Azt mondja, hogy ebben a fázisban, amikor a prédikátor az exegézistől a prédikáció felé mozdul el, a tanúság első szakaszától, azaz az isteni üzenet megpillantástól a második felé indul el, mivelhogy úgy érzi, hogy erről tanúbizonyságot kell tennie. Az, akit a népe arra hatalmazott fel, hogy a textussal foglalkozzon, és megfejtette a textusnak a gyülekezethez szóló értelmét, most elkezd elmondani annak igazságát, amit megtapasztalt. A textustól a prédikálás felé való elmozdulás a megtapasztalástól a tanúskodásig, a meglátástól a beszédig, a „tanúnak lenni”-től a „tanúbizonyságot tenni”-ig való elmozdulás. Ez egy meghatározó momentum. Tulajdonképpen itt kezdődik a prédikáció készítése, még akkor is, ha eddig is sokmindent tettünk. A prédikátor itt átvált attól, „amit a textus mond” arra, „amit a prédikáció mondani fog.” Abból kiindulva, hogy a textusoknak többféle értelmezése lehet, itt döntjük el, hogy melyik úton haladunk tovább, azaz, hogy milyen híd építhető a textus és a prédikáció között? Long nem ért egyet azokkal, akik úgy gondolják, hogy a textustól a prédikációig vezető út olyan, mintha a Biblia az egyik parton, és az emberek a másik parton állnának. Azokkal sem ért egyet, akik azt mondják, hogy a „textus exegetálása” után következik a „gyülekezet exegetálása”. Szerinte ezek a fogalmak valójában félrevezetőek, mert azt sugallják, hogy a gyülekezet csak azután jön képbe, miután a bibliai exegézis már megtörtént. Felfogása szerint ugyanis a hallgatók már az exegézis folyamatában jelen voltak, hiszen a prédikátor a gyülekezettől megy a textus felé, a gyülekezet felhatalmazása alapján. Éppen ezért, számára az exegézis a textus és a közösség közötti beszélgetést jelenti, tehát az elmozdulás a textustól a prédikáció felé nem azzal kezdődik, hogy miként számol be a lelkész a gyülekezetnek a kutakodása eredményeiről, hanem annak eldöntésével, hogy a gyülekezet és a textus találkozásának milyen aspektusa lesz a prédikációba átemelve. „A híd tehát, amin a prédikátornak át kell menni, az a *gyülekezeti kontextusban olvasott textus és a gyülekezeti kontextusban elmondandó prédikáció* (Kiemelések Long-tól).”⁴⁵¹

Long a „fókusz” és a „funkció” kifejezések alatt tulajdonképpen a prédikáció célját és témáját nevezi meg. Azt mondja, hogy a fókusz az, amit a prédikáció mondani akar, illetve, hogy a funkció az, amit a prédikáció tenni szeretne. A prédikátor egyik legelső feladata, hogy tisztázza: mit is akar mondani a prédikációban (fókusz), illetve azt, hogy mi vele a célja (funkció). A fókusz kijelentés (*focus statement*) nem más, mint tömör összefoglalása a prédikáció központi, kontrolláló és egyesítő témájának, tehát ez lesz az a központi téma, amiről a prédikáció szólni fog. A funkció kijelentés (*function statement*) annak leírása, amit a prédikátor remél a prédikáció által megteremteni vagy megtörténni a hallgatók számára. A prédikációk hatást gyakorolnak a hallgatókra, másszóval változást akarnak előidézni bennük. Ahhoz, hogy használhatók legyenek, a bibliai szöveg exegéziséből kell hogy kinőjenek, összefüggés kell hogy legyen közöttük, illetve egyszerűnek és érthetőnek kell lenniük.

Long gyakorlatában ez így néz ki, a Róm 8,28–39 alapján⁴⁵²:

⁴⁵⁰ *uo.*

⁴⁵¹ *i.m.*, 78–79.

⁴⁵² „Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál, azoknak, akiket elhatározása szerint elhívott. Mert akiket eleve kiválasztott, azokról eleve el is rendelte, hogy hasonlóká legyenek Fia képméretű, hogy ő legyen az elsőszülött sok testvér között. Akikről pedig ezt eleve elrendelte, azokat el is hívta, és akiket elhívott, azokat

Fókusz (Központi Téma): „Mivel már megtapasztalhattuk, bízhatunk abban, hogy Isten szeret minket még akkor is, amikor a tapasztalataink mást mondanak.”

Funkció (Cél, Hatás): „A nehézségeket megtapasztaló hallgatókat megerősíteni és új reménnyel tölteni el, küzdelmeik közepette.”

A prédikátornak lesz tehát két-, az exegézisből fakadó feladata: egy fő téma megfogalmazása, illetve egy cselekvésnek a megtétele. Fontos, hogy ez a teljes prédikációban történjék meg! A prédikátornak ezek mentén kell megalkotni a prédikációt, tehát mindent ennek kell alárendelni. Az egész prédikáció a textusnak a gyülekezetre gyakorolt tanúbizonyoságtételének a kifejezése lesz. Annak, amit egy prédikáció mond, kapcsolatban kell lennie azzal, amit a prédikáció tesz, és a fókusz (téma) és a funkció (cél, hatás) ezt a kapcsolatot kell hogy tükrözze. Egyiknek a másiktól kell fakadnia. A prédikációknak egy dolgot kell mondaniuk és tenniük: a textus egyetlen felszólítása, hatása, kívánalma alapján kell szólniuk. A fókusz és funkció megírásának célja: megengedni a textusnak, hogy egyetlen világos mondatban megvilágítsa ezeket a hallgatókat, ezen a bizonyos napon. A fókusz és funkció aztán megmutatja, hogy merre tart a prédikáció, és miután a prédikátor megfogalmazza azokat, arra koncentrálhat, hogy kitalálja, hogyan ér oda. Ezek ugyanis megfelelő formát kérnek.⁴⁵³

9.) A prédikáció formába öntése – Long is azok közé tartozik, akik a prédikáció formáját rendkívül fontosnak tartják. H. Grady Davis nyomán mondja, hogy az evangélium alaptermészete arra kötelez minket, hogy figyeljünk a formára. Érdekes hasonlatokkal érzékelteti a forma szerepét: „Úgy, mint az automata váltó csendes sebességváltása, a prédikáció formája termékeny mozgássá fordítja le a prédikáció potenciális energiáját.”⁴⁵⁴ Azt is mondja, hogy a forma oly fontos a prédikáció számára, mint egy folyó partvonala a víz sodrása szempontjából. Nehezményezi, hogy a homiletika könyvek némelyike úgy beszél a formáról és tartalomról, mintha azok elválaszthatóak lennének, és főleg a tartalomra fektetnek hangsúlyt, a forma másodlagos. Szerinte ez téves, mert „a világban” sem így működik. A művészi alkotásokban a forma és a tartalom nem elválasztható, gondoljunk csak Michelangelo Dávid-jára! „Ahelyett, hogy a prédikáció formájáról és tartalmáról úgy gondolkoznánk, mint különálló valóságról, sokkal helyesebb, ha a tartalom formájáról beszélünk. A prédikáció formája [...] alakot és energiát ad a prédikációnak, és így önmagában életfontosságú erővé lesz abban, ahogy a prédikáció értelmessé válik.”⁴⁵⁵ Azzal érvel, hogy ha egy prédikációt manipulatív vagy inkoherens módon strukturálnak, akkor a prédikáció is ilyen lesz, attól függetlenül, hogy mit is tartalmaz. Ugyanúgy, ha a forma tiszta és világos, a prédikáció is érthetővé lesz. Long a prédikáció formájára „szervezési terv”-ként tekint, merthogy segítségével eldönthetjük, hogy milyen dolgokat milyen sorrendben mondunk és teszünk egy prédikációban. Szerinte a prédikáció készítése közben azt kell kérdeznünk, hogy mi az a forma, ami segít abban, hogy a

meg is igazította, akiket pedig megigazított, azokat meg is dicsőítette. Mit mondjunk tehát erre? Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk? Aki tulajdon Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta, hogyne ajándékozna nekünk vele együtt mindent? Ki vádolná Isten választottait? Isten, aki megigazít. Ki ítélne kárhozatra? A meghalt, sőt feltámadt Jézus Krisztus, aki az Isten jobbján van, és esedezik is értünk? Ki választana el minket a Krisztus szeretetétől? Nyomorúság, vagy szorongatás, vagy üldözés, vagy éhezés, vagy meztelenség, vagy veszedelem, vagy fegyver? Hiszen meg van írva: 'Teérted gyilkolnak minket nap mint nap, annyira becsülnék, mint vágójuhokat.' De mindezekkel szemben diadalmaskodunk az által, aki szeret minket. Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.” (Róm 8,28–39)

⁴⁵³ A fókuszról és funkcióról szóló összefoglaló a *The Witness of Preaching*, 84–91. alapján készült.

⁴⁵⁴ *i.m.*, 92.

⁴⁵⁵ *uo.*

hallgatók a legjobban hallják meg a prédikáció anyagát? Azt mondja, hogy amikor prédikációstruktúrát készítünk, akkor valójában kommunikálunk is, nem pusztán az információt próbáljuk formába önteni. A forma ugyanis „a hallgatás megtapasztalásának a terve, nemcsak az adatok elrendezése”, azaz a prédikátor részéről annak eldöntése, hogy mit szeretne, hogy a prédikáció a hallgatóban kiváltson.⁴⁵⁶

Long emlékeztet, hogy a vázlatok készítése a régebbi idők gyakorlata volt. Előnye volt a logikai sorrend, és akkor volt elfogadható, ha egységes volt, ha arányosan volt felosztva, ha a gondolatok egymást kiegészítve követték egymást. Azóta sokan megkérdőjelezték ezt a hagyományt, mert problémásnak találták, ahogyan ezekről a vázlatokról gondolkodunk. A vázlatok ugyanis azt sugallják, hogy van egy fő gondolat, és ez különböző al-gondolatokra osztható. Pedig minden prédikációnak logikus felépítésűnek kell lenni, és tudomásul kell venni, hogy többféle logikai struktúra létezik: narratív, induktív, metaforikus, stb. A vázlat leredukálja a választási lehetőségeinket egyetlenegyre, és ezt el kell kerülni!

Long ajánlása szerint érdemes odafigyelni a világi retorikára, ahol figyelnek az emberi odahallgatás belső folyamatára. Ennek bizonyos pszichológiája van, és ennek alapján könnyen fölfedezhető, hogy a prédikációs formák önmagukban soha nem ártatlanok vagy semlegesek. A prédikáció formája ugyanis minden esetben arra hívja a hallgatókat, hogy a prédikáció tartalmát egy sajátos séma alapján hallgassák, és így befolyásolja azt is, hogy ennek folyamán mi történjen a hallgatóban és a hallgatóval.⁴⁵⁷

Long a Biblia nyomán azt állítja, hogy a szélesebb kultúrától igenis, lehet „kölcönvenni” változatos irodalmi formákat. Szerinte az Újszövetséget tekinthetjük „az evangéliumot érthető formában láttató kísérletnek” is, ahol a különböző formák ebben a megértésben segítenek. Nem véletlen, hogy az evangélium logikai érveléssel, narratívában, példázatban, himnuszban, a költészet segítségével kerül bemutatásra. Egyetlen forma sem alkalmas arra, hogy az evangélium teljességét fejezze ki, de az evangélium egy-egy aspektusának kifejezésére alkalmas.⁴⁵⁸

Long szerint az üzenet és a forma nem választható el egymástól. A forma számára az a kérdés, hogy miként tudja a prédikátor a textust üzenetét úgy elmondani, hogy az emberek azt megértsék? A prédikátornak foglalkozni kell a prédikálandó igazsággal, de mindig annak fényében, hogy a gyülekezet ezt hogyan tudná meghallani? Ugyanígy foglalkoznia kell azzal is, hogy a gyülekezet hogyan fogja hallgatni, de mindig ennek az igazságnak a vonatkozásában kell ezt megtennie. Erre többfajta stratégia és szóbeli lehetőség van – történet, logikai bemutatás, történelmi visszatekintés, retorikai kérdezés, költészet, stb. –, és ezeket úgy kell megválasztani, hogy az evangélium, ezeknek az embereknek, ebben e kontextusban tegyen tanúbizonyságot. „Minden prédikációs forma tehát személyre szabott kell hogy legyen, hogy találjon a vonatkozó prédikációs alkalommal.”⁴⁵⁹

A lényeg az, hogy a prédikáció struktúrája összhangban legyen annak mondanivalójával. A változatos formák használata változatos tartalmat is jelent. Ha a prédikációra úgy tekintünk, mint dinamikus organizmusra, akkor a részek összefüggenek. A prédikáció megszületése többé már nem szakaszokból áll – exegézis, teológiai elemzés, struktúra, forma, illusztráció, elmondás, stb.

⁴⁵⁶ *i.m.*, 93–96.

⁴⁵⁷ *i.m.*, 97.

⁴⁵⁸ *i.m.*, 104.

⁴⁵⁹ *i.m.*, 106. Long 25 oldalon keresztül bemutat néhány prédikációs formát, ugyanazokat, amelyek megtalálhatók Fred Craddock: *Preaching*, 177–180 oldalain is. Ezeket a struktúrákat eredetileg John Killinger és Halford E. Luccock munkáiban olvashatjuk. Vö. KILLINGER, John: *Fundamentals of Preaching*, Fortress Press, Philadelphia, Pennsylvania, 1985, 50–59 és LUCCOCK, Halford E.: *Some types of Outline*, Nashville, Tennessee, 1944, 134–147.

– hanem az egészét összefüggéseiben kell szemlélni. A prédikáció „kommunikációs rendszer.”⁴⁶⁰ Mindig az a kérdés, hogy a mondanivaló milyen kommunikációs formát kíván? A Biblia jó példákat szolgáltat, ezekből érdemes tanulni! „Az evangélium változatos formában érkezik hozzánk, és az a prédikátor, aki hűségesen tesz tanúbizonyságot róla, engedni fogja, hogy az evangélium gazdagsága változatos prédikációs formákat hozzon elő.”⁴⁶¹

A prédikáció különböző részeinek megnevezésére többféle kifejezést használnak. A „pontok”, „mozzanatok”, „epizódok”, „egység” stb. mellé Long bevezeti a „lépések” (*steps*) kifejezést. Szerinte az a fontos, hogy a megnevezéstől függetlenül a prédikáció egy sor logikusan felépített szegmensből áll. Elképzelhetjük a prédikációt úgy is, mint egy folyosót, amelyből ajtók nyílnak különböző szobákba. Ezek a „szobák” a pontok, lépések stb., a „folyosó” pedig az öt egybetartó logikus fonál, és biztosítja a mozgást vagy az átmenetet egyikből a másikba. A prédikáció fő részei közötti kapcsolódási pontokat, az „átmeneteket” Long „összekötő részeknek” vagy „konnektoroknak” (*connectors*) nevezi. Ezek kommunikációs szempontból életbevágóan fontosak a prédikáció érthetősége miatt. Egyrészt biztosítják a lezárást a prédikáció előző része számára, és így biztosítják a hallgatót arról, hogy a helyes ösvényen van, másrészt megmutatják, hogy a következő rész logikailag hogyan kapcsolódik az előző részhez, illetve előrejelzik a következő rész tartalmát. Az „és”, a „de”, az „ugyanakkor”, a „ha... akkor”, stb. szócskákat nevezi „összekötő”-nek vagy „konnektor”-nak. A jó összekötő sejteti, hogy a prédikációban mi következik, és segíti a hallgatókat az odafigyelésben és a lényeg megértésében. Szerepük az, hogy lezárást biztosítsanak az előző részeknek, legyenek a részeket összekötő logikai „ragasztók”, és adjanak eligazítást a hallgatóknak arról, ami következik, hogy követhessék a prédikáció mozgását.⁴⁶²

Long módszertani útmutatása azzal folytatódik, hogy részletesen tárgyalja a prédikáció bevezetésének és befejezésének kérdését, foglalkozik az illusztrációk használatával, illetve a prédikáció megírásának és elmondásának a kérdéskörével. Beszél az idézetek beépítéséről, a készülődés folyamatáról, a címválasztásról, a terjedelemtől, stb. Ezeknek részletes bemutatása meghaladja a dolgozat kereteit. Long homiletikai útmutatásai időszerűek, nagyon sok gyakorlati tanácsot tartalmaznak. Azt kell hogy mondjam, hogy a *The Witness of Preaching* az egyik legjobb homiletika könyv, amit tankönyvként is érdemes használni. Elolvasása nyomán egyre inkább megválaszolható a fejezet elején feltett kérdés: tanulható-e a prédikálás? – Igen, tanulható, főleg, ha a módszertant ilyen alapos és világos útmutatások alapján tanuljuk, mint amilyeneket Long tár elénk! A hosszú út folyamán ugyanis megértjük azt, hogy „lelkesszé válni költséges személyes elkötelezettséget jelent, és a diákokat figyelmes és személyre szabott módon kell tanítani és gondozni. Nem utolsó sorban, prédikátorra lenni több, mint önfejlesztés, több, mint a homiletikai készségek belső magjainak az öntözése és művelése. [A diákokat] sokkal inkább a saját kánonnal és normával bíró egyház oly gyakorlataira kell megtanítani, amelyek idősebbek, nagyobbak, és életszerűbbek, mint egyetlen ember képességei.”⁴⁶³ És itt majdhogynem az „ámen” kívánczik ki az emberből.

⁴⁶⁰ LONG, Thomas G.: Pawn to King Form: Sermon Introduction and Communicational Design, in: *Reformed Review* 40.1 (1986), 27.

⁴⁶¹ *i.m.*, 130.

⁴⁶² LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 148–150.

⁴⁶³ LONG, Thomas G.: A New Focus for Teaching Preaching, in: LONG, Thomas G. – TISDALE, Leonora Tubbs (eds.): *Teaching Preaching as a Christian Practice: A New Approach to Homiletical Pedagogy*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2008, 5.

7.5. Thomas Long homiletikájának kritikai értékelése

Némi elfogultság is lehet megállapításomban, de ki kell mondanom, hogy a tanulmányozott homiletikusok közül számomra a Thomas Long homiletikája a legkedvesebb. Ebben az értékítéletben benne van az is, hogy Long megnyerő modorú, szemléletesen előadó, jól prédikáló lelkész, és ez tükröződik írásaiban is. Egyrészt nagyon világosan tudja összefoglalni az utóbbi évtizedek homiletikai gondolkodását, és így általuk sokkal jobban érthető Lowry, Craddock vagy éppen Buttrick is, másrészt a kortársak módszereit és felfogását úgy tudja kiegészíteni saját elképzeléseivel, hogy olvasóként az ember azt érzi, hogy az Új Homiletika ezáltal válik teljessé.

Long sokat írt és publikált, ez talán a lábjegyzetek alapján is kiderül. Könyvei figyelemre méltó világossággal közvetítik homiletikai felfogását, tanulmányai vagy rövid cikkei is érthetően mutatják be elképzeléseit. Kiemelkedően hasznos és jó a *The Witness of Preaching* és a *Preaching from Memory to Hope* című könyve, de nagyszerűek tematikus könyvei a temetésről, a halálról vagy a szenvedésről is.⁴⁶⁴

Pozitívumok:

- Long-nál jól lehet követni a *prédikációkészítés folyamatát*. Ez nála komoly exegézissel kezdődik, ahol azt keresi, hogy a textus mit akar mondani egy bizonyos gyülekezetnek, egy bizonyos helyen, bizonyos alkalommal. Ezután a prédikáció fókuszának vagy központi témájának meghatározása következik, majd a prédikáció funkciójának, azaz célkitűzésének vagy hatásának megfogalmazása. Módszertana érthető, könnyen követhető. Nem elérhetetlenül magas szinten szól, hanem a mindenkori lelkészek nyelvén beszél.

- Long az Új Homiletika más képviselőivel ellentétben, *részletesen foglalkozik a lelkész szerepével is*. Nála a lelkész nem az íróasztal mellett elszigetelve élő szakember, nem autoritás nélküli prédikátor, hanem a gyülekezet által megválasztott küldött, aki mindannyiuk nevében keresi a megfelelő válaszokat. A „tanú” metaforájával még érthetőbbé teszi a prédikátorok feladatát: a megtapasztalt isteni tapasztalatokról tanúbizonyságot tenni a gyülekezet közösségében. A pásztorális viszonyulás fontos, mert a lelkésznek ismerni kell az övéit, ahhoz, hogy a tanúságtéves autentikus legyen. Ezért fontos „a gyülekezet exegézise” is, mert ezáltal világosabbá válik a feladat.

- Long szavaiból csak úgy süt a meggyőződés: *szeretné, ha a szószék visszaszerezné megbecsültségét, s a prédikálás ismét művészet lenne*. Finom kritikával illeti a narratív prédikálást, merthogy az sok esetben sekély sztorizgatást eredményezett, de arra is figyelmeztet, hogy a Biblia is jórészt narratívákból áll, tehát a narratív megközelítés nem elvetendő, hanem megfelelő teológiai útmutatás és etikai kérdések felvetése mellett, igenis, használandó. Ez a viszonyulás jellemző az ő homiletikájára is: nem szélsőséges, hanem mértéktartó, nem akarja mindenáron kidobni a mások elméletét, hanem abból megtartja az értékeset, és ezt okosan ötvözi saját elképzeléseivel. Végig kiegyensúlyozott, és hiteles ember benyomását kelti, a kortársait illető kritikája is mértéktartó.

- Long kritikusi is egyetértenek azzal, hogy *homiletikai munkássága rendkívül fontos és meghatározó volt az elmúlt évtizedekben*. „Long a prédikálás mestere, [...] aki arra törekszik, hogy megmozgassa azok szívét, akik ma elfoglalják a szószékeket” – mondja róla Jason Locke, és azt emeli ki, hogy könyveiben a közérthetőség és a lelkészek számára fontos eligazítás

⁴⁶⁴ Például LONG, Thomas G.: *What Shall We Say? Evil, Suffering, and the Crisis of Faith*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 2011.; LONG, Thomas G.: *Accompany Them with Singing: The Christian Funeral*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2009.

dominál.⁴⁶⁵ Mások elegáns prózai szövegeit, jól megválasztott metaforáit és nagyszerű narratív stílusát emelik ki!⁴⁶⁶ Charles Campbell is Long élő és olvasmányos stílusát dicséri, és azt értékeli, hogy „a narratív prédikálás megszelídült formáját” propagálja, amellet, hogy a prédikálásban a gyönyörködtetést és a tanítást egyaránt fontosnak tartja. A „történetmondás mesteré”-nek nevezi, és értékeli, hogy Long a kultúrák közötti kommunikációra szólít. Azt is értékeli, hogy Long nem a prédikálás végnapjairól beszél, hanem ezt a kort a „forrongások korá”-nak nevezi, amikor is a különböző konferenciák, a rengeteg publikáció, a prédikálás esszenciájáról való viták végül is a prédikálás megújulásához fognak elvezetni.⁴⁶⁷ Dave Bland azt mondja róla, hogy a *The Witness of Preaching* méltán lett „a teológiai intézetek osztálytermeinek legnépszerűbb tankönyve”, merthogy benne Long eléri azt, hogy a prédikátorok megértsék, hogy mit is jelent prédikálni, megfelelő imaélet, gyakorlat és fegyelmezett módszer révén.⁴⁶⁸

▪ Ezzel pedig el is érkeztünk ahhoz, hogy újfent kimondjuk: *Thomas Long az Új Homiletika jeles teoretikusa és gyakorló képviselője*. Mivel a kortársak közül ő a legfiatalabb, életművéről még nem született komplex összefoglaló. Ennek ellenére, a legnagyobb elismerés hangján mondom róla, hogy *munkásságában az Új Homiletika letisztult és emberközeli megnyilvánulásait vélem felfedezni!* Láthattuk ugyanis, hogy Long számára egyenlően fontos a prédikátor személye, és az a gyülekezet, amelynek nevében a bibliai szöveg értelmét kutatja. Az „odaforulás a hallgatókhoz” nála nem kérdés, hiszen ő mindig a gyülekezetet tartja szem előtt, értelmezési megközelítése ezért is kontextuális. A „tanú” metaforája is arról „tanúskodik”, hogy a megtapasztalt isteni igazságot mindenképpen tovább kell adni azoknak, akik előtt bizonyosságot kell tenni! A prédikálás számára ugyanúgy esemény, mint az Új Homiletika apostolai számára is, hozzátéve, hogy ő már a textusban is a keresztyén identitást formáló eseményt keresi. Ki is mondja, hogy „az evangéliumban, Istenországa eseménye tanító esemény, és fordítva, az evangéliumi tanítás Istenországa eseménye.”⁴⁶⁹

▪ Long ugyanúgy fontosnak tartja az Új Homiletika azon törekvését is, hogy a *mit mond* a prédikáció mellett választ kapjon arra is, hogy *mit tesz* a prédikáció? Számára a kettő összefüggésben létezik! Egyik *legfontosabb törekvése az, hogy a prédikátor a készülési folyamatában meghatározza a prédikáció funkcióját*. Ebben a folyamatban a prédikátornak le kell írni, hogy mit akar a prédikáció által megteremteni vagy megtörténni a hallgatók számára. A prédikáció funkció-kijelentése lesz ugyanis az a kulcsmondat, amely megmutatja, hogy a prédikáció mit tesz majd a hallgatókkal!

▪ Long a *prédikáció formájával kapcsolatos vélekedésével az Új Homiletika elveit vallja*, amennyiben *az a véleménye, hogy a forma meghatározza a mondanivalót is*. Azt mondja, hogy a forma az evangéliumból és a hallgatók „hallgatási stílusából” kell kinőjön. A „régí”, vázlatos forma helyett nem egy sémát ajánl, mint például Lowry, hanem azt tekinti fontosnak, hogy meg kell találni az evangélium közlésére legalkalmasabb kommunikációs formát. Ez lehet valamilyen régebbi, mások által is gyakorolt forma, de lehet egy-, az alkotói szabadság révén a lelkész által megválasztott forma. A lényeg, hogy a bibliai textusnak a gyülekezet általi megértése és az evangélium megjelenésének változatossága a mérvadó.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ LOCKE, Jason: Preaching from Memory to Hope, in: *Restoration Quarterly* 53.1 (2011), 64.

⁴⁶⁶ LINDVALL, Michael L.: Preaching from Memory to Hope, in: *Theology Today* 67.1 (2010), 113.

⁴⁶⁷ CAMPBELL, Charles L.: Preaching from Memory to Hope, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 63.4 (2009), 414.

⁴⁶⁸ BLAND, Dave. The Witness Of Preaching, in: *Homiletic* 32.2 (2007), 26.

⁴⁶⁹ LONG, Thomas G.: *When the Preacher is a Teacher*, 23.

⁴⁷⁰ Vö. LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*, 113–130.

Kritikai észrevételek:

• Ha Thomas Long-gal kapcsolatosan kritikusak akarunk lenni, akkor nehéz dolgunk van – ezt talán a fenti pozitívumok alapján is leszűrhetjük. Vele kapcsolatosan azt sajnálja az ember, hogy nem asszociálható a neve valamilyen rendkívüli fogalommal, mert akkor minden bizonnyal még nagyobb ismertségre és elismertségre tenne szert. Nehéz őt kategorizálni, mert bár főntebb állítom, hogy az Új Homiletika képviselője, azért nem lehet eltekinteni attól sem, hogy bizonyos értelemben „kilóg a sorból”. Mindenek előtt azért, mert ő az egyetlen az „új homiletikusok” közül, akinél a prédikálás folyamatában a prédikátor személye ugyanúgy fontos, mint a régebbi, „hagyományos” homiletika esetében volt. Másrészt, a prédikáció „fókusz kijelentését” szükségesnek tartva, mintha „visszatérne” a korábbi, hagyományosnak mondott prédikációk kívánalmához, ahol a bibliai textusok üzenetének a megfogalmazását tartották fontosnak. Nem csodálkoznék azon, hogy ezeknek alapján némely vélemény megkérdőjelezné Long-nak az Új Homiletikához való besorolását, mondván, hogy szembemegy az Új Homiletika eredeti törekvéseivel, bár megjegyzem, hogy ilyen véleményre mindeddig nem bukkantam. Ennek ellenére, számomra éppen ezáltal válik Long nagyon szimpatikussá, merthogy a fókusz mondat tulajdonképpen az általam fontosnak tartott biblikus „isteni üzenet”, illetve fontos nekem az elhívás és felszentelés révén kapott papi autoritás, a Long által megfogalmazott „tanúi” minőségben. Számomra tehát egyértelmű, hogy Long ezzel a „megszelidítéssel” még közelebb hozta hozzánk az Új Homiletikát.

• Helge Stadelmann az, aki meglehetősen kritikus Long-gal kapcsolatosan. Bár ő azok közé tartozik, akik szerint Long egyértelműen az Új Homiletika képviselője, és azt is értékeli Long-ban, hogy ki meri mondani, hogy nem a társadalom kommunikációs igénye, hanem a biblikus tartalom kell hogy legyen a szószerző meghatározó jellemzője, mégis úgy gondolja, hogy *Long a hallgatók irányában túlságosan elfogult*. Szerinte téves Long-nak az az igyekezete, hogy exegetikai metódusában a „hallgatók hermeneutikája” élvez elsőbbséget. Nehezményezi, hogy ha a lelkész a gyülekezet küldöttként, ennek nevében fog neki a bibliai textusok exegézisének – mint ahogyan azt Long javasolja –, akkor ez az exegézis más lesz, mint amit egy szakavatott bibliatudós munkája eredményezne. Szerinte ebben az a téves, hogy Long felfogásában benne foglaltatik, hogy egy bibliai szöveg mindig más értelmet közöl, attól függően, hogy mikor és hol közelítünk hozzá. Véleménye szerint ezzel Long túlságosan „posztmodern” és túlzottan szubjektív felfogást képvisel! Ez számára elfogadhatatlan, mint ahogyan az is, hogy Long felfogásában a hallgatók a prédikáció társ-alkotói lesznek, azáltal, ahogyan a prédikációt meghallják. Szerinte ilyen körülmények között a bibliai szöveg többé már nem nevezhető Isten Igéjének!⁴⁷¹

Ezt a kritikát a magam részéről nem tartom megalapozottnak, mert azt feltételezi, hogy Long nem elég biblikus, és prédikálása nem hű a bibliai szövegekhez. Ez nem így van, hiszen Long magát biblikus prédikátornak tartja, bár kétségtelen, hogy nem nevezhető Ige-teológusnak. Úgy gondolom, hogy az exegézis folyamatáról való felfogása – mégha esetleg a kontextuális megközelítés miatt posztmodernnek is mondható –, nem idegen például a saját felfogásomtól, amely számtalan esetben bizonyította, hogy egy bibliai textus üzenete mást jelentett egykori gyülekezetemben, Torockószentgyörgyön, és mást jelentett Kolozsváron. Úgy vélem, hogy Long-nak ez a felfogása abból ered, hogy megtapasztalta, hogy egy gyülekezet textusértése

⁴⁷¹ STADELMANN, Helge: *The role of exegesis and biblical texts in preaching the New Testament: engaging with the 'New Homiletic'*, 238–241.

nagyban függ attól a helyzettől, időtől és körülményektől, amelyben a bibliai üzenetet hallják.⁴⁷² Ez a gondolat pedig Ebeling és Fuchs nyomán az Új Homiletika egyik alapismérvévé vált.

Összegzés: Számomra egyértelmű tehát, hogy Thomas Long az Új Homiletika egyik legkiválóbb képviselője, aki munkásságát ennek a mozgalomnak a szellemében, sőt ennek egy letisztultabb stílusában fejt ki. Nagynevű kortársait jól érti, elméleteiket kritikus szemmel vizsgálja, és tanításukhoz hozzáteszi a magáét. Különösen tetszetős számomra az, hogy talán mindegyikük közül ő az, aki az Új Homiletikára oly jellemző „gyönyörködtetés” (*delectare*) mellett külön hangsúlyozza a szószék tanító felelősségét, az augustinusi *docere* szellemében.⁴⁷³ Thomas Long a jelenkor egyik legjobb homiletika szakembere, akit az elkövetkező években az Új Homiletika pillérei vagy apostolai között fognak emlegetni, s aki a 21. századi prédikálás számára is hasznos elméleti és gyakorlati útmutatást adott. Némi elfogódottsággal és hálással írom le, hogy én általa értettem meg a legtöbbet az amerikai prédikálás mikéntjeinek és hogyanjainak kulisszatitkaiból!

7.6. Prédikáció: Szavak, szavak, szavak

Long bemutatására egy olyan prédikációt választottam ki, amelyet ő 1991-ben, egy teológiai ballagási ünnepségen mondott el. Benne nagyszerűen ötvözi a bibliikumot a mindennapi életből vett példákkal. Narratív művészetére jellemző az, ahogyan ezeket a történeteket elmeséli, ahogyan fenntartja a drámai feszültséget. A prédikáció alapján, a prédikáció fókusz kijelentése és funkciója az alábbi lehet:

Fókusz kijelentés (Téma): Jákób forrásánál Jézus egyetlen szavára leomlik a világokat elválasztó fal, a samáriai asszony új életre kelt.

Funkció mondat (Cél): A teológiai tanulmányok végén, és a lelkeszi munka megkezdése előtt álló hallgatókat azzal bátorítani, hogy egyedüli fegyverük a szó, amely bár olykor erőtlennek tűnik, mégis akkora ereje van, hogy sokszor egyetlen egy szó is sorsfordító lehet.

Long sem szólítja meg a gyülekezetet, a beszéde végén nincs „Ámen”.

Thomas Long: Szavak, szavak, szavak⁴⁷⁴

Textus: Jn 4,16–26: *Jézus így szólt hozzá: „Menj el, hívd a férjedet, és jöjj vissza!” Az asszony így válaszolt: „Nincs férjem.” Jézus erre ezt mondta: „Jól mondtad, hogy férjed nincs, mert őt férjed volt, és akivel most élsz, nem férjed: ebben igazat mondtál.” Az asszony ekkor így felelt: „Uram, látom, hogy próféta vagy. A mi atyáink ezen a hegyen imádták az Istent, ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben van az a hely, ahol Istent imádni kell.” Jézus így válaszolt: „Higgy nekem asszony, hogy eljön az óra, amikor nem is ezen a hegyen, nem is Jeruzsálemben imádjátok az Atyát. Ti azt imádjátok, akit nem ismertek, mi azt imádjuk, akit ismerünk, mert az üdvösség a zsidók közül támad. De eljön az óra, és az most van, amikor az igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát, mert az Atya is ilyen imádókat keres magának. Az Isten Lélek, és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk.” Az asszony így felelt: „Tudom,*

⁴⁷² A kontextualitás a legújabb homiletika egyik alapkövetelménye lett, szükségességét és fontosságát egyre több homiletikus hangsúlyozza. Szabó Lajos szerint „a mindenkori kontextualitás határának vizsgálata azt jelenti, hogy úgy szólaltasson meg örök értékű tartalmat, hogy az a mai hallgató világában megelevenedjen.” Vö. SZABÓ Lajos: Aktuális homiletika a kezdetektől napjainkig, in: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről.* Budapest, Luther Kiadó, 2013, 21.

⁴⁷³ Vö. LONG, Thomas G.: *The Senses of Preaching*, 20. és LONG, Thomas G.: *A New Focus for Teaching Preaching*, 3–9.

⁴⁷⁴ Vö. LONG, Thomas G.: *Words, Words, Words*, in: *The Princeton Seminary Bulletin* 12.3 (1991), 314–319.

hogy eljön a Messiás, akit Krisztusnak neveznek, és amikor eljön, kijelent nekünk mindent.” Jézus ezt mondta neki: „Én vagyok az, aki veled beszélek.”

Két dolgot szeretnék mondani mindjárt az elején az 1991-es végzős osztálynak. Mindenek előtt, köszönöm, hogy meghívtatok prédikálni a ti ballagásotok alkalmával! Nagyszerű osztályotok volt, úgy érzem, hogy különleges kapcsolatom van veletek, ezért megtisztelő számomra, hogy itt szolgálhatok. A második mondandóm az, hogy ti most nem tudjátok, hogy én az igazat mondtam-e nektek. Megtisztelő számomra, hogy itt lehetek – ilyen és ehhez hasonló dolgokat szoktak mondani azok, akik ilyen helyeken beszélnek. Az igazság az, hogy itt fent lenni fejfájást és komoly feladatot jelent nekem, még egy elvégzendő kötelességet egy igen zsúfolt év után. A számon kijövő szavak ezek: megtiszteltetés, privilégium, hála, de végülis, ezek csak szavak. Szavak, szavak és szavak.

Nem kell messzire menni, hogy rájőjjünk arra, hogy olyan kultúrában élünk, amely nem bízik túlságosan a szavakban. Vékaszámra használjuk a szavakat. Mi vagyunk az „információs korszak.” Milliósámra használjuk a szavakat, de nem hiszünk nekik. Tudjuk, hogy sikamlósak lehetnek és félrevezetőek. A szavak elveszejtenek, megcsalnak és kiforgatnak. A szavak ingyen vannak, az emberek elbújhatnak mögöttük.

Amikor egy politikus szónokol, mit mondunk? – „Ígéret, ígéret.” Amikor a telefontársaság azt mondja, hogy „csütörtökön 2 órakor fogjuk beszerezni a készüléket, számíthat rá”, akkor mi nem igazán számítunk rá. Amikor George Bush bátran egy „új világrend”-ről beszél, akkor valójában mindez „régis világrend”-nek hangzik számunkra.

Nem hiszünk a szavaknak. Trükkösek. A beszéd olcsó duma. Nem szavakat kérünk, hanem *lényeket*. Ahogy Eliza Doolittle mondja két kérőjének a My Fair Lady-ben:

Szavak, szavak, szavak... ez minden, amit tudtok, csórákaim?

Ne égető csillagokról beszéljete nekem! Ha szerettek, akkor azt mutassátok meg!

Vagy ahogy Edgar Guest mondta valamikor: inkább megnézek egy prédikációt, mintsem bármikor hallgatnom kellene!

A szavak iránti bizalmatlanság természetesen nem új. Részes volt az emberi természetnek a kezdetek óta. Ádám és Éva történetében az édenkerti helyzet akkor kezdett megromlani, amikor a kígyó azt kezdte feszegetni, hogy a szavak nem mindig jelentik azt, aminek első hallásra tűnnek. „Isten tényleg ezt mondta...? – Nem, nem fogtok meghalni!” A szavak Isten ajándékai. A szavak voltak bizonyos értelemben az úrvacsora első szakrális elemei. Ha valamit, akkor a szavak hitelét biztosan elvesztettük Édenben. Az ember félni kezdett, és félelmükben elbujdostak Isten elől, és egymás elől. Elbújtak a fügefalevél és hazug szavak mögé:

„Hol van a te testvéred?

Nem tudom, avagy őrizője vagyok-e én az én testvéremnek?”

Mindezek ma aggodalommal kellene eltöltsenek, merthogy az 1991-es végzősöket valójában szavakkal küldjük ki a lelkeszi munkára. A pénzügyeseknek tőkéje van, az orvosoknak gyógyszere, a mezőgazdászoknak földje és magvai, a lelkesznek – szavai. Szavak, szavak, szavak. Prédikációk szavai, imák szavai, liturgikus szavak. Gyászbán a vigasztalás szavai. Igazságtalanság idején prófétikus szavak. Önteltség esetén kihívó, szembesítő szavak. Szavak, szavak, szavak.

Ezért fontos hallani a mai napon az evangélium szavát, mely szerint Jézus Krisztusban visszakapjuk a szavaink értelmét, és az általunk mondott szavak kegyelemmel és igazsággal telítődhetnek, és a megváltás eszközei lehetnek. Erről szól Jézusnak és a samáriai asszonynak a története. Mit is tett Jézus valójában az asszonyért? Nem gyógyította meg valamilyen

betegségből, nem támasztotta fel a gyermekét, nem kápráztatta el azzal, hogy borrá változtatta a vizet. Egyszerűen csak beszélt hozzá. Szavakat, szavakat, szavakat. De az ő szavai olyannyira radikálisan különböztek a másoktól hallott szavaktól, olyannyira kegyelemmel és igazsággal voltak telítve, hogy többé már nem volt ugyanaz az ember.

Fontos észrevenni, hogy ez a történet nem szavakkal kezdődik. Éppen ellenkezőleg, csenddel kezdődik. Nem finom, andalító, hanem súlyos, hideg csenddel, merthogy a kúthoz jövő asszony samáriai volt, és a kútnál pihenő Jézus pedig zsidó. A kúthoz jövő asszony volt, a pihenő pedig férfi. A samáriai asszony és a zsidó férfi között a csend fala állt, amit tégláról téglára előítéletből a gyűlöletből épült, s amelyen keresztül egyetlen szónak sem lett volna szabad áthatolnia.

„Adj innom” – mondta a zsidó férfi a samáriai asszonynak, és a fal kezdett repedezni. Egy szó, egy látszólag közönséges mondat, egy kultúra ellen szóló csendes szó, és a fal kezd leomolni.

Engem mindig elbűvöl az, hogy a kiváló lelkészi munka nem mindig látványosan történik. Ó, persze, néha kell a szenzációs összecsapás Caesarral, vagy kell a hit mindent megfordító ereje, de legtöbbször a lelkészi munka olyan, mint egyszer egy meglepő kis szót mondani. Úgy, mint 1955 decemberében, amikor Montgomery-ben, Alabama-ban egy buszsofőr azt parancsolta négy embernek, hogy üljenek a busz hátsó üléseire, és egyikük, egy elárúsító lány, Rosa Parks alig hallható hangon csak ennyit mondott: nem. És a fal kezdett leomlani.

William Willimon a Duke Egyetem tanára mesélt egy Anne nevű ifjú hölgyről, aki az ő gyülekezetéhez tartozott. Iskola után a gyógyszerészeti egyetemre ment, és innen járt időnként haza szüleihez, akikkel résztvett a vasárnapi istentiszteleteken. Egyik vasárnap este a lelkészt felhívta telefonon Anne édesapja:

– „Tudja, mi történt?” – kérdezte. „Most hívott fel Anne, hogy elmondja, hogy otthagyja a gyógyszerészetit.”

– „Igazán?” – kérdezte Will. „Mi a jó ég történt vele, hogy erre az elhatározásra jutott?”

– „Hát, nem tudjuk pontosan.” – mondta. „De tudja, hogy Anne mennyire kedveli Önt. Arra gondoltunk, hogy felhívhatná, és jó belátásra bírhatná a lányunkat.”

Will felhívta telefonon. Emlékeztette Anne-t arra, hogy milyen sokat dolgozott azért, hogy bejusson az egyetemre, és ott jól teljesítsen, és hát alaposan át kellene gondolnia a dolgot, mielőtt ezt a lépést megtenné. „Hogy is jutottál ilyen elhatározásra?” – kérdezte tőle.

– „Az Ön tegnapi prédikációja gondolkodtatott el nagyon. Azt mondta, hogy Isten mindenkire fontos feladatokat bízott. Azt mondtam magamban: 'Nem azért vagyok ezen az egyetemen, hogy Istent szolgáljam. Azért vagyok itt, hogy legyen majd egy jó munkahelyem, hogy pénzt keressek, hogy megalapozzam a jövőmet.' Aztán eszembe jutott az a jó nyár, amikor az egyházközségben önkénteskedtem, és olvasni tanítottuk az emigránsok gyermekeit. Azt gondolom, hogy akkor valóban Istent szolgáltam. A prédikációja után úgy döntöttem, hogy visszamegyek, és életemet azoknak a gyermekeknek a segítésére teszem fel.”

Will lelkész hosszasan hallgatott.

– „Figyelj, Anne” – mondta végül – „én csak prédikáltam!”

Prédikációs szavak... és a fal kezdett leomolni. Amikor a fal teljesen leomlott Jézus és az asszony között, meglehetősen zavarodott lett, az is lehet, hogy félt. Van valami biztonság azért a falban. Bekerít ugyan minket, de legalább nem kell szembenéznünk azzal, hogy mi van a túloldalán. Az asszony sok szót zúdít rá Jézusra, mert nem hiszi, hogy a fal leomolhat, az is lehet, hogy hirtelen megpróbálta újjáépíteni, hogy legyen ahová elbújjon. A szavak mögött hallja az embert, szavai viharában Jézus hallja az asszonyt:

– „Hogy kérhetsz inni zsidó létedre én tőlem, aki samáriai asszony vagyok?”

– „Ha ismernéd az Isten ajándékát, és hogy ki az, aki ezt mondja néked: Adj innom!, te kérted volna őt, és adott volna néked élő vizet.”

– „Mit gondolsz magadról? Ki vagy? Még vödöröd sincs. Még Jákóbnak is volt vödre. Nagyobb vagy Jákóbnál?”

– „Mindaz, aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjúhozik: Valaki pedig abból a vízből iszik, a melyet én adok néki, soha többé meg nem szomjúhozik.”

Ekkor mondta ki az asszony a végzetes szót, ami által régi énje meghalt, és ami új életet adott neki: „Add nékem azt a vizet, hogy meg ne szomjúhozzam többé.”

Nos, a kommentárok sokáig felhúzott szemöldökkel néztek erre az asszonyra, mint aki valami boldog elvált asszony lenne, az ókori Samária Liz Taylor-e, aki úgy váltogatja a férjeket, mint mások a sportkocsikat. Az első századi asszonyoknak nem volt ilyen választási lehetősége. Nem fogyasztottak férjeket egyiket a másik után. Őket falta fel egy olyan társadalmi rendszer, amely őt férfitől férfiig küldözgette, amíg minden méltósága odalett. Amikor Jézus az ő férjeiről beszél, nem az ő bűneit nevezi meg, hanem rámutat sebeire. Egyetlen szóval rátapintott élete legfájóbb pontjára.

Egy régi diákom, a teológia elvégzése után egy kis presbiteriánus egyházközség lelkésze lett, ami elég kicsi volt ahhoz, hogy kitűzze maga elé célul, hogy mindenkit meglátogat az első hat hónapban. A hat hónap végére ez majdnem sikerült, egyetlen kivétellel mindegyik hívét meglátogatta. „Nem jártak erre két éve” – mondták az emberek. „Ne törődjön, nem jönnek többé.”

De neki ott volt a kitűzött célja. Egyik délután ismét kiment hozzájuk. Csak a feleség volt otthon. Kávét főzött, majd leültek beszélgetni a konyhaasztalnál. Beszélgettek erről-arról, majd beszélni kezdtek *a dologról*. Két és fél évvel ezelőtt otthon tartózkodott kisebbik fiával. Porszívózni kezdett a hálószobában, egy ideig nem nézett rá a gyerekekre, majd amikor a munkát befejezte, hiába kereste a fiút. Kereste a szobákban, a dolgozóban, kereste a tornácon, majd az úszómedence körül. Itt talált rá.

– „A temetésen az egyházközség tagjai nagyon kedvesek voltak” – mondta az asszony. „Azt mondták, hogy Isten akarata volt.”

Az ifjú lelkész letette csészejét az asztalra. Megérintse, vagy ne érintse meg? Megérintette.

– „Biztos vagyok benne, hogy az emberek jót akartak, de tévedtek.”

– „Hogy érti?” – kérdezte.

– „Úgy értem, hogy Isten nem akarja az ő gyermekeinek a halálát.”

Ekkor az asszony arca elvörösödött, és ajka megfeszült. „Akkor kit hibáztat? Gondolom, hogy engem.”

– „Nem, nem Önt hibáztatom. De nem akarom Istent sem hibáztatni.”

– „Akkor hogyan magyarázza meg az egészet?” – kérdezte egyre növekvő dühvel.

– „Nem tudom. Nem tudom megmagyarázni. Nem értem, hogy ilyen dolgok miért történnek meg. Csak azt tudom, hogy Istennek is ugyanúgy megszakadt a szíve, amikor megtörtént, mint ahogy az Öné is.”

Az asszony összefonta a karjait a mellkasán, és egyértelmű volt, hogy a beszélgetésnek vége. A lelkész nő elhagyta a házat, azon töprengve, hogy miért is kellett neki ebbe az egész dologba belemászni. Egy néhány nappal később szólt a telefon, és az asszony volt a vonal túlsó végén. „Nem tudjuk, hogy van-e értelme, de nem jönne el esetleg még egyszer hozzánk, és nem beszélne a férjével is? – Eddig ugyanis mindketten úgy gondoltuk, hogy Isten haragszik ránk. Lehet, hogy ez pont fordítva van?!”

Egyetlen szó megérinti az embert. Amikor Jézus megnevezte az asszony életének fájó pontját, az megpróbálta elterelni a beszélgetést:

– „Uram, látom, hogy próféta vagy” – mondta. „Ti próféták, szerettek teológiáról beszélni. Nem érdekes, hogy ti zsidók Jeruzsálemben imádjátok Istent, mi samaritánusok pedig a hegyekben. Micsoda teológiai különbség! Mit szólsz hozzá? Majd beszélhetnénk az eszkatológiáról is.”

– „Higgy nekem asszony” – mondta Jézus – „eljön az óra, amikor nem is ezen a hegyen, nem is Jeruzsálemben imádjuk az Atyát. Nem számít majd sem a hegy, sem a templom, hanem te számíatsz, meg az, hogy lélekben és igazságban imádjuk.”

– Én? Számítok? Istennek? Amikor majd befagy a pokol... vagy amikor majd visszajön a Messiás!”

Ekkor mondta Jézus a legjobbat: „Én vagyok az.” Én vagyok az, aki egyetlen egy szóval falakat döntök le. Én vagyok az, aki egyetlen egy szóval begyógyítja életed legmélyebb sebeit. Én vagyok. „Kezdetben volt az Ige... És az Ige testté lett és közöttünk lakott... és teljes volt kegyelemmel és igazsággal.” „Én vagyok az.” Jézus volt az Ige, és mivel az asszonyt megváltoztatta az Ige, elhagyta azt a helyet, ahol csendjébe bezártan élt, hogy a szavak nyomán élni kezdjen, és szavakkal szóljon.

Ed nevű nagybátyámnak volt egy benzinkútja Dél-Karolinában. Nagyszerű ember volt! Vadászgatott, halászott, hangosan mondott harsány vicceket, és az emberek szerették. Elég fiatal volt még, amikor a szíve felmondta a szolgálatot. A család összegyűlt a temetésére, én magam akkor még tinédzser voltam. Az egyházközség lelkésze éppen szabadságon volt, de a család minden tiltakozása ellenére megszakította a vakációját, és hazajött a temetési szertartásra. Sokszáz mérföldnyi vezetés után, még éppen időben érkezett, hogy elérjen a családi házhoz, még a temetés előtt. Sohasem fogom elfelejteni megérkezését. Igazság szerint, ha jobban visszagondolok, az adta nekem az első löketet ahhoz, hogy lelkész legyek. A család együtt volt Ed nagybácsi otthonában, és a nappali széles ablakain át láttuk, ahogy megérkezik a lelkész. Nyakigláb emberként alig tudott kiszállni lepusztult Fordjából, olcsó kék öltöny volt rajta, és ágendáskönyvét úgy szorongatta, mint valami mentőmellényt. Most hogy lelkész vagyok magam is, már tudom, hogy mi játszódhatott le a fejében, amint közeledett a házhoz. „Mit mondjak, édes Istenem, mit mondjak? Milyen szavakat mondjak, amikor a szavak kevésnek tűnnek?”

Nem tudom, hogy miként történhetett, de amint megláttuk őt kiszállni a kocsijából, a nappali hangulata rögtön megváltozott. Volt ebben valami megérzés, de lehet, hogy annál is több. Megérkezése maga volt az istentiszteletre való meghívás. Ez a törekeny emberi lény, amint prédikáláskor viselt öltönyében nagyokat lépdelt át a pázsiton, kétségbeesetten próbálván néhány értelmes szót találni, magával hozta Isten kegyelméből, magának Krisztusnak a jelenlétét. Megjelenésében és szavaiban – szavak, szavak, szavak – ott volt az élő Ige.

És mivel az Ige testté lett, és itt lakozik közöttünk... ilyen lesz a Te számodra is.

Legyen ilyen a Te számodra is!

8. LUCY ATKINSON ROSE ÉS A KONVERZÁCIÓS HOMILETIKA

Lucy A. Rose (1947–1997) az Új Homiletika tragikus sorsú képviselője, hiszen 1997-ben, alig ötvenévesen, hosszú, sok szenvedéssel járó betegségben hunyt el, maga mögött hagyva egy alig nyolcéves kislányt és egy ragyogó akadémiai karriert. Csupán pár évtizedes munkássága nem volt hiábavaló, erre példa az öt méltatók sora, akik emberi nagyságát, felkészültségét, tanári odafigyelő szeretetét domborították ki, érzékeltetvén, hogy számára „a homiletika – hivatás volt”.⁴⁷⁵

Néhány évnyi észak-karolinai presbiteriánus lelkészi munka után, 1983-ban a Georgia állambeli *Columbia Theological Seminary* tanára lett, 1996-tól az egyetem homiletika és liturgika tanszékének társult tanára. 1994–1995-ben az *Academy of Homiletics* elnökévé választották, munkásságát széleskörűen elismerték.

Lucy Rose különös színfoltja az Új Homiletikának. Nemcsak azért, mert a bemutatottak között ő az egyetlen nő, hanem azért is, mert a „nagy öregek” tanítványaként – Fred Craddock volt doktori disszertációjának a vezetője, és Lowry-t második mentorának tartja – az ő tanításait figyelembe véve, tőlük mégis lényegesen különböző felfogást képvisel a konverzációs homiletika révén.⁴⁷⁶ Fő művének már a címe is beszédes – *Sharing the Word. Preaching in the Roundtable Church* – magyarul talán így fordítható: *Szétoosztani az Igét. Prédikálás a kerekasztal-szerű egyházban*. Ebben benne foglaltatik meggyőződése arról, hogy az egyházi hierarchiának meg kell szűnnie, a híveknek és a lelkésznek egyenrangú félként kell egymással megosztaniuk az Igét, úgy, mintha csak egy kerekasztal mellett beszélgetnének. Ahogy ő írja: „A konverzációs prédikálásban a lelkész és a gyülekezet tagjai kollegák, akik együtt fedezik fel az Ige misztériumát a saját életük, a gyülekezetük, a nagyobb egyház és a világ számára. A prédikátor és a gyülekezet szimbolikusan egy asztal köré gyűlnek, amelynek nincs feje és lába, s ahol olyan címkék, mint klérus és világiak eltűnnek, és ahol csak a hívés és a hinni akarás számít. Itt a prédikátor nem az Írások értelmezésének szakembere, és nem a hit dolgainak a megmondóembere (*answer-person of the faith*). Itt a prédikátor egyszerűen az egyik felelőse annak, hogy a textust és a prédikációt, mint ennek egyik lehetséges értelmezését, vigye a közösség elé, arra a bizonyos istentiszteleti alkalomra. Habár általában a prédikációnak megőrzött időben egy ember beszél, tulajdonképpen a hívek egyetemes papságának a felelőssége, hogy megvizsgálják az Igét és eldöntsék jelentéseit, követeléseit és útmutatásait, és ez nem más, mint a helyi és globális hitközösség egésze. A konverzációs prédikálás célja, hogy összegyűjtse a helyi hitközösséget minden alkalomra, hétről hétre, évről évre, a világban mindenütt.”⁴⁷⁷

Rose a konverzációs prédikálás gondolatát minden bizonnyal a beszélgetésnek gadameri felfogására építi, aki azt gondolta, hogy „a beszélgetés egy olyan folyamat... ahol az emberek megértik egymást.”⁴⁷⁸ Erről a meglehetősen szokatlanul hangzó, „konverzációs” viszonyulásról ő maga is tudja, hogy szembemegy a homiletikai gondolkodás fő áramlataival, de ezek a gondolatok benne a prédikálásra való hosszas lelkészi és tanári reflexió eredményeként születtek

⁴⁷⁵ Vö. LISCHER, Richard: The Word is Near You: Homiletics as a Vocation, in: *Journal for Preachers* 21.2 (1998), 31.; Vö. a Lucy A. Rose-ról írt megemlékezést a *Columbia Theological Seminary Vantage* nevű értesítőjében. – Elérhetősége: <http://bit.ly/1P5z48u> [Megnyitva 2016. január 1-jén]

⁴⁷⁶ Lucy Rose homiletikájának megnevezésére a „*conversational preaching*” kifejezést használja, amit lehet *konverzációs*-, *beszélgetős*-, vagy *társalgási homiletikának* is fordítani. A dolgozatban ezeket a kifejezéseket fogom felváltva használni, attól függően, hogy melyik adja vissza az érzésem szerinti legpontosabb jelentést.

⁴⁷⁷ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 4.

⁴⁷⁸ Vö. GADAMER, Hans Georg: *Truth and Method*, 347.

meg. Úgy írta le, hogy előbb a már létező praxis felett reflektált, majd ehhez írt egy újszerű ajánlást, és mindeközben tudatában volt annak, hogy „ez a metodológia a feminista teológiának a jellemzője.”⁴⁷⁹ Ennek ellenére meggyőződése, hogy amit ő képvisel, nem teljesen új, sőt mások prédikálásában is fel lehet fedezni ezt a hierarchiát eltörlő-, a közösség által gyakorolt prédikálást.⁴⁸⁰ Módszeréről úgy beszél, mint amely „közösségi, heurisztikus és nonhierarchikus”, azaz a gyülekezet kebelében történik, nem logikai következményekkel „talál rá” a végeredményre, és benne minden szereplő ugyanolyan vezetői társ-kvalitásokkal bír.⁴⁸¹

Rose azt mondja, hogy a prédikálás domináns értelmezésében, a prédikáció tartalmát egy univerzálisnak, kérügmaticusnak vagy egzisztenciálisnak nevezett igazság adja. Ehhez viszonyítva, az ő értelmezése szerint nem létezik objektív, abszolút igazság, amelyről biztos tudás, világos tények vagy egyértelmű igazságok által tudna beszélni. Éppen ezért, a konverzációs prédikálásban a prédikáció tartalma a Bibliának egy „esetleges értelmezése”, tulajdonképpen csak a hitközösségek elé terjeszthető javaslat, hogy ők azt majd kiegészítsék, kijavítsák, vagy éppen jobbat javasoljanak helyette. Ebben az összefüggésben a konverzációs prédikáció mikéntje a prédikáció formájáról is szól. A Fred Craddock-féle induktív, és a Lowry-féle narratív prédikációk „potenciálisan heurisztikus formák”, és arra hívják a gyülekezetet, hogy saját értelmezést találjanak, a Szentlélek segítségével. „A híveknek nem kell a prédikátor által megmutatott utat megtenni”, hanem minden esetben az induktív és narratív formák között választhatnak.⁴⁸²

8.1. A „domináns” homiletikai elméletek kritikája

Rose, mielőtt alaposabban kifejtene saját nézeteit, „beszélgetésbe elegyedik” a domináns homiletikai elméletekkel, a „tradicionális”, a kérügmaticus és az általa „transzformációs”-nak nevezett homiletikával:

1.) Az „öreg államférfi”-ként emlegetett „rég homiletika” (*old homiletic*), a John Broadus, és J. B. Weatherspoon nevéhez fűződő „*tradicionális*” vagy „*klasszikus*” elmélettel kapcsolatosan azt mondja, hogy fontos, ma is használatos elmélet és gyakorlat, de nem mindenki számára alkalmas. A legalapvetőbb problémája vele az, hogy elválasztja a prédikátort a gyülekezettől, amennyiben úgy tekint rájuk, mint egyrészt „küldő”-re, másrészt „recipientsre”.⁴⁸³ A klasszikus elmélet szerint ugyanis a prédikálás az igazságot úgy mutatja be, hogy az igehirdető gondolatai a gyülekezet gondolatvilágában formálódnak. A másik fenntartása az, hogy az elméletnek normatív hatalma van, amennyiben a prédikációnak minden esetben meggyőzni, rábeszélni, vagy valamire választ találni kell. Nem tetszik neki, hogy ez egy diskurzív prédikáló módszer, amelyben „pontok” vannak, és azt vallja, hogy a prédikáció ideákból, illetve gondolati pontokból kell hogy álljon. A másik problémája a nyelv és valóság kapcsolata miatt van. Számára a szavakba vetett bizalom, és annak az objektív valósággal való megegyezése már nem lehetséges, pedig ez a tradicionális homiletika egyik alaptétele. Az sem jó, hogy ez az elmélet túl

⁴⁷⁹ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 3.

⁴⁸⁰ Vö. BROWNE, R. E. C.: *The Ministry of the Word*. London, SCM Press, 1958.; FITCHNER, Joseph: *To Stand and Preach for Christ: A Theology of Preaching*. New York, Alba House, 1981.; SWANK, George W.: *Dialogic Style in Preaching*. Valley Forge, Pennsylvania, Judson Press, 1981.; MCCLURE, John S.: *The Roundtable Pulpit: Where Leadership and Preaching Meet*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1995.

⁴⁸¹ Vö. ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 1. A „heurisztikus” szó „rátalálást” vagy „rávezetést” jelent, egy olyan folyamatot, amely bár nem logikus következmények alapján jut el egy feltételezéstől a konklúzióig, mégis eredményre vezet.

⁴⁸² *i.m.*, 5–6.

⁴⁸³ *i.m.*, 21.

racionálisztikus, az illusztrációt alárendeli a magyarázatnak és az érvelésnek, és teljességgel hiányzik belőle a poétikus nyelvezet, illetve Isten misztériuma.⁴⁸⁴

2.) A C. H. Dodd, Karl Barth, majd később Henry H. Mitchell nevéhez fűződő „*kérügmaticus*” elmélet sem jelent számára megoldást. Pozitívumként értékeli, hogy a kérügmaticus homiletikai elmélet Istennek nagyobb szerepet juttat a prédikációban az Ige cselekvésén keresztül, és azt is mondja, hogy számára, nőként fontos volt a fókuszváltás a prédikátorról Istenre. Mindezek mellett, problematikusnak tartja azt, hogy a prédikátor és a gyülekezet közötti szakadék ugyanúgy megmarad, mint a „hagyományos” elméletnél. A prédikációkészítés folyamatában a gyülekezet továbbra is passzív marad, ugyanolyan recipiens szerepet tölt be, mint annak előtte. A kérügmaticus elmélet azt mondja, hogy az evangéliumot hűségesen kell kommunikálni, hogy maga Isten legyen az igehirdető, és a gyülekezet pedig a befogadó. A másik problémát számára az elméletnek az az igénye jelenti, hogy minden prédikációnak eseményé kell lenni. Ez szerinte kivitelezhetetlen. Fenntartással kezeli, hogy túlságosan az individuumra fókuszálnak, és azzal sem ért egyet, hogy a kérügmaticusok szerint az evangélium, az Ige vagy a kérügma fix és egyértelmű. Ezzel Rose nem tud azonosulni, mint ahogy az is problematikus számára, hogy a nyelv, lett légyen az a bibliai nyelv is, az isteni valóságot elferdülés nélkül tükröznék.⁴⁸⁵

3.) Rose górcső alá veszi a harmadik elméletet is, amit ő a „*transzformációs hangok*” nézőpontjával azonosít, s amelynek ernyője alatt ő maga is évekig otthonra lelt. Ide sorolja David Buttrick, Eugene Lowry, Fred Craddock, H. Grady Davis, Morris J. Niedenthal, Charles Rice, Thomas Troeger és Edmund Steimle munkásságát, mint akik „a prédikálás transzformációs értelmezésének” égisze alatt munkálkodtak – nem egyetlen, jól kidolgozott elméletet képviselve, hanem változatos hangokat szólaltatva meg, bennük legalább egy közös vonással: meggyőződésük szerint a prédikációnak a hívőket megváltoztató tapasztalatnak kell lennie. Ez a „kortárs” elmélet azt mondja, hogy a prédikálás a textus transzformáló tapasztalatának a megisméltése azért, hogy a gyülekezetnek legyen meg a hasonló élménye. Bár azt vallja, hogy ő maga is évekig otthonra lelt közöttük, mégis vannak fenntartásai: például az, hogy nem oldódik meg a fő probléma – a szakadék a prédikátor és a gyülekezet között megmarad, a prédikátor továbbra is kiváltságos helyzetben van, mivel előbb ő tapasztalja meg azt, amit aztán a gyülekezettel akar megtapasztaltatni.

Problematikus számára, hogy a transzformációs prédikálás szerint a nyelv alakítja a tudatot, de nem beszél e nyelv korlátairól. Az sem jó, hogy azt hangoztatják, hogy a prédikáció minden héten megisméltődő esemény, és meg kell változtatnia a gyülekezetet. Rose úgy gondolja, hogy nem tudja minden héten megváltoztatni, és ezt nem is kell tennie. „A prédikálás néha megváltoztató. Néha megtérít. Néha oldalba böki a hívőket megváltó, megszentelő oldalról. A problémám nem az, hogy a prédikáció olykor-olykor megváltoztat-e, hanem az, hogy minden prédikációnak minden héten azt a célt kell-e kitűznie, hogy megváltoztassa a gyülekezetet?”⁴⁸⁶ Hozzáteszi, hogy bár mélyen lekötöztette a transzformációs prédikálási látásmódnak, és tisztában van azzal is, hogy az ő felfogása is erre épül, mégis megpróbál ezen túlmutatni. Ekkor áll elé saját elképzelésével, a konverzációs homiletikával, hozzátéve, hogy reményei szerint nincsen egyedül.

⁴⁸⁴ *i.m.*, 31–33.

⁴⁸⁵ *i.m.*, 48. 49–55.

⁴⁸⁶ *i.m.*, 85.

8.2. „Marginális” hangok az asztalnál: a konverzációs homiletika

Rose elmélete két előzetes meggyőződésén alapul: egyrészt, hogy a prédikátor és a gyülekezet tagjai egyenlő partnerek, másrészt, hogy a nyelvnek korlátai és „bűnei” vannak, mivelhogy történelmileg kondicionált. Kifejti, hogy ő a szolidaritást, egyenlőséget és kölcsönösséget sugárzó közösségekben érzi jól magát, ahol fontos, hogy kicsoda ő valójában. Ilyen számára a család, az egyház és a gyülekezet. Bár az általános vélemény az, hogy szakadék, illetve távolság van a szószék és a padok között, neki az a tapasztalata, hogy valójában kölcsönösség van közöttük. Szerinte „a prédikátor és a gyülekezet felfedezőkként állnak egymás mellett, míg a textus, a lényeg, a misztérium a túlsó oldalon áll.”⁴⁸⁷

A prédikáció *céljával* kapcsolatosan azt vallja, hogy a prédikáció feladata nem az, hogy átadjon egy üzenetet, mert a prédikáció olyan, mint egy vers. „A költők és a prédikátorok nem tudják megjósolni, sem kontroll alatt tartani az embereknek az ő megnyilvánulásaira adott válaszát. Verset vagy prédikációt írni azt jelenti, hogy önálló életet adunk neki. A prédikáció létezése valahová a lelkész és a gyülekezet közé tehető.”⁴⁸⁸ Számára a prédikációnak nem a prédikátor gondolkodásának eredményeit kell tükröznie, hanem egy olyan gondolkodási folyamatot, amely felruhazza a gyülekezet tagjait azzal a képességgel, hogy megértsék magukat és életüket. Rose számára a prédikátor nem egy mindentudó, aki mindenre választ adhat. Azt javasolja, hogy a prédikálás általa javasolt formájának legyen a célja, „hogy gyűjtse össze a hitközösséget az Ige köré, s itt Isten embereinek legfőbb beszélgetése minden héten új fókuszot kapjon.”⁴⁸⁹ Ez az Ige köré gyűlt közösségi beszélgetés adja meg elmélete központi gondolatát, így válik a prédikálás konverzációs, közösségi tevékenységgé.⁴⁹⁰ Siet leszögezni, hogy a konverzációs prédikálás nem azonos a „dialógus-prédikálás”-sal vagy az „interaktív” prédikálással. Az általa javasolt prédikálási forma ugyanis a prédikátor és a gyülekezet közötti folyamatos beszélgetésből nő ki, azt reflektálja, ott, ahol a prédikátor nem kiválasztott, hanem egyenlő kollega a lét és hit dolgaiban. Nem egy válaszra törekednek, hanem a prédikátor táplálja a „több szempont, több értelmezés” gondolatát, és a közösség minden tagjának egyenrangú véleménye számít. Szerinte nem a gyülekezet beleegyezését kell elnyerni valamely igazság elfogadására, hanem Isten Igéjének megváltó mivoltát kell kommunikálni. Számára „a prédikálás célja az, hogy az Ige köré gyűjtse a hitközösséget, oda, ahol az egyház központi beszélgetéseit újrafókuszáljuk és ápoljuk”, és így a prédikálás a beszélgetés és társalgás eszközévé válik.⁴⁹¹

A prédikálás *tartalmára* nézve Rose azt vallja, hogy a tartalom a bibliai textusnak és „Isten aktivitásának értelmezési kísérlete” kell hogy legyen, „ami elviselhetővé és élhetővé teszi a világot.”⁴⁹² Szerinte „újra kell írni” a „kérügma”, „Kijelentés” és „Ige” szavakat, amennyiben úgy gondolkodunk róluk, hogy a Kijelentés kétirányú, isteni-emberi beszélgetés, Isten Igéje az isteni és emberi misztériumban is részt vesz, illetve a kérügma az evangélium egy bizonyos része, mely bizonyos nemzedéknek, bizonyos helyen szól. Ebben az is fontos, hogy a prédikáció Isten minden gyermekéhez tartozó alkotás, ugyanis az „életadó” beszélgetésekből nő ki. A konverzációs prédikálásban a prédikáció tartalma tulajdonképpen egy-, a hitközösségnek tett

⁴⁸⁷ *i.m.*, 89–90.

⁴⁸⁸ *i.m.*, 91.

⁴⁸⁹ *i.m.*, 93.

⁴⁹⁰ Rose ezzel a gondolatával nincs egyedül. Ronald J. Allen is így gondolja: „Szerintem a prédikáció egy beszélgetés, amelyben a gyülekezet, prédikátor és mások keresik az élet megfelelő teológiai értelmezését, annak minden dimenziójában.” – Vö. ALLEN, Ronald J.: *Preaching as Mutual Critical Correlation through Conversation*, in: CHILDERS, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2004, 1.

⁴⁹¹ ROSE, Lucy A.: *Conversational Preaching: A Proposal*, in: *Journal for Preachers* 19.1 (1995), 27.

⁴⁹² ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 107.

ajánlat, hogy azt ők a maguk nemében kiegészítsék, kijavítsák, vagy éppen cáfolják. A prédikáció tartalma az Írások próbaszerű értelmezése, és tudatosítani kell korlátait és az értelmezésbeli elfogultságot is. A prédikáció tartalma kísérlet a prédikátor részéről arra, hogy értelmet találjon egy textus és az élet metszéspontjaiban. Ezt adja át az őt hallgató közösségnek, hogy ők, a maguk részéről szintén értelmet találjanak.⁴⁹³

A prédikáció *nyelvezete* olyan kell hogy legyen, hogy „Isten népének összegyűjtött tapasztalatát reflektálja”, másrészt teremtő erővel is kell rendelkeznie, és többféle jelentést kell generálnia.⁴⁹⁴ A konverzációs prédikálás alternatívát jelent a prédikáció nyelvezetének két standard „szabályával” kapcsolatosan. A hagyományos szabály az, hogy a nyelvezet világos kell hogy legyen, hogy a prédikátor üzenete célba jusson. „A kortárs szabály az, hogy a prédikációs nyelvezet inkább poétikus legyen, életre hívó, egyszóval: performatív”⁴⁹⁵ Ez azt jelenti, hogy a prédikáció textus-élményét újjá kell teremteni a gyülekezetben. Mindkét értelmezés hierarchiát jelent, a lelkész primátusát a gyülekezet felett. Ehhez viszonyítva, a konverzációs prédikálás a poétikus és befogadó nyelvezetet tartja jobbnak, merthogy csak ez képes meghívni „az asztalhoz” mindenkit.

A prédikáció *formájára* nézve azt ajánlja, hogy az induktív és narratív prédikálás kombinációját, illetve a történet-prédikálást kell gyakorolni. H. Grady Davis, Craddock és Lowry módszereit tartja követendőnek. A sztori és történet azért jó, mert megengedi a hallgatónak, hogy saját értelmet generáljon. Éppen ezért a történet-prédikációnak nyitott befejezésűnek kell lennie, a prédikátornak nem szabad azt mondania azt, hogy „a történet arról beszél, hogy...” Jó a Lowry-féle *plot*, azaz cselekménysor is, amelyben az egyensúlytalanság létrehozása után, el lehet indulni az egyensúlykeresés felé.⁴⁹⁶

Rose szerint az induktív és a narratív prédikációk olyan „heurisztikus formák” (rávezetős formák), amelyek „meghívják” a gyülekezetet arra, hogy kiépítsék saját értelmezésüket, a Lélek segítségével. A hallgatók nem szükségszerűen kell megtegyék a prédikátor útját, a prédikációban sok más lehetőség is van. A konverzációs prédikálás közösségi és nem hierarchikus. Prédikátorokként nem mondjuk azt, hogy ismerjük az abszolút igazságot, de azért prédikálunk, mert életünk, hitünk van, történeteink vannak. A prédikálásban publikussá tesszük értelmezéseinket, szavakba öntjük megértéseinket. „Az én vagy a te sztorid nem több és nem kevesebb, mint mindenki másé.”⁴⁹⁷

Számára a forma sohasem objektív, és nem is „ártatlan”, merthogy meghatározza a mondanivalót. Olyan prédikálási formát kell keresni, amelyben értelmezési kísérletek vannak, benne a prédikáló ajánlatot tesz egy bizonyos életforma követésére. Hozzáteszi, hogy a konverzációs prédikálásban nem egy értelmezés van, benne szándékosan többfajta értelmezést kell ajánlani. Inkább egy provokatív színdarabhoz kell hasonlítani, amely megengedi a hallgatóknak a többféle értelmezést.⁴⁹⁸

Rose tudatában van annak, hogy bár a konverzációs prédikálás arra törekszik, hogy összegyűjtse és megnevezze a már létező gyakorlatot, nem egy olyan technika vagy módszer, amely gyűjtőfogalom lehetne. Őt fontos jellemzője, hogy közösségi, hierarchia mentes, személyes, befogadó és biblikus. A kontextusa a hívek egyetemes papsága, a vezetés egymás

⁴⁹³ ROSE, Lucy A.: *Conversational Preaching: A Proposal*, 28.

⁴⁹⁴ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 110.

⁴⁹⁵ ROSE, Lucy A.: *Conversational Preaching: A Proposal*, 29.

⁴⁹⁶ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 113.

⁴⁹⁷ ROSE, Lucy A.: *Conversational Preaching: A Proposal*, 29.

⁴⁹⁸ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 114.

között megosztott, a saját élettörténetek fontosak benne, inkluzív nyelvezetet használ, komolyan veszi a Szentírást, amely – igen érdekes megfogalmazása szerint – „elődeinknek Istennel való birkózásának tapasztalati gyűjteménye.”⁴⁹⁹

Egyértelmű tehát, hogy a konverzációs prédikálás új hang a homiletika asztalánál.

8.3. Lucy Rose konverzációs homiletikájának a kritikája

Lucy Rose homiletikai munkásságának értékelése során gondban lehet az olvasó, mert megjegyzéseit minden bizonnyal befolyásolja Rose hirtelen félbeszakadt élete és annak szenvedésteljes vége. Az emberben önkéntelenül is együttérző gondolatok kavarnak, és kritikai észrevételei közben arra gondolhat, hogy egy félig befejezett életművel áll szemben. Lucy Rose ugyanis, ha tehette volna, módszertani javaslatát minden bizonnyal később kiegészítette volna. De – amint azt egyik méltatója írja – „ő most már Istennel társalog szemtől szembe”⁵⁰⁰, így hát eddigi munkásságát kell figyelembe vennünk.

Érdemei:

▪ Rose elévülhetetlen érdeme, hogy az *amerikai homiletika 20. századi domináns elméleteinek nagyszerű összefoglalóját készíti el*, bemutatva ezek létrejöttét, célját, külön kitérve a prédikáció tartalmára, nyelvezetére és formájára is. Kifejti, hogy hol és miben ért ezekkel egyet, illetve elmondja velük kapcsolatos kendőzetlen kritikáját is. Ez a kritika kiegyensúlyozott, méltányos és teljesen korrekt. Nála mindent az a fő kérdés vezérel, hogy „miért prédikálunk?” Ennek a kérdésnek a szem előtt tartásával vizsgálja az általa „tradicionálisnak”, kériügmaticusnak” és „transzformációs” nevezett homiletikai irányzatokat. Az érezhető, hogy leginkább a klasszikusnak mondott „tradicionális” irányzattal szimpatizál, de természetesen nagyra értékeli a Craddock és Lowry nevével fémjelzett „transzformációs” homiletikát is. A kériügmaticus homiletika távol áll tőle. Válaszokat fogalmaz meg az általuk felvetett kérdésekre, és csak ezután javasolja – meglehetősen szemérmesen – az ő módszerét.

▪ Értékelendő az is, hogy a *javaslata világos*: az általa „alternatív”-nak nevezett hangoknak a megszólaltatása révén fejt ki nézeteit, hozzátéve, hogy várja ezekre a javító, jobbító szándékú kiegészítéseket. Előfeltételezéseit is pontosan kifejti, nevezetesen azt, hogy a prédikálás folyamatában a prédikátor és a gyülekezet egyenlő partnerek, és hogy a nyelv korlátait minden esetben figyelembe kell venni. Az általa ajánlott kerekasztal metafora is világos: az egyenrangú felek megbeszélnek a bibliai kutakodásuk révén szerzett tapasztalatokat, és ennek gyümölcseit – a könyv címének a szellemében – szétosztják egymás között. Ekkléziológiájában tehát nincsen hierarchia, mindenki egyforma jogokkal bír. Az is érdekes, hogy Rose „marginális”, azaz háttérbe szorultnak nevezi azok hangját, akik e beszélgetésben szóhoz jutnak! Feladatuk, hogy bekapcsolódjanak a beszélgetésbe, és hozzájáruljanak ennek sikeréhez.

▪ Rose érdeme, hogy *nyíltan vállalja, hogy homiletikai megközelítése feminista perspektívából történik*, és azt is, hogy *javaslatokkal és jobbító meglátásokkal bővíthető*. Ez a megközelítés nagyon is illik az ő egész lényéhez és mondanivalójához – nem szeretne abszolút igazságokat kijelentő, végső autoritásként nyilatkozni, hiszen ő maga is csupán egyvalaki a beszélgetésre asztalhoz ülők népes táborában.

▪ Ronald J. Allen, Rose egyik legfőbb méltatója ezt a *non-hierarchikus megközelítési módot* emeli ki, mint legfőbb érdemét, és hozzáteszi, hogy ezzel segíti a keresztény egyház azon

⁴⁹⁹ *i.m.*, 121.

⁵⁰⁰ GRAVES, Mike: Sharing the Word: Preaching in the Roundtable Church, in: *Review & Expositor* 95.4 (1998), 628.

törekvését, hogy szembenézzen hatalmi státuszával együtt járó vétkeivel.⁵⁰¹ Bár ez a megállapítás a kelet-európai fülnek még furcsán hangzik, amerikai kontextusban teljesen érthető, ahol „a hatalommal való visszaélés”, az „abuse” már nagyon régóta téma, nemcsak a politikai hatalom, hanem főleg a fundamentalista egyházak esetében is. Allen azt is pozitívumnak tartja, hogy *Rose számára a tapasztalás jelenti a legvégső autoritást, és ezzel egyedivé válik a homiletikai palettán.*⁵⁰² Ezzel az észrevétellel kapcsolatosan is elmondható, hogy bár kétségtelenül, a tapasztalás igen fontos az Új Homiletika számára, ennek primátusát nem feltétlenül kellene a legfőbb érdemek közé sorolni. Való igaz azonban, hogy a kerekasztal köré gyűlt közösség ilyen jelentőségű szerepe senki másnál nem ennyire hangsúlyos, mint Rose-nál!

Kritika:

- Valószínűleg, hogy kulturális különbözőségünkből fakadóan, de mindenképpen könnyebb e módszertani javaslattal kapcsolatosan kritikát megfogalmazni. Mindenek előtt azt kell elmondani, hogy *Rose ajánlata sokkal érthetőbb lett volna, ha konkrét prédikációkkal támasztja alá javaslatát*, végigvezetve az olvasót a kerekasztal-beszélgetés minden fázisán. Mivel ez nem történt meg, marad a demokratikus szerveződést sejtető kerekasztal képe, és annak bizonytalansága, hogy vajon hogyan is kellene a konverzációs prédikálást gyakorlatba ültetni. Talán jogosan róhatjuk fel neki, hogy miközben a más homiletikai irányzatok bemutatása és kritikája komoly elméleti és gyakorlati észrevételeket tartalmaz, addig *saját módszertanát kizárólag elméleti szempontból mutatja be*, mellőzve az exegézis folyamatának vagy a prédikáció készítésének útmutatásait.

- Az is szembeűnő, ahogyan *a prédikátor szerepe gyakorlatilag eltörpiül* a hallgatóság és a gyülekezet meghatározó jelenléte mellett, és ez főleg a mi szempontunkból tűnik idegennek, ahol a víziót folyamatosan megszólaltató lelkész képe mélyen beleivódott a tudatunkba. Az egyetemes papság elvének hangoztatása sem megnyugtató, mert *Rose ajánlata alapján jelentéktelenné válik a lelkészi hivatás*. Ez talán az egyik legfontosabb kritikánk, még annak ellenére is, hogy maga Fred Craddock írja a könyv előszavában, hogy a lelkész szerepének csökkentésével Rose nem kicsinyíti a prédikálást, hanem „tulajdonképpen kiszélesíti azt, merthogy a prédikálást úgy mutatja be, mint ez egész egyház munkáját.”⁵⁰³ Nekem nem ez volt a benyomásom, hanem ellenkezőleg!

- Azt a kérdést is föl kell vetnünk, hogy vajon Rose egyáltalán az Új Homiletikához tartozik-e? – Erre nem könnyű válaszolni. Kétségtelen, hogy ő maga Craddock és Lowry tanítványának vallja magát. A szaktekintélynek számító Lowry is úgy gondolja, hogy Rose az Új Homiletikához tartozik.⁵⁰⁴ Ezt megerősíti az a tény, hogy az Új Homiletikára jellemző törekvések – az odafordulás a hallgatósághoz, a tapasztalás elsőbbsége az absztrakt igazságokhoz viszonyítva, narratív elemek, participáció stb. – megtalálhatók homiletikai elméletében. Ennek ellenére, már olvasás közben az az érzésem támadt, hogy Rose inkább a posztmodern homiletika, és nem annyira a „klasszikus” Új Homiletika képviselője. Erre utalt ugyanis a posztmodern számos jele: az autoritásnak a nagyfokú megkérdőjelezése, az abszolút igazság relativizálása, az értelmezések pluralitásának az elfogadása, a kapcsolati háló hangsúlyozása, stb. A bennem támadt kételyt, miszerint Rose akkor most az Új Homiletikához

⁵⁰¹ Vö. ALLEN, Ronald J.: Sharing the Word: Preaching in the Roundtable Church, in: *Homiletic* 22.2 (1997), 24.

⁵⁰² *i.m.*, 25.

⁵⁰³ ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, vii.

⁵⁰⁴ Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot. The Sermon as Narrative Art Form*, 128. Lowry azt is mondja, hogy Rose a „folyamatos beszélgetés” vagy „konverzáció” fogalmával ugyanazt képviseli, mint ő maga a narrativitás révén. Vö. LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Beat: Why All Sermons Are Narrative*, 6.

tartozik-e vagy inkább posztmodern, némileg mérsékelte az, hogy a kettőt több jónévű homiletikus is azonosnak tartja, vagy legalábbis azt mondja, hogy nem lehet közöttük éles határokat húzni.⁵⁰⁵ Talán megállapíthatjuk, hogy *Rose úgy az Új Homiletika képviselője, hogy a századvégre korlátozódó homiletikai munkásságát a posztmodern felfogás kontextusában fejtette ki.*

Összegzés: Rose homiletikai metódusa érdekes, bár nem valószínű, hogy a szélesebb körben elfogadott elméletek sorába kerül, főleg kivitelezési problémái miatt. Kis létszámú, lelkes nélküli gyülekezetek esetében elképzelhetőnek tartom ezt a megközelítést, de – érdemei elismerése mellett – nem tartom mindenhol gyakorolhatónak. Erdélyi és – úgy sejtem – magyarországi gyülekezetekben sem látom, hogy Rose konverzációs módszere egyelőre meghonosodjék. Ettől függetlenül, Lucy Rose különös és érdekes szereplője a huszadik századvég amerikai homiletikájának, és felfogása nem is tekinthető teljességgel különösnek.⁵⁰⁶ Az általa említett feminista és non-hierarchikus szempontokat az Egyesült Államokban ma nagyon komolyan veszik. A hatalmi kérdések (*power issues*) mindennapos témái a különböző szervezeteknek, így az egyházaknak is. Ha még egyelőre ezek számunkra nem is napirendi kérdések, itt állnak az előszobában. Rose segít ezeket megérteni, és ezzel az Új Homiletikát igen érdekes nézőponttal gazdagítja. Nagy kár, hogy korai halála meggátolta a további munkásságát!

8.4. Prédikáció: A vakon született ember

Lucy Rose nem sok prédikációt hagyott hátra, és a fellelhető prédikációk sem a konverzációs módszert mutatják be. Halála után, édesapja, a szintén kiváló homiletikus, Ben Lacy Rose szerkesztette egybe Lucy naplóját, a betegséggel való küszködésének történetét, és egy prédikációt, amit halála előtt néhány hónappal mondott el. Prédikációja megrázó módon beszél a betegséggel küszködő, hitét megtartó ember őszinteségével, általa még jobban egyértelművé lesz Lucy Rose emberi nagysága.

Lucy Rose: A vakon született ember⁵⁰⁷

Textus: *“Amikor Jézus továbbment, meglátott egy születése óta vak embert. Tanítványai megkérdezték tőle: Mester, ki vétkezett? Ez vagy a szülei, hogy vakon született? Jézus így válaszolt: Nem ő vétkezett, nem is a szülei, hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.”* (Jn 9,1–3)

Először is, hadd mondjam el a kalapom történetét.

Minden egy hétfői napon kezdődött, a tavaly júniusban. Azt terveztem, hogy a disszertációmon dolgozom, de aztán úgy döntöttem, hogy előbb lezuhanyozom. Zuhanyzás közben arra gondoltam, hogy ideje lenne tenni egy olyan „női”-nek mondott dolgot, hogy

⁵⁰⁵ Vö. LOWRY, Eugene: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*, 20–28.; REID, Robert Stephen: Postmodernism and the Function of the New Homiletic in Post-Christendom Congregations, in: *Homiletic* 20.2 (1995), 1–13.; WILSON, Paul Scott: *Preaching and Homiletical Theory*, 135–149; Literáty Zoltán, Jeffrey F. Bullock-ra támaszkodva, azt mondja, hogy a konverzációs prédikálási modell a posztmodern Jacques Derrida „utánzása.”– Vö. LITERÁT Y Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*, 200. Rose viszont azt állítja, hogy konverzációs modellje Gadamerre és Don Browning-ra vezethető vissza. Vö. ROSE, Lucy A.: *Sharing the Word. Preaching at the Roundtable Church*, 8.

⁵⁰⁶ A konverzációs prédikálást mások is propagálják, és követendő módszernek tekintik. Vö. MCCLURE, John S.: *The Roundtable Pulpit: Where Leadership and Preaching Meet*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1995.; ALLEN JR., O. Wesley: *The Homiletic of All Believers. A Conversational Approach*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2005.

⁵⁰⁷ ROSE, Lucy A.: *The Man Born Blind*, in: ROSE, Ben Lacy (ed.): *Songs in The Night. A Witness to God's Love in Life and in Death*. Decatur, Georgia, CTS Press, 1998, 9–14.

átvizsgálom magam. Akkor fedeztem fel a csomót. Túl ideges voltam ahhoz, hogy bármit is tegyek hétfőn. Azt reméltem, hogy elmúlik. Kedden körbetelefonáltam, hogy megtaláljam a legolcsóbb mammográfiát Atlantában. Ha érdekel valakit, ez a DeKalb Orvosi Központ. Még mindig reménykedtem, hogy a csomó eltűnik, így szerdán nem tettem semmit, de csütörtökön már előjegyeztettem magam egy pénteki vizsgálatra.

Elmentem, elvégezték a vizsgálatot, majd úgy döntöttek, hogy kell egy ultrahang-vizsgálat is. Ez kissé furcsának tűnt. Aztán már csak arra emlékszem, hogy egy kedves nővér beszél hozzám, de a kitűzőjén az áll, hogy „Onkológia”. Most már tudom, hogy ez a rák udvarias megnevezése. A következő héten meg is mondták, hogy rákos vagyok. Volt egy mastectomiám, azaz amputálták a mellemet. Most kemoterápiás kezelésem van, jövő csütörtökön ér véget. Parókám van a kalap alatt. A paróka szorít és túl meleg. Azt mondják, hogy a hajam visszánő, és lehet, hogy göndör lesz. Ha jövőre újra meghívtok prédikálni, lehet, hogy meg sem ismertek!

Azért mondom el ezt a történetet, mert értelmet leltem benne, amikor múlt nyáron a Jn 9,1–41 mellé helyeztem.

Emlékezzetek csak a történetre: A tanítványok, látván, hogy egy ember vakon született, azt kérdezték Jézustól: Ki vétkezett? Ő vagy a szülei? – Szóval, ha ő vétkezett, akkor természetesen ezt csak születése előtt tehetné – az anyaméhben. Vagy lehet, hogy a szülei voltak a hibások valamiben, és őt büntetik ezért. Azokban az időkben a betegséget a bűnök miatti büntetésnek tekintették. Tehát: ki vétkezett?

A rákkal való saját küszködésemben elolvastam néhány könyvet. Nem sokat. Mindegyik másként kezeli ezt a kérdést. Egyik azt sugallta, hogy én vagyok a hibás: nem étkeztem helyesen, nem sportoltam eleget, vagy nem vezettem le a stresszt megfelelően. Igazából, ha elkezdek helyesen étkezni vagy sportolni, meggyógyíthatom magamat. A TV-ben is láttam egy ilyen reklámot: hogyan gyógyítsd meg magadat? – Még napjainkban is gyakori, hogy a betegség okát a szenvedő nyakába varrják.

A másik könyv a szülőket okolta – nemcsak az én szüleimet, hanem egy egész nemzedéket, amely megengedte, hogy karcinogének kerüljenek ételünkbe, toxikus anyagok a vizeinkbe, szennyező részecskék a levegőnkbe, és olyan világot teremtettek, ahol a rák gyakori. Tehát az én szüleimet kell hibáztatni!

Figyelitek, hogy mi a különbség a valakit hibáztatni és a tanítványok kérdése között: Ki vétkezett? Az ő kérdésük azt sejteti, hogy Isten is cselekedett – megbünteti a bűnt, igen, de legalább cselekszik. A modern időkben azonban nincs utalás Istenre, csak az van: Kit is kell hibáztatni?

Úgy gondoltam, hogy a tanítványok kérdését részesítem előnyben – kissé átfogalmazva a kérdést: Hogyan cselekedik itt Isten? És Jézus válasza értelmet nyer, merthogy ő azt mondta: *„Nem ő vétkezett, nem is a szülei, hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.”*

Tudom, az én helyzetemre vonatkoztatva való igaz, hogy nem éltem tökéletes életet, és változtathatnék is rajta. Igazából ezt meg is próbáltam, és azt is tudom, hogy tenni kellene valamit a szennyeződések, a toxikus anyagok és a karcinogének miatt. Ezek valójában csak aláhúzzák a tanítványok kérdését, és Jézus válaszát is: Isten cselekszik – nem az az Isten, aki büntet, hanem az az Isten, aki megment.

A teljes János evangéliuma arról az Istenről szól, Aki "úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta neki." – Aki nem azért azért küldte el az Ő Fiát, hogy elveszejtse, hanem hogy megváltsa a világot. Megpróbáltam tapasztalatomat úgy értelmezni, mint Istennek életemben megnyilvánuló gyógyító és megváltó munkáját.

Amint megválaszolta a tanítványok kérdését, Jézus sarat gyúrt a nyálával, rátette az ember szemére, majd elküldte, hogy lemossa azt. És úgy jött vissza, hogy látott. Az emberek azt kérdezték: Te vagy az az ember, aki koldulni szokott? Te vagy az, aki vakon született? És ő azt mondta: igen, az vagyok. De néhányan azt mondták: nem, ő nem az! Ő pedig így felelt: az vagyok! És hallgassátok történetemet! Merthogy lett egy története – Istennek az ő életében megnyilvánuló cselekvésének története. Az mondta: egy ember megkente az én szemeimet, és most látok. János evangéliumában ez legalább háromszor hangzik el. Legutoljára már csak néhány szóban: "Vak voltam, és most látok." De ugyanúgy Isten cselekvését mondta el, amint az ő életében megnyilvánult. És ugyanezt igaznak találtam az én életemre nézve is, hiszen Isten kezét láttam benne.

Térjünk csak egy kicsit vissza ahhoz a péntekhez, amikor a DeKalb Center-ből hazamentem, és nem tudtam, hanem éreztem, hogy találkoznom kell saját orvosommal is. Egy olcsó mammográfia "egy dolog", de a saját orvosoddal beszélni egészen más! Hazamentem tehát, és kértem egy időpontot az orvosomtól. Aggódni kezdtem, és imádkozni. A következő napokban csak hallgattam meg sírtam, és azon gondolkodtam, hogy mi az, ami igazán számít nekem, és hogy vajon mennyire életveszélyes ez a betegség? És ebben a csendben és azokon a könnyeken át, három dolgot fedeztem fel az életemben, és volt három kívánságom. Látni akartam felnőni a négyéves kislányomat, meg akartam öregedni a férjemmel együtt, és szerettem volna befejezni a disszertációm. De mindenek fölött, az óhajokon túl, szerettem volna dicsőíteni Isten nevét. Ezt szerettem volna igazán, még akkor is, ha a másik három nem sikerül. És átadtam a három kívánságot Istennek. Hiszen annyira szerettem volna látni felnőni lányomat, és annyira szerettem volna megöregedni a férjem oldalán! Hányszor helyeztem őket Isten kezébe, amikor ők elindultak valamerre, és azt mondtam Istennek: "Vigyázz rájuk! Szeretnék harcolni Veled, de bízni is abban, hogy átsegítesz mindezeket!" De rájöttem, hogy sohasem helyeztem magamat Isten kezébe, és nem mondtam: "Isten, ha valami történik velem, bízhatom Benned, hogy felneveled a kislányomat? Bízhatom Benned, hogy adsz majd neki egy másik anyát, aki ugyanúgy szereti, mint én? Bízhatom abban, hogy saját gyermekedként fogod nevelni, és adsz elegendő bölcsességet férjemnek, és azoknak, akik szeretik? És ugyanígy, bízhatok Benned, hogy a férjemnek is megadod a szeretetet, amire szüksége van, és adsz neki jövőt nélkülük is? Bízhatok?" – És azt mondogattam: "Igen, bízhatok Benned, Isten, mert bízhattam egész életemben!"

És a disszertáció! Nagyon fontos nekem! Ezeket a gondolatokat szeretném a világnak megmutatni, de ha kell, Neked adom, Isten! – És a hét folyamán mély békesség telepedett rám, és hétfőn és kedden megújult erővel tudtam dolgozni a disszertáción.

Szerdán egész nap a klinikán voltam, váraкоztam. Váraкоztam – az orvosokra, a tesztek eredményére, stb. És a Szentlélektől kaptam egy ajándékot. Énekelni kezdtem. Nem hangosan, hanem magamban, újra és újra énekelni kezdtem egy éneket az Énekeskönyvünkből:

"Legyen meg a Te akaratod, Uram! Legyen meg akaratod!

Te vagy a fazekas, én vagyok az agyag

Formálj és alakíts a Te akaratod szerint

Miközben én várok, megadóan és csendesesen."

Délután három körül megmondták, hogy rákos vagyok, és hogy a sebésznek másnap lenne ideje a műtétre. "Kérem az eltávolítást! Holnap!" – mondtam határozottan, majd hazamentem, fölhívtam a Teológiát, az egyházközségemet és mindenkit, aki fontos volt nekem. Tudtam, hogy szükségem van arra, hogy mindannyian az ima szárnyaira emeljenek. Nem azért, hogy szerettem megváltoztassák Isten akaratát, hanem hogy feltöltsenek engem, és ahogy Isten jön felém,

megtartsanak. Másnap, amint vártam a műtétet, és amint vittek végig a hosszú kórházi folyosón – a Szentlélek újabb ajándékaként – egy újabb éneket kezdtem el énekelni. A műtét utáni ébredés első szavai is ezek a sorok voltak:

"A magányos madár is a hosszú repülésben
Veled van, Uram, nem hagyja el egedet,
Én is Tiéd vagyok! Benned nyugszom,
Szentlélek, jöjj, és nyugtass meg!"

A műtét jól sikerült, és szombaton ismét egy ének járt az eszemben:

„Istené a dicsőség, Jézuson át,
Dicsőítem Istent, mert nagy dolgokat vitt véghez,
Dicsőítsd az Urat, dicsőítsd az Urat,
Hallja egész föld a hangod,
Dicsőítsd az Urat.”

Legfontosabb az volt, hogy a műtét után dicsőítő zsoltárokat énekeltem Istennek, aki cselekedett értem.

Azok jó napok voltak. Feldobódott voltam. Éreztem a Lélek jelenlétét. Majd jött a kemoterápia. Szédülés, kimerültség – majd szép lassan jött a depresszió. Elbátortalanodtam, zavarodott lettem. Majd, erre a prédikálásra készülve, ahogy elolvastam a vakon született ember meggyógyításának történetét, megdöbbenem. A bibliai történetnek nem happy end a vége! Az embert kidobták a zsinagógából!

Gondoljatok belé! Nemcsak az egyházból, hanem Isten közösségéből is exkommunikáltatott. Koldusként, születése óta vakon, a társadalom peremén volt, annak a szélén! Voltak szomszédai, volt családja. De most a körön kívül került! Meglesz a szerető családja? Lesznek még szomszédai, akik hozzá szólnak, és adnak egy-egy fillért? Mit fog tenni most, hogy lát, többé nem vak? Nem mehet vissza koldulni! Vagy gondoljatok arra az időre, ami a kirúgása és a Jézus általi rátalálása között telt el! Azokban az órákban ő is minden biztonnal zavarodott volt, és bátortalan. De Jézus rátalált, és azt mondta: "Hiszel az Emberfiában?" És ő azt mondta: "Ki az, hogy higgyek benne?" Jézus azt mondta: "Én vagyok." És az ember ezt mondta: "Hiszek." És imádni kezdte őt. Én magam is, azokban a hosszú, lassan telő, üres napokban még mindig tudtam hinni, és imádni Őt.

Azért mondom el ma ezt a két történetet, hogy higgyetek ti is – a saját életeitek történeteinek keresztül, hogy nézzetek a saját életeitekre, a saját tapasztalataitokra, és azt kérdezzétek: "Isten cselekedete, megváltása, szeretetet látható-e bennem, és általam az egész világban?" És tudsz-e hinni, és dicsőíteni Isten azokon a hosszú, lassan telő, üres napokon is, amikor kiábrándultság és zavarodottság vesz erőt rajtad?

A bibliai történet arra hív, hogy elmondjuk saját történeteinket, ahol Isten munkája nyilvánvalóvá lett, és hogy higgyünk és imádjuk őt. Ámen.

9. DAVID JAMES RANDOLPH ÉS AZ ÚJ HOMILETIKA ÚTJA A „KÖVETKEZŐ HOMILETIKÁ”-IG

A dolgozat elején láthattuk, hogy David J. Randolph (1934–) az Új Homiletika úttörőjének tekinthető, aki 1965-ben egy konferencián használta először a mozgalom megnevezésére a *New Homiletic* kifejezést, és ezt 1969-ben le is írta, azóta korszakossá vált *The Renewal of Preaching* című könyvében.⁵⁰⁸ Munkásságát azért csak most, a dolgozat vége felé közeledve mutatom be, mert könyvének 2009-es újrakiadásában levő gondolatai híven tükrözik az Új Homiletika változását és fejlődését.⁵⁰⁹ A két kiadás között eltelt negyven esztendő alatt ugyanis az Új Homiletika bebizonyította életképességét, és úgy tűnik, hogy útmutatást nyújt a 21. századi homiletika számára is. Ezt Randolph *Next Homiletic*-nek, azaz *Következő Homiletiká*-nak nevezi, és megmutatja, hogy a valamikori nézetek továbbfejlesztése által hogyan lehet hiteles gondolatokat közvetíteni egy másik kor számára is.

Azt kell mondanom, hogy Randolph homiletikai munkássága némileg eltér a kortársakétól, és ez főleg élete alakulásával magyarázható meg. Amikor 1965-ben az *Academy of Homiletics* egyik alapító konferenciáján előadást tartott, akkor ő a *Drew School of Theology* homiletika tanára volt. Könyvének 1969-es megjelenése meglehetősen ismertséget hozott számára az akadémiai világban, de utána élete érdekes fordulatot vett. Randolph ugyanis 1965-ben Martin Luther King-gel és más emberjogi harcosokkal együtt résztvett a híres, Selma és Montgomery városok közötti, *Turnaround Tuesday (Keddi Fordulat)* néven elhíresült felvonuláson, és ezzel véglegesen eldőlt, hogy ő a kisebbségi jogok és a civil szféra egyik aktivistája lesz.⁵¹⁰ Talán ezzel magyarázható, hogy ezután alig születtek homiletikai tárgyú publikációi, inkább társadalmi vonatkozású írásokat közölt.⁵¹¹ Metodista lelkészként New York-ban dolgozott, munkásságában inkább a hajléktalanok ügyére, a művészetekre, a nevelésre és a szociális kérdésekre fókuszált. A felekezetközi párbeszéd elkötelezett vezetője lett, számtalanszor szerepelt a legnagyobb amerikai tévéadókon és a rádiókban. Az *Academy of Homiletics* életműdíjjal tüntette ki, tagja volt a Kínát a „kulturális forradalom” után első ízben meglátogató nyugati vallási delegációnak. Társadalmi munkája mellett a San Francisco-i *Olivet University* elnöke, majd dékánja volt, illetve a berkeleyi *Graduate Theological Union* keretében is vállalt oktatói munkát. Ma blogot ír⁵¹², ahol főleg társadalmi-politikai kérdésekkel foglalkozik, illetve megalapítója az Új Média Film és Művészeti Fesztiválnak.

9.1. Homiletikai felfogása: az evangélium hirdetése – kontextusban

Talán maga Randolph sem gondolta, hogy több évtizedes korszakot nyit meg azzal a kijelentésével, hogy „a prédikálás az az esemény, amelyben a bibliai textust azért értelmezzük,

⁵⁰⁸ Vö. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1969.

⁵⁰⁹ Vö. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*. Eugene, OR, Cascades Books, 2009.

⁵¹⁰ A felvonulásról és az akkori eseményekről Randolph 2013-ban könyvet írt. Vö. RANDOLPH, David J.: *The Great Parade. Life, Love, Work*. Albany, California, New Way Media, 2013. Randolph erről így ír: „Lehetetlen a civil jogokért való küzdelmet elképzelni a prédikátorok és a prédikálás központi szerepvállalása nélkül.” – Vö. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching*, 2. Érdekességként jegyzem meg, hogy az aznapi eseményeknek szomorú unitárius vonatkozása is van – az afroamerikaiakkal szimpatizáló tüntetésekre érkező unitárius lelkészek közül hármat a Ku Klux Klán tagjai megverték, és ezek közül az egyik, James Reeb, behalt sérüléseibe.

⁵¹¹ Vö. RANDOLPH, David J.: *On The Way After 9/11: New Worship and Art*. Albany, California, New Way Media, 2002.

⁵¹² Vö. <http://newwaymediafest.blogspot.ro/> [megnyitva: 2016. január 8.] A „.ro” nem elírás, a domain név valóban román.

hogy jelentése kifejeződést nyerjen a hallgatók konkrét élethelyzeteiben.”⁵¹³ Itt két gondolat is meghatározóvá vált: egyrészt, hogy a prédikációra eseményként tekint, másrészt, hogy a hallgatók életkörülményei fontossággal bírnak. Azt mondja, hogy „a prédikálás az emberi kommunikáció legmagasabb formája, mert emberi módon ajánlja fel az isteni üzenetet. A prédikációnak a megjelenése éppen ezért egyedi, annak ellenére, hogy a kifejezési formái nem azok. A prédikáció egyedisége nem önmagában rejlik, hanem abban, amit tesz. A prédikáció *sui generis* egyedi, nem a formája, hanem a funkciója miatt.”⁵¹⁴

Randolph azért fogalmaz így, mert szerinte téves a Broadus óta meghatározó felfogás, mely szerint a homiletika csupán a retorika egyik ága lenne.⁵¹⁵ Ahogy ő írja: „Végzetes nap volt, amikor nagytiszteletű John A. Broadus kijelentette a későbbi nemzedékek számára alapművé vált munkájában, hogy a homiletika a retorika egyik ága. A homiletika még most is újra meg újra definiálja önmagát ezután a csapás után, amely a prédikáció fejét lemetszette a teológia törzsétől, és beledobta az Arisztotelész által kifejlesztett retorika kosarába.”⁵¹⁶ Hozzáteszi, hogy a prédikátor legfőbb célja az, hogy „teológiailag prédikáljon”, és ez sokkal többet jelent annál, hogy „teológiát prédikálni.” Ez utóbbi esetében a prédikálás témája a teológia. Teológiailag prédikálni viszont azt jelenti, hogy azt is elmondjuk, hogy miért és hogyan prédikálunk. „A prédikálás teológiája éppen ezért nem csak a prédikációról való reflexió, hanem maga a teológia.”⁵¹⁷ Ez természetesen azt vonja maga után, hogy a homiletika és a más teológiai tárgyak közötti különbségtétel igazolhatatlan, mert nem lehet ezeket magasabb vagy alacsonyabb státuszba sorolni. Ez azt is jelenti, hogy mivel a homiletika kutatási területe maga a világ, ugyanúgy, mint az evangéliumé, a homiletikát nem szoríthatjuk be pusztán teológiai keretek közé. Éppen ezért, a prédikálásnak ki kell lépnie az intellektuális párbeszéd világába, mert autentikus nyelvezete csak a világgal való élő találkozásból születhetik meg, annak legélesebb helyzeteiből, valamint az Ige iránti gyötrő odahallgatásból.⁵¹⁸

Randolph a *mit tesz a prédikáció?* - kérdésre az alábbiakban adja meg a választ:

- A prédikáció inkább a felmerülő problémákkal foglalkozik, és nem egy megmagyarázandó témával. A prédikáció a Bibliától, mint Isten Igéjétől indul el, és összeköt a hallgatók helyzetével.
- A prédikáció alapvetően a kijelentéstől a megerősítés felé vezet, sokkal inkább, mint a tételtől a bizonyítás, vagy az axiómától az evidencia felé.
- A prédikáció konkrétumot keres azáltal, hogy a szöveg jelentését a hallgatóság helyzetében tárgyalja és nem elvonatkoztatva attól.
- A prédikáció felépítési és kommunikációs formákat keres, olyanokat, amelyek üzenetével tartalmilag megegyezők.

A prédikáció *tartalmával* kapcsolatosan Randolph úgy véli, hogy a prédikációban a legfontosabb az evangélium prédikálása. Ez számára az a bizonyos Jó Hír (*Good News*), amit mindenkinek hallani kell: „A mai ember azt a Jó Hírt szeretné hallani, amely azzal a világgal foglalkozik, amelyben él és dolgozik. A Jó Hír azt jelenti, hogy legnagyobb kétségbeeséseinkben reménykedhetünk, és legnagyobb megdicsőültségünkben alázatosak maradhatunk. [...] A Jó Hír egyszerre sokkolóan egyszerű és nagyon bonyolult. A prédikátornak az a hivatása, hogy ezt a Jó

⁵¹³ RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching*, 7.

⁵¹⁴ RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 14.

⁵¹⁵ Vö. BROADUS, John A.: *On the Preparation and Delivery of Sermons*, 30–31.

⁵¹⁶ RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 16.

⁵¹⁷ *uo.*

⁵¹⁸ *uo.*

Hírt a gyermekhez szóló egyszerűséggel a felnőttekhez szólóan, inspiráló módon kommunikálja.”⁵¹⁹ Szerinte az evangélium örök, de attól azt minden nemzedéknek, minden korban újra és újra kell értelmezni. Ami adott, az a bibliai szöveg, ami a Kijelentés egyik formája. Ezt a szöveget mindig azzal a szándékkal kell megközelíteni, hogy az mondhat valamit a világról. A textust soha sem szabad ürüggyé, „pretextussá” tenni, hogy saját álláspontunkat fejtsük ki, mert – mondja – egyetlen prédikáció sem lehet annyira szabad, hogy ne legyen felelőssége a textus iránt.⁵²⁰

Éppen ezért, a textus megértése alapvető. Úgy kell közeledni hozzá, hogy megkérdezzük: Isten mit akar általa mondani? A megértés a hermeneutika kulcsa, ami önmagában tulajdonképpen a különböző értelmezési elvek tanulmányozása. Nagyon fontos a prédikátornak megértenie a textust, mert általa keresnie kell „a textus általi értést.” Szerinte a textusértés folyamata így néz ki:

- 1.) Meg kell nézni a különböző textus-variációkat
- 2.) Le kell fordítani a textust
- 3.) A textust kontextusba kell helyezni – hol jelenik meg, milyen irodalmi formában, milyen a szélesebb bibliai kontextusa?
- 4.) Vizualizálni kell a textust – el kell képzelni az akkori helyzetet, ez a mai vizuális korban elengedhetetlen!
- 5.) Csak ezután szabad szakkönyvekhez fordulni!⁵²¹

Randolph azt mondja, hogy nemcsak a Biblia történelmi értelmezése fontos, hanem a textust is „az egyház hitén” keresztül kell értelmezni. Itt jön be a képbe az egyháztörténet, de a rendszeres teológia is. Főleg ez utóbbi a prédikátornak olyan közeget ajánl, amelyben a textust tágabb értelmezésben lehet megérteni. Hasonlóképpen a megértés része, hogy a textust a saját és kortársaink életében is vizsgáljuk. Értelmezni kell önmagunk, gyülekezetünk, közösségünk, a kortárs művészetek és a tudomány kontextusában is. A mindig fölteendő kérdés így hangzik: mit mond a textus annak a gyülekezetnek, amelyért felelősséggel tartozom? Ennek a kérdésnek a feltevése vagy elmulasztása fogja meghatározni, hogy „igaz” vagy „hamis” prédikáció lesz belőle. Az „igaz prédikáció” bizonyos időben, bizonyos helyen, bizonyos embereknek szól, és így ez nemcsak az univerzumnak elmondott általános szó, hanem csak kontextusában érthető igazán! Randolph itt egy olyan prédikátor gyakorlatával példálózik, aki a készülést mindig a templomban kezdte: beült a hívek székébe, és az ő fejükkel kezdett gondolkodni – mit mond a textus, mi az üzenet? Úgy gondolja, hogy a prédikálás valójában az evangélium hirdetése a hallgatók kontextusában. Továbbmenve, számára az sem mellékes, hogy mit mond a prédikátor számára a textus? Felfogásában ugyanis a prédikátornak engednie kell, hogy a kérdésre benne is megszülessen válasz. Ez nem biztos, hogy megjelenik abban, amit mondani fog, de megjelenik abban, *ahogyan* mondani fogja – annak a meggyőződésnek a hangnemében, ami abból fakad, hogy a textust saját életére alkalmazva, azt hogyan érzékeli.⁵²²

A prédikációk *formájával* kapcsolatosan Randolph is azon a véleményen van, hogy a bibliai formák változatossága befolyásolja a prédikációk formáját és tartalmát. Szerinte „forradalmi” volt az a pillanat, amikor a prédikációt nem *textusra*, hanem *textusból* kezdték írni. Meggyőződése ugyanis, hogy a prédikációnak organikusan kell kinőni a textusból, nem lehet pusztán csak egy, a textushoz ragasztott struktúra, hanem a bibliai szövegnek egy olyan további

⁵¹⁹ *i.m.*, 23.

⁵²⁰ *i.m.*, 30.

⁵²¹ *i.m.*, 31–33.

⁵²² *i.m.*, 35–39.

meghosszabbítása kell hogy legyen, amely a textust a hallgatók életébe viszi át. Számára a prédikáció formájának is egyértelműen ezt kellene követni. Az üzenetet legjobban kifejező struktúrát kell kitalálni. „A prédikáció felépítése ma azt jelenti, hogy a prédikátor felismeri és alkalmazza azt a kommunikációs struktúrát, amely a legjobban közvetíti a bibliai textus értelmét a hallgatóságnak úgy, hogy annak hatására ők cselekvően válaszoljanak.”⁵²³ Fontos, hogy a prédikátor megértse a textus irodalmi formáját, és ehhez meg kell találnia a textus hangulatát és szándékát legjobban tükröző prédikációs formát.

9.2. Randolph javaslata: a „dinamikus prédikálás”

Randolph-nak az imént vázolt homiletikai felfogása sokat alakult könyve két kiadásának negyven éve alatt. A 2009-es kiadásban vezeti be a „dinamikus prédikálás” fogalmát, mint amely a mai prédikálás számára imperatívusz. Azt mondja, hogy ma a homiletika újrafelfedezése szükségeltetik. Tisztázza, hogy a prédikáció nem egy előadás, nem egy esszé, és nem egy lelkigondozói alkalom, és Gertrude Stein nyomán mondja: „A prédikáció egy prédikáció egy prédikáció.”⁵²⁴ Ezzel azt akarja kifejezni, hogy a prédikációt eseménynek kell felfognunk, Isten Igéjét a hallgatók konkrét helyzetében megszólaltató eseménynek. Úgy véli, hogy mindennek az alapja kell hogy legyen a prédikálásnak újfajta értelmezése, ami számára a „dinamikus prédikálás”. Ezáltal a prédikációt nem „mechanikusan” értelmezi, azaz nem olyasvalaminek, ami egyes részeinek az „összeépítéséből” keletkezik, hanem szerinte a benne ható erőket együttesen kell kezelni, és így a hangsúly arra esik, amit a prédikáció tesz.

Randolph úgy gondolja, hogy a dinamikus prédikálásnak nemcsak információt kell közölnie, hanem változást is elő kell idéznie. Így nem „témája” van a prédikációnak, ugyanis a hallgatóságnak az egész emberi tapasztalat alapján prédikálunk. Keresni kell a kapcsolatot a gyülekezet életével, az őket foglalkoztató problémákkal. Ez ugyanolyan fontosságú, mint a bibliai kérdésekkel való foglalkozás, hiszen „a Biblia úgy kapcsolódik a hallgatóságához, mint az étel az éhes emberhez, tehát a gyülekezethez kapcsolódni, életbevágóan fontos.”⁵²⁵

Randolph azt mondja, hogy a dinamikus prédikáláshoz a következő dolgok szükségesek:⁵²⁶

- Elkötelezés – *Commitment* – ez az evangélium hirdetésére való teljes elkötelezést jelent, annak alapján, hogy „a prédikáció a prédikátor szívéből való üzenet a gyülekezet szívébe – Isten szívéből.”⁵²⁷
- Törődés – *Concern* – a gyülekezet szükségleteire való odafigyelés
- Kapcsolódás – *Connection* – össze kell kötni a Biblia szövegét a gyülekezet gondjaival, pontosan meg kell tudni, hogy mi aggasztja őket, mi fáj nekik, miben reménykednek?
- Visszaigazolás – *Confirmation* – ez azt jelenti, hogy a bibliai üzenetet történetekkel és a mindennapi életből vett példákkal kell megerősíteni vagy illusztrálni.
- Építkezés – *Construction* – a bibliai üzenetet értelmes formába kell önteni, világos, problémát felvető mondatokkal, példákkal, változatos irodalmi formákkal.

Randolph azt mondja, hogy ezt a dinamikus prédikálást nevezik némelyek transzformációs prédikálásnak. Sajnálja, hogy Lucy Rose nem érti őt, merthogy szerinte minden prédikációnak az kell hogy legyen a célkitűzése, hogy megváltoztasson. Ezt írja: „Ma nem az kérdés, hogy a

⁵²³ *i.m.*, 57.

⁵²⁴ *i.m.*, 15. Gertrude Stein ezt eredetileg a *Sacred Emily* című versében így írta: „Rose is a rose is a rose is a rose.” „A rózsza egy rózsza egy rózsza egy rózsza.”

⁵²⁵ RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 41–43.

⁵²⁶ Érdemes megfigyelni Randolph szóhasználatát – alliterációt használ az egyes teendők megnevezésére, és ezek a kifejezések lesznek könyve egyes fejezetcímei is.

⁵²⁷ *i.m.*, 106.

prédikálás megváltoztat-e, hanem az, hogy miként változtat meg? – Az én válaszem az, hogy a prédikálás megváltoztat, az emberi életet egyénileg és közösségileg is megváltoztató kreatív folyamat által, amelyben a Biblia szavai az ősi szövegből konkrét kifejezésű kortárs üzenetté változnak. Ez a változás akkor történik meg, amikor egyének és csoportok konkrétan válaszolnak az evangéliumra. Ez a prédikálás egyik paradoxonja. A változás nem társadalmi machinációk által, hanem az emberek hozzáállása és cselekedetei révén történik, akik változást akarnak saját életükben. A hangsúly az általunk megtett választásra esik. Valójában, megváltoztatni az embereket nem lehet. De, ahol egy jobb jövő víziója megszólal, és az emberek megértik, hogy milyen cselekvéseket kell véghezvinniük mindezért, ott a változás megtörténik.”⁵²⁸

9.3. A „Következő Homiletika”

Randolph könyvének 2009-es kiadása a *Next Homiletic*, azaz a *Következő Homiletika* alcímet viseli. Ezzel a szerző mintegy jelzi, hogy a prédikálás megújulása a 21. században megköveteli, hogy újragondoljuk homiletikai tételeinket, és figyelembe vegyük az utóbbi évtizedek hatalmas technológiai fejlődésével járó változásokat is. A változást érdekes hasonlatokkal érzékelteti: azt mondja, hogy ha az elmúlt évszázadokban a Pál apostol által megfogalmazott „*A hit tehát hallásból van*” (Róm 10,17) volt a domináns, most tudomásul kell venni, hogy a hallás helyett egyre inkább előtérbe kerül a látás, mivelhogy a mai világra a vizualitás jellemző. A második hasonlata az, hogy a tévéadásoknak az analóg jelről a digitálisra való áttérése magában hordozza a kor digitálissá válásának szimbólumát. Ez a digitális átállás újfajta homiletikát feltételez, amit ő *Következő Homiletiká*-nak (*Next Homiletic*) nevez, és így határoz meg: „A Következő Homiletika [...] a 20. század teológiai komolyságára és kreatív kommunikációs készségére épül. Keresi a bibliai üzenet értelmét, és annak az emberekhez való kapcsolódását. [...] Célja az eseményteliség (*eventfulness*) lesz, és újabb forrásokat keres, hogy kielégítse a növekvő igényeket.”⁵²⁹ Tudomásul veszi azt, amit egyik kollegája így fogalmazott meg: „A prédikátor ma csupán egy amatőr a profi kommunikátorok világában, és már nem ő az egyetlen tanult ember a faluban.”⁵³⁰

Randolph úgy gondolja, hogy a digitális korban nem lehet figyelmen kívül hagyni az Új Médiát.⁵³¹ Meg van győződve arról, hogy az Új Média és az elektronikus technológia hatalmas lehetőségeket tartogat, amelyekkel kommunikálni lehet a keresztény üzenetet. Tisztában van, hogy ez kétélű fegyver, ezért azt mondja, hogy ebben a digitális korban két hibát véthet az egyház: az egyik az, ha figyelmen kívül hagyja a digitális világ gyermekeit, a másik az, ha bálványozni kezdi az Új Médiát. Úgy gondolja, hogy „a Következő Homiletika összekapcsolja a mély hitet a magasszintű technológiával (*Deep Faith with High-Tech*), hogy elmélyítse az Isten tiszteletét, és az emberiség szolgálatát.”⁵³² A mai kor embere hozzászólt a hirtelen váltakozó információáradathoz, hiszen folyamatosan ingerek érik. A helyzet komolysága miatt rendkívül plasztikusan fogalmaz: „Sokszor idézték már, hogy a prédikátornak 20 perce van a halottak

⁵²⁸ Randolph itt elsősorban Lucy A. Rose-re utal, és sajnálattal állapítja meg, hogy Rose elutasítja ezt a prédikálási formát. Úgy véli, hogy a prédikálás egyszerre lehet transzformációs és konverziós, mivel egymást erősítik. Vö. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 87–89.

⁵²⁹ *i.m.*, 13.

⁵³⁰ TROEGER, Thomas: *Emerging New Standards in the Evaluation of Effective Preaching*, in: *Worship*, 64.4 (1990), 294.

⁵³¹ Az Új Média kifejezés alatt általában az Internet világához kötődő újabb kommunikációs csatornákat értenek, mint például a közösségi média (Facebook, Twitter, youtube, stb.), amely előszeretettel használja a látványelemeket és a hangtechnikát. Randolph ennek nagy híve, nem véletlen, hogy ő volt a főszervezője az Új Média segítségével létrehozott művészeti alkotásokat bemutató *New Way Media and Art Festival*-nak.

⁵³² RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, xi.

feltámasztására, de ma már erre csak 30 másodperc jut, mert állítólag ennyi időnk van a hallgatóság figyelmét megnyerni. Ez az úgynevezett 'hangbejátszás' (*sound bite*), amelybe a 'jó hírt' be kell csomagolnunk. Ez első hallásra képtelenségnek tűnik, de ez a valóság. A hírügynökségek már régen rájöttek arra, hogy egy fontos hírt ilyen 30 mp-es hangbejátszásokkal lehet előkészíteni."⁵³³ Következésképpen, a prédikátoroknak meg kell tanulni vizuális prédikációkat készíteni, ami abban különbözik a hagyományostól, hogy „a látókör szélesítésével egyre tágabbra nyitott szemmel tanulmányozzuk a bibliai textust a tartalom miatt, de félszemmel a látványelemeit is figyeljük.”⁵³⁴ Meg van győződve arról, hogy a következő évtizedekben a vizuális elemeknek sokkal fontosabb szerepe lesz nemcsak a textus megértésében, hanem a prédikáció megszerkesztésében és kommunikálásában is. Nem tartja elrugaszkodottnak a videoprojektorok használatát az istentiszteleteken, ahol kis, 30 másodperces videoklipek bejátszásával a prédikátor a szó szoros értelmében illusztrálhatja mondanivalóját, végre megmutathatja, amit eddig csak elmondani tudott. A kulcs szerinte a „digitális történetmondás” elsajátítása lesz, ezt már a teológiai évek alatt tanítani kell, hogy a diákok megtanulják „a titokzatos és hatalmas Szentséget az Új Média segítségével kommunikálni.”⁵³⁵

Randolph szenvedélyesen beszél erről az új lehetőségről. Azt mondja, hogy elérkezett az a kor, amelyről Bonhoeffer híres jóslata szól, aki azt mondta, hogy eljön majd az a nap, amikor az emberek arra lesznek elhívva, hogy úgy kommunikálják Isten szavát, hogy a világ megváltozzon és megújuljon. Ez Randolph szerint egy új nyelv lesz, amely verbális, vizuális és digitális lesz, s amely némelyeket sokkolni fog, de ugyanakkor sokakat meg is fog győzni elsőprő erejével. Ez a nyelv Isten jelenlétének „jó hírét” fogja elmondani, Aki Teremtőként él a világban. „Ez a 21. század, és én azt mondom, hogy ez a világ ma van!” – füzi hozzá.⁵³⁶

Azt mondja, hogy a prédikálás ígérete sohasem volt nagyobb, mint most, a 21. század kezdetén. De a prédikálás végének a jelei sem voltak soha nagyobbak, mint most. Éppen ezért, ma változást előidéző prédikációkat kell mondani. A jövővel kapcsolatosan a következőképpen vélekedik: „Legyen világos: a leghatékonyabb prédikátorok a kimondott és írott szó hagyományos formáit fogják elegyíteni a média új formátumaival. Két kihívás van, amelyre a 21. századi prédikátoroknak fel kell készülni: az egyik az, hogy a számtalan multimédiás eszközt jól kell tudni használni, a másik az, hogy ezek az eszközök lerobbannak, és csak a lélekjelenlétük marad, és a hangjuk, amellyel szólni kell. Sohase feledjük, hogy a valaha is megalkotott leghatékonyabb multimédiás kommunikáció maga az ember.”⁵³⁷ Megismétli, hogy a hitet ötvözni kell a technológia vívmányaival ahhoz, hogy az örökérvényű üzenetet mai nyelven lehessen kommunikálni. „A mély hit a Bibliában gyökerezik, és az egyház életében. A források közt ott találjuk elsődlegesen Szent Ágostont, Luthert, John Wesley-t, Karl Barth-ot, Rudolf Bultmann-t, Paul Tillich-et, Gerhard Ebeling-et, Carl Michalson-t, és egy csomó művészt és angyalt. [A Következő Homiletika] párbeszéd jellegű lesz és digitális, a régi és új technológiát és médiát fogja használni, ahhoz, hogy bemutasson és kommunikáljon.”⁵³⁸

Randolph meggyőződése, hogy a keresztény prédikálás előtt három lehetőség áll:

1.) Megismételni azt, amit most is teszünk, és megpróbálni megtartani azt, amit örököltünk.

⁵³³ *i.m.*, xiii. és *i.m.*, 68. Itt némi elírás is lehet a szövegben, mivelhogy az első példában 30 perc, a második idézetben 20 perc olvasható.

⁵³⁴ *i.m.*, 65.

⁵³⁵ *i.m.*, 68.

⁵³⁶ *i.m.*, 104.

⁵³⁷ *i.m.*, 104–105.

⁵³⁸ *i.m.*, 107.

2.) Helyettesíteni valamivel azt, amink van – Vannak olyanok, akik szerint radikális törés fog beállni a hagyomány és a digitális világ között, ez utóbbi javára.

3.) A harmadik opció a megújulás, amely egyrészt megmutatja, hogy az örökölt múltból mi az, ami továbbviendő, és ezt ki fogja egészíteni új lehetőségekkel.

Ő egyértelműen ez utóbbi mellett teszi le a voksát. Számára a lényeg így foglalható össze: úgy prédikálni, hogy tiszteljük a múltat, választ adjunk a jelen szükségleteire, és készülünk a jövőre. A homiletikára eddig úgy tekintettek, mint arra a tudományra, amely a prédikáció elkészítését és előadását mutatja be, de ezt mára már ki kell egészíteni. Ha az elkészítés nem is változik, de ebben a médiavilágban a prédikálás kommunikációjával foglalkozni kell. A prédikáció meg kell hogy mutassa, hogy a hit hogyan befolyásolja a társadalmi és személyes kríziseket egyaránt. „A prédikálás 21. századi megújulásának foglalkoznia kell a prédikáció elkészítésével, kommunikációjával és megváltoztató erejével.”⁵³⁹

Randolph azzal biztat, hogy a prédikálás és a homiletika a 21. században is létezni fog: „A homiletika számít, mert a prédikátoroknak élet-halál kérdés. A homiletika megmutatja, hogy miért prédikálunk, és megtanít arra, hogy hogyan prédikáljunk. A homiletika a homília készítésének művészete és tudománya, egy egyéni kommunikációs forma, amely Isten szavát próbálja emberi szavakra és cselekedetekre lefordítani. A homiletika valójában akcióban levő teológia [...] A homiletika az a prédikálásnak, ami a tervezés az építésnek, annyi különbséggel, hogy itt a tervező az építők munkás is, akinek abban a házban kell élni, amit együtt épített a közösséggel.”⁵⁴⁰

9.4. David J. Randolph homiletikájának kritikája

Randolph-al kapcsolatos kritikánkat minden bizonnyal befolyásolja az a tény, hogy bár úgy tekintettek rá, mint az Új Homiletika névadójára és tervezőjére⁵⁴¹, mégis, mintha a homiletika területére való 1969-es berobbanását nem követte volna felfelé ívelő szakmai karrier. Ennek egyik valószínű okát abban látom, hogy Randolph életére meghatározó hatást gyakoroltak a hatvanas évek fekete- és civiljogi mozgalmi, és főleg az, hogy magával Martin Luther King-gel menetelhetett a Selma-i felvonuláson. Ennek köszönhetően munkássága inkább gyakorlati jellegű lett: a társadalmi igazságtalanságok felszámolása, a kisebbségi jogok és a nevelés foglalkoztatta, ezzel magyarázható, hogy nem írt újabb homiletika könyveket. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a legnagyobb érdeme az, hogy fölismerte, hogy a prédikálás megújítása érdekében az Új Homiletika is megújulásra szorul. Ilyen értelemben talán nem volt hiábavaló a negyvenéves hallgatás, hiszen 2009-be valójában egy új könyv születésének, és általa egy új gondolat megfogadásának – az Új Homiletika megújításának szükségessége – lehetünk tanúi.

Pozitívumok:

▪ Randolph első könyvében foglaltak valójában az *Új Homiletika jellegzetességeit viselik magukon*. Randolph legtöbbet idézett mondata – „A prédikálás az az esemény, amelyben a bibliai textus azért értelmezzük, hogy jelentése kifejeződést nyerjen a hallgatók konkrét élethelyzeteiben.”⁵⁴² – az Új Homiletika egyik kulcsmondatává vált. A prédikálás eseményként való felfogása mellett, a tartalom és forma összetartozásáról beszélt. Az Új Hermeneutika alapján a prédikációra nyelv-eseményként tekintett, a prédikálást nem monológként, hanem a

⁵³⁹ *i.m.*, 5.

⁵⁴⁰ *i.m.*, 111.

⁵⁴¹ Vö. REID, Robert Stephen: Commentary, in: RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 114.

⁵⁴² RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 7.

prédikátor és a gyülekezet folyamatos dialógusából keletkező interakciónak képzelte el. A prédikáció felépítésénél fontosnak tartotta a bibliai szövegek irodalmi formáit figyelembe venni, és azt, hogy ezek intencionalitása nélkül nem lehet a textushoz hű prédikációt írni.

▪ Randolph olyannyira az Új Homiletika képviselője, hogy Paul Scott Wilson azt állapította meg róla, hogy a prédikálás megújítását célzó *gondolatai „a kortárs homiletika alapjait” fektették le.*⁵⁴³ Hiszen ő az, aki a prédikálás esemény-voltáról beszél, ő javasolja, hogy a Biblia irodalmi formái meg kell hogy határozzák a prédikáció felépítését, hogy egy jó történet nem feltétlenül illusztráció, merthogy önmagában is fontos része a prédikációnak. „Randolph ezeket a szabályokat nem a retorika alapján, hanem az Új Hermeneutikára jellemző Ige-esemény teológiája alapjain állva javasolja.”⁵⁴⁴ Nem véletlen, hogy gondolatai közben az ember folyton egy-egy Craddock-ot, Lowry-t vagy Long-ot fedez fel, bár igazság szerint ez fordítva igaz: ez utóbbiak gondolkodásában érződik Randolph hatása.

▪ Randolph-ról azt mondhatjuk, hogy az *Új Homiletika megnevezésével, illetve az alapjainak felvázolásával bevonult a homiletika történetébe.* Igenám, de a könyv 2009-es újrakiadásában bevezette a *Következő Homiletika* elnevezést is, és ezzel feladta a leckét önmaga és az utókor számára is – pár évtized múltán vajon mennyire lesz ez elnevezés is korszakalkotónak mondható?

▪ Tekintsük Randolph érdemének azt a felismerést, hogy a 21. századi prédikálás megújítása érdekében az *Új Homiletika is bizonyos értelemben megújításra szorul.* Ezt azzal érzékelteti, hogy a hit „meghallásának” kommunikációját helyettesíti a hit „meglátásának” vagy helyesebben: „megláttatásának” lehetőségével. Azzal, hogy kimondja, hogy a 20. század vége és a 21. század eleje a vizualitás kora, tulajdonképpen elismeri, hogy az eddig alkalmazott prédikálási módszerek kiegészítésre szorulnak, amennyiben jelentős mértékben megváltoztak a hallgatóság értési szokásai. A világban végbemenő *digitális forradalom által előidézett változásokra a szószéknek is reagálni kell,* ellenkező esetben elveszíti azokat, akik ma már bármit csak vizuálisan képesek felfogni és megérteni.⁵⁴⁵ És mivel Randolph az Új Média használatának elkötelezett híve, nem véletlen, hogy fontosnak tartja az evangélium „illusztrálását” a rendelkezésre álló médiafelületeken. Az LCD monitort és a video kivetítőt használja a változtatás szimbolizálására. Erénye, hogy nem azt mondja, hogy ezeknek segítségével minden áron élményt kell nyújtani, hanem azt, hogy ezek hozzásegítenek a prédikáció mondandójának jobb megértéséhez, mert egyrészt vizuális eszközökkel húzzák alá az üzenetet, másrészt segítenek ezt megfelelő módon kommunikálni. Ugyanígy, elképzelhetőnek tartja, hogy PowerPoint-os képek, rövid filmbejátszások is részei legyenek az istentiszteletnek, azzal a szándékkal, hogy a prédikáció lényegét az értelemre, de a vizualitásra alapozva is át lehessen adni.

▪ Stephen Reid, aki a könyv utószavát jegyzi, azt mondja, hogy Randolph-nak ez a felfogása tulajdonképpen az Új Homiletika által felkarolt narrativitásnak az Új Média kommunikációs

⁵⁴³ Vö. WILSON, Paul Scott: *The Practice of Preaching.* Revised Edition. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2007, 12.

⁵⁴⁴ KAY, James F.: *Preaching and Theology.* St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2007, 77–78.

⁵⁴⁵ Stewart M. Hoover már 1982-ben arra figyelmeztet, hogy „a médiára való odafigyelés már nem luxus, affektálás vagy hobbi. A jövőben senki, aki profi akar lenni tanításban, lelkeszi munkában, lelkigondozásban vagy éppen a szülővé válásban, nem mondhatja el magáról, hogy felkészült, ha nincs tisztában a média alapvető működésével és a médiafogyasztási szokásokkal.” Vö. HOOVER, Stewart M. *The Electronic Giant.* Elgin, Illinois, Brethren Press, 1982, 155.

eszközeivel való kiteljesítése.⁵⁴⁶ Ez a kissé erőltetettnek tűnő észrevétel akkor nyer létjogosultságot, ha arra gondolunk, hogy Randolph maga is közel áll a film világához, a filmtechnika eszközeivel való kommunikálás elkötelezettje. Számtalan példájából kitűnik, hogy ebben a törekvésében nincs egyedül, többen is úgy gondolják, hogy „mesélni” lehet a digitális világ eszközeivel is.⁵⁴⁷ Azt kell hogy mondjuk, hogy szinte meglepő azt látni, hogy milyen nyitottsággal ajánlja ezeknek használatát, és hogy mennyire meg van győződve arról, hogy ezek ma már hozzá kell tartozzanak a prédikáció kommunikálási stratégiájához. Egyik méltatója szerint nagy érdeme, hogy „Randolph nem akarja lecserélni a verbálist a vizuálissal, hanem ki akarja teljesíteni a vizualitás segítségével.”⁵⁴⁸

Kritika:

- Ha a kritika hangján szólnunk, akkor elsősorban azt kell látnunk, hogy *az eredeti könyv többszöri kiadása*⁵⁴⁹ bizony némi egyenetlenséget eredményezett. A 2009-es, tehát a legteljesebb kiadásban érezni, hogy kompiláció, mert benne megpróbálta összekapcsolni az eredeti, 1969-es kiadás fő irányelveit az újabb javaslataival, de talán jobb lett volna egy új könyvet írni. Természetesen, a szándéka érthető: az Új Homiletikáról úgy szólni, hogy kitapintható legyen a Következő Homiletikához vezető út.

- Az is némi hiányérzetet okoz, hogy viszonylag *keveset foglalkozik az exegézis módszertanával*, a könyvben maga az „exegézis” szó is csupán háromszor fordul elő. Ez a hiányérzet különösen akkor erős, ha arra gondolunk, hogy a kortársak ezt mennyire részletekbe menően tárgyalták. Egyértelmű, hogy Randolph-ot a prédikáció formája és főleg a kommunikációja ennél sokkal inkább foglalkoztatta, a biblikusság nem elsődleges célja.

- Konzervatív hozzáállással azt is mondhatjuk, hogy *Randolph elrugaszkodott ötletekkel áll elő*, amikor vetítőket és hangbejátszásokat ajánl, de ez a gyakorlat ma már sokhelyütt elterjedt. Lehet kritizálni azért, hogy túlságosan elment a kommunikáció-elmélet világa felé, de az ezredforduló tájékán ez nem meglepő.⁵⁵⁰ Lehet vele egyet-nem-érteni, de semmiképpen nem szabad figyelmen kívül hagyni!

Összefoglalva: Randolph homiletikai színrelépése mérföldkövet jelentett az amerikai prédikálásban. Beírta magát a homiletika történetébe. Azóta is hivatkozási alap, az Új Homiletika az általa felvázolt alapokból fejlődött ki. Elismeréssel nyugtázhatjuk, hogy negyven évvel később lelépett a kortársak által állított piederstárlól, és kiállt a nagyvilág elé újabb homiletikai felfogásával. Ezután dől el, hogy a Következő Homiletika elvei vajon életképesek

⁵⁴⁶ Vö. REID, Robert Stephen: Commentary, in: RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, 123.

⁵⁴⁷ Vö. TROEGER, Thomas H. *Imagining a Sermon*. Abingdon Preacher's Library. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1991.; ADAMS, Doug: *Eyes to See Wholeness: Visual Arts Informing Biblical and Theological*. Prescott, Arizona, Educational Ministries, 1995. Randolph megjelöl olyan internetes helyeket is, ahol prédikációik készítéséhez a lelkészek különböző médiaformátumú segédanyagokat találhatnak. Vö. <http://www.sermonspice.com/>, <https://barna.org/> [Mindkettő megnyitva 2016. január 10-én.]

⁵⁴⁸ BLAND, Dave. *The Renewal Of Preaching In The Twenty-First Century: The Next Homiletic*, in: *Homiletic* 34.2 (2009), 47.

⁵⁴⁹ A könyv 1969-es és 2009-es kiadása között volt még egy kevésbé sikeres 1998-as kiadás is. Vö. RANDOLPH, David James: *The Renewal Of Preaching In The Twenty-First Century*. Babylon, New York, Hanging Gardens, 1998.

⁵⁵⁰ A kommunikáció-elmélet és a keresztény prédikálás kapcsolatának egyre nagyobb a szakirodalma. Vö. ADAMS, Doug: *Eyes to See Wholeness: Visual Arts Informing Biblical and Theological*. Prescott, Arizona, Educational Ministries, 1995.; FORTNER, Robert S.: *Communication, Media, and Identity: A Christian Theory of Communication*. New York, Rowman & Littlefield, 2007.; JOHNSTON, Robert K. *Reel Spirituality: Theology and Film in Dialogue*. Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2000, 2006.

lesznek-e? Követői vannak, a technológia vívmányait már sokan használják istentiszteleteiken.⁵⁵¹ Egy bizonyos, a világban a digitális forradalom tombol, újabb és újabb kommunikációs felületek állnak az emberek rendelkezésére. Randolph csak azt mondja, hogy az egyháznak és a prédikátoroknak lépni kell, ha el akarják érni a mai kor gyermekeit. Az üzenet megmarad, de kommunikációját adaptálni kell azokhoz, akikhez el akarjuk juttatni. Lehet, hogy pár évtized múlva azt mondja az utókor: Randolph találta meg a 21. századi prédikálás útját azzal, hogy megmutatta, miként lehet az isteni üzenetet „láthatóvá” tenni a vizualitás korában.

9.5. Prédikáció: Boldog emberek

Randolph esetében olyan prédikációt kerestem, amelyből egyértelműen tükröződik az ő társadalmi és politikai elkötelezettsége is. Nem volt nehéz, ugyanis nagyon sok prédikációjában visszaköszön ez a téma. A Függetlenségi Nyilatkozat kétszáz éves évfordulóján mondott prédikációban kevés a biblikum, a textus is inkább csak mottó. De van benne a Randolph-ra jellemző akarat arra nézve, hogy megkeresse, hogy az isteni megbízatás és feladat hogyan egyeztethető össze a huszadik századvég amerikai társadalmának küldetésstudatával. Alázatra, bűnbánatra hív el, a kiválasztottságot nem privilégiumokkal, hanem elvégzett munkával kell fogadni. A történetek itt is dominálnak, leginkább illusztratív, buzdító jelleggel.

David James Randolph: Boldog emberek⁵⁵²

Textus: *„Boldog az a nemzet, amelynek Istene az Úr, az a nép, amelyet örökségül választott.”* (Zsolt 33,12)

Boldog születésnapot, Amerika! Ezekkel a szavakkal köszöntötte egy New Hampshire-i iskolás csoport az ország kétszáz éves évfordulóját, Amerika születésének bicentenáriumán. Igencsak ideillő köszöntés ez most, az amerikai függetlenség ünneplésekor. A Függetlenségi Nyilatkozat egyediségét adja ez a mondat: „Ezeket az igazságokat nyilvánvalóknak tekintjük, miszerint minden ember egyenlővé teremtett, és Teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, mint az élethez, szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való jog.”

A „boldogság keresése...” Egyrészt ez még a gyermekek számára is érthető. Másrészt, a politológusok mind a mai napig vitatkoznak a nyelvezet felett. John Locke, a forradalmat megelőző idők befolyásos politikai filozófusa azt hirdette, hogy az alapvető jogokat az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz való jog jelenti. Ezek az amerikaiak valamiért azt gondolták, hogy nemcsak élni és szabadnak lenni van jogunk, hanem a boldogság kereséséhez is. Az életet ugyanis nem elviselni kell, hanem élvezni – úgy, mint Isten ajándékát. Ekképpen, a boldogság keresése bele van írva az Alkotmányba, és a jellemünkbe is. Ha valami, akkor a boldogság keresése biztosan jellemzi az amerikaiakat. Ahogy a népszerű dal mondja: „I want to be happy...”, azaz „Boldog akarok lenni!”

Jövő héten a Demokrata Párt New York-ban ülészik, és sok-sok beszéd, tevékenység és tárgyalás után a Madison Square Garden-ig repdeső konfettit és léggömböket fognak szórni az égbe, és az emberek azt fogják énekelni, hogy „Happy Days are Here Again”, azaz „Újra itt vannak a boldog napok.” Később, a republikánusok fognak összegyűlni Kansas City-ben, és sok-

⁵⁵¹ Az utóbbi években a technológia istentiszteleti használatát segítő szakkönyv látott napvilágot. Vö. JENSEN, Richard A.: *Envisioning the Word: The Use of Visual Images in Preaching*. Fortress Resources for Preaching. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2005.; EASON, Tim: *Media Ministry Made Easy. A Practical Guide To Visual Communication*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2003.

⁵⁵² Vö. RANDOLPH, David James: Happy People, in: *Credit Card Christ: Selected Sermons 1965–2012*. New Way Media, Albany, California, 2012, 18–22.

sok beszéd, tevékenység és tárgyalás után, ők is konfettiket és léggömböket eregetnek majd, és azt éneklük, hogy „Happy Days are Here Again”, azaz „Újra itt vannak a boldog napok.” A választások lázában, az elkövetkező hónapokban az amerikaiak megpróbálják eldönteni, hogy végülis hol vannak azok a bizonyos boldog napok.

Hogyan találhatjuk meg egyénenként, de nemzetként is a boldogságot? A válasz a 33. zsoltár 12. versében található, ami így szól: „*Boldog az a nemzet, amelynek Istene az Úr, az a nép, amelyet örökségül választott.*”

A Függetlenségi Nyilatkozat alkotói ennek szellemében cselekedtek, amikor a boldogság keresését a Teremtőtől kapott adottságként tekintették. Boldogságunk Istennel való kapcsolatunkból fakad. Ha a Teremtőnkkel való kapcsolatunk hitből és engedelmességből áll, abból boldogság következik. „*Boldog az a nemzet, amelynek Istene az Úr.*” Az Istenben való cselekvő hit a boldogság egyik szükséges alapfeltétele. Az amerikaiak tragédiája az, hogy azt gondolják, hogy boldogok lehetnek anélkül, hogy hűségesek lennének Istenhez. Nem lehetünk boldogok e hűség nélkül, mint ahogyan tűzijáték sem lehetséges tűz nélkül. Te és én akkor leszünk szabadok a boldogság keresésére, amikor már megtaláltuk Istent.

Ez az alapja a prófétikus patriotizmusnak – az Isten és a felebarát szeretetéből fakadó hazaszeretet.

Kik ezek a boldog emberek?

Először is, ezek az emberek azért örülnek, mert Isten az Úr. Tudják, hogy életüket az örökkévalóság fényében élik. Ez a hit jelenik meg a Nyilatkozatban és minden olyan iratban, amelyek a nemzet fennmaradását szolgálta. A Mayflower⁵⁵³ 1620-as útját is Isten dicsőségének a keresése és Krisztus országának a kiteljesedése vezérelte. Nemzeti létünknek nagy krízise idején, az Észak vs. Dél elleni háborúban az amerikai emberek Abraham Lincoln vezetésével úgy döntöttek, hogy a szabadságot kiterjesztik azokra is, akik addig rabszolgák voltak. Abraham Lincoln arra szólította fel az embereket, hogy tartsák meg ezt a jogot, mert Isten elég bölcsességet adott ahhoz, hogy láthatóvá legyen. A 20. században az „Isten színe előtt” kifejezést hozzácsatolták az „egy nemzet” kifejezéshez a Pledge of Allegiance⁵⁵⁴, azaz a Hűségeskü szövegében. Ez egy vallomásszerű cselekedet, és napjainkban láthattuk Isten valóságát, amikor nem volt hűek az Ő szeretetéhez.

Ez a hit nyitottságot és felelősséget eredményezett. Az amerikaiak arra választották ki, hogy ezt a hitet ne maguknak tartsák meg, hanem megosszák a világgal. Ezt abban a szimbólumban fejezték ki, ami oly sok ember számára bír jelentőséggel: a newyorki kikötőben levő Szabadságszoborban. Azoknak az embereknek a reményességét és vágyait jelképezi, akik emigrációs hullámokban jöttek erre a szabad földre. Felemeli lámpását, és ezt mondja: „Jöjjetek hozzám, ti megfáradtak, ti szegények, ti szabadságra vágyó tömegek, ti bőségre vágyó szerencsétlen sorúak. Küldjétek ezeket a hontalanokat hozzám. Felemelem a lámpásomat az aranyajtó mellett.” Az Amerikai Egyesült Államok lett az aranyajtó sokmillió ember számára, és ezért örvendhetünk és boldogok lehetünk.

Másodszorban, a boldog emberek bűnbánatot tartanak, mert Isten az Úr. Mivel Isten az Úr, nekünk nem kell azt gondolnunk magunkról, hogy mi vagyunk azok. Mert mi nemcsak jók és rendesek voltunk a világgal való viszonyunkban, mert sokszor szegtük meg ígéreteinket. Ezt mostanság az szimbolizálja, hogy a Lámpás Hölgynek energiaproblémái vannak. Az

⁵⁵³ *Mayflower* volt annak a hajónak a neve, amellyel 1620-ban az angol puritánok Amerikába vándoroltak az angliai *Plymouth* városából.

⁵⁵⁴ A *Pledge of Allegiance* – Hűségeskü – az Amerikai Egyesült Államokban használatos hűségnyilatkozat, amelyet ünnepi alkalmakkor szoktak elmondani.

energiakrízis csökkentette lámpája fényét, és strukturális problémák is felléptek. A Szabadság-szobor ismét szimbólumunkká vált ezekben az időkben, midőn – akárcsak mi – kissé elhalványult. Bűnbánatra hívtunk mindannyian!

A bűnbánat nem azt jelenti, hogy rohadtul rosszul érezzük magunkat valamiért, ami a múltban rosszul sikerült. Ez lelkiismeret furdalás lenne, ami természetes mindenért, ami felháborít itthon és a világban. De a bűnbánat változást jelent. Bűnbánatot tartani azt jelenti, hogy meg kell változni, hogy egy új jövő nyíljen meg előttünk. Ez az a bűnbánat, amelyre magamat és titeket is hívlak. Erre a bűnbánatra hívom ma a nemzetet, hogy úgy éljünk és úgy viseltessünk a világgal szemben, hogy ne morális válság és újabb háborúk gyengítsenek újra, mint az az előző években történt.

Sokan emlékezhetnek azokra a homokviharokra, amelyek végigsöpörtek a Délnyugaton néhány évvel ezelőtt. Főleg Oklahoma szenvedett ezektől a viharoktól, és sok ember vált hajléktalanná. De ha ma megy valaki Oklahomába, vagy ha átrepül az állam felett, tavak és folyók tükre fog visszaverődni odalentről. Mintha az emberek azt mondták volna: ez nem történhet meg még egyszer! Aztán egy komoly programot követve gátakat emeltek, tavakat alakítottak ki, a folyókból öntöztek, és mindent széppé változtattak. Ez a bűnbánás. Nekünk, amerikaiaknak fel kell építenünk a tisztesség és az igazság medencéit, hogy úgy nézzünk a jövő felé, hogy ezekből táplálkozva, azt mondhatjuk: ez nem történhet meg még egyszer! Jézus Krisztus keresztje megadja az erőt ahhoz, hogy ezt a bűnbánást valóvá tegyük.

Harmadsorban, a boldog emberek újra elkötelezik magukat Isten mellett, aki az Úr. Isten még mindig ad nekünk elvégeznivalót. El kell hogy kötelezzük magunkat amellel, hogy az amerikai Forradalom beteljesedjék. Merthogy ezen a bicentenáriumon azt láthatjuk, hogy a forradalom nem ért véget. A bicentenáriumi döntő próbája az lesz, hogy a valamikori víziót tovább tudjuk-e vinni az elkövetkező időkbe?

„Minden ember egyenlőnek teremtett”. Igen, és valószínűleg a szerzőknek az járhatott a fejében, hogy minden férfi egyenlőnek teremtett. Minden tulajdonjoggal bíró férfi. A mai perspektívából egyértelmű, hogy a múltnak eme igazsága túllépett a régi horizonton. Ma ki kell mondjuk, hogy nem csak a férfiak, hanem minden nő is egyenlőnek teremtett, és „Teremtője elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel.” Ki kell mondanunk, hogy a minden gyermek egyenlőnek teremtett – a gyermekeknek jogai és kötelezettségeik is vannak. És úgy ahogyan a függetlenség kikiáltott 200 évvel ezelőtt, ugyanúgy ma ki kell kiáltani a világ nemzetével való összetartozást. Arra vagyunk hivatva, hogy folytassuk a Forradalmat.

Választott nép vagyunk. De nem speciális privilégiumokra, hanem speciális célokra kiválasztottak. Az amerikaiak jelezhetik a világnak, hogy minden ember egyenlőnek teremtett, és Teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, mint az élethez, szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való jog, és mindez globális kontextusban.

Volt egyszer egy kislány, akit lenyűgözött a Szabadság-szobor. Amikor meglátta őt a tévében vagy a képernyőkön, mindig így kiáltott fel: Anya, anya! Azt hitte, hogy a Lámpás Hölggy az ő édesanyja. Van ebben valami vicces, de van benne igazság is. Szoborkolosszusok lehetnek nemzeti kincsek a kikötőkben, de a Szabadságot az embereknek otthon is meg kell találniuk. Sötétség borul a világra, ha az emberek nem emelik a Lámpást magasra, hogy mások is lássák, és mondhassák: Anya, Apa, Testvér, Barát.

Felemelkedhetsz –

Amikor engeded istenhitedet világitani

Amikor előbb tudod a nagy dolgokat, mint a világ és a nemzet

Amikor azokra szavazol, akikről őszintén hiszed, hogy a legjobbak a köz szolgálatára

Amikor más fajú és etnikumú embereket tisztelettel övezed

Amikor az igazat a könnyű elé helyezed.

Fontos vagy! Ne várd, hogy valaki más legyen helyetted a hazafi. A kormány nem teheti meg, a bürokrácia sem. A szabadság csak akkor fog világítani nemzeti szimbólumainkból, ha valósága ott lobog a szívünkben.

Nemrégiben beszéltem valakivel, akinek élete ezt példázza. Dr. Henry Wriston ma 87 éves. Tiszteletreméltó ember, aki a Brown University elnökeként a nemzetközi kapcsolatok szakembere volt. Szerzőként, családapaként, barátként és tanácsadóként sokak számára ismerős. Az önkéntesség szakembere. Abban hisz, hogy az önkéntesek a szabad társadalom számára elengedhetetlenül fontosak. Hisz abban, akárcsak én, hogy Amerika előtt fényes jövő áll. Azt mondta nekem, hogy ez a hit úgy lobog a testében, akár a tűz.

A világ akkor változik, ha az ilyen emberek intelligens módon és elkötelezetten érezni fogják a hit tüzeit az ő csontjaikban.

Akkor megtaláljuk a boldogságot. Mi leszünk a boldog emberek, akiknek Istene az Úr, akik örvendenek és bűnbánatot tartanak, és újra felajánlják magukat Istennek.

Néhány évvel ezelőtt az olimpiai játékoknak Róma adott otthont. A megnyitón volt egy mozzanat, amikor a futó beszaladt a stadionba, kezében az égő fáklyával. Valószínűleg kitűnő dramaturgiai érzéke lehetett, mert amikor már-már elhelyezte volna a fáklyát a célpontnál, hirtelen megbotlott, és a legbanálisabb módon elesett. Ám ezek után hirtelen felugrott, és bár arca rákvörös volt, hatalmasat kiáltott: „Nem hunyt ki! Látjátok? A fáklya továbbra is ég!”

Keresztényekként és amerikaiakként ez a mi lehetőségünk, de egyben felelősségünk is: hogy magasra tartsuk a hit és a szabadság fáklyáját. Lehetnek oly idők, hogy megbotlunk, de haladjunk előre feltartott fáklyával, ezt mondva a világnak: „Látjátok a hit lámpását? Nem lobbant el. A hit fénye továbbra is világít!”

10. A PRÉDIKÁLÁS 21. SZÁZADI MEGÚJÍTÁSÁRA TETT JAVASLATOK

Az alábbiakban azt vizsgálom meg, hogy az Új Homiletika „oszlopainak” van-e valamilyen elképzelése a 21. századi prédikálást illetően, és hogy ezek mennyiben hasonlítanak vagy különböznek egymástól?

A kiindulópont az, hogy bár az Új Homiletika domináns korszaka a 20. század második felére esik, azért jeles képviselői – az elhunyt Lucy Rose-t és Fred Craddock-ot leszámítva – ma is prédikálnak, írnak és alkotnak, tehát munkásságuk a 21. század elejére is kiterjed. Természetes tehát, hogy mindannyiukat foglalkoztatta, hogy miként lehet a prédikálást megújítani az új évezred körülményei között, és hogy majd’ mindegyiküknek markáns véleménye van az amerikai szószer és homiletika teendőivel kapcsolatosan.

10.1. Fred Craddock

Craddock azt írja, hogy szerinte nincs nagy különbség a ’60-as évek és a 2000-es évek kultúrája között.⁵⁵⁵ Ezt a nagyon is vitatható kijelentését azzal támasztja alá, hogy vizuális korba léptünk, az emberek a valóságot nem annyira a hallásukon keresztül, hanem képek által fogják fel, és ezt már a ’60-as években előrevetítették. Azt is megjövendölték, hogy a televízió kiszorítja a rádiót, a multimédiás eszközök fogják átvenni a prédikációk helyét. Azt mondja, hogy ennek ellenére, megújulási kísérleteiben nem annyira az „időknek való megfelelés” kell hogy motiválja a lelkészt, hanem az, hogy amit elmond vagy leír, összhangban legyen az evangéliummal. Véleménye szerint azért kell mindig újraértelmezni a prédikálás mikéntjét, mert „most más a hallgatóságunk, más csoportok ülnek a szószer előtt. [...] Az 1920-as években született tradicionalisták meghaltak, a 40-es években született baby-boomerek nyugdíjba mentek, és az új világ reményét nem látták beteljesedve. A ’60-as, ’70-es években született X-generáció cinikus, a ’80 körül született millennialisták kezdtek tradicionalisták lenni, a húszévesek szeretnék azt tudni, hogy miben hitt a nagymama és nagytata.”⁵⁵⁶ Azt látja, hogy azért kell újra- és újrafogalmazni a prédikálás mibenlétét, mert megváltozott a hallgatóság, és az Új Homiletika szellemében, rájuk kell fókuszálni.

A másik ok, amiért a prédikálás megújításáról kell gondolkodni, az a posztmodern kor megléte. Érdekes az ő posztmodern-meghatározása: „A posztmodern azt jelenti, hogy a tudomány megszelídült és alázas lett az ismétlődő vereségei miatt. [...] Azt jelenti, hogy ez az idő, amikor a gondolkodók nem a titokzatostól a felfedezés felé haladnak, hanem a felfedezéstől a misztérium felé. [...] A posztmodern az a meggyőződés, hogy a tapasztalat győzedelmeskedik a tradíció fölött. A posztmodernizmus azt jelenti, hogy az élet tele van összefüggéstelenséggel, bizonytalansággal, és hogy minden relatív.”⁵⁵⁷ Meglehetősen cinikusan mondja: „Mi a posztmodern? A technológia túlhaladja a bölcsességet. Mi szolgáljuk a gépezetet, ahelyett, hogy ő szolgálna minket. [...] A posztmodern azt jelenti, hogy nincs metanarratíva. [...] Nincs narratíva az egyéni történetek mögött, csak az egyéni történetek. Nincs kezdet és vég, alfa és ómega, nincs cél és értelem az univerzumban. Balesetekkel és egybeesésekkel kell együtt élned, megpróbálván összekötni néhány pontocskát. [...] Itt állunk most.”⁵⁵⁸ És bár érezhetően nem

⁵⁵⁵ Vö. CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 49.

⁵⁵⁶ *i.m.*, 47.

⁵⁵⁷ *i.m.*, 47–48.

⁵⁵⁸ *i.m.*, 48–49.

örül ennek a korszaknak, tudja, hogy a 21. századi posztmodern társadalom bizonyos dolgok újrafogalmazását jelenti. Tanácsai a 21. század prédikátorai számára így hangzanak:⁵⁵⁹

- A hallgatók egyre csökkenő bibliaismerete ellenére nem szabad „lebutítani” a prédikációkat, hanem a tartalmat és a lényegét úgy kell átadni, hogy annak is újszerű legyen, aki ismeri a bibliai szöveget, és az is értse, aki most találkozik vele először. Így az előbbiek nem érzik sértve magukat, az utóbbiak hajlandók lesznek tanulni.

- Tisztelni kell a bibliai szöveg és a ma világa közötti távolságot. A Bibliát „engedni kell” szólni, hagyni kell, hogy fejtsse ki formáló hatását, hadd történjen meg a beszélgetés a hallgató és a szöveg között!

- Pontosan a metanarratívák hiánya miatt, hangsúlyozni kell, hogy a Biblia és a hagyomány arról beszél, hogy a világban folytonosság van, létezik élet az én életemen túl is, más is történik a nagyvilágban, és hogy minden mindennel összefügg. „Össze kell kötni a pontocskákat”, és egyből minden értelmet nyer!

- Fontos lenne egyedi, ún. „névjegy-prédikációkat” mondani, olyan beszédeket, amelyeket átsző a lelkész személyes története is. Nem magunkról kell prédikálni, hanem prédikatori mivoltunkat meghatározó értékeinkről, elveinkről és vízióinkról.

- Továbbra is bízni kell a hallgatóságban, hogy gondolkodjanak, konklúzióikat önállóan vonják le saját életükre nézve.

- Nem szabad a technológia kísértésének áldozatul esni, mert ezáltal „az evangéliumot egyszerű PowerPoint bemutatóvá csökkentjük.”⁵⁶⁰

- Továbbra is hinni kell a szavak erejében, személyes hangvétellel kell megszólítani az embereket, neveket kell mondani, a Biblia példája nyomán beszélgetéseket, párbeszédet kell becsempészni a prédikációba, hogy élővé tegyük.

- Tudomásul kell venni a multikulturalitást, de ennek ellenére az emberek nagyon sokmindenben hasonlítanak, és rezonálnak az általad fontosnak tartott igazságokkal.⁵⁶¹

- A szószék szabadságát meg kell őrizni, és ez azt jelenti, hogy tudni kell, hogy miről beszélünk, illetve hinni kell abban, hogy ez fontos.

- A prédikálás hatékonysága érdekében, a prédikátoroknak arra kell törekedni, hogy személyes Isten-élményük legyen.

- Összegzés: Craddock „régivágású” tradicionalista, ezért nem csoda, hogy nem akarja észrevenni a digitális kor beköszöntését. Az amerikai társadalom színesedése sem készíti arra, hogy változtasson álláspontján. A hallgatóság felé fordulás nála mintha szelídülne, talán az időközi kritikákra válaszolva, a lelkész személye is előtérbe kerül. Erénye, hogy biblikusan, a szószék tanítói jellegét is hangsúlyozva képzelel el a 21. századi prédikálást, ahol az üzenet továbbra is fontosabb, mint kommunikálásának stratégiája. Az induktív forma természetesen továbbra is normatív marad.

⁵⁵⁹ A javaslatokat a CRADDOCK, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*, 47–55. alapján foglalom össze.

⁵⁶⁰ *i.m.*, 54. Látható, hogy Craddock itt Randolph felfogásával homlokegyenest ellenkező álláspontot képvisel.

⁵⁶¹ Craddock-nak ez a kijelentése erősen vitatható. Főleg az amerikai társadalom sokszínűségében egyre kevésbé lehet közös értékekről és tapasztalásokról beszélni. Amerika multikulturálissá lett, és a posztmodern alaposan kikezdte azt a meggyőződést, hogy az emberiségnek lenne valami nagy, közös, egyetemes tapasztalata. Ruthanna B. Hooke azt írja: „Az Új Homiletika egyik gyengesége általában ennek az egyetemes tapasztalatnak a feltételezése – ez általában a fehér, heteroszexuális, középosztálybeli férfinak a képe”, és ez ma már Amerikában nem állja meg a helyét. Egyre inkább figyelembe kell venni a hallgatóságban megjelenő kulturális különbözőségeket. – Vö. HOOKE, Ruthanna B., in: ALLEN, JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*, 60.

10.2. Eugene Lowry

Lowry esetében az a feltűnő, hogy milyen keveset foglalkozik a 21. századi prédikálás megújításával. Bár még napjainkban is publikál, könyveiben inkább saját prédikációs modelljét fejleszti tovább, és meglepő, hogy alig szól az amerikai társadalmi változásokról, és az ezzel járó prédikálási módszerek bővítéséről. Nem azt mondom, hogy egyáltalán nem érinti a kérdést, hanem az a furcsa, hogy még a 2012-ben megjelent *The Homiletical Beat* is csak alig utal néhány szóban a változásokra. Ennek ellenére, megpróbálom összegezni javaslatait.⁵⁶²

▪ Lowry elismeri, hogy óriási kulturális változás tanúi vagyunk, amennyiben „a nyomtatott kultúrától a képernyő-kultúra felé mozgunk.” Azonban ezek a képernyők sem egyformák, a TV helyét átveszi a számítógép monitorja, illetve az okostelefon. Azt mondja, hogy ha valamikor meg lehetett magyarázni a *plot* lényegét a Columbo-val, ez ma sokkal nehezebb, mert az emberek másfajta műsorokhoz szoktak hozzá, például a valóságshow-khoz (*reality show*), ahol a nézők maguk dönthetik el, hogy mi legyen egy-egy műsor befejezése. Lowry számára ez azért érdekes kérdés, mert gyülekezeteink tagjainak életét ezek a műsorok nagyon is befolyásolják, és ezért foglalkozni kell velük! Ugyanakkor, a képernyők megjelentek a templomokban is, egyre több helyütt kivetítik rá az énekeket, sőt még a textus szövegét is. Lowry szerint ez sok esetben negatív hatást gyakorol az istentiszteletre, hiszen a gyülekezet figyelve a vetítésre irányul, és a szó ereje így jelentősen meggyengül.

▪ Lowry meg van győződve arról, hogy a képernyők megjelenése az istentiszteleten feszültséget keltett, ugyanazt, amire az Új Homiletika már régen rámutatott: „az oralitás és a textualitás, az emberi hang és a nyomtatott anyag, az esemény és az utasítás, a hallottak és a látottak” közötti feszültséget. Problémát jelent, hogy a képernyő háttérbe szorítja az evangélium közvetlen megtapasztalásának lehetőségét! Brueggemann-al ért egyet, aki szerint „a prédikálás aktusa nem instrukció, racionális diskurzus vagy morális rábeszélés, hanem meghívás és engedély arra, hogy a doxológia és engedelmesség életét gyakoroljuk.”⁵⁶³ Nem szabad a prédikáció szóbeli közlésének eseményét alárendelni semmiféle látványelemnek, mert ezzel aláássuk a prédikálás erejét.

▪ Lowry azt mondja, hogy a hallgatóság értési szokásainak változása miatt ő maga is finomított a módszerén, és úgy gondolja, hogy a 21. század embere az „epizódyszerű prédikálást” (*episodal preaching*) jobban érti. Ez alatt olyan narratív prédikációt ért, amelyben a lelkész jeleneteket vázol fel egymás után, történetekkel fűszerezi mondandóját, a várakozó feszültség egyre növekedik, míg végül minden összeáll egységes egészzé. Olyan ez, mint néhány TV sorozat – mondja –, ahol minden epizódnak önálló története van, de együttesen is összefüggő történetet mesélnek el. A prédikációt is ilyen sorozatnak kell elképzelni.

▪ Lowry tehát különösen nem foglalkozik a 21. századi prédikálás megújításával. Azt szeretné, ha a prédikáció továbbra is időbeni esemény lenne, olyan művészi forma, amit „epizódyszerű”-nek nevez, de igazából nem fejt ki a mibenlétét. Azt mondja, hogy vissza kell szerezni a szóbeliség erejét, fontos, hogy a prédikátor hangja meghatározza és alakítsa azt, ahogyan a gyülekezet meghallja az Igét! Továbbra is a róla elnevezett Lowry-Hurok szerinti felépítést tartja alkalmasnak, a *Konfliktus – Egyensúly felborítása – Komplikáció – Sorsfordulat – Evangélium megtapasztalása – Kifejlet* alapján. Még mindig a narratív prédikálást tartja a legjobbnak, bár már nem gondolja egyedül üdvözítőnek. Szerinte az a lényeges, hogy a lelkész érezze a prédikáció zeneiségét, mondandójának lüktetését, a szavak ütemszerű váltakozását. A

⁵⁶² A javaslatokat LOWRY, Eugene L.: *Narrative Renewed*, 83–99. alapján foglalom össze.

⁵⁶³ BRUEGGEMANN, Walter: *Finally Comes the Poet*, 68.

prédikálás legyen bibliai alapú, figyeljünk oda, hogy az Ige mit mond, és mit tesz velünk. A dramaturgia eszközeivel építsük fel mondanivalónkat, és ha szükséges, akkor a technikát eszközként használva, megtalálhatjuk a kommunikálás megfelelő módját.

10.3. David Buttrick

Buttrick az, aki a legtöbbet foglalkozik a prédikálás jövőjével kapcsolatosan. Sokszor éles hangon, máskor kritikusan, és mindig szenvedélyesen ír arról, hogy a prédikálásnak milyenné kellene válnia:

Buttrick aggodalmaskodva mondja, hogy világi hatásra egyre többen érzik, hogy az egyházat reklámozni kell. Az „evangelizáció” vagy a „tudatos gyülekezetépítés” jelszavai miatt úgy gondolják sokan, hogy az egyháznak „marketing” kell, hiszen „lelkékért versenyezzünk a vallási piacon.” Ennek az lett az eredménye, hogy „lelkéseinket ekkleziasztikai vállalkozókká” tettük, és a prédikálás fő helyét kezdte átvenni valamiféle gyülekezeti preferencia. Ezzel az a baj, hogy ebben a modellben a prédikálás megszélidül, és a gyülekezet kénye-kedvének lesz kiszolgáltatva. Ezzel ő maga nem ért egyet, szerinte a prófétikus prédikálás ezt nem engedheti meg magának!

Buttrick biblikus, ennek ellenére kissé félve kérdezi, hogy vajon a digitális 21. században hogyan lehet majd fenntartani egy Biblia-központú gondolkodásmódot? Tudja, hogy az emberiség történetének abba a fázisába jutottunk, amikor nagy paradigmaváltások történnek, hiszen „kulturális összeomlás közepette élünk, amely nem sokkal különbözik a görög-római világ bukásától.”⁵⁶⁴ Ettől függetlenül, meg van győződve róla, hogy a prédikálás folytatódni fog a 21. században, mindaddig, amíg az egyház részese Isten üdvtervének. A hogyan-ra már nehezebb válaszolni, de egy biztos: „a fehér-európai prédikáló hagyomány a múlt egy darabja lesz. [...] A jövő nem lesz fehér, és nem lesz angolszász!”⁵⁶⁵

Buttrick egy 2011-es interjúban arra figyelmeztet, hogy vigyázni kell, mert a vizuális média egy másfajta tudatállapotot idéz elő a hallgatóban, és ez a prédikátort is arra kell ösztönözze, hogy a prédikálásnál ezt figyelembe vegye. Azért kritizálja, mert ez a média nemhogy egyesítené a gyülekezetet, hanem ellenkezőleg: az egyéneket szubjektivitásba taszítja, és inkább elválasztja egymástól.⁵⁶⁶

Lássuk hát, hogy mit tanácsol a 21. század prédikátorainak:⁵⁶⁷

- Forduljunk a szekuláris világ felé, kezdjünk vele párbeszédet! Ötven évig a biblikus világ ellenségeként tekintettünk rá, de meg kell tanulnunk hallgatni és beszélni, meghallgatni és beszélni ahhoz a világhoz, amelyet Isten szeret. Ahelyett, hogy elszigetelnénk az embereket a templomokba, ahol Bibliáink vannak, ki kell mennünk a társadalomba, semmi mással, mint jóindulattal és az evangélium üzenetével. A következő században az evangelizáció korszakába lépünk.

- Mivel az evangelizáció elsősorban a szekuláris világra irányuló tevékenység, meg kell kezdenünk híveink felkészítését. Mindezt apologetikus megfontolásból kell tenni. El kell mondanunk, hogy kik is vagyunk, nem azért, hogy bibliai verseket idézzünk egy olyan világnak, amely nem fogadja el, hogy a Biblia valami különlegesség lenne, hanem olyan szekuláris

⁵⁶⁴ BUTTRICK, David: *Speaking Between Times: Homiletics in a Postmodern World*, in: WILLIAMS, Robert R: *Theology and the Interhuman: Essays in Honor of Edward Farley*. Valley Forge, Pennsylvania, Trinity Press International, 2005, 148.

⁵⁶⁵ BUTTRICK, David: *A Captive voice*, 101.

⁵⁶⁶ Vö. BUTTRICK, David: Building “Mobility” into the Craft of Preaching – *Homiletics Interview*, 2011. Elérhetősége: <http://www.homileticsonline.com/subscriber/interviews/buttrick.asp> [Megnyitva 2016. január 20-án]

⁵⁶⁷ Buttrick tanácsait a BUTTRICK, David: *A Captive voice*, 100–110., valamint a BUTTRICK, David G.: *Homiletic Renewed*, 111–116. alapján összegzem.

nyelvezettel, amellyel a mindennapokban is élünk. Lehet, hogy el kell kezdenünk az úgynevezett „világi homiletikát”!

- Párbeszédet kell folytatnunk más vallásokkal, hiszen már nem feltételezhetjük, hogy ők az ellenségeink, csak azért, mert nem a Biblia a szent iratuk. Ugyanígy, az evangélium újszerű hirdetésében tanulnunk kell az afroamerikai prédikálástól és a spanyol anyanyelvű közösségektől is.

- Mivel az egyház elsősorban tanú ebben a világban, nekünk az Istenről szóló jó hírt kell terjesztenünk. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a kontextust, amelyben beszélünk. Ha olyanoknak beszélünk, akik mélyszegénységben élnek, és nem foglalkozunk a szegénységet megoldó szociális megoldásokkal, mintha a lelkek megmentésének nem lenne köze az asztalra helyezett ételhez, akkor rosszul képviseljük Jézust. Nagyobb társadalmi tudatosság kell az evangélium hirdetéséhez!

- Vissza kell térni a teológiához! A lelkész elsődleges feladata nem a lelkigondozás, mert erre vannak profik, akik ezt is meg tudják tenni. Nem is az egyházmenedzselés, merthogy rengeteg az erre való szakember körülöttünk. Mivel mi mindennek az értelmét keressük, meg kell végre tanulni teológiailag gondolkozni! Ha nincs teológia, az embereknek semmi sem marad, hogy az életet értelmezzék, csak társadalmi elkötelezettségük. Ők a Bibliát is ebből a perspektívából értelmezik. „Lehet, hogy abba kéne hagynunk a terápiás prédikálást, és újra kell tanítanunk gyülekezeteinket, hogy teológikusan gondolkozzanak ismét! Valahogy a prédikálásunknak segítenie kell az amerikai gondolkodás teológiai tudatosságát.”

- A 21. században, „a reformációval kezdődő Protestáns Korszaknak a legvégén” társadalmi vízióról kell prédikálnunk, és ehhez ismét az Istenországáról szóló evangéliumot kell hirdetnünk, amely Isten új világrendjét hirdeti meg!

- Valamikor a homiletika a „szent retorika” nevet viselte. Tanulmányozni kellene a kortárs retorikusokat! Megmondhatnák, hogy miként formáljuk a szavakat, hogy jelentsenek valamit a 21. századi embernek. „Az Új Homiletikában megpróbáltunk a hagyományos szószéken túli gyakorlatokhoz nyúlni, és az evangéliumot új módon prédikálni, de nem bízunk a retorikában. [...] Nekünk szükségünk van a retorikára, mert gyülekezeteknek beszélni egészen más, mint a szemtől szembeni beszélgetés. [...] El kell végeznünk a házi feladatunkat, és ismét megtanulnunk a szent retorikát. Ezen túl, olyan új retorikát kell keresnünk, amely az emberközi dolgokról is szól, jóval az amerikai individualizmuson túl.”

- Prédikálás helyett ne kezdjünk el filmeket mutatni! Azt hittük, hogy ha minél több médiát használunk, annál jobb! Aztán rájöttünk, hogy a különböző média-típusok, különböző hatásokat érnek el. „Ha a hitet akarod formálni, akkor az ég szerelmére, beszéljete, mert a szavak közel kerülnek az emberi értelmezéshez, sőt! – a szavak egyesítenek! A film ezt nem teszi meg!”⁵⁶⁸

- Vissza kell szerezni a prófétikus mivoltunkat! Azt mondja: „Manapság a teológus hallgatók jobban félnek, mint valaha! Tudjátok miért? Mert tőlünk tanultak! [...] Mert amikor úgymond ’megelőző’ háborút indítottunk, a szószékek hallgattak. Amikor a genfi egyezményt felrúgva, embereket kínoztunk, csend volt. Miért? Mert nem tudtunk felnézni a Bibliából? Vagy azt hisszük, hogy a keresztény hit pusztán terápia? Vagy mert gyülekezeteink többsége republikánus volt? – Nem dobhatjuk ki a prófétalást a Bibliából! Egyszer Billy Graham azt mondta, amikor kritizálták a hallgatásáért, hogy ’én egy evangelizátor vagyok, nem egy

⁵⁶⁸ Azért érdekes ez a felhívása, mert ő az egyébként, aki a prédikációkészítés folyamatában a filmkészítés technikáját javasolja követendő modellként.

őszövségi próféta!’ Micsoda tévedés! Az evangéliumnak prófétikus dimenziója van, mert Jézusnak az Istenországáról szóló üzenete lényegében prófétikus!”

▪ A prédikálásnak át kell adni egy bizonyos jelenvaló misztériumot. Sekélyes korunknak nincs türelme az ismeretlennel szemben. Ne feledjük, mi a dolgunk: az invokáció! Ha prédikációink csak egy múlt-idejű Istenről szólnak, aki benne ragadt a Bibliában, akkor bajban vagyunk! „Ne feledjük: Istenországa, a *basileia* most történik! Nem lehet múlt idejű jelent invokálni! A jelen az, ami összeköti a múltat a jövővel!” A misztérium akkor történik meg, amikor mi csak hebegünk valamiről, amit nem tudunk megmagyarázni. A prédikálásnak ma sokkal inkább rácsodálkozásra van szüksége, semmint válaszadásra. A prédikálásnak invokációnak kell lenni, Isten titokzatos jelenléte invokációjának!

▪ Valahogy vissza kellene állítsuk az általános Kijelentést. Az emberek csak akkor fognak templomba jönni, ha valamennyire tudatában lesznek valami megnevezhetetlen jelenlétnek. Tehát meg kell hogy mutassuk Isten jelenvalóságának jeleit a Biblia lapjain túl is, nem csak azt mutatva, hogy Isten hol volt, hanem azt is, hogy hol lesz, és hol van! „Amit tehetünk az az, hogy hajoljunk ki szószékeinkről, és hirdessük az az Istent, aki túlmutat a Biblia lapjain és egyházainkon, és akinek szentségét eltakarja a mi vakságunk!”

Összegezve: Buttrick saját markáns véleményét képviseli a 21. századra nézve is. Nem tárgyalja a digitális forradalom prédikálásra gyakorolt hatását, de újra hangsúlyozza a szószék prófétikus jellegét. Azt mondja, hogy a hatalommal szembe kell fordulni, ha az nem a béke pártján áll, síkra kell szállni az emberi jogokért, társadalmi kérdésekben az egyháznak szólni kell. A párbeszéd híve, a világi kultúrával való szóértésé. Tudja, hogy a differenciálódó társadalomban a kisebbségeket is be kell vonni a beszélgetésbe. Istenországa hirdetését tartja a legfontosabbnak, Isten jelenlétét kell hirdetni. Végülis, mi a legfontosabb homiletikai feladatunk a 21. században is? – kérdezi, majd így válaszol: „Lehet, hogy az, hogy tanuljunk meg újra prédikálni!”⁵⁶⁹ Vagy ahogy a fent említett interjúban mondja: „Aggódok a prédikálásért. Aggódok Amerikáért. Hogyan prédikálhatsz Amerikának? Hogyan prédikálsz olyan időkben, amikor a kereszténység szétszabdalt? Kicsi az összhang. Amerika megosztott. A kereszténység is megosztott. Faji elkülönülés van. Szerencsére, a kereszténység egyszer már aláasta a római birodalmat. Csak remélni tudjuk, hogy a kereszténység egyszer majd aláassa az amerikai kultúrát is!”⁵⁷⁰

10.4. Thomas Long

Long világosan látja, hogy a 21. század embere komoly és felkészült prédikálást vár a lelkészekről. Tudja, hogy az emberek manapság igencsak tájékozottak. Az ő szavaival élve: a mai emberek tudják, hogy „a bibliai szövegek nem az égből pottyantak”, azokat szerkesztették, hosszú út alatt lettek ilyenek. Megkérdezik, hogy mi van a Tamás evangéliumával, miért nem kanonizálták a Mária evangéliumát stb. Kérdéseik vannak a történeti Jézusról, az ellentmondásokkal kapcsolatosan, azt érzik, hogy gyakran „szaharinos prédikációkkal” etetik őket. Bizalmatlanokká váltak, az foglalkoztatja őket, hogy a „papi szöveg” komoly-e? Ellentmondást látnak a szószéken levő ember és a hétköznapi lelkész között. Miért nem beszél a lelkész a kései betoldásokról, az autentikus vagy nem autentikus jézusi szavakról? – merül fel bennük. Nem csoda – mondja Long –, hogy időnként “konspirációs elméletek” jönnek

⁵⁶⁹ BUTTRICK, David: *A Captive voice*, 113.

⁵⁷⁰ Vö. BUTTRICK, David: *Building “Mobility” into the Craft of Preaching – Homiletics Interview*, 2011. Elérhetősége: <http://www.homileticsonline.com/subscriber/interviews/buttrick.asp> [Megnyitva 2016. január 20-án]

létre, az emberek úgy érzik, hogy van valamilyen „rejtett történet”, amiről nem akarunk beszélni.⁵⁷¹

Long azt mondja, hogy nem kell csodálkozni azon, hogy az emberek feszültséget éreznek a hallottak és az olvasottak között. Olyan hitet keresnek, amely a tradicionalizmuson túlnő, nem dogmatikus, szembe tud nézni a történelmi tényekkel. Intelligensen akarják olvasni a Bibliát, az egyházi életben úgy akarnak résztvenni, hogy „nem adják le eszüket az ajtónál.” A 21. századi gyülekezet tagjai meditálnak, lelkigyakorlatokat végeznek, kortárs gondolkodók írásait olvassák. Nincsenek megelégedve azzal, hogy lelkészüik prédikálása inkább pasztorális megnyugtatóból áll, vagy pusztán etikai kérdéseket feszeget, és hogy kevés benne az intellektuális kihívás. Az a gond, hogy a nyitott gondolkodású, jó kommunikátorok hajlandóak szembenézni az ellentmondásokkal, fel tudnak tenni őszinte és nehéz kérdéseket, nem szlogenekkel intézik el a válaszadást. Nem csoda, ha az emberek inkább őket hallgatják!⁵⁷²

Long azt mondja, hogy egy újfajta keresztény spiritualitás van Amerikában kialakulóban, a gnoszticizmus tér vissza a közgondolkodásba.⁵⁷³ Nem gondolja, hogy a mai (poszt)modern gnosztikusok „rossz emberek” lennének, hanem inkább olyanok, akik „informált, intelligens hitre vágnak, ahol értelmet nyer az ember, és van értelme a világnak”⁵⁷⁴, és akik nehezményezték, hogy az egyház hallgatott, amikor beszélnie kellett volna, nem hallgatta meg őket, sokszor zavaros gondolatokat közölt, és uralkodni próbált a tömegeken. Az a gond, hogy emiatt sokan szakadékot éreznek a vasárnapi istentisztelet és a hétköznapok valósága között. „Egyrészt van a vallásos oldalunk, másrészt a ’megpróbálok ember lenni és túlélni’ oldalunk. Istentiszteletre megyünk, énekelünk, imádkozunk, meghallgatjuk a prédikációkat, majd visszamegyünk a való világba, ahol szembe kell néznünk a mondén világ valóságaival, és kompromisszumokat és nehéz döntéseket kell meghoznunk.”⁵⁷⁵ Ez az ellentmondás is jelzi, hogy pasztorális és lelkészi feladat ezzel a világgal szóba állni, hogy ezt az ellentmondást valahogy feloldjuk.

A prédikálás megújítása érdekében tett erőfeszítéseket az alábbiakban látja:

- A prédikátoroknak tudatosítani kell, hogy a gnosztikus miliőben a prédikálás egyrészt vallásközi párbeszédként értelmezendő, másrészt túl kell lépni a sekély történeteken és „pasztorális vállveregetéseken”, és bátran kell vállalni az evangélium erejét. „A keresztény doktrínát nem szabad a teológiai intézetek termeiben hagyni, [hanem] nyilvánosan kell tanítani és prédikálni a keresztény hit nagy témáit, gondolatait és követelményeit”, és megmutatni, hogy az egyház miért tartja az emberi növekedés zálogának az evangélium megértését.⁵⁷⁶

- A prédikálásnak ki kell merészkednie a zsúfolt közterekre, és hirdetni kell a Jó Hírt, párbeszédet kezdeményezni a világgal, vitába elegyedni, megtalálni a közös szót, megmagyarázni a hittételeket, megvédeni a meggyőződéseket, barátkozni, megtérésre szólítani

⁵⁷¹ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 56–58.

⁵⁷² *i.m.*, 61–63.

⁵⁷³ Long megjegyzi, hogy tudja, hogy a kifejezés ellentmondásos, de szándékosan használja. Nem a II. századi mozgalomra gondol, hanem az utóbbi években megjelent erőteljes gondolkodási módra, amely relativizálja az egyházi tanítást, az egyéni szabadságot szembehelyezi az egyházi autoritással, a „spirituális vagyok, nem vallásos” - szerű felfogást követi. Legfőbb jellemzőit a következőkben látja: 1. Az emberiséget a gnózis, az ismeret fogja megszabadítani. 2. Nincs inkarnáció, testté levés. 3. A fókusz a belső spiritualításra esik. 4. Nincs eszkatológikus dimenzió, a jelen spiritualitása a fontos. – Vö. LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 63–76.

⁵⁷⁴ *i.m.*, 67.

⁵⁷⁵ LONG, Thomas G.: *Testimony: Talking Ourselves into Being Christian. The Practices of Faith Series*. San Francisco, California, Jossey-Bass, 2004, 39.

⁵⁷⁶ LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*, 109–110.

fel a hitközösségen belül és kívül is, elmondani a saját történetét, és megtestesíteni az idegenek iránti vendégszeretetet.⁵⁷⁷

▪ Ugyanazt kell tennünk, mint Pál apostol, aki a mienkhez hasonló kulturális szituációban volt: volt egy hirdetendő evangéliuma, és a hallgatóság által nem ismert nyelvezte, a zsidó apokaliptika, olyan embereknek kellett beszélnie, akiket a hellenizmus formált. Mit tett? – Például az Areopágoszon, nagyszerű retorikai bravúrral tanította a keresztény hit alapjait, az „*Akit tehát ti ismeretlenül tiszteltek, én azt hirdetem nektek.*” (ApCsel 17,23) bizonyosságával.⁵⁷⁸

▪ A prédikálásnak azt kell tennie, amit a keresztények hivatottak tenni a mindennapi világban: síkra szállni a hit meghallásáért a világban, a világgal és a világért. Tisztán és bátran kell szólni az evangélium nyelvét, tudva azt, hogy ebben a munkánkban nem vagyunk magunkra hagyatva!

▪ Sok szószéken nem evangéliumot hallunk, hanem „bölcösségeket.” Ez fontos, de a prédikáció ne életvezetésről és ne problémamenedzsmenről szóljon! Ha a prédikációban nincs „hír”, ha benne nem történik semmi, ha nincs benne Isten-esemény, akkor nem jó! „*No news is bad news!*” – mondja –, azaz: ha nincs hír, akkor az rossz hír! Nekünk pedig a Jó Hírt kell hirdetni, az evangéliumot, „a jelen idejű Istent.” „Isten jelenvalósága a prédikációban nem egy becsomagolásra váró áru, [hanem] egy olyan esemény, amelyről tanúbizonyságot teszünk.”⁵⁷⁹

▪ Az exegézis folyamán nem analógiákat kell keresni az „akkor” és a „most” világa között, nem „tanulságokat kell levonni” a textusból, hanem arra kell törekedni, hogy kimutassuk az isteni cselekvést a textusban. A prédikálásban pedig arra kell törekedni, hogy Isten cselekedetét felfedezve a textusban, kreatívan ezt meséljük el és jelenítsük meg a prédikációban.⁵⁸⁰

▪ A prédikálásnak soknyelvűnek kell lennie, és ez ma azt jelenti, hogy a teológiai terminusok mellett helyet kell hogy kapjanak a filmjelenetek, a regényrészletek, televíziós és reklámpari párbeszédbe bevágásai is, merthogy ezek a kultúra részeivé váltak. Ezzel természetesen nem a prédikációt akarjuk „érdekessé” vagy „relevánsá” tenni, hanem általa azt kell megmutatnunk, hogy a különböző világnézetek között miért és hogyan releváns a keresztény hit. A klipek és PowerPoint-os bemutatók használhatók az istentiszteleten, de nem szabad elfeledni, hogy bár a vizualitás ereje kétségtelenül nagy, azért még mindig a kimondott szó az emberi kommunikálás legerőteljesebb formája. „Ha a vizuális aláhúzza a kimondott szót, akkor használd, de ha helyettesíteni akarja, akkor azonnal számúzd!”⁵⁸¹

▪ Az új évezredben is végülis a reménységet kell prédikálnunk! Feladatunk a reményteljes hitről való szólás. „A keresztény reménység azon az ígéreten alapszik, hogy bármit is hoz a jövő, Isten gondviselése, mégha sokszor láthatatlanul is, de alakítja az emberi életet.”⁵⁸² Az új évezredben is a keresztény reménységet kell prédikálni, merthogy „a technológiai fejlődés ellenére, nincs semmi új a nap alatt az emberi kilátásokkal kapcsolatosan.”⁵⁸³

Összegezve: Long a 21. századi prédikálásra nézve is fontosnak tartja alapmeggyőződését, mely szerint az evangéliumot, a Jó Hírt kell prédikálni, mint mindig, hiszen erre van a

⁵⁷⁷ *i.m.*, 33.

⁵⁷⁸ *i.m.*, 109. Pál apostol areopágoszi beszédéről, mint a 21. századi prédikálás egyik lehetséges modelljéről 2013-ban írtam egy tanulmányt. Vö. KOPPÁNDI Botond Péter: Pál apostol athéni beszédének retorikai-kritikai vizsgálata. in: *Keresztény Magvető* 119.2 (2013), 179–199.

⁵⁷⁹ *i.m.*, 36–37.

⁵⁸⁰ *i.m.*, 50–51.

⁵⁸¹ LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2005, 235–236.

⁵⁸² LONG, Thomas G.: *When Half Spent was the Night: Preaching Hope in the New Millennium*, 12–13.

⁵⁸³ *uo.*

legnagyobb szüksége az embereknek. Alkalmazkodni kell a kulturális változásokhoz, meg kell szólítani az új közeget, és az ő nyelvükön kell hirdetni az evangéliumot, akárcsak Pál apostol tette. A technikai fejlődést tudomásul kell venni, de nem vehetik át az eddigi módszerek helyét. A mai „gnosztikusok” értelmes emberek, nem lehet ködösíteni, nem lehet dolgokat elhallgatni, hanem szembe kell nézni az esetleges kérdésekkel is. Az evangéliumnak a 21. században is van létjogosultsága, az embereket tanítani kell az egyház tanaira, mert ezáltal csak gazdagodnak. A szószék prófétikus, de didaktikus is. A Jó Hírt ki kell el kell mondani, és üzenetét tanítani kell. A világnak az új évezredben is szüksége lesz az evangéliumra.

10.5. Lucy Rose

Lucy Rose munkássága, korán bekövetkezett halála miatt nem esik a 21. századra. Műveiben nem találunk kifejezetten az új évezredre vonatkozó tanácsokat, de a konverzációs prédikálás elméletét nyilván az elkövetkező évtizedekre is érvényesnek gondolta. Ezek alapján, megkísérelhetjük összefoglalni, hogy milyennek is képzelte el a prédikálás jövőjét, természetesen az ő sajátos felfogása alapján:⁵⁸⁴

- A prédikálás legyen konverzációs, társalgást gerjesztő, tehát közösségi. Nőjön ki a közösség ethoszából, azokéból, akik istentiszteletre gyűlnek össze, és kapcsolatban állnak egymással. Az egyetemes papság elvét vallók valójában baráti közösséget alkotnak, akik a kerekasztal beszélgetéseken egyforma jogokkal bírnak, egymást követve prédikálhatnak. Az ilyen gyülekezetben a hierarchia teljesen hiányzik, a „megosztott erő” elve alapján alkotnak közösséget.

- Oda kell figyelni arra, hogy az amerikai keresztény világban a spanyolajkú hívők száma egyre nagyobb – őket be kell vonni a közösségbe, sőt meg kell tanulni tőlük a családcentrikusságot, ami a gyülekezeteiket is vezérel. Ez bizalommal és biztonságérzettel jár, ezt be kell építeni a gyülekezeti életbe.

- Fontos a személyes tapasztalat, az önéletrajzi ihletettséggű történetek megerősítik a közösséget. Mindenkinek esélyt kell adni, hogy beszéljen önmagáról, vágyairól, reménységeiről, és Istenéről, hiszen ez a tanúságtétel mások számára is építő lesz, megerősíti Istenhez való kötődésüket.

- A nőknek hallatniuk kell a hangjukat, a feminista mozgalmaknak jobban jelen kell lenniük a gyülekezeti életben.

- Oda kell figyelni a kisebbségek érzékenységre, nem szabad azt gondolni, hogy a tapasztalás és a megismerés univerzális, hiszen másként tapasztalja meg az élet dolgait egy afroamerikai nő, és másként egy fehér kultúrából jövő. Éppen ezért a konverzációs homiletikának az inkluzívista attitűdöt kell gyakorolni, ahol elismerik a különbözőségeket, és tiszteletben is tartják azokat.

- Ezzel összefügg, hogy a konverzációs homiletikának jobban oda kell figyelnie az egyedire és a sokszínűségre, el kell felejtenie azt, hogy létezik univerzális tapasztalás és megértés. Mindezt azért, mert a konverzációs prédikálás a prédikátor személyes tapasztalatában gyökerezik, el kell ismernie a másfajta tapasztalások legitimitását is!

- Továbbra is fent kell tartani az „Írásokkal való beszélgetést”, merthogy a prédikálásnak továbbra is biblikusnak kell lennie. A Biblia egyrészt az elődök tapasztalásának a gyűjteménye, ahol az ő Istennel való kapcsolatuk tanúságait olvashatjuk, másrészt a Bibliában az isteni-emberi beszélgetés és az emberek közötti beszélgetés is megtalálható, és ezt komolyan kell venni. Azt is

⁵⁸⁴ Az összefoglalást ROSE, Lucy A.: *Preaching in The Roundtable Church*, 121–131. alapján teszem.

látni kell, hogy ez a beszélgetés nem volt mindig felhőtlen, tehát a pozitív és a kevésbé kellemes dialógusokat is látni kell. Ezekben a beszélgetésekben az utókor pedig úgy vehet részt, ha nemcsak meghallja, hogy miről van szó, hanem aktívan szót is kér, hogy maga is szólhasson.

Rose szerint ezek a kívánalmak – egyenlőség, sajátosság, különbözőség, partnerség, aktív részvétel – a konverzációs homiletika alapelveit adják. Ha ezek szerint cselekszünk, akkor az amerikai multikulturális társadalomban megtaláljuk azokat, akikkel ezt a beszélgetést elkezdhetjük.

10.6. David Randolph

Láthattuk David Randolph esetében, hogy a 21. századi prédikálás megújulása szempontjából ő elengedhetetlenül fontosnak tartja, hogy a vizuális korszakban élőket az egyház a technika vívmányain keresztül is megszólítsa. A 21. századi prédikálás számára a következő javaslatokat teszi:

- Az evangélium széleskörű terjesztése érdekében a 21. századi homiletikának használnia kell a technika vívmányait, beleértve a közösségi média-nyújtotta új lehetőségeket is. A Jó Hírt inspirálóan kell elmondani, a kommunikációs társadalom nyelvezetét segítségül hívva.

- A hitet „meg kell láttatni”, meg kell mutatni azt, amit eddig csak elmondani tudtunk, ezért fontos lesz a digitális kommunikáció megtanulása. A 21. századi kommunikációnak egyszerre kell verbálisnak és vizuálisnak lenni!

- A prédikálás továbbra is az emberi kommunikálás egyik legmagasabb szintű formája lesz, mert az isteni üzenet átadását jelenti, az emberi értelmezés alapján. Dinamikussá úgy lesz, hogy hangsúlyozottan fontossá válik, hogy a prédikáció mit tesz: meg kell hogy erősítsen, meg kell hogy változtasson, és cselekvésre kell hogy buzdítson.

- A prédikációnak biblikusnak kell lenni, fontos lesz, hogy a Kijelentést hogyan tudjuk kontextuálisan alkalmazni a hallgatók élethelyzetében. Alapvető feladatunk lesz arra törekedni, hogy kitaláljuk: miként hatol be a bibliai textus a hallgatóság életébe úgy, hogy hatására felelősséget vállaljanak a világegyetért.

- A 21. század lelkészeinek fel kell ismerni és alkalmazni kell a bibliai textus értelmét legjobban közvetítő kommunikációs struktúrát, hogy a hallgatóságot arra készítse, hogy annak hatására cselekvően válaszoljanak.

- A posztmodern korban költői módon kell prédikálni, mert a költészet alapján véve prófétikus, ez elsősorban erőteljes képek és szimbólumok beépítését jelenti a prédikációba.⁵⁸⁵ „A költői beszéd az egyetlen kijelentésre érdemes teendő a redukcionizmus helyzetében, az egyetlen olyan kijelentés, amely méltó a prédikálás névre. Ilyen prédikálás nem erkölcsi útmutatás vagy probléma megoldás vagy dogmatikai tisztázás. Nem jótanács, vagy romantikus cirógatás, és nem csillapító jó humor, hanem a kész, biztos, ugyanakkor meglepő ajánlat, mely szerint Isten olyan világba hív, ahol nem az evilági hatalmak diktálnak. A prédikátornak nagyszerű alkalma nyílik egy evangéliumi világ föltárására: az evangélium általi létre.”⁵⁸⁶

- A 21. században prédikálni akaró egyháznak tudomásul kell venni, hogy nem áll a kultúra fölött, de tudatosítania kell azt is, hogy befolyásolhatja annak alakulását. „A prédikálás

⁵⁸⁵ Itt a költői prédikálás úgy értendő, mint ami a mindennapit úgy tárgyalja, hogy közben láttatja az egészet is. Amos Wilder úgy írja le ezt a prédikálást, mint amely egyaránt mutat rá Istenre és ajánl egy Isten-tapasztalatot is, és ezt „theoköltészet”-nek nevezi: „A szóbanforgó költészet nem a prédikátor alkotása, hanem Istené – Isten céljai, amelyek a mindennapi élet eseményeiben és -által láthatóak.” Vö. WILDER, Amos: *Theopoetic: Theology and the Religious Imagination*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1976, 41.

⁵⁸⁶ Vö. BRUEGGEMANN, Walter: *Finally Comes the Poet*, 3.

megújulása tehát csak az egyház és a társadalom megújulásával összefüggésben képzelhető el.”⁵⁸⁷

Összegzés: Randolph az, aki a 21. századi prédikálásban a legradikálisabb változtatásokat sürgeti. Rabul ejtette a digitális világ kommunikációs eszköztára, és ezeket az istentiszteleten is vizionlálná. Javára legyen mondva, hogy eközben megmarad biblikusnak, csupán az örökérvényű üzenet kommunikációs stratégiáját javítaná, a posztmodern kor követelményeinek megfelelően.

⁵⁸⁷ RANDOLPH David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century: The Next Homiletic*, 4.

11. ÖSSZEGZÉS, ZÁRÓ GONDOLATOK

A dolgozat abból az előfeltételezésből indult ki, hogy az észak-amerikai társadalomban végbement 20. század-közepi változások szükségszerűen változást szorgalmaztak a homiletika területén is. Ehhez hozzájárult néhány külső tényező is: Mindenek előtt, az Amerikán végigsöprő, szabadságot hirdető-, emberi jogokat követelő mozgalmak – hippi-mozgalom, civiljogi mozgalom, faji megkülönböztetés ellen küzdő mozgalom, békemozgalom, stb. – beleoltották az emberekbe a szabadságvágyat, a mindenkori hatalom és autoritás megkérdőjelezését. Aztán ott voltak a politikai változások: a vietnámi háború, a Kennedy-gyilkosságok, majd jött a hidegháború kezdete, és az amerikai emberekben válságként jelentkezett egyrészt a „kiválasztottság tudata”, másrészt a nagy hatalmi státusz sebezhetősége közötti konfliktus. A kulturális változások is nagy hatással voltak az amerikai életre: a televízió betörése az amerikai háztartásokba, a zenei élet nagyjainak – elég, ha csak Jim Morrison, Bob Dylan, Janis Joplin, a Rolling Stones, vagy John Lennon nevét említjük – a széleskörű ismertsége, társadalomra gyakorolt hatása, a hagyományos amerikai életforma elleni lázadása, alapjaiban kezdte ki az addigi normákat. Az amerikai ember tanulni és gyakorolni kezdte a demokráciát – véleménye volt, lázadt, ellenszegült, és mindenütt jelezte, hogy komolyan kell őt venni, már nem akarja, hogy valakik megmondják neki, hogy mi a jó, mit kell tennie.

Az egyházak, és így a szószék sem maradhatott érzéketlenül e változások előtt. Világossá vált, hogy a prédikációk elvesztették volna létjogosultságukat, amennyiben egyrészt a semlegesség jelszava okán, másrészt a hagyomány őrzésének szlogene alapján, pusztán a régmúlt idők történeteinek a felidézésével foglalatostkodtak volna. Az is egyértelművé vált, hogy ha a lelkészek igazán komolyan veszik hivatásukat, akkor nem elégednek meg néhány nyájas szó kimondásával, hanem azt is megpróbálják megkeresni, hogy ebben az egyre inkább szekularizálódó amerikai világban hogyan lehet a bibliai hagyomány alapján, prófétikus hévvel, a közösségek életét megtartani a vallásos úton.

Nem lehetett figyelmen kívül hagyni a gondolkodásbeli változásokat sem, amelyek a filozófia terén jelentkeztek. Heidegger, Kierkegaard, Bultmann és társainak írásai egyre inkább bekerültek az amerikai szellemi körforgásba, és egyre többen ismerték meg Gadamer, Ricoeur és Wilder írásait is. Az európai szerzők népszerűvé válásával magyarázható az is, hogy Ebeling és Fuchs és a nevük által fémjelzett új hermeneutikai gondolkodás begyűrűzött a teológiai fakultásokra. Újabb és újabb exegetikai megközelítések láttak napvilágot, a bibliatudomány egyre bővült. Az addigi, széleskörűen elfogadott történetkritika mellett új irányzatok kerültek előtérbe: irodalomkritika, retorikakritika, redakciókritika stb. Nemcsak a valamikori szöveg részletes körülményeit, hanem a mostani megértés feltételeit és lehetőségeit is kezdték vizsgálni. Filozófia és hermeneutika egymásra talált, és az akadémiai világ is komolyan kezdett foglalkozni a megújulás gondolatával.

Ezzel pedig egyenes út vezetett ahhoz, hogy a homiletikai gondolkodás is változzon. A templompadokban ülő, mindenféle tekintélyt megkérdőjelező hívek kezdték fenntartásokkal kezelni a szószék hagyományos autoritását is. Az emberek azt érezték, hogy a prédikációkban a didaktikus és felszólító mód sérti az ő autonóm gondolkodásukat, és szöges ellentéte annak a demokratikus szellemnek, ami odakint a nagyvilágban végigsöprött. A lelkészek közül is sokan azt érezték, hogy prédikációik nem korlátozódhatnak csupán a Biblia tanításainak az elmondására, hanem foglalkozni kellene a társadalmi történésekkel is, hogy a bibliai tanítás releváns legyen a hallgatóik életében. Többen úgy érezték, hogy az évtizedeken át kielégítő prédikálás már tarthatatlanná vált. Úgy érezték, hogy a nagy Mesterek – Barth, Fosdick, Broadus

– prédikálási stílusának utánzása már nem minden esetben éri el a hallgatókat. Azt érezték, hogy az addig jólbevált magyarázó vagy kifejtő prédikálási módszer nem minden esetben éri el célját, mint ahogyan azt is érezték, hogy a tematikus prédikálásnak is megvannak a korlátai. Őrlődtek a hagyomány szorításában, és egyre többen látták, hogy a „rég homiletika” tradicionális sémái nem mindenütt működnek. Érzékelték, hogy a magyarázás – kifejtés – applikáció bevett formulája nem minden esetben hasznos, és hogy az általános bibliai igazságokat a hallgatóság életére alkalmazó deduktív stílus sem mindig kedves az egyre jobban öntudatosodó embereknek.

A dolgozat egyik állítása az, hogy ezek a külső és belső tényezők vezettek egy új homiletikai mozgalom elindulásához. A homiletikusok és a lelkészek nem mehettek el szó nélkül sem a nagyvilág-, sem a tudományos világszemlélet változásai mellett. Szükség volt egy új homiletikára.

Láthattuk, hogy 1965-ben David Randolph egy konferencián először beszél az Új Homiletikáról, lesz egyszerre a mozgalom keresztapja és alapelveinek a megfogalmazója. A dolgozat másik felismerése az, hogy bár az Új Homiletika nem mondható egységes, homogén homiletikai felfogásnak, de azért bátran nevezhető közös alapelveket valló reformmozgalomnak. Ezek az elvek dióhéjban a következők: a prédikálás megújításának szükségessége, módszertani változások bevezetése, a prédikáció hallgatóinak igényeire való fokozottabb figyelés, a prédikációnak eseményként való szemlélése, a hallgatók tapasztalásának a figyelembe vétele, a prédikáció nyelvezetének a megújítása, az induktív megközelítés preferenciája a deduktív helyett, a prédikáció formájának és tartalmának összefüggő volta, illetve a narratív, elbeszélő, élményt indukáló jelleg a felszólító, meggyőző prédikálási mód helyett. A mozgalom ernyője alatt helyet kapott aztán az egyedi – cselekménylángolat, dráma, mozzanat, konverzáció, fókusz és funkció, dinamikusság, stb. –, de ez az egyediség a közös alapelvek mentén alakult ki.

Az Új Homiletika tehát a következőket vallja:

▪ A prédikálás nem pusztán egy múltbéli Kijelentésnek a bemutatása, hanem a bibliai Kijelentésnek folytatása, amennyiben úgy tekintünk rá, mint eseményre. A prédikálás nem a valamikori szövegnek a jelenben való újraelmondása, hanem a jelen helyzetben való újraértelmezése. A bibliai szövegnek ugyanis saját, önálló élete van, a mindenkor értelmező számára mást és mást mond. A prédikálás így válik Isten Igéjének részesévé. Már nem a tételek és a témák vázlatának elmondásából kell állnia, hanem esemény jellegénél fogva, a teljes személyiséget kell megszólítani, annak teljes értelmi, érzelmi és szellemi valóságában. Craddock mondta, hogy a régi prédikálás olyan, mint amikor a prédikátor felforralja a vizet, és csak az edény alján maradt foltot prédikálja azt mondván, hogy „Annak lényege, amit mondani akarok, így hangzik...”⁵⁸⁸ Ehhez valaki ennyit fűzött hozzá: Mintha az esti mesét azzal lehetne helyettesíteni, hogy „tulajdonképpen azt akartam mondani, hogy...”⁵⁸⁹ Az új prédikálás nem ilyen! Az új homiletika tanítása szerint meghívja az embert, hogy vegyen részt a prédikálásban, hagyja, hogy a történet részévé váljon.

▪ A bibliai szövegek megértése a *nyelv* által történik, ami nemcsak információk közlésére szolgál, hanem az értelemkeresés eszköze is. A nyelv eseménnyé válik, ha nemcsak a tartalma, hanem a hatása is előtérbe kerül, ha fontossá válik, hogy ezt a hatást mire és milyen összefüggésben teszi, a nyelv miként formálódik az emberi tudatban. A nyelv ugyanakkor eszköz az isteni szándék megértésében – az információkon túl annak költői dimenziója,

⁵⁸⁸ CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, 123–124.

⁵⁸⁹ NIELSEN, Glenn A.: *Preaching doctrine in a postmodern age*, in: *Concordia Journal* 27.1 (2001), 22.

metaforikus mivolta és szimbolikus üzenete is figyelmet érdemel. Így lesz alapelv a „nyelv általi megértés”, így lesz az igehallgató is ugyanúgy részese a szöveg megértésének, mint az igehirdető.

▪ A *bibliai szövegek megértéséhez* több úton lehet eljutni. Nem annyira a történetkritika, hanem inkább az újabb hermeneutikai módszerek kerülnek előtérbe. A szövegek értelmezésében figyelni kell a különböző korok értelmezési kísérleteire, de főleg a jelenkori értelmezésre. A kontextualitás alapkövetelmény. Az válik fontossá, hogy a textus hogyan értelmezhető egy hallgató számára, egy bizonyos helyen, bizonyos alkalommal. Nem annyira a szerző, mint inkább a szöveg kerül előtérbe, annak a mai értelmezőre tett hatása. A bibliai szövegeket újra el kell mondani, mert az emberi tapasztalatnak narratív kvalitása van, az elmesélt történetek újrateremtik a megértést. A bibliai szövegek megértésben oda kell figyelni a Biblia irodalmi sajátosságaira, a szövegek struktúrájára, a perikópák felépítésére, a retorikai és más irodalmi szándékokra, mert ezek alapjaiban határozzák meg a megértést. A kognitív, racionális sémákra épülő megértést átveszi a poétikus megközelítési mód. A szöveg ugyanis nem csak egyszerszerűen információt közöl, hanem valamilyen szándékkal is íródott, ami azt jelenti, hogy „performatív” hatása van a hallgatójára nézve, azaz valamit tesz is vele.

▪ A *prédikáció* több, mint az Igének a megisméltése. Beszéd-eseményé válik, mert hatást vált ki azokban, akik hallgatják, és azokban is, akik ezt a hatást a saját életükre nézve értelmezni próbálják. Nem a hitet kell közvetítse, hanem olyan hatást kell kiváltson, amelynek segítségével a hallgató hitre juthat. A prédikáció tartalma és formája egymástól nem választható el, hatását ugyanis együttesen fejtik ki. A hagyományos, tételes, deduktív formát követő prédikáció már nem éri el célját, ezért van szükség az induktív megközelítésre, vagy a narratív előadási módra. A cselekménysor, a mozzanat, a dráma, a filmszerű megközelítés, a dialógus lesz a megfelelő forma. A felszólító módot fel kell hogy váltsa a leíró mód, a buzdítás helyett jobb az invocáló vagy a megerősítő mód. Még szerencse, hogy Long a tanító jelleget, és Buttrick a prófétikus dimenziót is elengedhetetlenül fontosnak tartja!

▪ A *prédikátor* részese az igehirdetés eseményének. Nem úgy határozza meg magát, mint egyedüli tudója az isteni dolgoknak, hanem – Thomas Long szerint – sokkal inkább tanúként, aki a saját Isten-tapasztalatából fakadó élmények miatt érez késztetést arra nézve, hogy erről a híveinek bizonyosságot tegyen. Nem a hierarchia embere, hanem – Fred Craddock szerint – hatalom és autoritás nélküli ember, illetve – Lucy Rose szerint – a kerekasztal egyik szereplője, aki a gyülekezet tagjaként szólal fel hallgatói előtt. A jó prédikátor tudja, hogy amellet, hogy mit mond, fontossá válik, hogy az általa mondottak milyen hatást fejtenek ki a hallgatóság gondolkodásmódjában, mit tesznek vele, és általa milyen változás áll be életükben.

▪ A *hallgatóság* több, mint a prédikáció címzettje, valójában a prédikálás eseményének főszereplőjévé válik. Nagykorú, érett ember, akinek „joga van” induktívan újraélni a prédikáció születésének folyamatát, az azt elkészítő prédikátorhoz hasonlóan. Be kell fejeznie a prédikációt oly módon, hogy a saját életére vonatkozó következtetéseket önmaga vonja le. Az Új Homiletika a hallgatótól participációt követel. A társadalom aktív tagja, a társadalmi változások kedvezményezettje, tehát tekintettel kell lenni érzékenységére, a tekintélyelvűség elleni lázadására, a szabadságvágyára. Nem az elvont igazságokat, nem a szentenciákat akarja hallani, hanem az élményt keresi, ami hitet ébreszthet benne. Rose-nál akár még az igehirdető szerepét is átveheti, hiszen ő rendületlenül hisz abban, hogy a bibliai értelmezés joga bárkit megillet.

▪ A *homiletika* nem a retorika egyik ága, hanem önálló tudományág. Szakítani kell az arisztotelészi retorika megkövesedett hagyományával, az évszázadokon át domináns *bevezetés–kifejtés–befejezés* már nem állja meg a helyét. A legtöbb Új Homiletikus szerint a szintén

arisztotelészi *logosz* és az *ethosz* helyét át kell hogy vegye a *páthosz*, azaz a hallgatóságra való érzelmi hatás vizsgálata. Szerencsére Long itt is mérsékeltebb, és a prédikátor jellemét, illetve az üzenet tartalmát is fontosnak tartja. Az augustinusi *tanítás*, *gyönyörködtetés* és *meggyőzés* hármasságából a többség a gyönyörködtetést hangsúlyozza, Long itt is üde kivétel. Paradox módon, bár a retorika formai hagyományaitól való elszakadást sürgetik, mégis – főleg Buttrick és Randolph – a modern retorikát ajánlják modellként a homiletika számára, főleg a bibliai szövegek retorikai vizsgálatának szükségessége miatt. Érdekes módon, így válik a retorikától való elfordulás valójában a kortárs világi retorikához való fordulássá, hiszen onnan lenne megtanulható, hogy a 21. század embere hogyan is érthetné meg a biblikus prédikálást, a prédikálás szavait milyen retorikai koncepcióban kellene megfogalmazni, hogy valamilyen hatást érthessünk el.

Az Új Homiletika ezt képviselte a 20. század '60-as évei óta. A rengeteg pozitívuma mellett természetesen érezzük a hiányosságait is. Mindig benne van az emberben az a kérdés, hogy az újítás kényszere nem az „időknek való megfelelés” divatos utánzása-e? Kételyeinket azonban eloszlatja az a tény, hogy az Új Homiletikusok az egyetemeset szerették volna újrafogalmazni a kornak releváns módon, és ez így talán elfogadható törekvés. Ennek ellenére, a dolgozat egyik végkövetkeztetése az, hogy rengeteg pozitívuma elismerése mellett, az Új Homiletikát megfelelő kritikával kell kezelni. A bemutatott képviselők kritikájánál már utaltam erre, de érdemes összefoglalni a legfontosabb fenntartásainkat:

- Az Új Homiletika azon törekvése, hogy a prédikáció legfőbb szereplőjének a hallgatót teszi meg, aggodalomra adhat okot. A prédikálás eseményként való felfogásában ugyan érthető, hogy a hallgató mint a prédikáció elsődleges címzettje, illetve a hallgatóban megtörténő változások lesznek a prédikáció hatékonyságának a fokmérői, de azért főleg lelkészi szemmel nézve a kérdést, ez a hangsúlyeltolódás nem feltétlenül jó. A „hatalom nélkülivé tett”, vagy a „konverzáció kerekasztalánál ülő lelkészek” talán vissza kellene adni azt az „erőt”, ami az ő hitéből, elhívásából és szakmai felkészültségéből ered. Még szerencse, hogy ezt az „ethosztalanítást”, azaz a lelkészek a prédikálásban betöltött szerepének a csökkentését némileg ellensúlyozza Long-nak a prédikátort tanúként bemutató felfogása, ahol számunkra kedvesebbé válik az a szerep, ami a prédikálás eseményében nekünk jut. A szószék erejét nem szeretnénk azért teljesen elveszíteni. És azt sem szeretnénk, ha a prédikálásból kifelejténénk annak isteni oldalát, amit azért itt, Kelet-Európa eme szegletén élő keresztényekként, fontosnak tartunk.

- A prédikálás folyamatában az Új Homiletika túlzottan nagy jelentőséget tulajdonít az tapasztalásnak. Ráadásul a tapasztalásra úgy tekint, mint ami egyetemes, és mindenütt egyforma. Egy pluralizálódó világban ez egyre kevésbé valószínűbb. Az emberi tapasztalás is kontextuális, nem lehet azt feltételezni, hogy minden hallgatónak azonos előtapasztalata van, amikor a prédikálás eseményében részt vesz. Ugyanakkor, az is furcsa, hogy a bibliai szöveg számunkra fontos tekintélye teljesen áttevődik az emberi tapasztalásra, mint végső, mindent eldöntő autoritásra. Kissé mulatságosnak tartom, hogy unitárius emberként egy nagyon konzervatív, evanglikál véleménnyel kell itt egyetértenem: Az emberi tapasztalás primátusa azt a veszélyt rejt magában, hogy „a prédikátor felelőssége megváltozott: az igazság tanítójából happeningek igazgatójává lett.”⁵⁹⁰ És ezt a szerepet valahogy nem szívesen ölténém magamra, bármennyire is nagy az „élményszerzés” nyomása.

⁵⁹⁰ GIBSON, Scott M.: *Critique of the New Homiletic. Examining the Link Between The New Homiletic and The New Hermeneutic*, 480.

- Bár tetszetős az Új Homiletika azon törekvése, hogy a prédikáció formájával ilyen részletesen foglalkozik, nem gondolom, hogy akár az induktív megközelítést, akár a narratív prédikálást, akár a mozzanatok drámai felépítését szemlélve, valamelyiket kikiálthatnánk egyetlen követendő modellnek! Hiába mondja Lowry, hogy minden prédikáció narratív, ezzel semmiképpen nem érthetünk egyet. A nem narratív bibliai textusokról biztos, hogy nem narratíván kell prédikálni. A kísérletezgetést jónak tartom, de a prédikációs formák esetében is úgy gondolom, hogy inkább a változatosságra kell törekedni. És ide tartozik az is, hogy a forma és tartalom összefüggésének elve azt is jelenti, hogy nem lehet mindent alárendelni a formának, a tartalom továbbra is rendkívül fontos kell hogy maradjon.

- Az Új Homiletikával kapcsolatos egyik legfontosabb kritika talán az lehetne, hogy szinte kizárólag az egyén szempontjából tekint a prédikálásra. Az egyén tapasztalata, az egyéni megértés, az egyénben végbemenő változás a fontos számára, és gyakorlatilag teljesen háttérbe szorul a közösség, a gyülekezet. Azt is mondhatnánk, hogy a gyülekezetépítés teljesen hiányzik az Új Homiletikából. Mint ahogy a prédikálásnak a közösségformáló erejére utaló bármilyen apró jel is. Az igaz, hogy felekezeti szűklátókörűséggel sem lehet őket vádolni, egyetemesen gondolkodnak, vagy legalábbis Amerika-szinten. A mi hagyományosabb, a közösségek erejét, illetve a közösségépítést fontosnak tartó szemszögünkben azonban a közösségépítő dimenzió nemléte komoly hiányosságnak számít.

- Láthattuk, hogy az Új Homiletika – klasszikus retorikai fogalommal élve – a *delectare*, azaz a *gyönyörködtetés* irányába mozdult el. A legtöbben kifejezetten a prédikációk tanító és felszólító jellegének a csökkentését kérik. Bár értem, hogy az élményt gyönyörködtetéssel lehet előidézni vagy fokozni, azért mégis jóleső érzés azt látni, hogy Thomas Long a szószerkesztő didaktikus, tanító felelősségét legalább ilyen fontosnak tartja, és hogy Buttrick kimondottan a szószerkesztő prófétikus dimenzióját emlegeti, ahol azért nem a gyönyörködtetés, hanem a kemény kritika a domináns. Ilyeténképpen a gyönyörködtetést nem célként, hanem legfeljebb eszközként tudjuk elfogadni, hangsúlyozva, hogy a prédikációban tanítani, nevelni és buzdítani is kell az élménynyújtás mellett.

- Van, aki az Új Homiletikát már elavultnak érzi. „Az Új Homiletika már nem is olyan új, és sokak számára kopottnak tűnik. A nagy öregek [...] nyugdíjba mentek [...]”⁵⁹¹ Ennek ellenére, többen még alkotnak, és láthattuk, hogy az Új Homiletika megújításáról beszélnek. Azt is láthattuk, hogy az Új Homiletika nem egységes mozgalom. Amikor kritikát mondunk felette, akkor ezt árnyaltan kell tenni, mert ami vonatkozik egyik képviselőjére, nem vonatkozik a másokra. Elméleteik felülvizsgálatát egyikük sem utasítja el, O. Wesley Allen sokat idézett *The Renewed Homiletic* című könyvében erről beszélnek, és a dolgozatban is említettem önkritikájukat. Randolph pedig már meg is határozta a Következő Homiletika alapelveit, és mindezt az Új Homiletika megújítása céljából.

- Amikor valaki elavultnak gondolja az Új Homiletikát, vegye figyelembe azt is, hogy a kortárs, 21. századi homiletika jó része az Új Homiletika alapjain áll. A posztmodernnek mondott homiletika sem tud elkülönülni az Új Homiletikától. Sokak szerint a kettő rokoni kapcsolatban van egymással, sőt szinte ugyanaz.⁵⁹² Tény, hogy a posztmodern számos jellemzője az Új Homiletikában is megtalálható: a szubjektív megértés elsődlegessége, a felvilágosodásbeli racionalizmus elutasítása, a kognitív megértés felváltása a tapasztalattal, a kontextualitás, az

⁵⁹¹ STERN, Richard C.: *Homiletics: A Bibliographic Essay*, in: *Theological Librarianship* 6.1 (2013), 71.

⁵⁹² Vö. WILSON, Paul Scott: *Postmodernity and preaching*, 12.

autoritás relativizálódása, a tekintélyelvűség elleni lázadás, a pluralizmus felkarolása, stb. ezek tulajdonképpen az Új Homiletika és a posztmodern gondolat közelségét jelzik.⁵⁹³ Az sem véletlen, hogy a posztmodern gondolat népszerűsége egybeesik az Új Homiletika legfőbb idejével a 20. századvégen. Mindenképpen úgy gondolom, hogy az Új Homiletika ezért releváns még most is, a 21. században is.

• Azt is mondhatnánk, hogy az Új Homiletika nem is annyira új. Bár kétségtelen, hogy komoly paradigmaváltást jelentett a 20. század '60-as éveitől kezdődően, azért alapelveinek némelyike különböző korokban, például az európai homiletikában is már előjött, amint arra utaltam. Magyar protestánsokként különösen büszkék lehetünk Ravasz Lászlóra, aki a prédikálás esztétikai dimenzióját kiemelve, fontosságot tulajdonít a prédikálás hallgatókra gyakorolt hatásának is. „Az igehirdetés félig megnyerte a csatát, ha esztétikai hatást ébreszt”⁵⁹⁴ – mondja, és ezt a hatást a hallgatóra érti. Akkor, amikor a prédikációt műalkotásként értékeli, amikor hallgatóit a *van*-ból a *kell*-be akarja eljuttatni, illetve a prédikáció formai követelményeiről értekezik, akkor az ember úgy érzi, hogy Ravasz László jóval megelőzte Craddock, Lowry vagy akár Buttrick homiletikai modelljeit, újfent megerősítve a Prédikátor „*Nincs semmi új a nap alatt*” (Préd 1,1) igazságát. De ugyanígy büszkék lehetünk az unitárius Gellérd Imrere is, aki 1978-ban ugyanezt mondja: „Az evangéliumhirdetés célját legtágabban így határozhatjuk meg: hatás. Beszédeinkkel hatni akarunk. E hatásaktus alanya a lelkész, tárgya az átadandó valláserkölcsei érték, hasznélvezője a gyülekezet, eszköze a beszéd.”⁵⁹⁵

Az Új Homiletika értékéből ez természetesen semmit sem von le. Egyértelmű, hogy hozzájárult az amerikai prédikálás megújításához. Ma is megkerülhetetlen tényező az amerikai homiletikában. Hatással volt és van az európai prédikálásra, és csak remélni tudom, hogy hatással lesz az itthoni prédikálás megújítására is. Fenntartásaink ellenére, érdemes komolyan venni értékeit. Érdemes fényében és hatásában megvizsgálni a mi homiletikai kérdéseinket, és tanulva belőle, a mi sajátos kontextusunkban (!) próbáljuk megújítani saját prédikálásunkat.

Úgy gondolom, hogy a végén, a dolgozat egyik kitűzött célja szellemében, illendő összefoglalnom, hogy az Új Homiletika oszlopainak és jelentős homiletikusainak a hatására, én magam hogyan látom az unitárius prédikálás 21. századi megújítását:

▪ Az unitárius prédikálásnak biblikus prédikálásnak kell maradnia. Az isteni Kijelentésnek a Bibliában megtalálható üzenetét kell megkeresnünk, és azt kell elmondanunk pozitív, megerősítő és ihlető válaszként az emberek és a közösségek számára. Ebben a kérdésben konzervatív vagyok: számomra az isteni üzenet megtalálása elsősorú fontosságú. Ám egyetértek az Új

⁵⁹³ A dolgozatban nincs mód külön foglalkozni a posztmodern jellegzetességeivel. Az Új Homiletika és a posztmodern gondolkodás közötti néhány alapvető hasonlóság azonban szembevetendő. Ezt a felismerésemet alátámasztotta David L. Allen is. Vö. ALLEN, David L.: Preaching and Postmodernism: An Evangelical Comes to the Dance, in: *The Southern Baptist Journal of Theology* 5.2 (2001), 64–72.

⁵⁹⁴ RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*. Pápa, A Magyar Református Egyház kiadása, 1915, 380. Ravasz László esztétikájának és filozófiájának legújabb nagyszerű összefoglalását nyújtotta Kulcsár Árpád a *Református Szemle* hasábjain. Vö. KULCSÁR Árpád: „A magától értetődő dolgok elmélete...” Filozófiai és esztétikai vonások Ravasz László gyakorlati teológiai gondolkodásában, in: *Református Szemle* 108 (2015. november–december), 603–687. Ugyanitt Fekete Károly Ravasz *Homiletikájáról* értekezik. Vö. FEKETE Károly: Miért jó tankönyv Ravasz László Homiletikája?, in: *Református Szemle* 108 (2015. november–december), 597–602.

⁵⁹⁵ GELLÉRD Imre: Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?, in: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Chico, California, Center for Free Religion, 1991, 158. Eredetileg: GELLÉRD Imre: Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére és hogyan hasznosítja a teológián tanultakat, in: *Keresztény Magvető* 84.1 (1978), 19–25.

Homiletikusokkal abban, hogy ez az üzenet, egyetemes jellege mellett, kontextuális, de ez csak növeli erejét és hatékonyságát. Különösen Long figyelmeztetését tartom szem előtt, aki a *No news is bad news – Ha nincs hír az rossz hír* előtérbe állításával abban erősít meg, hogy az isteni üzenetet hirdetni kell, a jézusi evangéliumot ezután is meg kell szólaltatni, ám megkeresve azt is, hogy miként válik relevánssá itt és most, egy bizonyos alkalommal, egy bizonyos valaki, de egy bizonyos közösség életében is.

▪ A prédikálás prófétai dimenziója az unitárius hagyományokhoz híven, meg kell hogy maradjon. A világban végbemenő események, a társadalom égető kérdései, a politikai és gazdasági történések mind foglalkoztatják a ma emberét, így a szószék a felmerülő problémáinkból való kiutkeresés helye is. Ilyen értelemben tudatosítani kell, hogy a szószék nemcsak az esztétikum helye, a prédikálást nemcsak az élmény-nyújtás kell hogy vezérelje, hanem a tanítás, a buzdítás, de a kritika is a sajátja. Nem valami mellett, illetve valami ellen kell prédikálni, hanem az isteni hangot kell megszólaltatni. Ilyen értelemben Buttrick számomra rendkívül rokonszenves, mert abban erősít meg, hogy Isten új világrendjének, Istenországa hirdetésének felelőssége ebben a szekularizált világban is elsőrendű feladat. Pál apostollal együtt hiszem azt, hogy ki kell menni a mai Areopágoszokra, párbeszédbe kell kezdeni a mai kor epikureusaival és sztoikusaival, és a keresztény vallásos értékeket alternatívaként kell felmutatni, azzal a reménnyel, hogy lesznek „Damariszok” és „Dionizioszok”, akik erre fogékonyak lesznek.

▪ A prédikációra sajátos műfajként tekintek. A prédikáció olyan műalkotás, ahol Istennel kapcsolatos megsejtéseinket emberi szavakkal próbáljuk elmondani, a bibliai hagyomány fényében, de a mindennapjainkkal kapcsolatosan. Lowry nyomán hiszek abban, hogy a prédikálás művészi kifejezési forma. Augustinus nyomán hiszem, hogy a *docere – delectare – movere* egyaránt fontos. Szeretném, ha prédikációim alapján a hallgatóim azt mondanák: „Ma tanultam valamit. Megérintett az, amit mondtál. És hatására tenni is fogok valamit.”⁵⁹⁶

▪ Azt látom, hogy a prédikációs formák változatos használata lenne üdvös. A deduktív, mindig felszólító, mindig a nagy igazságot alkalmazó prédikációkat ötvözni kell az induktív, a hallgatók tapasztalatából vagy éppen saját tapasztalatból kiinduló prédikációkkal. Az ifjakkal való foglalkozás ezt egyértelművé tette, ők már jelzik, hogy az élményt nyújtó prédikációkra fogékonyak.⁵⁹⁷ Itt vigyázni kell, mert az Új Homiletika egyik sebezhető pontja pontosan az, hogy túlságosan az élmény felől közelíti meg a prédikálás hatékonyságának kérdését. Ennek ellenére, tudatában kell lenni, hogy az istentiszteleteken egyre többen az inspiráló élményt keresik, és az Új Homiletikától itt – kellő önmérséklet mellett – tanulhatunk. Úgy gondolom, hogy a klasszikus bevezetés – kifejtés – gyakorlati alkalmazás – befejezés felépítést követő prédikálásom változatosabb lenne, ha időnként a Lowry-Hurok, máskor a Buttrick által ajánlott mozzanat vagy a Craddock-tól megtanulható narratív stílust követném. Jó felismerés volt, hogy a bibliai textus irodalmi jellege befolyásolhatja a prédikáció jellegét. Ezt érdemes szem előtt tartani, és gyakorolni.

▪ A prédikációk textusának vizsgálatában mindenféleképpen figyelembe kell venni a különböző hermeneutikai módszereket. Az Új Hermeneutika, az irodalomkritika vagy éppen a retorikakritika meg kell hogy férjen a történetkritika mellett. Természetesen figyelembe kell venni ezeknek az újabb megközelítéseknek a korlátait is, de a szövegek költőiségét, metaforikus

⁵⁹⁶ Vö. LONG, Thomas: *The Senses of Preaching*, 20.

⁵⁹⁷ Ezzel a kérdéssel foglalkoztam egy tanulmányban. Vö. KOPPÁNDI Botond Péter: Az ifjúsági istentisztelet és a benne rejlő lehetőségek, in: *Keresztény Magvető* 119.1 (2013), 3–26.

jellegét és szimbolikus tartalmát is szem előtt kell tartani, és ezeket segítségül hívni textusértésünkben.

▪ A prédikálás folyamatában figyelni kell a hallgatóságra, és ehhez meg kell ismerni őket. A modern kommunikáció kutatásait komolyan kell venni, mert segíthetnek a bibliai üzenet megfelelő kommunikálásában. De nem gondolom, hogy a hallgató primátusa kell hogy domináns legyen. Az üzenet fontos, mint ahogy a lelkész is, aki a felkészültsége és elhívása alapján az „isteni dolgok” kutatója. Tudomásul kell azonban venni, hogy a hallgatóink felnőtt, érett és olvasott emberek, az ő tapasztalataik és Biblia-értésük szemponttá kell váljon. Mivel az ember eredendő jóságát valljuk, a prédikálást az istenfiúsággá levés szolgálatába állítjuk. Tudni kell, hogy a prédikáció milyen hatást vált ki hallgatóinkban, és itt tudatosítani kell, hogy az általános tapasztalás mellett létezik egyéni tapasztalás is. Ezen túl, az emberekre nemcsak individuusként, hanem közösségként is kell tekintenünk. Az unitárius prédikálásban a gyülekezet közössége szorosan összefügg azzal a vízióval, aminek alapján a prédikálás belehelyeződik az isteni gondviselés dimenziójába. Hiszek a prédikálás közösségteremtő erejében, abban, hogy a Lélek egyházat tud teremteni és fenntartani Isten hű munkatársainak a prédikálása által.

▪ Tanulnunk kell a kortárs művészetekből. A színház, a film, a képzőművészet, ma már partnere kell hogy legyen a homiletikának. Mindegyik valamilyen kifejezési formát ajánl, a mai ember gondolatait és érzéseit szólaltatja meg, így természetesen adódik, hogy partnereink lehetnek. A szimbólumokra, metaforákra építő költői nyelvet meg kell tanulnunk, és használnunk kell, mert az „istenit” csak ezáltal fogjuk emberközelié hozni.

▪ Unitárius emberként hiszek abban, hogy a technikai fejlődés az ember szolgálatára lehet. Nem gondolom, hogy istentiszteleteink mindegyikén ott kell lennie a technikának, de nem zárkózom el a használatától. Meggyőződésem, hogy továbbra is a szó a legnagyobb eszközünk, és az Új Homiletikusok megerősítettek abban, hogy „*a hit tehát hallásból van*” (Róm 10,17) időszerűsége a digitális korban is megmarad. Ennek ellenére, látom, hogy a vizualitás fontos a kommunikálásban, tehát eszközként használhatjuk, hogy érthetőbb legyen a mondanivalónk. Az ifjúsági istentiszteleteinken ez már bevett szokás, a katolikus miséken is ott vannak a képernyők, előbb-utóbb megszokottá válik mindenütt. Fontos, hogy azokkal is tudjunk kommunikálni, akik a világot már csak „képernyőik által, homályosan” látják. Valószínűleg, hogy az Új Homiletika mellett meg kell értenünk a Következő Homiletikát is. A televízió és a közösségi média sem lehet ellenségünk, hiszen modellezik saját híveink értési szokásait, és megmutatják, hogyan lehet kommunikálni velük. A cyber-tér ma már az evangélium hirdetésének a tere is.

▪ Meggyőződésem, hogy a megújuló szószéken nem bölcsességeket kell puffogatnunk, nem életvezetési tanácsokat kell adnunk, nem „magasról kell szólnunk”, nem „palliatív receptet” kell felírunk, nem facebook-ízű sztorizgatással kell összetévesztenünk a narratív stílust, és fel kell hagynunk az állandó moralizálással, a „süketelő monologizálással”, és a mindenkori hatalom irányába történő „palota-propagandával.”⁵⁹⁸ Ha így teszünk, akkor van esély arra, hogy megszülessenek azok az ihletett prédikációk, amelyekről talán elmondhatók, hogy „*nemcsak szavakban jutott el hozzátok, hanem erővel, Szentlélekkel és teljes bizonyossággal is*” (1Thessz 1,5)

Végszóként azt mondhatom, hogy az Új Homiletika megismerése rendkívül inspiráló volt. Hálás vagyok Istennek, hogy ezt a tanulási folyamatot megadta nekem. A dolgozat írása segített más szemszögből látni homiletikai feladatainkat. Nem azt mondom, hogy a hagyományos

⁵⁹⁸ Vö. STEVENSON, Dwight E.: Eleven Ways of Preaching a Non-Sermon, in: *Lexington Theological Quarterly* 10.3 (1975), 23.

prédikálás nem jó, hanem azt, hogy időnként úgy érzem, hogy nem elég, és megújításra szorul. „Igaz van Kierkegaard-nak: Miközben mindannyian azt gondoljuk, hogy az istentisztelet isteni drámájában a lelkész az előadó, Isten a sűgő és a gyülekezet a hallgatóság, az eredeti (*genuine*) bibliai istentiszteletben Isten a hallgatóság, a gyülekezet az előadók, és a lelkész a sűgő.”⁵⁹⁹ Nem árt, ha időnként ebből a perspektívából is szemléljük dolgainkat, mert esély van arra, hogy megszülessen bennünk az igény egy... új homiletikára.

⁵⁹⁹ LOSE, David J.: Preaching 2.0, in: *Word & World* 30.3 (2010), 307.

12. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ACHEMAIER, Paul J.: How Adequate is The New Hermeneutic, in: *Theology Today* 23 (1966), 101–119.
2. ADAMIK Tamás – A. JÁSZÓ Anna – ACZÉL Petra: *Retorika*. Budapest, Osiris Kiadó, 2004.
3. AILING, Roger – SCHLAFER, David J. (eds.): *Preaching Through the Year of Matthew: Sermons that Work*. Harrisburg, Pennsylvania, Morehouse Publishing, 2001.
4. ALLEN, David L.: Preaching and Postmodernism: An Evangelical Comes to the Dance, in: *The Southern Baptist Journal of Theology* 5.2 (2001), 62–78.
5. ALLEN JR., O. Wesley: *The Homiletic of All Believers. A Conversational Approach*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2005.
6. ALLEN JR., O. Wesley: The Pillars of the New Homiletic, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The renewed homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 1–18.
7. ALLEN, Ronald J.: Homiletic. Moves and Structures, in: *Encounter* 51.1 (1990), 69–82.
8. ALLEN, Ronald J.: New Directions in Homiletics, in: *Journal for Preachers* 16.3 (1993), 20–26.
9. ALLEN, Ronald J.: As The Worldviews Turn: Six Key Issues for Preaching in a Postmodern Ethos, in: *Encounter* 57.1 (1996), 23–35.
10. ALLEN, Ronald J.: Sharing the Word: Preaching in the Roundtable Church, in: *Homiletic* 22.2 (1997), 23–25.
11. ALLEN, Ronald J. (ed.): *Patterns of Preaching. A Sermon Sampler*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 1998.
12. ALLEN, Ronald J.: Preaching and Postmodernism, in: *Interpretation* 55.1 (2001), 34–48.
13. ALLEN, Ronald L.: The Turn to the Listener. A Selective Review of a Recent Trend in Preaching, in: *Encounter*, 64.2 (2003), 166–196.
14. ALLEN, Ronald J.: Preaching as Mutual Critical Correlation through Conversation, in: CHILDERS, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2004, 1–22.
15. ALLEN, Ronald J.: Theology Undergirding Narrative Preaching, in: GRAVES, Mike – SCHLAFER, David J. (ed): *What's the Shape of Narrative Preaching?* St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2008, 27–40.
16. ARISZTOTELÉSZ: *Rétorika*. (ford. Adamik Tamás). Budapest, Telosz Kiadó, 1999.
17. AUSTIN, John L.: *Tetten ért szavak*. (ford. Pléh Csaba). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990.
18. BLAND, Dave: The Witness Of Preaching, in: *Homiletic* 32.2 (2007), 25–26.
19. BLAND, Dave: The Renewal Of Preaching In The Twenty-First Century: The Next Homiletic, in: *Homiletic* 34.2 (2009), 47–48.
20. BOLYKI János: *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei és módszerei*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1998.

21. BOROSS Géza: *Homiletika. „Szólj!”– Homiletikai tankönyvek 1.*, Pápa, Kiadja a Dunántúli Református Egyházkerület, 2015.
22. BROADUS, John A: *On the Preparation and Delivery of Sermons*. Edited by Jesse Burton Weatherspoon. New York, Harper&Row, ²1944.
23. BROADUS, John A.: *On the Preparation and Delivery of Sermons*. Revised by Vernon L. Stanfield. San Francisco, California, Harper & Row, ⁴1979.
24. BROWNE, R. E. C.: *Ministry of The World*. London, SCM Press, 1958.
25. BROWN–TAYLOR, Barbara: *The Preaching Life*. Cambridge, Boston, Massachusetts, Cowley Publications, 1993.
26. BRUEGGEMANN, Walter: *Finally Comes the Poet: Daring Speech for Proclamation*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 1989.
27. BRUEGGEMANN, Walter: Preaching as Reimagination, in: *Theology Today* 52.3 (1995), 313–329.
28. BURGHARDT, Walter J. Saturday Night Live, Sunday Morning Deadly. in: *Homiletic* 14.2 (1989), 1–4.
29. BUTTRICK, David G.: Interpretation and Preaching, in: *Interpretation. A Journal of Bible and Theology* 35.1 (1981), 46–58.
30. BUTTRICK, David G.: On Preaching a Parable. The Problem of Homiletical Method, in: *Reformed Liturgy and Music* 17 (1983), 16–22.
31. BUTTRICK, David G.: On Preaching from Romans 9–11, in: *Ex auditu* 4 (1988), 113–122.
32. BUTTRICK, David G.: Preaching in America, 1989, in: *Concordia Journal* 16.2 (1990), 90–98.
33. BUTTRICK, David G.: On Doing Homiletics Today, in: ESLINGER, Richard (ed.): *Intersections: Post-critical Studies in Preaching*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1994, 88–104.
34. BUTTRICK, David G.: *A Captive voice. The Liberation of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1994.
35. BUTTRICK, David G.: *Preaching the New and Now*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1998.
36. BUTTRICK, David G.: *Speaking Parables. A Homiletic Guide*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2000.
37. BUTTRICK, David G.: *Preaching Jesus Christ. An Exercise in Homiletic Theology*. Eugene, Oregon, Wipf&Stock Publishers, 2002.
38. BUTTRICK, David G.: A Fearful Pulpit, A Wayward Land, in: GRAVES, Mike (ed.): *What's the Matter with Preaching Today?* Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2004, 37–50.
39. BUTTRICK, David G.: Speaking Between Times: Homiletics in a Postmodern World, in: WILLIAMS, Robert R.: *Theology and the Interhuman: Essays in Honor of Edward Farley*. Valley Forge, Pennsylvania, Trinity Press International, 2005, 147–159.

40. BUTTRICK, David G.: Homiletic Renewed. in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*, Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 105–115.
41. BUTTRICK, David: Building “Mobility” into the Craft of Preaching – *Homiletics Interview*, 2011. <http://www.homileticonline.com/subscriber/interviews/buttrick.asp>
42. BUTTRICK, David G.: Easter Preaching, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 65.1 (2011), 56–67.
43. CAMPBELL, Charles L.: Preaching from Memory to Hope, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 63.4 (2009), 414–416.
44. CAMPBELL, Charles: *Preaching Jesus. New Directions for Homiletics in Hans Frei’s Postliberal Theology*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1997.
45. CHAMBERLAIN, Jane – RÉE, Jonatan (eds.): *The Kierkegaard Reader*. Malden, Massachusetts, Blackwell Publishers, 2011.
46. CHATFIELD, Donald F.: Textbooks used by Teachers of Preaching, in: *Homiletic* 9.2 (1984), 1–5.
47. CRADDOCK, Fred B.: *As One Without Authority*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1971.
48. CRADDOCK, Fred B.: Recent New Testament Interpretation and Preaching, in: *The Princeton Seminary Bulletin* 66 (1973), 76–81.
49. CRADDOCK, Fred B.: *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1978.
50. CRADDOCK, Fred B.: Occasion-Text-Sermon. A Case Study, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 35.1 (1981), 59–74.
51. CRADDOCK, Fred B.: The Bible in the Pulpit of the Christian Church. The Forrest F. Reed Lectures, 1981 (3 Lectures: Principles of Clarity, Harmony, Finality), in: *Impact* (1982), 1–39.
52. CRADDOCK, Fred B.: The Sermon and the Uses of Scripture, in: *Theology Today* 42.1 (1985), 7–14.
53. CRADDOCK, Fred B.: The Gospels as Literature, in: *Encounter* 49.1 (1988), 19–35.
54. CRADDOCK, Fred B.: Preaching to Corinthians, in: *Interpretation: A Journal of Bible & Theology* 44.2 (1990), 158–168.
55. CRADDOCK, Fred B.: The Gospel of God, in: LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1996, 73–81.
56. CRADDOCK, Fred B.: *The Cherry Log Sermons*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2001.
57. CRADDOCK, Fred B.: *Reflections on My Call to Preach. Connecting the Dots*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2009.
58. CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*. 25th Anniversary Edition. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2010.

59. CRADDOCK, Fred B.: Inductive Preaching Renewed, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.) *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 40–55.
60. CRADDOCK, Fred B.: Being A Friend Of Jesus, in: *The Collected Sermons of Fred B. Craddock*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2011, 189–193.
61. CRADDOCK, Fred B., in: LEE SPARKS, Lee & HAYES SPARKS, Kathlyn (eds.): *Craddock on The Craft of Preaching*. Foreword by G. Long, Thomas. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2011, Kindle verzió.
62. CRITES, Stephen F.: The Narrative Quality of Experience, in: *Journal of the American Academy of Religion*. 39.9 (1971), 291–311.
63. CROCKER, Lionel (ed.): *Harry Emerson Fosdick's Art of Preaching: An Anthology*. Springfield, Illinois, Charles C. Thomas Publishing, 1971.
64. DAVIS, H. Grady: *Design for Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Muhlenberg, 1958.
65. DAWN, Ottoni–Wilhelm: New Hermeneutic, New Homiletic, and New Directions: an U.S.–North American Perspective, in: *Homiletic*, 35.1 (2010), 17–31.
66. DAY, David – ASTLEY, Jeff – FRANCIS, Leslie J (ed.): *A Reader on Preaching. Making Connections*. Aldershot, Ashgate, 2005.
67. DAY, Juliette – GORDON TAYLOR, Benjamin (eds.): *The Study of Liturgy and Worship*. Pueblo Book. Collegeville, Minnesota, Liturgical Press, 2013.
68. EASON, Tim: *Media Ministry Made Easy. A Practical Guide To Visual Communication*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2003.
69. EBELING, Gerhard: *The Nature of Faith*. London, E.T. Publishers, 1961.
70. EBELING, Gerhard: *Word and Faith*. (Translated by James W. Leitch). Philadelphia, Fortress Press, 1963.
71. EBELING, Gerhard: *God and Word*. Philadelphia, Fortress Press, 1966.
72. EBELING, Gerhard: Isten szava és a hermeneutika, in: LUKÁCS Ilona (ford.): *Isten és szó*. Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1995.
73. ELLISON, Robert H. (ed.): *A New History of The Sermon. The Nineteenth Century*. Leiden–Boston, Brill Publishing, 2010.
74. ESLINGER, Richard L.: Story and Image in Sermon Illustration, in: *Journal of Preachers* 9.2 (1986), 19–23.
75. ESLINGER, Richard L.: *A New Hearing: Living Options in Homiletic Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1987.
76. ESLINGER, Richard L.: *The Web of Preaching. New Options in Homiletical Method*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2002.
77. ESLINGER, Richard L.: Mobile, Episodic, Intentional, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*, Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 125–132.
78. FABINYI Tibor: *Szóra bírni az Írást. Irodalomkritikai irányok lehetőségei a Biblia értelmezésében*. Hermeneutikai Füzetek 3. Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1994.

79. FABINY Tibor: Az isteni szó nyomában. Gerhard Ebeling hermeneutikájáról, in: EBELING, Gerhard: *Isten és szó. Hermeneutikai Füzetek 7.*, Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1995, 3–8.
80. FANT JR., Clyde E. – PINSON JR., William M.: *20 Centuries of Great Preaching. An Encyclopedia of Preaching*. Vol. IX., Waco, Texas, World Books Publisher, 1971.
81. FARLEY, Edward: *Ecclesial Reflection. An Anatomy of Theological Method*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1982.
82. FEKETE Károly: A homiletika fő kérdései ma: gondolatok a szakirodalom és a hazai igehirdetői gyakorlat szem előtt tartásával, in: *Theologiai Szemle* 47.2 (2004), 72–80.
83. FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben, in: *Lelkipásztor* 84.8–9 (2009), 292–305.
84. FODORNÉ NAGY Sarolta: Igihirdetés a posztmodern korban – szószéken és katedrán, in: *Református Szemle*, 99.4 (2006), 387–400.
85. FOSDICK, Harry Emerson: What is the Matter with Preaching, in: *Harper's Magazine*, 157 (July 1928), New York, Harper & Brothers, 133–141.
86. FREI, Hans W.: *The Eclipse of Biblical Narrative*. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1974.
87. FUCHS, Ernst: *Studies of the Historical Jesus*. London, SCM Press, 1964.
88. GADAMER, Hans Georg: *2 Truth And Method*. (Translated by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall). New York, London, Continuum, 1975.
89. GELLÉRD Imre: Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére?, in: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Chico, California, Center for Free Religion, 1991.
90. GIBSON, Scott M.: Critique of the New Homiletic. Examining the Link Between The New Homiletic and The New Hermeneutic, in: ROBINSON, Haddon – LARSON, Craig B.: *The Art and Craft of Biblical Preaching: A Comprehensive Resource for Today's Communicators*. Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2005, 476–481.
91. GRAVES, Mike: Sharing the Word: Preaching in the Roundtable Church, in: *Review & Expositor* 95.4 (1998), 627–628.
92. GREENE, Robert John: *America in The Sixties*. Syracuse, New York, Syracuse University Press, 2010.
93. GREENHAW, David: The Formation of Consciousness, in: LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as a Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1996, 1–14.
94. HALVORSEN, Sergius: The New Homiletic – A Retrospective, in: *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 46.1 (2002), 88–94.
95. HOGAN, Lucy Lind: Alpha, Omega, and Everything in Between. Toward a Post-Secular Homiletics, in: Childers, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. Chalice Press, St. Louis, Missouri, 2004, 67–82.

96. HOGAN, Lucy Lind: *Graceful Speech. An Invitation to Preaching*. Louisville – London, Westminster John Knox Press, 2006.
97. HOLBERT, John C.: Towards a Story Homiletic: History and Prospects, in: *Journal for Preachers* 33 (2010), 16–29.
98. HOOKE, Ruthanna B.: Responses, in: ALLEN, JR, O. Wesley (ed.): *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 58–62.
99. HOOVER, Stewart M.: *The Electronic Giant*. Elgin, Illinois, Brethren Press, 1982.
100. JENSEN, Richard A.: *Telling the Story. Variety and Imagination in Preaching*. Minneapolis, Minnesota, Augsburg Fortress Press, 1980.
101. JENSEN, Richard A.: *Envisioning the Word: The Use of Visual Images in Preaching*. Fortress Resources for Preaching. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2005.
102. JIMÉNEZ, Pablo A.: Responses to Buttrick, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.): *The renewed homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 116–119.
103. KAY, James F.: *Preaching and Theology*. St. Louise, Missouri, Chalice Press, 2007.
104. KEMPER, Deane A.: *Effective Preaching. A Manual for Students and Pastors*. Philadelphia, Pennsylvania, Westminster Press, 1985.
105. KENNEDY, George A.: *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1994.
106. KILLINGER, John: *Fundamentals of Preaching*, Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1985.
107. KULCSÁR Árpád: „A magától értetődő dolgok elmélete...” Filozófiai és esztétikai vonások Ravasz László gyakorlati teológiai gondolkodásában, in: *Református Szemle* 108 (2015. november–december), 603–687.
108. LINDVALL, Michael L.: Preaching from Memory to Hope, in: *Theology Today* 67.1 (2010), 112–113.
109. LISCHER, Richard: Imagining a Sermon, in: *Word and World* 5.3 (1985), 279–286.
110. LISCHER, Richard: The Word is Near You: Homiletics as a Vocation, in: *Journal for Preachers* 21.2 (1998), 31–34.
111. LITERÁTY Zoltán: A fenomenológiai homiletika alapjai David Buttrick „Homiletic – moves and structures” című műve alapján, in: Békési Sándor (szerk.): *Ostium in Caelo. Jubileumi kötet dr. Bolyki János teológiai professzor 75. születésnapjára*. Budapest, KRE HTK, 2006, 170–180.
112. LITERÁTY Zoltán: *Homiletika és retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségeik*. Budapest, 2009, Kézirat. Elérhetősége: <http://corvina.kre.hu:8080/phd/Homiletika.pdf>
113. LITERÁTY Zoltán: Mit jelent a narratív igehirdetés?, in: *Collegium Doctorum. Magyar Református Teológia* 6 (2010), 198–214.
114. LITERÁTY Zoltán: Homiletika és retorika, in: Szabó Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Luther Kiadó, Budapest, 2013. 143–157.

115. LITERÁTY Zoltán: *The Role of Pathos in New Homiletics. Outlining narrative rhetoric in preaching in the end of the 20th century*. Elérhetősége: http://www.uni-saarland.de/fileadmin/user_upload/Info/Europa/institute/eir/Proceedings/Paper_Literaty_Zoltan-Pathos.pdf
116. LOCKE, Jason: Preaching from Memory to Hope, in: *Restoration Quarterly* 53.1 (2011), 64.
117. LONG, Thomas G.: The Distance We Have Travelled: Changing Trends in Preaching, in: *Reformed Liturgy and Music*, 17 (1983), 11–15.
118. LONG, Thomas G.: Pawn to King Form: Sermon Introduction and Communicational Design, in: *Reformed Review* 40.1 (1986), 27–35.
119. LONG, Thomas G.: The Significance of David Buttrick’s Homiletic, in: *Homiletic* 12.2 (1987), 1–5.
120. LONG, Thomas G.: Homiletic, in: *Theology Today* 45.108 (1988), 110–112.
121. LONG, Thomas: *The Senses of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1988.
122. LONG, Thomas G.: *Preaching and the Literary Forms of the Bible*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1989.
123. LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1989.
124. LONG, Thomas G.: The Use of Scripture in Contemporary Preaching, in: *Interpretation* 44.4 (1990), 341–352.
125. LONG, Thomas G.: Words, Words, Words, in: *The Princeton Seminary Bulletin* 12.3 (1991), 314–319.
126. LONG, Thomas G.: And How Shall They Hear, in: LONG, Thomas G. – O’DAY, Gail R. (eds.): *Listening to the Word. Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1993, 167–188.
127. LONG, Thomas G.: When the Preacher is a Teacher, in: *Journal for Preachers* 16.2 (1993), 21–27.
128. LONG, Thomas G.: Stand Up, Stand Up for (the Historical) Jesus, in: *Theology Today* 52.1 (1995), 1–5.
129. LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as a Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1996.
130. LONG, Thomas G.: The Life to Come: Preaching with Hope, in: *Concordia Journal* 22.4 (1996), 352–369.
131. LONG, Thomas G.: Puritan Plain Style, in: ALLEN, Ronald J. (ed.): *The Patterns of Preaching*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 1998, 7–13.
132. LONG, Thomas G.: When Half Spent was the Night: Preaching Hope in the New Millennium, in: *Journal for Preachers* 22.3 (1999): 11–20.

133. LONG, Thomas G.: Between Opposing Forces: Finding a "Third Way" in Worship, in: *Congregations* 27.4 (2001), 8–11.
134. LONG, Thomas G.: *Testimony: Talking Ourselves into Being Christian. The Practices of Faith Series*. San Francisco, California, Jossey-Bass, 2004.
135. LONG, Thomas G.: *The Witness of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2005.
136. LONG, Thomas: What Happened to Narrative Preaching?, in: *Journal for Preachers* 28.4 (2005), 9–14.
137. LONG, Thomas G.: "Imagine there's no Heaven": The Loss of Eschatology in American Preaching, in: *Journal for Preachers* 30.1 (2006), 21–28.
138. LONG, Thomas G.: A New Focus for Teaching Preaching, in: LONG, Thomas G. – TISDALE, Leonora Tubbs (eds.): *Teaching Preaching as a Christian Practice: A New Approach to Homiletical Pedagogy*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2008, 3–17.
139. LONG, Thomas G.: Can I Get A Witness?, in: *Vision* 10.1 (2009), 20–27.
140. LONG, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2009.
141. LONG, Thomas G.: For Such a Time as This, in: *Journal for Preachers* 36.2 (2013), 15–21.
142. LORENSEN, Marlene Ringgaard: *Dialogical Preaching: Bakhtin, Otherness and Homiletics*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2014.
143. LOSCALZO, Craig A.: Apologizing For God: Apologetic Preaching To A Postmodern World, in: *Review & Expositor* 93.3 (1996), 405–418.
144. LOSE, David J.: Narrative and Proclamation in a Postliberal Homiletic., in: *Homiletic* 23.1 (1998), 1–14.
145. LOSE, David J.: Preaching 2.0., in: *Word & World* 30.3 (2010), 300–310.
146. LOWRY, Eugene L.: Strangers in the Night, in: *Peniel* (Pentecost), 1988.
147. LOWRY, Eugene L.: The Narrative Quality of Experience as a Bridge to Preaching, in: ROBINSON, Wayne B. (ed.): *Journeys Toward Narrative Preaching*. New York, Pilgrim Press, 1990, 67–77.
148. LOWRY, Eugene L.: The Revolution of Sermonic Shape, in: O'DAY, Gail R. – LONG, Thomas G. (eds.): *Listening to the Word: Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1993, 93–112.
149. LOWRY, Eugene L.: The Jazz Homiletic, in: *Preaching Today*, (1993), számozás nélkül.
150. LOWRY, Eugene L.: Narrative Preaching, in: WILLIMON, William H. – LISCHER, Richard (eds.): *Concise Encyclopedia of Preaching*, Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1995, 342–344.
151. LOWRY, Eugene L.: *The Sermon: Dancing the Edge of Mystery*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1997.

152. LOWRY, Eugene L.: *The Homiletical Plot. The Sermon As Narrative Art Form*. Expanded Edition. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 2001.
153. LOWRY, Eugene L.: Surviving the Sermon Preparation Process, in: *Journal for Preachers* 24.3 (2001), 28–32.
154. LOWRY, Eugene L.: Regarding Homiletic Distortions: A Response to "Taming the Parable: The Problem of Parable as Substitute Myth", in: *Homiletic* 25.2 (2000), 3–7.
155. LOWRY, Eugene L.: Narrative Renewed, in: ALLEN JR., O. Wesley (ed.) *The Renewed Homiletic*. Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2010, 81–96.
156. LOWRY, Eugene L. *The Homiletical Beat: Why All Sermons Are Narrative*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 2012.
157. LYONS, Mary E.: Homiletics and Rhetoric: Recognizing an Ancient Alliance, in: *Homiletic* 12.1 (1987), 1–4.
158. MÁTHÉ-FARKAS Zoltán: Kísérlet a prédikáció nyitott műként való megalkotására, in: *Református Szemle* 102.1 (2009), 37–84.
159. MCCLURE, John S.: Narrative and Preaching: Sorting it all Out, in: *Journal for Preachers* 15.1 (1991), 24–29.
160. MCCLURE, John S.: Conversation and Proclamation: Resources and Issues, in: *Homiletic* 22.1 (1997), 1–13.
161. MCCLURE, John S.: Preaching and the Redemption of Language, in: CHILDERS, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2004, 83–90.
162. MCCLURE, John S.: *Preaching Words. 144 Key Terms in Homiletics*. Louisville, Westminster John Knox Press, 2007.
163. McLuhan, Marshall: *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*. (ford. Kristó Nagy István) Budapest, Trezor Kiadó, 2001.
164. MELE, Carmen: *A Captive Voice, by David Buttrick*. Book Review. http://www.preacherexchange.com/br_acaptivevoice.htm
165. MELLOH, John A.: Homiletic: Moves And Structures, in: *Worship* 62.3 (1988), 266–269.
166. MITCHELL, Henry H.: *Black Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Lippincott, 1970.
167. MITCHELL, Jolyon: Preaching in an Audio-Visual culture, in: *Anvil* 14.4 (1997), 262–272.
168. NAGY István: *Szemelvények a keresztyén prédikáció történetéből*. Ars Docendi 5. Budapest, Károli Egyetemi Kiadó, 2009.
169. NICHOLS, Randall J.: *Building the Word: The Dynamics of Communication and Preaching*. San Francisco, California, Harper&Row, 1980.
170. NICHOLS, Randall J.: Is Homiletics a Field for Doctoral Research?, in: *Homiletic* 8.1 (1983), 1–6.
171. NIELSEN, Glenn A.: Preaching Doctrine in a Postmodern Age, in: *Concordia Journal* 27.1 (2001), 17–29.

172. NICOL, Martin: *Dramatizált homiletika*. (ford. Percze Sándor). Budapest, Luther Kiadó, 2005.
173. OLAY Csaba – ULMANN Tamás: *Kontinentális filozófia a XX. században*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2011.
174. ONG, Walter J.: *The Presence of the Word*. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 1967.
175. OSBORNE, Grant R.: *A hermeneutika spirálisa. Részletes bevezetés a bibliamagyarázathoz*. Budapest, Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, 2001.
176. PÁNGYÁNSZKY Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században I., in: *Lelkipásztor* 82.3 (2007), 82–85.
177. PÁNGYÁNSZKY Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században II., in: *Lelkipásztor* 82.4 (2007), 132–136.
178. PÁNGYÁNSZKY Ágnes: Hogyan közelítünk a 21. században egy textushoz?, in: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Luther Kiadó, Budapest, 2013, 198–212.
179. PÁSZTOR János: Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban, in: *Theologiai Szemle* 41.6 (1998), 346–357.
180. PÁSZTOR János: The Task of Preaching in the US in the Early 21st Century: A Word from a Hungarian Reformed Friend, in: *Journal for Preachers* 28.1 (2004), 58–62.
181. PHILLIPS, Roy D.: Preaching as a Sacramental Event, in: SCHULZ, William F. (ed.): *Transforming Words. Six Essays on Preaching*. Boston, Massachusetts, Skinner House Books, 1996, 15–34.
182. PIPER, Hans-Christoph: *A kommunikálás tanulása a lelkipozás és prédikálás terén. Egy pásztoráltelógiai modell*. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Gyakorlati Tanszéke, 1999.
183. POOLE, Roger: *Kierkegaard. The indirect communication*. Charlottesville – London, The University Press of Virginia, 1993.
184. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1969.
185. RANDOLPH, David J.: *The Renewal Of Preaching In The Twenty-First Century*. Babylon, New York, Hanging Gardens, 1998.
186. RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching In The TwentyFirst Century: The Next Homiletic*. Eugene, Oregon, Cascades Books, 2009.
187. RANDOLPH, David James: Happy People, in: *Credit Card Christ: Selected Sermons 1965–2012*. Albany, California, New Way Media, 2012, 18–22.
188. RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. (Homiletika)*. Pápa. A Magyar Református Egyház kiadása, 1915.
189. RAVASZ László: A beszéd mint műalkotás, in: *Legyen világosság III*. Budapest, Franklin Társulat, 1938.

190. REID, Robert Stephen: Postmodernism and the Function of the New Homiletic in Post-Christendom Congregations, in: *Homiletic* 20.2 (1995), 1–13.
191. REID, Robert Stephen: Commentary, in: RANDOLPH, David J.: *The Renewal of Preaching in the 21st Century. The Next Homiletics*, Eugene, Oregon, Cascades Books, 2009, 113–137.
192. RICE, Charles: *Interpretation and Imagination. The Preacher and Contemporary Literature*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1970.
193. RICOEUR, Paul: *Interpretation Theory: Discourse and Surplus of Meaning*. Forth Worth, Texas, The Texas Christian University Press, 1976.
194. RICOEUR, Paul: *Time and Narrative*. Vol. I. (Translated by Kathleen Blamey and David Pellauer). Chicago, Illinois, University of Chicago Press, 1984.
195. RICOEUR, Paul: *A kinyilatkoztatás eszméjének hermeneutikai megalapozása*. (ford. Bogárdi Szabó István). Hermeneutikai Füzetek 6., Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1995.
196. ROBINSON, Haddon W.: *Biblical Preaching: The Development and Delivery of Expository Messages*. Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, ²2001.
197. ROSE, Lucy A.: Narrative Preaching and Biblical Criticism, in: *Homiletic* 17.1 (1992), 1–5.
198. ROSE, Lucy A.: Conversational Preaching: A Proposal, in: *Journal for Preachers* 19.1 (1995), 26–30.
199. ROSE, Lucy A.: *Preaching in The Roundtable Church*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1997.
200. ROSE, Lucy A.: The Man Born Blind, in: ROSE, Ben Lacy (ed.): *Songs in The Night. A Witness to God's Love in Life and in Death*. Decatur, Georgia, CTS Press, 1998, 9–14.
201. ROSSOW, Francis C.: Homiletic: Moves and Structures, in: *Concordia Journal* 14.3 (1988), 323–325.
202. RZEPKA, Jane – SAWYER, Ken: *Thematic Preaching. An Introduction*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2001.
203. SCHULZ, William F. (ed.): *Transforming Words. Six Essays on Preaching*. Boston, Massachusetts, Skinner House Books, ²1996.
204. SENSING, Tim: An Assessment of Buttrick's Homiletic, in: *Restoration Quarterly* 35.3 (1993), 175–189.
205. SENSING, TIM: After The Craddock Revolution. A Bibliographic Essay, in: *Leaven*, 11.4. (2003), 211–219.
206. SLEETH, Ronald E.: *God's Word and Our Words: Basic Homiletics*. Atlanta, Georgia, John Knox Press, 1986.
207. STADELMANN Helge: The role of exegesis and biblical texts in preaching the New Testament: Engaging With The 'New Homiletic', in: PAUL, Ian – WENHAM, David: *Preaching The New Testament*. Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2013, 225–241.
208. STANDING, Roger: *Finding The Plot. Preaching in a Narrative Style*. Eugene, Oregon, Wipf&Stock Publishers, 2014.

209. STEIMLE, Edmund A. – NIEDENTHAL, Morris J. – RICE, Charles L.: *Preaching the Story*. Philadelphia, Pennsylvania, Fortress Press, 1980.
210. STERN, Richard C.: Homiletics: A Bibliographic Essay, in: *Theological Librarianship* 6.1 (2013), 69–77.
211. STEVENSON, Peter K.: Preaching and Narrative, in: *Evangel* 17.2 (1993), 43–47.
212. STEVENSON, Dwight E.: Eleven Ways of Preaching a Non-Sermon, in: *Lexington Theological Quarterly* 10.3 (1975), 19–28.
213. SZABÓ Lajos: Aktuális homiletika a kezdetektől napjainkig, in: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther Kiadó, 2013, 15–36.
214. SZENT ÁGOSTON: *A keresztény tanításról*. Budapest, Paulus Hungarus – Kairosz, 2001.
215. SZÖRÉNYI László – SZABÓ G. Zoltán: *Kis magyar retorika*. Budapest, Helikon Kiadó, 1997.
216. TÖKÉS István: *Új Hermeneutika. Az 1950 utáni hermeneutikai irodalom áttekintése*. Hermeneutikai Füzetek 18., Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1999.
217. TROEGER, Thomas H. : Emerging New Standards in the Evaluation of Effective Preaching, in: *Worship*, 64.4 (1990), 290–307.
218. TROEGER, Thomas H.: *Imagining a Sermon*. Abingdon Preacher's Library. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1991.
219. TROEGER, Thomas: *Ten Strategies for Preaching in a Multi Media Culture*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1996.
220. TROEGER, Thomas H.: Keeping in Touch with God. Why Homiletics is Always More than a Method, in: CHILDERS, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. Chalice Press, St. Louis, Missouri, 2004, 113–130.
221. VÁLYI-NAGY Ágnes: Narratív teológia, narratív igehirdetés, in: *Théma* 2–3 (1999), 4–12.
222. WILDER, Amos: *The Language of the Gospel: Early Christian Rhetoric*. New York, Harper & Row, 1964.
223. WILDER, Amos: *Theopoetic: Theology and the Religious Imagination*. Philadelphia, Fortress Press, 1976.
224. WILLIMON, William H.: *Integrative Preaching. The Pulpit at the Center*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1981.
225. WILLIMON, William H. – LISCHER, Richard (eds.): *Concise Encyclopedia of Preaching*. Louisville, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1995.
226. WILSON, Paul Scott: *Preaching and Homiletical Theory*. St. Louis, Missouri, Chalice Press, 2004.
227. WILSON, Paul Scott: Biblical Studies and Preaching: a Growing Divide?, in: LONG, Thomas – FARLEY, Edward (eds.): *Preaching as Theological Task. World, Gospel, Scripture. In Honor of David Buttrick*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1996, 137–149.

228. WILSON, Paul Scott: Preaching as a Theological Venture, in: CHILDERS, Jana (ed.): *Purposes of Preaching*. Chalice Press, St. Louis, Missouri, 2004, 141–156.
229. WILSON, Paul Scott: *The Practice of Preaching*. Revised Edition. Nashville, Abingdon Press, 2007.
230. WILSON, Paul Scott: Postmodernity and preaching, in: *Touchstone* 32.1 (2014), 12–20.
231. WUTHNOW, Robert: *The Restructuring of American Religions: Society and Faith Since World War II*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1988.
232. ZERFASS, Rolf: *Nevedet hirdetem. A homiletika alapelemei*. Budapest, Szent István Társulat, 1995.